

# CRONICA

Nr. 7, iulie 1998

revistă de cultură

## Poem de iulie

### Elegia întâia

Închinată lui Dedal, întemeietorul  
vestitului neam de artiști, al dedalizilor

I  
El începe cu sine și sfîrșește  
cu sine  
Nu-l vestește nici o aură, nu-l  
urmează nici o coadă de cometă.

Din el nu străbate-n afară  
nimic: de aceea nu are chip  
și nici formă. Ar semăna intrucitva  
cu sfera,  
care are cel mai mult trup  
învelit cu cea mai strîmtă piele  
cu putîntă. Dar el nu are nici măcar  
atîta piele cît sfera.

El este înlăuntrul - desăvîrșit,  
și,  
deși fără margini, e profund  
limitat.  
Dar de văzut nu se vede.

Nu-l urmează istoria  
propriilor lui mișcări, așa  
cum semnul potcoavei urmează  
cu credință  
caili...

II  
Nu are nici măcar prezent,  
deși e greu de închipuit  
cum anume nu-l are.

El este înlăuntrul desăvîrșit,  
interiorul punctului, mai înghesuit  
în sine decît însuși punctul.

III  
El nu se lovește de nimeni  
și de nimic, pentru că  
n-are nimic dăruit în afară  
prin care s-ar putea lovi.

IV  
Aici dorm eu, înconjurat de el.  
Totul este inversul totului.  
Dar nu i se opune, și  
cu atît mai puțin îl neagă:

Spune Nu doar acela  
care-l știe pe Da.  
Însă el, care știe totul,  
la Nu și la Da are foile rupte.

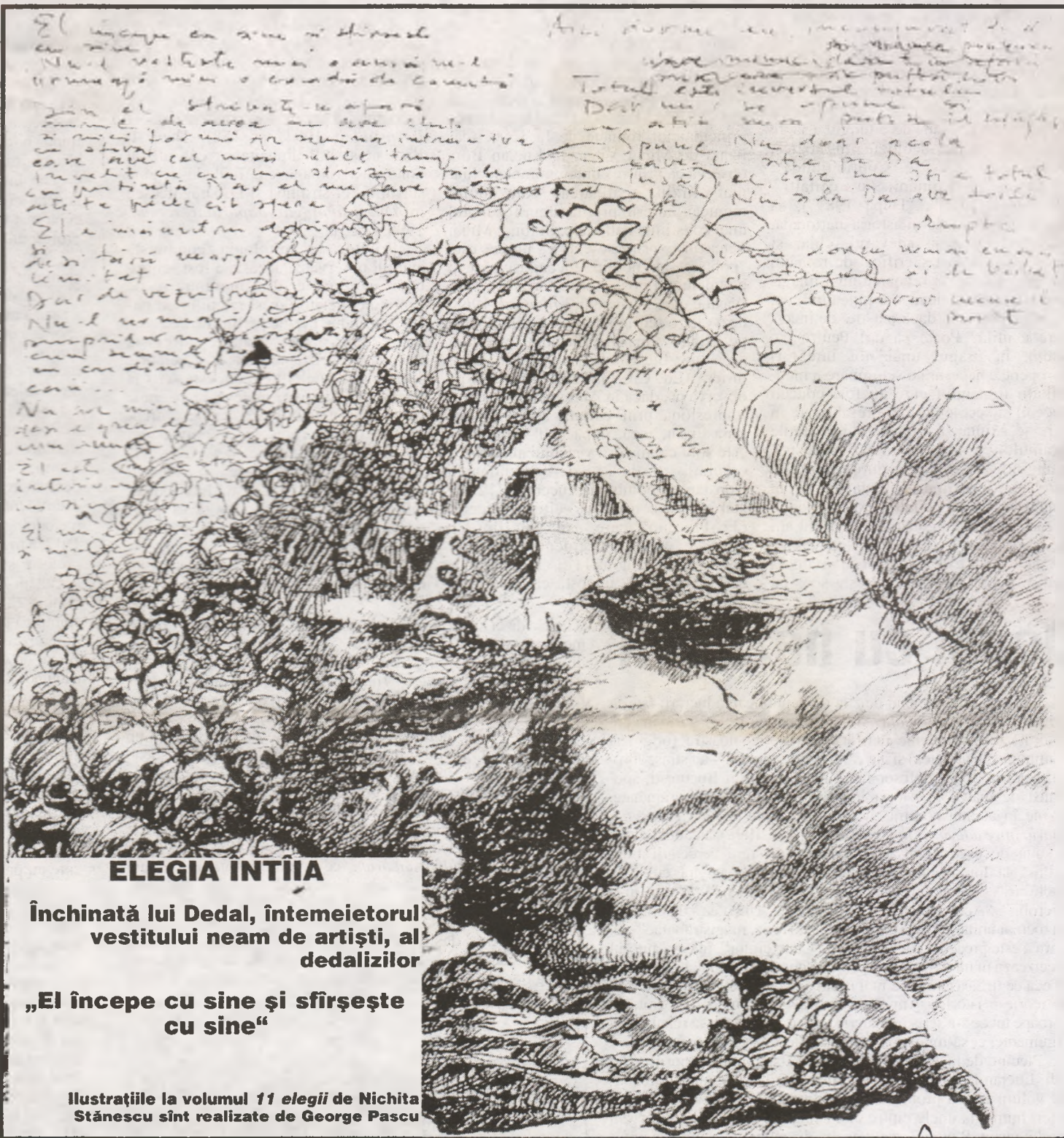
Și nu dorm numai eu aici,  
ci și întregul șir de bărbați  
al căror nume-l port.

Șirul de bărbați îmi populează  
un umăr. Șirul de femei  
alt umăr.

Și nici n-au loc. Ei sînt  
penele care nu se văd.

Bat din aripi și dorm -  
aici,  
înlăuntrul desăvîrșit,  
care începe cu sine  
și se sfîrșește cu sine,  
necesită de nici o aură,  
urmează de nici o coadă  
de cometă.

Nichita STĂNESCU



### ELEGIA ÎNȚIA

Închinată lui Dedal, întemeietorul  
vestitului neam de artiști, al  
dedalizilor

„El începe cu sine și sfîrșește  
cu sine“

Ilustrațiile la volumul 11 elegii de Nichita  
Stănescu sînt realizate de George Pascu

## „Cronica - o stare de spirit“

Seria nouă a revistei „Cronica“ împlineste un an de cînd a adoptat o concepție care să-i permită să supraviețuiască financiar, să-și recîștige prestigiul și al cititorii și să se impună în atenția criticii și a celorlalte publicații literare. Nu știu în ce măsură a reușit „Cronica“ să devină o revistă „de top“ de cînd a îmbrăcat strai nou, știu însă că ea frîntă și și-a menținut periodicitatea în ciuda adversităților, inimicțiilor, piedicilor. În ciuda sărăciei și a dezinteresului pe care contemporaneitatea îl manifestă față de actul cultural.

Într-o societate convulsivă, pragmatică, instabilă, ce a făcut din cultură cenușărea bugetelor postrevoluționare, un an de supraviețuire pentru o publicație exclusiv culturală - pe agenda căreia, din nefericire, autofinanțarea e grija de zi cu zi - constituie o adevărată performanță. Ce se ascunde însă în spațiile acestea?: umilinta de a fi un cerșetor; teama de a-ți vedea rezolvarea cererilor amînată sau refuzată, iar demersurile răstălmăcite; refuzurile din partea potențialilor sponsori; grija de a nu întîrzia plățile furnizorilor și ale prestatorilor peste termenele prevăzute în contracte; durerea de a nu plăti salariile la timp (salarii care, oricum, sînt în flagrantă contradicție cu exigențele impuse de condiția de intelectual); regretul că „fondurile“ de colaborare sînt atît de meschine, încît nu permit corelarea plății cu valoarea colaboratorilor și a materialelor publicate.

Dar, tot îndărătul performanței de a supraviețui, se ascund și munca în echipă și satisfacția de a vedea lună de lună revista sub tipar, la chioscuri, la cititori, în biblioteci, bucuria de a forma un nucleu de prieteni ai revistei, ambiția de a crea o stare de spirit „Cronica“!

E adevărat, nici eu nu credeam în urmă cu un an că se poate trăi cu doar cîteva sute de mii de lei pe lună și totuși realitatea mi-a dovedit că se poate și că, în plus, încerci și satisfacții. Cîte reviste n-au avut în această perioadă soarta efemeridelor, apărînd și dispărînd peste noapte?!

Cîte inerții și dificultăți inerente începutului nu a trebuit să depășim! Am avut de luptat nu doar cu dușmanii declarați ai revistei, ci și cu impostura care încerca să se insinueze chiar și în structura nou creată, cu lipsa de valoare, cu veleitarismul, cu presiunile unor clienți ai seriilor anterioare ale revistei, cu vechea gardă de scriitori ce au fost și au rămas fideli concepțiilor caduce și fostelor regimuri politice, scriitori care-și doreau doar sinecuri, nu și schimbarea de fond a publicației și erau interesați mai mult de ziua de salariu, decît de existența „Cronicii“.

Un an al seriei noi. O neîntreruptă zbatere pentru supraviețuire. Din datoria de 85 de milioane de lei pe care revista o avea în februarie 1997, 50 de milioane au fost achitate; în urmă cu un an „Cronica“ avea 8 (opt!) abonamente - acum are cîteva sute; tot pe atunci, revista era un

hebdomadar ce aparuse de 11 ori într-un an - acum e un lunar ce-și respectă data apariției; era o publicație în 8-12-16 pagini și fără adresabilitate precisă - acum, fiecare din cele 32 de pagini are un segment bine determinat de cititori cărora li se adresează și care-și regăsesc problemele și preocupările în rubricile revistei.

Evident, întotdeauna e loc de mai bine și nu trebuie să fii un perfecționist ca să înțelegi dialectica făuririi unei reviste „de top“. De aceea, am ținut cont întotdeauna nu doar de ideile, sfaturile și sugestiile competente ale colaboratorilor și prietenilor (în fond, valoarea unei reviste este impusă nu doar de echipa redacțională, ci și de calitatea celor ce semnează în paginile ei), ci și de criticile ce ne-au scuturat din amorteala automulțumirii, chiar dacă uneori aceste critici ni s-au părut nedrepte ori făcute cu rea intenție. Poate n-am știut întotdeauna să spunem „NU!“ presiunilor, intervențiilor, veleitarilor, grafomanilor, răuvoitorilor. Poate n-am reușit întotdeauna să ne ridicăm la nivelul exigențelor cititorilor. Dar revista e vie și se poate transforma, se poate plia și în funcție de aceste exigențe. Oricum, am dorit și ne-am străduit să realizăm o nouă serie mai dinamică, mai percutantă, mai căutată, să edităm o revistă independentă măcar din punct de vedere conceptual, dacă nu și financiar. În ce măsură am reușit, vom afla de la cititori. Și de la colaboratorii care, într-un fel sau altul, contribuie la conturarea a ceea ce se numește deja „Cronica - o stare de spirit“!

Valeriu STANCU



## O lecție de istorie adevărată

O apariție insolită, între cărțile de istorie, o constituie lucrarea d-lui Lucian Boia *Istorie și mit în conștiința românească*, Humanitas, 1997. Autorul cărții - Lucian Boia - este profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București, reputat specialist, autor al multor studii, precum și coordonator al unor sinteze. În prezenta cercetare care probabil va face să curgă multă cerneală, își propune de-a lungul a șapte capitole ("Istorie, ideologie, mitologie", "Originile", "Continuitatea", "Unitatea", "Românii și ceilalți", "Principele ideal", "După 1989"), să demitifice miturile și istoria națională, cultivând cu grijă adevărul, chiar și atunci când a fost sacrificat de români, cu bună știință, în favoarea unei imagini edulcorate. Cineva s-ar putea întreba, pe bună dreptate, dacă o astfel de încercare e utilă? Poate că da! Pentru că, acum, în pragul unei noi integrări europene e necesară o schimbare a mentalității românilor care au fost educați decenii și secole cu idei prefabricate în care se exultau naționalismul, virtuțile neamului, superioritatea noastră, ajungând astfel la o automulțumire înșelătoare, neîndreptându-se atenția la felul cum sîntem priviți de ceilalți. Excepția de la această regulă au constituit-o primii ani de comunism - care refuza tot ce este românesc - o experiență tristă și amară pentru poporul român, ce este scos cu

bună știință din dezvoltarea sa firească, structurile, elita-i fiindu-i decimate. Plecînd în introducerea cărții de la definirea conceptelor de istorie și mit, precizînd că o istorie obiectivă nu poate exista prin însăși natura obiectului, Lucian Boia expune pertinent rezultatele cercetării domniei sale. Mult timp, observă autorul, țările române nu au avut un nume comun - înglobate de cele mai multe ori sub termenul generic de Dacia, de unde poate și intenția principelui Gabriel Bethlen sau a împărătesei Ecaterina cea Mare care visau reînvierea unui regat dacic (împărăteasa rusă nutrea ideea unirii Moldovei și Munteniei, instalînd pe tronul regatului pe favoritul ei Potiomkin). Termenul România, în consecință, ajunge să se impună destul de târziu și asta datorat istoricului sas Martin Felmer din veacul al XVIII-lea (pp. 15-16). Luînd în discuție unirea principatelor române de la 1600, realizată de Mihai Viteazul, Lucian Boia observă că printre contemporani și chiar mai târziu realizarea voievodului muntean nu este privită drept rezultatul unei conștiințe naționale. În fond, Mihai Viteazul exprimase clar că unirea este "pohtă ce-am pohtit". Ideea fascinașe și pe talentatul nostru prozator Alexandru Ivasiuc care în romanul *Interval*, 1968, dezvoltă o teorie similară prezentîndu-l pe Mihai Viteazul prin gura lectorului de istorie Ilic Kindris, drept "Un aventurier" (Ed. Cit., p. 223). Lucian Boia observă că, dacă în Antichitate, Orientul impresiona prin cultură și civilizație, pînă târziu, încă, după anul 1000 cînd este știut că, în zorii veacului al XIII-lea cruciații fascinați de splendoarea Constantinopolului îl cuceresc (1204), stăpînindu-l timp de cîteva decenii (1261), după care axa valorilor se întoarce spre Occident, Orientul devenind o paragină la discreția turcilor care se instalează în fosta capitală a lui

Constantin cel Mare. Fobia grecilor se va manifesta din plin la Eminescu, în mod paradoxal, căci este bine știut că, poetul aprecia cultura greacă antică și limba elină, lucru remarcat și de Titu Maiorescu. Dar, poetul național pare a fi fost și un antioccidental, citîndu-i-se în acest sens versuri semnificative din *Scrisoarea a III-a* la care se poate adăuga și diatriba *Ai nostri tineri*. Dacă domnitorii fanarioți au rămas cunoscuți în istorie în special, prin acțiuni distructive, nu e mai puțin adevărat că au fost și domni care și-au iubit țările de adopțiune. Bunăoară, Constantin Mavrocordat îi serie lui Ilias Vel-Căpitan de Soroca: "Cartea ce mi-ai trimis am luat și cele scrise am văzut; dar pentru ce ni scrii grecește? Au să-ți dăm noi logofăt să scrie românește? Să-ți cauți logofetelul să-mi scrii românește! Să nu-mi mai scrii grecește!" (Apud, Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, 1991, p. 158). Dacă I. Bogdan și P.P. Panaitescu considerau boierimea română ca fiind de origine slavă, la fel susținea și D. Drăghicescu în *Din psihologia poporului român*, 1996, p. 231.

Privitor la mitologia comunistă autorul observă că aceasta a fost schimbată în funcție de împrejurări, de capriciile dictatorilor și relațiilor cu putere suzerană. Fic-ne permisă corectarea unei erori de datare. Revista "Sămănătorul" apare la 2 decembrie 1901, nu în anul 1903 cum este scris la pagina 51. În fine, undeva în paginile cărții autorul se întreabă, pe bună dreptate, cîți din profesorii preuniversitari vor fi dispusi să afirme adevărul în fata elevilor, chiar cu riscul de a fi etichetați ca fiind lipsiți de patriotism. Într-adevăr, cîți dintre noi au curajul de a privi adevărul gol-golul?

Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, Ed. Humanitas, 1997



## Nicolae Costăchescu, un altfel de om politic

Gheorghe I. FLORESCU

"Chimist de valoare, format la școala lui Petru Poni, Nicolae Costăchescu s-a consacrat de tînră și cu toată râvna studiului specialității sale (...). Dar, în afară de profesiunea sa, Nicolae Costăchescu a urcat, în viața publică, prin felul serios, onest, corect și totdeauna devotat intereselor obștești, cele mai înalte trepte ale ierarhiei de Stat - ca Ministru al Instrucțiunii și președinte al Senatului, demnității în care s-a impus prin spiritul său de ordine și disciplină, ca și prin felul său chibzuit și luminat de a privi și rezolva lucrările ce cădeau în atribuțiunile sale". Așa îl caracteriza secretarul general al Academiei Române, în raportul de activitate al celui mai înalt forum științific al țării pe anii 1939-1940, pe profesorul, cercetătorul și omul politic Nicolae Costăchescu.

Născut la Huși, în 1876, deci în același an cu dr. N. Lupu, studiosul de mai tîrziu a absolvit în 1894 cursurile Liceului Național din Iași, continuîndu-și studiile la prima universitate a țării, a avut șansa de a fi studentul lui Petru Poni, devenind apoi discipolul, colaboratorul și continuatorul marelui savant român. În 1901, după absolvirea Facultății de Științe, și-a început cariera didactică, funcționînd în cadrul laboratorului de chimie minerală, interval în care s-a afirmat ca un studios cu vocația investigației științifice. Patru ani mai tîrziu, devenea primul doctor în chimie al universității unde își făcuse studiile, fiind numit, în consecință, suplinitor al Catedrei de Chimie Minerală. Obținerea unei burse de studii i-a înlesnit desăvîșirea pregătirii profesionale, punîndu-se la curent, în cadrul Universității din Zürich, cu noutățile în domeniu și cu metodologia sondajului științific. La întoarcerea în țară, în 1912, a fost numit, după ce optase pentru o anumită tematică, profesor și i s-a încredințat catedra de Chimie Minerală a Facultății de Științe din Iași, succedîndu-l astfel pe Petru Poni, acela care fusese un deschizător de drumuri într-o arie științifică parțial explorată. A predat, între 1912 și 1937, cu o întrerupere de doi ani, cînd a fost suplinat de P. Bogdan, cursul de *Chimie minerală*, pe care de fapt îl "oficia", contribuînd, decisiv la continuarea unei școli, preluate apoi de Radu Cernătescu. Contribuțiile sale științifice, care au avut în vedere explorarea și punerea în valoare a bogățiilor naturale ale României, au întregit portretul unei personalități complexe și integre, care a refuzat compromisurile cu propria-i conștiință, într-o vreme cînd un asemenea comportament îi surprindea pe contemporani.

Înzestrat cu o voință ce impresiona și conștient că fiecare român are o imprescriptibilă datorie față de neamul său, N. Costăchescu a considerat ca firească prezența sa printre cei care au participat, în 1913, la campania din Bulgaria. Înrolarea în primul război mondial a considerat-o ca pe un privilegiu unic, precizînd în jurnalul său de front, la 12 august - 19 septembrie 1916, că "nu plecasem în război mînat de vînt; pornisem cu convingerea adîncă și fermă care nu se poate zdruncina cu una cu două". Locotenentul N. Costăchescu a luat parte, chiar de la început, la campania din 1916, recunoscînd, ca unul care a luptat pe front, că "nu știam, nici nu-mi puteam închipui ce suferințe grozave sînt legate de acest cuvînt: război". Conștient de semnificația indicibilă a fiecărei jertfe și mișcat de modul în care a căzut la datorie unul dintre soldații companiei pe care o conducea - în ziua de 8 noiembrie 1916 -, el a dat ordin "să se sape un mormînt pe linia de frontieră, (...) așa ca să calce jumătate pe pămîntul Ardealului și jumătate în Vechiul Regat", astfel încît cel dispărut să se odihnească pentru totdeauna "pe granița pe care a apărut-o". În momentul în care drama retragerii în Moldova nu a mai putut fi evitată, profesorul devenit soldat se arăta convins că "vom apăra, cu toate puterile noastre, ultimul petec de țară în care să mai avem loc de țînut steagul, ce mai vorbește de existența noastră". În plus, nota el pe 30 august 1916, "dacă poporul nostru mic n-a putut aduce pînă acum contribuțiuni însemnate la progresul omenirii, trebuie în această ocazie să aducă prinosele sale de jertfă pentru libertatea lumii și pentru afirmarea dorinței proprii de a trăi ca popor liber și demn".

În momentul încheierii primului război mondial, N. Costăchescu s-a întors la catedră, angajîndu-se totodată în efortul general de refacere și consolidare a României noi. Convingerea sa, ca de altfel a majorității românilor, era aceea că la 1 Decembrie 1918 se realizează o dreptate istorică. "Alba Iulia, va declara el în Senatul României la 1 decembrie 1926, reprezintă pentru noi o culme în mersul ascendent al poporului românesc". Sase ani mai tîrziu, ca președinte al Camerei superioare, care comemora Unirea Transilvaniei cu Vechiul Regat, N. Costăchescu "vorbește înflăcărat", cum remarcă N. Iorga, declarînd că la 1 decembrie 1918 "și-a găsit expresiunea triumfului unui principiu, principiu de naționalitate", cînd "și-a găsit expresiunea triumfului ideii că națiunile trebuie să trăiască libere, independente, în mijlocul altor națiuni". "Prin hotărîrea de la Alba Iulia, conchidea ei, poporul român întreg a manifestat, încă o dată, voința sa de a trăi în chip liber în această parte a Europei și dorința sa nestrămătată de a colabora în concertul popoarelor civilizate, prin adăugirea la patrimoniul comun a contribuției sale de creație pentru civilizația omenirii".

(Continuare în pagina 4)

## Jocul cu hazardul

La aproximativ un an de zile de la publicarea lucrării *Istorie și mit în conștiința românească* (Humanitas, 1997), carte în care autorul atacă probleme delicate ale istoriei noastre (originea, continuitatea, unitatea) și ale cărei ecouri încă nu s-au stins, domnul Lucian Boia, profesor la Universitatea din București, specialist de marcă în istoria imaginarului, tradus în străinătate, revine în atenția noastră cu o nouă lucrare *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune* (Humanitas, 1998), alcătuită dintr-o suită de eseuri consacrate trecutului, sfera cercetării fiind extinsă la întreaga istorie a umanității: "Un cuvînt cu două înțelesuri", "S-a prăbusit sau nu Imperiul Roman?", "Cavalerii și microbii", "Acei oameni altfel decît noi", "Unitatea - un concept nu toamai unitar", "Conspiratorii", "Historia, magistra vitae" etc. Cartea este precedată de un cuvînt "Către cititor", în care autorul precizează în mod binevenit pentru a curma eventualele confuzii: "Ceea ce urmează nu are mai nimic în comun cu un tratat erudit de teorie a istoriei. Am făcut abstractie, în mod deliberat, de aproape tot ce s-a scris în materie. Nu m-a interesat să reiau vechi argumente, ci să-mi expun propriile idei".

Plecînd de la acest deziderat - de a-și expune propriile idei - dl. Lucian Boia atacă în suita de eseuri ce alcătuiesc prezentul volum cîteva probleme ce au trecut neobservate. Ne vom referi numai la unele dintre ele. Bunăoară, în *S-a prăbusit sau nu Imperiul Roman?* readuce în discuție problema dezintegrării Imperiului Roman de Apus în 476, în urma îndepărtării de pe tronul Cezarilor a lui Romulus Augustulus, dată ce marchează sfîrșitul Antichității și trecerea spre Evul Mediu. Istoricul Lucian Boia observă că, în pofida îndepărtării lui Romulus Augustulus, instituțiile statului roman - consiliul, senatul - au continuat să funcționeze încă aproape trei sferturi de veac. Autorul aduce în discuție teza istoricului belgian Henri Pirenne autorul unei cărți *Mahomed și Carol cel Mare*, tradusă, de altfel, și în românește (și pe care întîmplător am citit-o), lucrare în care se susține o teză nu întru totul acceptată: Nu Odoacer și Romulus Augustulus sînt personajele simbol ale sfîrșitului Antichității, ci Mohamed și Carol cel Mare. Într-adevăr, în cartea amintită, istoricul belgian H. Pirenne examinează în exces de amănunte perioada de după anul 476, cînd Occidentul devine un mozaic de regate barbare, Odoacer sfîrșind ucis la Ravenna în 493. Abia, dacă Justinian va încerca să refacă ceva din măreția imperiului de odinioară, dînd și un Cod de legi ce marchează o dată semnificativă în istoria jurisprudenței. În eseu *Acei oameni altfel decît noi* se discută problema zeilor și a eroilor civilizatori ("Zeii și eroii sînt cei dinții actori ai istoriei, iar prezența lor în naratiunile mitologice ilustrează sensul sacru al personalizării faptelor istorice", p. 35), lucru întru totul benefic, acum, cînd dispunem de o recentă traducere a lucrării clasice în domeniu, aparținînd lui Thomas Carlyle *Cultul eroilor*, în care, unul dintre eroii umanității în viziunea lui Carlyle este Mahomed. În expozelul său, Lucian Boia arată că acești oameni sînt "altfel" decît semenii lor (aducînd în discuție și lucrarea lui Mare Bloch *Regii taumaturgi*, de asemenea tradusă în limba română), Ioana d'Arc, Octavian Augustus, Carol cel Mare, Ștefan cel Mare. La moartea ultimilor doi se petrec tot felul de semne prevestitoare. La fel, din monografia lui Remo Branca despre *Rafael* aflăm că, înaintea morții acestui divin pictor renescentist se surpă o boltă, cad

schelele de la lucrările neterminate, Palatul Papei se crapă. Rafael moare în ziua în care se născuse: Vinerea Mare, la orele 3,00 dimineată. (v. Remo Branca *Rafael* 1973, cap. XVIII *Ascensiunea pe muntele Tabor*). În *Atenuare sau conflict?* Lucian Boia observă că toate generațiile și-au "...exprimat neliniștea pricinuită de dereglările actuale, de deteriorarea moravurilor și de confuzia socială. Față de efervescentul timp prezent, atît de greu de suportat, trecutul pare un refugiu ideal. Unde sînt bunele timpuri de altădată?" (p. 89). Conform concepției pasciste, trecutul este permanent idealizat, din perspectiva unei vîrste de aur, ce a existat în illo tempore, dar acest trecut a fost la fel de tulburat ca și prezentul. În cartea sa, H. Pirenne scrie următoarele, după lectura lui Grégoire de Tours (538-594), autor al lucrării *Historia Francorum*, ce conține informații asupra Merovingienilor, pînă aproape de sfîrșitul secolului al VI-lea: "Este suficient să răsfoim opera lui Grégoire de Tours pentru a găsi, la fiecare pas, urmele celei mai grosolane decăderi morale: beție, destrăbălare, adultere, asasinat, cruzimi înfricoșătoare, și o perfidie care domnește de sus pînă jos pe întreaga scară socială... Curtea regilor merovingieni este un



A șasea Elegie  
Afazia

"Stau între doi idoli și nu pot să aleg..."

lupanar... Peste tot numai capcane; peste tot domnește o imoralitate aproape de necrezut... Patima beției pare a-i stăpîni pe toți. Soțiile își pun amantii să-i ucidă pe soți... Desi moralitatea s-a refugiat în rîndurile clerului, și aici - pînă și la călugărite - există corupție." (op. cit., pp. 31-32). În fine, în ultimul capitol al cărții, Lucian Boia își manifestă scepticismul în legătură cu posibilitățile istoriei de a cunoaște în amănunt sensurile ascunde ale evoluției lumii.





## “Nu mă interesează textualismul”

● *dialog cu poetul*  
**Ioan FLORA**  
*realizat de*  
**Cristina CÎRSTEA**

- Domnule Ioan Flora, după cum se știe v-ați născut în Banatul Sîrbesc și v-ați format, ca poet, într-o oarecare măsură în acest spațiu natal. Cît datorați din formația dumneavoastră spațiului sîrbesc și cît celui românesc?

- Afirmația ta este, în același timp, și exactă și eronată. Nu cred că s-ar putea spune că m-am format într-un spațiu altul decît românesc. În primul rînd cred că formația mea e chiar bucuresteană deoarece, fiind student prin anii '70, mai precis din anul 1969 pînă în 1974, m-am format ca poet chiar în mediul literar

bucurestean. În aceeași vreme - și există și mărturie în acest sens - am inițiat o revistă, un fel de gazetă de perete, intitulată "Noi" unde au colaborat printre alții și Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Sava.

- Aveau statut de redactori la această revistă?

- Nu, eram cu toții colaboratori, nu era o treabă de nomenclatură, doamne-fereste! Am făcut împreună această revistă intitulată semnificativ, spun eu, și programatic în același timp, *Noi*, dar ca să revin, aceasta a fost formația mea, așa a început, la București. În altă ordine de idei, e drept că am avut legături foarte strînse și de colaborare cu colegii mei, fie că au fost sîrbi sau bosniaci, croați, sloveni sau macedoneni, o întreagă generație de scriitori, drept urmare am intrat în manualele școlare, în lecturile obligatorii ale elevilor, e adevărat, un pic favorizat de statutul meu de minoritar acolo, adică în Banatul Sîrbesc unde m-am născut.

Și, dacă tot vorbesc despre formare și începuturi, trebuie să precizez că în acei ani, adică după anul 1975, în fosta Iugoslavie a existat un spațiu real, democratic de manifestare a gîndului liber cu anumite rețineri, desigur, adică pînă la o anumită limită, o deschidere extraordinară care îți dădea posibilitatea de a fi într-un dialog permanent și direct cu lumea largă, cu literaturile din alte țări.

- Dacă tot am atins în dialogul nostru acest punct al biografismului, v-aș ruga să vă referiți la acel eveniment din existență care v-a îndreptat spre scris. A existat acel eveniment limită pentru dumneavoastră?

- Nu cred că as putea să spun cu exactitate ce eveniment m-a îndreptat spre literatură. Însă, pentru cariera mea de poet, de scriitor, semnificativ a fost gestul maestrului Geo Bogza care, citind un volum de poeme în proză al unui anonim - anonimul fiind eu, a exclamat puțin teatral "Ecce-poetul!", drept care m-a și prezentat în redacția revistei "Luceafărul", unde, de fapt, am și debutat în anul 1972, în luna februarie, cu o prezentare mai mult decît generoasă a acestui mare scriitor.

- Care v-au fost maestrul poeziei de început?

- Maestrul mei i-am descoperit ceva mai tîrziu, pentru că, la început, eram un bîlbîit! Și poate că e mai bine așa. Oricum, maestrul mei în poezie au fost doi-trei mari poeți români și cîțiva poeți din afară. Evident că nu se poate vorbi nimic cînd este vorba de poezia română făcînd

## tertium non datur

abstractie de Eminescu, mai ales de postumele sale, după care ar urma Bacovia și apoi un Nichita, chiar dacă, la drept vorbind, nu sînt un nichitian, dar acesta e un alt capitol, - asadar, maestrul care m-am marcat sînt Lee Masters, Kavafis, Rimbaud, Michaux, Trakl.

- Cum vă definiți generația de scriitori din care faceți parte?

- Cred că este una din generațiile conștiente de apele în care se scaldă, adică o generație care știe aproape tot ceea ce se poate ști despre literatură. O generație care știe ce înseamnă prozodia, retorica, ce înseamnă noile "inițiative teoretice", o generație care nu cîntă de pe cracă, una care, pur și simplu știe ce ar trebui și ce urmează să facă. E o generație talentată dar, as spune, și o generație, teoretic, foarte fundamentată.

- Pe cine mizați din această generație?

- ... Pe mine!

- Aveți afinități în plan literar cu scriitorii din București? Spuneți ceva mai devreme că v-ați format în mediul literar bucurestean.

- Desigur. Afinitățile mele sînt mai degrabă cu prozatorii, decît cu poeții. Marile mele afinități sînt, din această perspectivă cu Cehov și Gogol și, ca să mă raportez la generația mea, cu Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun și Gheorghe Iova. Pentru că s-a întîmplat un fenomen foarte ciudat: din toată generația aceasta legată de cenaclul literar "Junimea" condus de Ovid Crohmălniceanu au ieșit mai ales prozatori decît poeți. Eu aș fi un caz aparte, ca să nu zic singular, care m-am izbit poet, vorba lui Barbu. Și poezia mea, poate și datorită afinității mele despre care vorbeam mai devreme, mizează pe desfășurările epice, pe un nucleu epic. Poate că, de fapt, sînt un prozator și eu habar nu am de acest lucru!

- Ați fost un adept al textualismului?

- Nu. Nu mă interesează textualismul. A fost o experiență binevenită întîlnirea cu Wittgenstein pentru întreaga noastră generație, repet, a fost binevenită, dar textualismul sau așa-zisele imperii redundante sînt bune în măsura în care îți permit o libertate de foraj nelimitat în străfundurile limbii și limbajului dar, pe lîngă aceasta, e nevoie și de un fel de... carne pe oasele noastre trecătoare.

- Credeți că literatura română actuală se confruntă cu o criză a valorilor?

- Nu cred. După anul 1989 ne-am așteptat ca sertarele să se deschidă și să apară opere extraordinare păstrate la dosar. Ei bine, acest lucru nu s-a întîmplat. Pentru că, de fapt, literatura nu

se face nici atunci cînd ținem cont de calendar, nici toamna, nici primăvara, ci se face atunci cînd există acea tensiune extraordinară, cînd ființa încearcă să răbufnească în afara propriei sale piei, atunci cînd se intră în dialog nu numai cu existența ci și cu divinitatea. Literatura nu e o glumă. E ceva serios. Nu cred deci că avem de-a face cu o criză a valorilor. ea, dacă ar exista ar fi veche de vreo 6.000 de ani. Întotdeauna s-a ridicat problema aceasta, a epuizării temelor poetice. Există chiar o inscripție babiloniană unde, un oarecare poet babilonian se plîngea că s-au epuizat toate temele poetice. Ba bine că nu! După acest poet babilonian a urmat Homer. După Homer, Dante. Și mulți alții.

- Spuneți că ne-am așteptat cu toții ca sertarele să se deschidă și să apară literatura de sertar. A existat, într-adevăr, această literatură de sertar cu care eram "amenințați" după 1990? Dumneavoaștrați avuți literatură de sertar?

- Personal? Nu! Eu am avut, e drept, și un fel de... oportunități, să le zic astfel, mai "specifice", mai "specioase". Puteam publica tot ceea ce scriam, poate că mai există vreo două-trei texte pe care la vremea aceea nu le-am putut publica, în schimb pe toate celelalte le-am putut publica fără probleme. Nu cred că în literatura română există o mare literatură de sertar. Dacă există poate că a fost refuzată chiar de autorii înșiși!

- Să ne apropiem de finalul acestui scurt dialog, oprindu-ne la poezia dumneavoastră. Cum s-a născut Iepurele suedez? Aș dori să vă referiți doar la acest volum care a fost onorat anul acesta cu două premii importante, Premiul Uniunii Scriitorilor din România și Premiul ASPRO!

- Iepurele suedez cred că se înscrie pe o traiectorie începută acum 10-15 ani, o traiectorie a unor bestiarii unde apăreau bufnița, vasiliscul, cîrțița, deci era firesc să apară și iepurele suedez! Bineînțeles, asta după struțocămilă! E vorba despre niște himere, de niște utopii, de niște spații undeva, între pămînt și cer, este vorba de un discurs - nu neapărat inovatoriu, dar ieșit din contextul literaturii contemporane, deoarece mizează pe discursul parodic și ironic, pe colaj, pe ceea ce s-a făcut mai ales la începutul secolului XX. Bineînțeles că acest discurs are un fundament foarte serios: literatura română veche, în primul rînd, apoi folclorul românesc, sursele necesare oricărui creator de astăzi.

## Poeme din volumul Iepurele suedez

### Iisus Mîntuitorul

Stăteam cufundat în fotoliu, cu un pahar în față  
În dreapta, într-o ramă aurie, Iisus Mîntuitorul,  
sosit, pe căi ocolite, tocmai de la Athos.  
Stăteam în fotoliu și citeam despre Muntii Stîncoși  
care, în viziunea Lumii Noi, înseamnă mai mult  
decît o catedrală din Reims sau Milano.  
Așteptam musafirii care nu mai veneau, ferestrele erau  
larg deschise, rama icoanei începuse să se descojească  
pe alocuri.

Stăteam cufundat în fotoliu citind despre Muntii  
Stîncoși.

În dreapta, Iisus Mîntuitorul.

### Scrisoare către poetul Mihai Ursachi

"Un dascăl din Cuvîn avea o casă ca la vreo trei ore  
de sat, în chiar inima de nisip a Dunelor.  
Cresteau acolo pini, plantați încă pe vremea lui Iosif al  
II-lea,

salcîmi și mărăcini, tei  
sortiți să lege oceanul firelor mișcătoare de pămîntul  
gras dar ascuns,  
și omul acesta avea stupi și capre, iar într-o zi s-a gîndit  
să-și construiască o goeletă adevărată,  
înalță, lungă, lată de nu știu cîte picioare,  
o goeletă cu șase catarge.  
Casa, grădina, pajistea, drumurile de acces deveniseră  
un infernal șantier naval, dar omul, tot om -  
ce și-a pus în cap, aia a făcut.

### Hlenei

După cîțiva ani buni, iată că răsări în Dunele de nisip  
goeleta  
iar dascălul și-a instalat la proră mai întîi un pat și o  
masă,

după aceea stupii, iar mai apoi, la pupă,  
orătâniile, caprele și ce mai avea el prin ogradă.  
Diminețile, stătea liniștit la masa roșiatică de fag,  
fuma pipă și bea rom,  
stătea și privea în zare, asculta tîrșul vîntului  
sau prevestea ploaia,  
într-un cuvînt, omul nostru putea mărturisi cu mîna pe  
inimă că,

întrucîva și contrar spuselor poetului,  
dintre cîte-a încercat, iată-un dor realizat.

Un om din Cuvîn avea o goeletă, dar nu i-a folosit la  
nimic".

### Izgonirea din Paradis

pictorului Ion Dumitriu

Ce obosit puteam fi aseară: mă adîncisem în fața  
unui tablou c-un măr violet  
căzut în iarba violetă,  
lăsînd în urmă o dîră de fum violet.

Dîra de fum e însăși căderea, ar fi putut replica artistul,  
căderea ideii de idee sau  
izgonirea din Paradis,  
într-o variantă mai puțin barbară, desigur.

Vai, ce obosit puteam fi aseară!  
Mi se închideau pe rînd pleoapele inimii,

de nu mai putea pătrunde lumina în casă  
decît în fire subțiri, ademenitoare, uitoare.

Măr violet căzînd în cîmpul de otavă,  
dîră de fum violet semnificînd  
căderea ideii în idee;  
în iarbă.

### În birt la Caraman

Noi stăm așa, în birt la Caraman și-i liniște pe stradă  
și nu se-aud decît bătăile surde ale copitelor  
taurului comunal, trecînd în revistă plutonul  
înaștea luptei decisive.  
Ei își înfingeau cutitul în fața ascunsă a băncii  
odată așezați la masă, ne încredințază Ilie  
vorbindu-ne de jucătorii de odinioară.  
Șaptele de caro avea într-un colț stampilă de la domnie  
(semn că a fost împlinit din vreme birul)  
iar dreptul lui Caraman picura într-un pahar de-un det,  
învelit în hîrtie de împachetat,  
să nu se vadă.  
Eh! cîte-o briscă mai avea ei și pe la ciorap, ajutoare  
cu ochii în patru tot patrulînd prin amurgul sălii...

Noi bem în continuare din vinul cel aspru și aburit  
și numai ce-l zărim cum trecea îndoit de sale,  
în urmă cu aproape un secol,  
pe Gottfried, vînzătorul ambulant al Banatului de Codru,  
ce-și tocuse averea dar și nevasta la cîrți, la Caraman,  
cîta vreme lăutarii, cîta vreme bruma  
de brumă de-afară...



# P.P. Carp și "Afacerea Macedonski"

Cătălin TURLIUC

Viața politică românească a fost indubitabil marcată de o mare instabilitate politică și guvernamentală în primii ani după sosirea principelui Carol în țară și adoptarea Constituției din 1866. În arena politică se înfruntau nu numai ideologii și doctrine, ci, mai cu seamă, personalități politice al căror destin era deja legat de construirea statului național modern. Întreaga pleiadă a liderilor și revoluționarilor de la 1848 asemenea oponentilor lor se înfruntau acum deschis în lupta politică parlamentară ale cărei cadre se dovedeau adesea prea largi pentru o realitate românească încă tributară, în unele aspecte, "vechiului regim". Personaje centrale ale acestei lupte erau, se înțelege, Ion C. Brătianu, Nicolae Golescu, Dimitrie Ghica, Mihail Kogălniceanu, Vasile Boerescu, P.P.Carp, Lascăr Catargiu și mulți alții. Mai mult, clasa politică românească

încă purta stigmatul debarcării lipsite de onorabilitate rezervată principelui Al.I. Cuza și era sfâșiată de lupte intestinale generate de interese divergente născute din orgolii sau, cel mai adesea, din dorința de îmbogățire. Întreaga societate românească, de altfel, a trecut în acea perioadă prin ceea ce astăzi putem numi "complexul 11 februarie". Acest moment, 11 februarie 1866, a fost celebrat cu asiduitate în a doua jumătate a secolului trecut în paralel cu momentul Unirii într-o ironică și paradoxală festă a memoriei sociale. Personajele lui Caragiale sînt situate într-un loc în care există o barieră a "Unirii" și o stradă "11 februarie" momentul actului din ianuarie 1859 al dublei alegeri a lui Al.I. Cuza fiind celebrat simultan aproape, cu momentul trădării aceluiași domn al Unirii și al îndepărtării sale forțate de către elita politică și armata națională

care-i prestaseră jurămint de credință. Am apelat la opera lui Caragiale, pentru că acesta surprinde atât de viu și adevărat nașterea "modernității" politice românești, iar acest moment al lui "11 februarie", este surprins și în *O scrisoare pierdută* și în savuroasa *Conu Leonida față cu reacțiunea* scrisă la 1880. 11 februarie a însemnat pentru clasa politică românească trezirea la realitatea potrivit căreia oricine și orice poate fi trădat dacă "interesele" partidului sau ale țării o cer, a acreditat ideea că trădarea e necesară și își are locul său neapărat culpabilizat în istorie. Replicile lui Farfuridi ("Eu merg mai departe și zic: trădare să fie, dacă o cer interesele partidului, dar s-o stim și noi"), sau ale lui Brînzovenescu ("De aceea eu întotdeauna am repetat cu străbunii noștri, cu Mihai Bravul și Ștefan cel Mare: iubesc trădarea dar urăsc trădătorii..."), dovedesc că modelul social al lui 11 februarie a funcționat într-un context istoric pe care vom încerca să-l descifrăm.

În peisajul politic românesc de la finele deceniului al șaselea al veacului trecut, rare erau figurile de politicieni care să se ridice prin conduita lor morală și politică deasupra unor conecțtenți aflați în căutarea unui model occidental transplantabil pe malurile nămolosei Dîmbovite. Un astfel de personaj s-a dovedit a fi tânărul P.P. Carp al cărui glas s-a făcut auzit la tribuna Parlamentului și în presa conservatoare, în jurul unei mărunte afaceri politice, care ascundea însă viciile structurale ale unui sistem care se năstăra în acea epocă. Este vorba de "afacerea" sau "chestiunea Macedonski". Personajul care a dat numele său întregii afaceri a fost un militar, ofițer de carieră, care a fost scos în rezervă printr-un decret domnesc semnat de Al.I. Cuza. În ianuarie 1869, acest ofițer a fost reactivat și numit general de divizie în București. Ion C. Brătianu, aflat atunci în opoziție cu guvernul, a văzut în acest act necugetat, oportunitatea mult așteptată pentru a răsturna guvernul neconven-

abil intereselor sale și a-și mustrul adversarii politici în fața opiniei publice. În fruntea majorității liberale din Camera, Brătianu și suportorii săi politici își antăntă intenția de a nu mai sprijini guvernul și cere retragerea decretului de numire a generalului Macedonski. Dumitru Ghica, prim-ministru, reacționează, acuzînd pe Ion C. Brătianu de trădare, deoarece transferă luptele de partid în cadrul armatei și astfel se va ajunge la dizolvarea Parlamentului. În acest fel, din păcate, nu pentru singura oară în viața noastră politică, în ciuda faptului că are majoritatea în reprezentanța națională, un guvern este silit să cadă împreună cu parlamentul. Acest lucru s-a întimplat la 26 ianuarie 1869 cînd, în urma votului de blam a Camerei, Ghica primește din mîinile lui Carol decretul de dizolvare a parlamentului.

În timpul tuturor acestor frămîntări din tabăra liberală, tânărul P.P.Carp va interveni public exprimîndu-și atitudinea politică în presă și la tribuna parlamentară.

## Nicolae Costăchescu...

(Urmare din pagina 2)

Înregimentarea sa în viața politică nu a plecat din dorința de înăvutire sau din speranța accederii la demnități guvernamentale, atît de rîvnite în acele vremuri. A acceptat ipostaza de om politic întrucît astfel putea contribui la îndreptarea morală și materială a țării sale. N. Costăchescu a făcut parte dintre cei care au aderat la ipostaza partidistă imediat după întoarcerea de pe front, nu ca o recompensă a zilelor petrecute pe un câmp de luptă, ci ca o datorie de conștiință. Nu s-a alăturat vreunui dintre "partidele istorice", adică Partidul National-Liberal sau Partidul Conservator, ci s-a numărat printre intelectualii care, în noiembrie 1918, împreună cu Paul Bujor, Ion Borcea, C.I. Parhon, Octav Băncilă și alții, au fondat la Iași Partidul Muncitor, care se deosebea întrucîtva de celelalte formațiuni politice constituite în anii războiului. În urma fuziunii acestei facțiuni politice cu Partidul Tărănesc, la 16 februarie 1919, în cabinetul pe care îl ocupa Vasile Pîrvan la Universitatea din București, s-a constituit Partidul Tărănesc și Muncitor, prin care formațiunea tărănistă s-a extins și în Moldova. Chiar dacă nu ocupa vreo funcție oficială, N. Costăchescu era unul dintre liderii morali ai noii alcătuirii politice. Acceptînd programul tărănistilor condusi de I. Mihalache, profesorul lescan nu și însușea implicit "clasica" ipostază politicianistă, întrucît, așa cum va declara de altfel, "credeam că mă îndrept către un front de luptă în politica românească, unde sufletul se înalță, unde punem tot ce avem mai bun și mai sfînt în noi, unde aducem tot prinosul nostru de devotament și de credință în slujba țării noastre românești". Desi aparent idealist și în neconcordanță cu realitățile politice ale vremii, nădejdea sa era sinceră și îi va rămîne fidel toată viața, cu firești nuanțări. Nu mult timp după fuziunea amintită, care nu era una singulară, întrucît viața politică românească traversa un proces de clarificare și reasezare, N. Costăchescu s-a afirmat alături de cei care, în decembrie 1918, adoptaseră principiul luptei de clasă, fără a înțelege prin aceasta bolșevizarea țării.

O componentă distinctă a carierei partidiste a profesorului Costăchescu a constituit-o activitatea sa parlamentară. Candidînd, din partea Partidului Tărănesc, la alegerile organizate de Al. Averescu în 1920, comilitonul lui Mihalache nu a reușit să devină unul dintre membrii corporilor legiuitoare. Va fi investit cu demnitatea de senator, ca reprezentant al cetățenilor din Chisinau, la alegerile liberale din primăvara anului 1922. Prima sa intervenție parlamentară s-a consumat la 1 decembrie 1922, cînd a citit în plenul Senatului declarația Partidului Tărănesc, prin care colegii săi își explicau "atitudinea avută în prezent și atitudinea pe care gîndeste să o aibă de azi înainte". Treisprezece zile mai tîrziu, intervenea în discuția adresei de răspuns la Mesajul Tronului, recunoscînd că "nu am venit cu iluzii, nu m-am așteptat la o primire colegială, dar îmi permit totuși să spun că am avut o decepție, căci suindu-mă la această tribună, credeam că mă îndrept către un front de luptă în politica românească, unde sufletul se înalță, unde punem tot ce avem mai bun și mai sfînt în noi, unde aducem tot prinosul nostru de devotament și de credință în slujba țării noastre românești".

Descurajat de politicianismul și corupția care infestaseră deja viața publică românească, profesorul moldovean s-a trezit dezgustat de machiavelismul bucureștean și de imaginabilele intrigi ardelenene, care tindeau să compromită toate speranțele românești. Fără a intenționa să se alăture aceluia care erau dispuși să accepte orice fîrg, numai pentru a câștiga ceva, N. Costăchescu va adopta o conduită politică prin care a evitat alunecarea în disputele pasionale care urmăreau numai scop-

uri personale, prezentate drept interese naționale. Un asemenea comportament l-a ținut departe de înșelătoarele, dar atît de ademnitorele reusele parlamentare ori partidiste, rămîinînd mereu un om politic onest, atît cît permiteau vremurile, care își surprindea astfel contemporanii. Explicîndu-și deziluziile personale, după înrolarea în fetișismul partidist postbelic, proaspătul senator tărănist îi avertiza pe cei care deja uitaseră pentru ce se sacrificase neamul lor în urmă cu patru ani, reamintindu-le că "nu uitați un singur moment că unirea este expresiunea voinței naționale, în baza dreptului la liberă determinare și noi nu trebuie să uităm acel act de la 1 decembrie 1918, de la Alba Iulia, și nici rezoluțiile Sfatului țării de la Chisinau. Acelea trebuie să privească ca niște pergamente sfînte, a căror strălucire nu trebuie să o întunecăm". Cîți dintre românii ajunși printre factorii de decizie politică a țării își mai aminteau, măcar întîmplător, acest gînd, de la care trebuia să pornească toate intențiile ce vizau înaintarea firească a țării? Ca purtător de cuvînt al Partidului Tărănesc în Senat, N. Costăchescu prezenta pe 29 ianuarie 1923 o declarație potrivnică proiectului liberal de Constituție, dezavuat de cea mai mare parte a formațiunilor politice opoziționiste. La 9 martie, același an, tot el prezenta Senatului o declarație în numele Partidului National Român și a Partidului Tărănesc, în care era contestată legalitatea Parlamentului ce urma a adopta noua legislație a României Mari.

Fără salturi spectaculoase, ascensiunea sa politică a urmat un curs firesc, justificat de activitatea profesională notabilă și de un travaliu partidist care aducea o notă aparte unui amalgam greu de definit și lipsit de o identitate certă. Astfel, chimismul ieșean, acceptat printre politicienii vremii pentru meritele sale incontestabile, a fost ales, în urma Congresului general al Partidului Tărănesc din 26-27 octombrie 1924, membru în Comitetul Central Executiv, el reprezentînd, în Delegația Permanentă, tendința de centru, împreună cu I. Mihalache, Virgil Madgearu, Grigore Iunian, I. Borcea și I. Răducanu. Convins de necesitatea concentrării forțelor politice, în vederea constituirii unui al doilea partid de guvernămînt, la care să se poată apela ca la o firească alternativă, nu numai decît opusă liberalilor, N. Costăchescu a făcut parte din grupul aceluia care au cerut fuziunea tărănistilor cu naționali transilvăneni. După apariția Partidului National-Tărănesc pe scena politică românească, în octombrie 1926, el a devenit membru în Comitetul Central Executiv al noului partid, care urma să contracareze evidentă suprațenie liberală, în vederea unei echilibrări necesare funcționării sistemului partidist românesc. Prezent în campania declansată de național-tărăniști în primăvara anului 1928, N. Costăchescu va accede într-un fotoliu ministerial la 16 noiembrie 1928, într-un cabinet condus de Iuliu Maniu, desemnat să forneze guvernul ce urma a prelua succesiunea liberală. Ca și Petru Poni, predecesorul său, lui N. Costăchescu i s-a încredințat, în trei formațiuni guvernamentale, conduse de Iuliu Maniu și Gh. Gh. Mironescu, "Instrucțiunile Publice", căruia i s-au adăugat apoi și "Culte", în intervalul noiembrie 1928-aprilie 1931.

Investitura sa cu o atît de înaltă prepotență nu reprezenta, în primul rînd, o grațitudine de ordin politic, departamentul pe care urma să-l preia era, incontestabil, unul dintre cele mai importante pentru viitorul României. Sistemul educațional românesc, aflat încă în curs de reformare avea nevoie de intelectuali care să continue o tradiție ilustrată, printre alții, de Spiru Haret, Petru Poni și dr. C. Angelescu. N. Costăchescu era unul dintre cei care cunoșteau îndeaproape trebuințele școlii românești și dificultățile cu care se confrunta aceasta.

Înfățișîndu-se Parlamentului, la 1 martie 1929, pentru a-și expune directivele programului său, el preciza, înainte de toate, că "școala noastră trebuie armonizată și dezvoltată potrivit structurii noastre sociale", insisfînd asupra faptului că "acest popor trebuie să-și pună temelie solidă în rădăcinile adînci de acolo de la țară și să se îngrijească și moralmente și materialmente de acest popor". Referindu-se la legislația învățămîntului, el se arăta convins că legile "valorează atît cît valorează oamenii care le aplică", mărturisind că "voi pune toate puterile mele ca să întăresc, ca să răspîndesc școala la sate, acolo unde este atîta suferință, cum nu pot astăzi să v-o descriu". Propunînd renunțarea la sistemul potrivit căruia universitățile au obligația de a crea specialiști, ministrul Costăchescu sublinia că "învățămîntul superior are în prim loc alt scop: învățămîntul superior îndeplinește și această sarcină de a da profesioniști, dar în institute și laboratoare trebuie să se cerceteze adevărul, trebuie să se dea contribuția noastră la cultura generală".



Elegia a doua, Getica lui Vasile Pârvan

"În fiecare scorbură era așezat un zeu"

Gîndind astfel, el a fost printre cei care, renunțînd la orice sentimente partidiste, a respins acuzațiile proferate la începutul anului 1929 la adresa lui N. Iorga, care, chipurile, țînînd cursuri la Sorbona, cheltuia banii statului. Surprins de rectitudinea noului ministru, istoricul își va aminti cu recunoștință de omul "cu care n-avusesem nimic în viață, dar în care voi recunoaște tot mai mult un excelent gospodar, un adversar loial în politică și un moldovean de pe vremea mea, plin de înțelegere și de simțire".

Despre ministeriatul profesorului ieșean nu s-a scris decît întîmplător și întotdeauna tangențial. Constantin Kiritescu, după ce a lucrat doi ani cu el, mărturisea că, indiscutabil, "Costăchescu avea ceva din firea lui Haret: puțin comunicativ, măsurat la vorbă, îndărătnic la muncă, echilibrat și ponderat la judecată, tăios în hotărîri. Temperament lipsit de mlădiere, exprimîndu-și brutal părerea, se înfățișa în contactul cu lumea ce venea cu treburi la minister cu o lipsă de șlefuală care adeseori indispucea. Dar cine-și dădea seama că această mască aspră acoperă un suflet cinstit, un gînd fără prihană, inadapabil la arta prefăcătoriei, că firea lui veșnic bănuitoare e o formă de prudență față de șmecherii și necinstiții care roiesc în jurul unui ministru, adus pe scaunul său prin politică și obligat să facă jertfa convingerilor sale, simtea că prima impresie se șterge și o undă de simpatie se strecura în suflet pentru acest răzces moldovean, rustic și

colțuros, precaut și taciturn, care te privea pe sub sprîncene, răspundea evaziv și tăia adeseori cu o vorbă aspră discuția al cărei rost nu-l pricepea bine și-i inspira temerica unei trageri pe sfoară. Totul, în Costăchescu, era pondere și echilibru".

Nu vrem să se creadă că traicectoria politică a lui N. Costăchescu a fost lipsită de sinuozități comportamentale - politice bineînțeles - sau de inerente calcule, care nu erau întotdeauna ori numai decît obișnuite concesii personale. Ca și I.G. Duca, de pildă, pentru a nu apela decît la un singur exemplu, "Costăchescu - așa cum va nota C. Argetoianu -, omul Regelui de mai tîrziu, al cărui declarat (în iunie 1930 - n.n.s.) că niciodată nu va primi să fie ministrul Regelui Carol și cîte și mai cîte". Peste numai cîteva zile însă, depunea jurămintul, ca membru al unui nou cabinet, tocmai în fața lui Carol al II-lea, instalat în fotoliul fiului său.

O dată cu ascensiunea pericolului reprezentat de extrema dreaptă a eschierului partidist românesc, N. Costăchescu s-a afirmat printre aceia care s-au arătat potrivnici acestei mișcări, una care putea influența în rău evoluția politică a țării. La începutul anului 1933, însărcinat din nou cu formarea guvernului, Al. Vaida-Voevod constata că "pe începutul și sfîrșitul evenimentelor era tot mai primejdios". Dacă regele se arăta dispus să se intervină pentru "calmarea" lor, guvernul dezavua o asemenea măsură, astfel încît, fruntasul politic transilvănean nota că "de sprijin nu putea fi vorba (în afară de Costăchescu, St.C. Pop, V. Nănescu, C. Angelescu, Mirto și V.V. Tilea)".

În același timp, îngrijorat de campania revizionistă care critica deciziile diplomatice adoptate la Versailles, N. Costăchescu consideră că România nu putea rămîne pasivă în fața unei asemenea amenințări, afirmînd că "vom duce acțiunea noastră în mod civilizat, rațional, în timp de pace, declarînd că sîntem gata în fiecare moment ca, dacă ni se va impune o altă cale, o primim și sacrificăm totul și că dacă ar fi să pierim cu toții, nu vom ceda niciodată".

Fără a fi într-un nimic spectaculoasă, activitatea politică a lui N. Costăchescu nu a alunecat în oportunism și derizoriu, astfel încît el a rămas unul dintre puținii oameni de partid care și-au păstrat verticalitatea inițială. Apreciat pentru autoritatea sa morală, el a fost propus de Iuliu Maniu, în octombrie 1932, pentru funcția de premier, pe care a refuzat-o, într-un total îndreptățit, desigur. O lună mai tîrziu, devenea presedinte al Senatului, postură care îi va permite să se rostască asupra marilor probleme ale epocii. În septembrie 1934, atunci cînd s-a ales Delegația Permanentă a Partidului National-Tărănesc, după revenirea dr. N. Lupu alături de vechii comilitoni N. Costăchescu a fost votat vicepresedinte al acestei formațiuni politice. Situat mereu printre fruntașii național-tărăniști, el a militat pentru unitatea lor, aflîndu-se, așa cum va recunoaște Grigore Gafencu, în fruntea aceluia care s-au opus despărțirii de Partidul National-Tărănesc a lui Al. Vaida-Voevod. Atunci cînd Garda de Fier a devenit un pericol pentru țară, N. Costăchescu, împreună cu ceilalți "centriști" ai PNT s-a pronunțat împotriva ei și a oricărei mișcări extremiste. Fidel monarhici, el nu a încurajat însă tendințele autoritare ale Regelui Carol, pronunțîndu-se împotriva oricărei forme de dictatură.

"Omul cinstit" sau "omul de absolută omenie", cum îl numea un contemporan, devenit în mai 1936 membru de onoare al Academiei Române, nu a abjurat niciodată de la credo-ul său, mărturisind că "noi, oamenii de știință, ca și teologii, urmăm același lucru: cucerirea adevărului". A murit la 14 iulie 1939, regretat fiind de mulți dintre contemporanii săi, care au deplins, ca în atîtea alte cazuri, amestecul său în viața politică. Încheindu-și însemnările făcute în jurnalul său, la sfîrșitul zilei de 14 iulie 1939, Carol al II-lea conchidea că "a murit, astăzi, un om de treabă, deși a făcut politică: profesorul N. Costăchescu".



# Sărbătoarea spectacolului

Mioara Adina AVRAM

Între numeroase festivaluri de teatru românești, cel de la Sibiu s-a impus prin formula sa monumentală. De-a lungul a 10-11 zile, acest festival internațional reunește teatre profesioniștii și trupe studentești care evoluează în mai multe secțiuni: "Mari spectacole", "Teatru experimental", "Teatru-dans", "Scoli și Academii de teatru", "Spectacole-lectură" etc. Anul acesta, a V-a ediție a adunat laolaltă, între 28 mai - 7 iunie, teatre și companii din peste 15 țări care au prezentat în jur de 40 de spectacole, durata și importanța lor variind considerabil. De la simple exerciții stradale de 20 minute, până la spectacole de amploare ce au durat câteva ore, de la formule scenice inedite până la tipuri elasicizate de reprezentatii, de la capodopere până la esecuri - iată un peisaj teatral divers cuprins de directorul festivalului - Constantin Chiriac - sub semnul "Dialogului și al Comunicării" (tema specifică a ediției de anul acesta). Festivalul de teatru sibian nu e unul cu premii, dar simpla prezentă a participanților (activi sau simpli privitori) se constituie într-o recompensă care înseamnă concret bucuria de a urmări acest complex maraton artistic.

Înainte de a surprinde succint festivalul în fatura sa spectacolistică, se cuvin menționați organizatorii principali ai manifestării sibiene plusată sub patronajul UNESCO: Fundația "Democrație prin cultură", Universitatea "Lucian Blaga", Consiliul Județean, Primăria și Casa de Cultură Studențească din Sibiu. Pe lângă aceștia, există o multime de parteneri interni și externi care au sprijinit festivalul, astfel încât acesta să se desfășoare în cele mai bune condiții.

În cele ce urmează, voi trece în revistă câteva din spectacolele importante văzute în festival în ordinea desfășurării lor, insistând asupra marilor spectacole care au existat aproape în fiecare secțiune căci, românești sau străine, acestea au constituit adevăratele momente de teatru de la Sibiu.



"La Tigănci" (Teatrul "Odeon", București)

Deschiderea spectacolistică a festivalului a revenit unui teatru celebru în Bulgaria și nu numai acolo - Teatrul Atelier "Sfumato", condus de Margarita Mladenova și Ivan Dobchev - prezent la Sibiu cu două producții: *Apocryphe* și *Visul lui Ulise*. Teatru alternativ, un fel de laborator dramaturgic, "Sfumato" ilustrează spectacolistic poezia și filosofia cuprinsă în vechile mituri bulgărești despre facerea lumii și a oamenilor. Săpând la rădăcina memoriei colective, a arhetipalului bulgăresc, artiștii de la "Sfumato" au prezentat două spectacole sobre, esențializate, despre momente importante ale omului - nasterea, nunta, moartea (*Apocryphe*); și despre peripetiile lui Ulise în lunga sa călătorie marină (*Visul lui Ulise*).

Tot la începutul festivalului, Teatrul Odeon a prezentat în superbul decor natural al cetății Cislăndioara spectacolul *La țigănci* după Mircea Eliade, în regia lui Alexander Hausvater. Revăzut la aproape patru ani de la premieră și în alte condiții, acest happening spectacolistic e altcumva decât la sediul, fiind exploatate din plin noile spații de joc create ad-hoc: interiorul catedralei, curțile interioare, drumul și scările până la intrarea în cetate. Fructificând condițiile naturale, spectacolul își păstrează prospețimea, fiind o reușită incontestabilă a formulei "teatru în castel".

Teatrul "Bulandra" a prezentat în festival două creații de dată relativ recentă: *1794*, în regia lui Alex. Dărie, e un spectacol despre Revoluția Franceză, surprinzând începuturile, derularea și finalul sîngeros al unui moment important al Istoriei moderne. Desi desfășurat în curtea interioară a Muzeului de Istorie Bruckenthal, deci într-un spațiu de joc impropriu unui asemenea spectacol de anvergură, noul ambient a consumat și a potențat cadrul de frescă istorică a reprezentății: "Convențional" ca formulă scenică, *Petru* de Vlad Zograf, în regia Cătălinei Buzoianu, aduce în prim-plan aceeași problematică a Istoriei, văzută de astă dată prin prisma a două civilizații: lumea occidentală (Franta) și cea răsăriteană (Rusia). De o construcție luxuriantă, barocă, spectacolul e o reușită

mizanscenă a unei piese profunde, tulburătoare, în pofida unor lungimi și a unor secvențe trenante.

Apartinînd teatrului experimental, *El Dorado* prezentat de ansamblul american *Umo* reface în stilul teatrului bufonic itinerariul cuceririi Americii de către conquistadorii spanioli atrași de mirajul Imperiului de Aur. Această saga a descoperirii Lumii Noi e redată magistral, e de o inventivitate scenică delirantă, de un haz nebun și în cel mai pur stil intertextualist. Întregul discurs scenic e pigmentat de insertii/momente de respiro cînd actorii coboară printre spectatori și poartă dialoguri pe diverse subiecte contemporane ba, chiar, le solicită acestora diverse obiecte pe care le utilizează în scenă. Dînd impresia unei improvizatii, spectacolul creat de Janet Mc Alpin și interpretat de tinerii membri de la *Umo* (care au trecut prin școala parizianului Jacques LeCoq) e o capodoperă a genului.

Tot o capodoperă au prezentat și ucrainenii prin varianta scenică a nuvelei lui Prosper Mérimée - *Carmen* - și a libretului operei omonime a lui Bizet. Fundația internațională Ukraine-Culture-Europe a realizat o excelentă transpunere contemporaneizată a cunoscutei povesti de iubire dintre o țigăncă și un ofiter, plasată de regizorul Andriy Zholdak în Parisul începutului de veac și, mai cu seamă, în docurile franceze. Reprezentația ucrainenilor e de o atmosferă halucinantă; ambianța portuară, acel dulce far niente orientalo-occidental cu fete frumoase și ofitieri oblomovisti, iubirea năvalnică și tragică între José și Carmen sînt excelent potentate de o scenografie monumentală, de o picturalitate desăvîrșită, care imprimă montării o aură feerică. Light-designul impresionant, elementele naturale sau accesoriile de recuzită utilizate în compunerea cadrului ambiantal s-au substituit unui adevărat personaj cu mare pondere în spectacol.

Compania *Taichi Kikaku* din Japonia a prezentat un spectacol fără cuvinte despre evenimentele importante din viața omului - copilăria, adolescența, dragostea. *Prieten, cînd vine ziua să mori* e un spectacol-experiment plin de poezie, de rafinament și emotie, o bijuterie teatrală avînd grația unui bibelou de porțelan.

Teatrul "Nottara" a prezentat în două versiuni (română și engleză) un excelent spectacol de teatru-dans - *Cazul Gavrilăscu* - în regia și coregrafia lui Gelu și a Roxanei Colceag care au adaptat liber nuvela lui Mircea Eliade - *La țigănci*.

Genul pantomimei a fost reprezentat de spectacolul lui Dan Puric - *Toujours l'amour* - creat la Naționalul Bucurestean, prezentat la Sibiu în cadrul adevărat al unei discotece - ambient relaxant care a rezonat cu buna dispoziție produsă de recitalul interpretilor.

Compania *La Terra Nuova* din Italia a prezentat în Piața Mare cel mai solid spectacol stradal - *Saltinbanco c'era una volta dei cigni* - adaptare liberă a baletului *Lacul lebedelor*, utilizînd picioroange, efecte pirotehnice, artificii, alte numeroase elemente din arsenalul saltimbancilor. Extrem de inventivă, feerică, spectaculoasă, de o eleganță maiestuoasă, reprezentația creată de coregraful Luca Bruni s-a constituit într-un superb moment de teatru nocturn.

Desi anunțate și incluse în programul festivalier, *Pescărușul* Teatrului de Cameră din Budapesta, în regia lui Robert Alföldi, și *Mascarada*, de Lermontov, realizat de Rimas Tuminas la Teatrul Mazasis din Vilnius (Lituania) nu au fost prezentate în festival - absență cu atât mai regretabilă, cu cît era vorba de două spectacole-eveniment, îndelung apreciate și premiate la numeroase festivaluri europene.

Pe lângă spectacolele prezentate succint mai sus, care au ridicat incontestabil stacheta festivalieră, au mai fost destule producții riguroase aparținînd unor genuri diferite (teatrului-dans, formulei exploatănd limbajul semnelor, teatrului religios etc.). Promotor înversunat al teatrului-dans, Răzvan Mazilu întruchipează în spectacolul creat de Ioan Tugearu la TNB - *Jocul de-a Shakespeare* - câteva din binecunoscutele personaje Richard III, Hamlet, Falstaff, Othello, într-un reușit one-man-show coregrafic. *Copiii unui Dumnezeu mai mic* de Mark Medoff, producție a companiei "777", e o insolită poveste de dragoste imposibilă petrecută în lumea surdo-mutilor. Dramatic, plin de emoție, spectacolul lui Theodor Cristian Popescu experimentează scenic un alt limbaj convențional - cel al semnelor. Studenții bucureșteni de la clasa lui Dem Rădulescu/George Ivascu au prezentat un solid spectacol-examen care a reunit două texte total diferite aparținînd lui Mrozek, într-un coupé intitulat *Omoara-l pe aproapele tau*. Pamflet antirăzboinic (*Pe jos*) și satiră a teatrului în teatru (*Curcanul*), reprezentația studenților a surclasat destule alte producții așa-zis profesioniștii. Abordînd un gen teatral mai special - teatrul religios - regizoarea Mihaela Lichiardopol a realizat la Naționalul timisorean un spectacol interesant reunind sub titlul *Mistere medievale* câteva texte din sec. XIII ("Miracolul lui Teofil", "Cavalerul cu potirul", "Misterul sfîntelor patimi"). Prezentată în aer liber, în Piața Mare a orasului, reprezentația timisorenilor e spectaculoasă, mai ales prin utilizarea efectelor speciale ce recompun atmosfera medievală. Teatrul Național din Minsk (Belarus) a prezentat un spectacol preeminent de text, abordînd scenic eterna problemă a cuplului. *Afurisita Mary* de Dmitry Boyko, în regia lui Alexandr Gartsev, s-a dovedit un spectacol de forță, chiar dacă bariera limbii a împiedicat receptarea lui.

Incluzînd alte spectacole mai mult sau mai puțin reușite, "colorat" cu paradele de stradă datorate africanilor, brazilienilor, mexicanilor, Festivalul de teatru de la Sibiu a fost, incontestabil, o izbîndă a genului. Structurată pe mai multe compartimente (pe lângă spectacolele propriu-zise și cele de lectură au avut lor workshop-uri, seminarii, conferințe, expoziții, o utilă bursă de spectacole), manifestarea sibiană a însemnat un dialog între participanți și între culturi, o sărbătoare a spiritului artistic.



"Hamlet" (Teatrul "Mihai Eminescu", Botosani)

## Modernitatea lui "Hamlet"

Oltita CÎNTEC

Pe cît de tentantă, pe atît de riscantă este încercarea de a monta, la distanță de patru secole de la data scrierii ei și după atîtea versiuni antologice, drama shakespeareană "Hamlet". Traversînd secolele prin universalitatea ei, piesa este visul multor regizori, iar rolul năzuința multor actori, fiecare încercînd să descopere în clasicizatul text valente ce le-au scăpat antecesorilor. Etalînd de cîtiva ani încoace ambiții regizorale, Ion Sapdaru, actor al Naționalului "Vasile Alecsandri" din Iași, se adaugă listei oamenilor de teatru autohtoni care au cutezat să-l "atace" pe Hamlet. Tentativa sa a fost făcută nu în locul unde este el actor (probabil, din cauza reticentei colegilor, dar și a unor eșecuri artistice anterioare - *Tango* de Mrozek, *Chirița în provincie* de Vasile Alecsandri), ci la teatrul din Botoșani, cu trupa căruia, în urmă cu doi ani, a mai reușit o performanță regizorală deosebită, *Însemnările unui nebun* de Gogol. Ca și atunci, spectacolul pe care-l propune acum Ion Sapdaru este unul care se susține în planul intențiilor regizorale și al împlinirilor lor scenice. Ideea pe care se arhitectează reprezentația este aceea a prezentării întregului ca fiind un spectacol în pregătire, orchestrat de Hamlet însuși. Hamlet nu este înțeles aici, ca la Tompa Gabor, de exemplu, ca un regizor a ceea ce se întîmplă în mod real la curtea regelui dancz asasinat, ci ca un director de scenă ce pune la cale un spectacol care ne arată ce s-a întîmplat cu Hamlet-tatăl, Claudius, Gertrude și ceilalți. Iesirile momentane din spectacol (împărțirea textelor, apelul la regizorul tehnic pentru a face ordine în scenă etc.) nu sînt foarte multe, dar suficiente pentru ca din cînd în cînd spectatorului să-i fie readusă-n minte concepția în baza căreia totul este regidit. Inclusiv succesiunea scenelor, căci spectacolul nu începe pe obisnuita terasă a castelului, unde străjile văd fantoma lui Hamlet-tatăl, ci cu aceea în care Hamlet-fiul le indică actorilor modul în care trebuie recitată tirada. Succesiunea scenelor este modificată, mai ales în prima parte, urmînd o logică proprie ideii de spectacol, logică pertinentă, convingătoare. *Hamlet*-ul lui Sapdaru este pe cît de modern, pe atît de "Hamlet". spiritul shakespeareian nefiind alterat în nici un fel de inovațiile regizorale. Căci ceea ce teatrul din Botoșani a realizat, este o variantă posibilă, pe deplin acceptabilă în forma în care s-a văzut la rampă. Fără a fi excentrică, ea umblă și la portretizarea personajelor, prezentînd o Gertrude stăpîna pe sine mai ales cînd este regină și vulnerabilă în postura maternă, un Claudius alunecos, avid de discursuri și aplauze, duplicat pînă și în detalii, un Polonius aparent senilizat de vîrstă, cu înfățișarea unui strîngător de impozite, în esență însă un meticolos cunoscător al curții și mai ales al culiselor ei.

În privinta dezvoltării scenice a concepției lui Ion Sapdaru, ca face apel la un teatru sincretic atît de în vogă în Occident și atît de pe placul publicului. Cuvînt, imagine scenografică, sonoritate muzicală, ecleraj și mai ales mișcare scenică se susțin reciproc, intervenînd firesc în sprijinul reprezentației. Scenografia lui Mihai Pastramagiu e modulată dintr-o duzină de cuburi semi-transparente, din care actorii construiesc la vedere terasa castelului, faleză, patul incestuos, cimitirul, locul unui duel, mănăstirea Ofeliei, mormîntul acesteia etc. Cromatica uzază de combinația de mare efect alb-negru-roșu, culori între care se joacă semantic cu efecte vizual-intelectuale deosebite. Costumele sînt nonconformiste, aparținînd mai degrabă unui non-timp și non-loc decît Danemarcei, plasare la care prin text nu s-a renunțat.

O notă maximă trebuie acordată mișcării scenice imaginate de Angela Doni (Chisinau), cu pondere importantă în economia artistică a spectacolului. Ea nu doar umple timpii ori mută actorii în diverse puncte ale scenei, ci sugerează și emoționează acolo unde textul a fost redus ori cuvîntul a fost considerat insuficient de puternic.

Surprizele, plăcute, au continuat și în planul distribuției și al interpretării. Echipa de aproape 20 de actori l-a urmat în cea mai mare măsură pe Ion Sapdaru, performanța întregului fiind o însumare a performanțelor individuale. Privindu-l pe Daniel Badale, gîndești involuntar că ultimul rol care i s-ar potrivi fizic ar fi Hamlet. Și totuși el a fost un Hamlet reușit, nu unul care să focalizeze în chip exclusiv interesul, ci unul care centrifughează ansamblul. Ceea ce i-au reușit mai puțin au fost monologurile, care cereau o forță pe care tînrul interpret încă nu o are. Marius Rogojinski a fost un Claudius de zile mari, de mare subtilitate în glisările dintr-un registru dramatic în altul, Irina Mititelu (Gertrude) fiindu-i potrivită regină pe scenă. Volin Costin compune un Polonius greu de ghicit ca individ, care ca aspect nu pretuiește prea mult, dar care se află în fundalul tuturor întîmplărilor de la curte. Să n-o uităm pe Ofelia - Tatiana Zavalova, creionată nu neapărat fragilă ori nebună, cît copilă și trăind într-o lume ce scapă minților obișnuite.

Spectacolul lui Ion Sapdaru nu e perfect. Au fost câteva lungimi ce veneau din text, care sincopau curgerea scenică și diluau ideea regizorală, momente mai puțin reușite interpretative, dar nici una în măsură să altereze semnificativ ansamblul. Un ansamblu plăcut de privit, serios construit, un succes de invidiat al scenei botoșănene.



# "Fête de la Musique" - "Sărbătoarea Muzicii"

Iunie 1998

Alex VASILIU

Deși încheie în fiecare an câte o stagiune încărcată de recitaluri, spectacole, concerte, diverse întâlniri cu muzicieni români din țară și din diaspora - "Sărbătoarea Muzicii" nu poate fi așteptată decât cu interes. Din 1990 încoace am reînălțat, am cunoscut instrumentiști tineri, personalități cu o bogată activitate scenică și discografică despre care am știut multe din anii trecuți. Ne amintim cu plăcere de cântăreata Elisabeth Caumont, chitaristul Michel Sadanowski, violonistul Didier Lockwood (ca să dau numai trei nume).

Deși concertele organizate în aer liber au farmecul lor, vremea nefavorabilă (care, anul trecut, a scurtat, din păcate, recitalul violonistului virtuoz Didier Lockwood) i-a obligat pe organizatori să-și ia măsuri de precauție și să programeze concertele în săli de spectacol. Locurile alese: teatrul "Lucaeafărul" și studioul TVR Iași corespund cel mai bine din punct de vedere acustic și ambiental tipurilor de muzică ce figurează în "Fête de la Musique". Formațiile restrânse ca număr (trio, cvartet, cvintet) pot fi ascultate în condiții bune iar combinarea sonorității instrumentelor acustice cu cele amplificate nu suferă de nici un păcat.

Cum arhitectul, textierul, vocalistul, chitaristul - într-un cuvânt, cant-autorul Alexandru Andries - este bine-cunoscut datorită recitalurilor susținute în țară de peste douăzeci de ani, datorită discurilor și casetelor ce i-au fost editate, creațiile sale fiind familiare publicului, voi insista pe parcursul acestor însemnări asupra muzicienilor care au intrat prima oară pe scenele din țară și din România.



Septetul de muzică medievală "Nomen est omen" Iași

"Fête de la Musique" pare a fi o sărbătoare a muzicii pentru tineri. Scriu "pare" fiindcă rock-ul (mai ales în variantele cultivate de instrumentiști având între 18 și 25 de ani) presupune o anumită libertate a subiectelor și limbajului muzical-poetic mai puțin agreată de publicul aflat la a doua sau la a treia tinerete. Cu toate că n-ar trebui să avem prejudecăți. Viața e așa cum e și nu trebuie să ne facem că nu vedem, că nu auzim ce se întâmplă, ce și cum se vorbește în jurul nostru. Poate de aceea programul grupului "Nightlosers", încadrabil "etnopop"-ului, cu textele de folclor urban și suburban face deliciul celor ce ascultă. Și, în fond, cei de pe scenă propun, cei din sală aleg, fiecare, după gustul, cultura și înțelegerea sa. Important este ca, pe scenă, să se cînte curat, corect și cu respect pentru public. La aceste trei aspecte ar trebui să se gîndească în viitor cei trei membri ai grupului "Sir Blues".

Obișnuit cu calitatea muzicienilor francezi ascultați în anii trecuți, am așteptat cu interes recitalul cvintetului "Briegel Bros Band". Tinerii autori, aranșori și instrumentiști practică o adevărată democrație muzicală. Anii petrecuți la Los Angeles, în America unde trăiește și se înțelege aproape toate națiile și artele lumii, căderea tuturor barierelor stilistice, spiritul timpului pe care îl trăim, - favorabil influențelor, combinațiilor și sintezelor culturale - nutresc muzica tinerilor instrumentiști francezi, în care se regăsesc elemente de bop, funk, samba, bossa-nova, salsa și blues. O muzică pe care am putea-o considera jazz de fuziune. Dar și etnojazz, gîndindu-ne la inflexiunile melodice, ritmurile și sonoritățile ce localizează zone anumite, cu specificul sonor (America Latină). Înfierbîntată de ritmul fascinant susținut la chitară bas, baterie și percuție, colorată de timbrurile cînd strălucitoare, tăioase, dinamice - cînd catifelate, insinuante ale saxofoanelor, caracterizată permanent prin eleganță, finețe, acuratete intonațională, bogăție a conținutului de idei și expresie din discursurile impovizate, muzica grupului francez "Briegel Bros" a fost pe placul



Franz Baner Quintett (Germania)

publicului, care i-a rechemat de cîteva ori pe scenă pe acești excelenți jazzmeni.

Anul acesta, Centrul Cultural Francez a colaborat a treia oară cu Centrul Cultural German pentru a face posibilă "Sărbătoarea Muzicii". Ideea unei asemenea alăturări de forte organizatorice este fericită și trebuie pusă mereu în practică. În primul rînd pentru că ambele instituții și-au respectat întotdeauna numele, invitînd în România muzicieni de foarte bună calitate. În al doilea rînd, pentru că astfel pot fi învinse dificultățile financiare, de care nimeni nu este scutit. În al treilea rînd, se asigură "Sărbătorii..." diversitatea stilistică absolut necesară.

În această ordine de idei, cvintetul condus de Franz Bauer s-a plasat pe o poziție diferită față de oaspeții francezi. Dacă frații Nathanael și Cyrille Briegel reflectă dinamismul, strălucirea, caracterul expansiv, culoarea, ritmul exuberant al muzicii popoarelor de gîntă latină, - cvintetul berlinez ilustrează elementele definitorii ale spiritului și muzicii germane. O muzică serioasă, fără nici cea mai fină nuanță de divertisment, de facil, o muzică ce se trage din expresionismul tipic culturii (în special muzicale) germane a secolului nostru, o muzică în care se amestecă (fără "să se taie") ingrediente ale limbajului contemporan non-jazz cu ingrediente specifice jazzului. O muzică modernă, de tip intelectual, ce pretinde

## sunetul muzicii

ascultătorilor o anumită cultură de tip vizual și sonor. Pentru că sunetele foarte scurte emise la vibrafon, clarinet bas, trompetă, saxafon alto ori baterie se pulverizează alcătuiind o "pînză" muzicală de tip punctualist asemănătoare stilului cu același nume practicat cu ani în urmă de compozitori importanți, printre care germanul Karlheinz Stockhausen. Pentru că

ambientul armonie instaurat de sonoritatea aerată, insinuantă, prevestitoare de neliniști a vibrafonului, susținută ritmic de pulsul egal (stil "Walking") al contrabasului și de periețele fin minuite de baterist evocă stări pe care le-am mai experimentat vizionînd serialul "Twin Peaks" ori trăindu-ne propriile angoase.

Caracterizîndu-se și prin alura, prin stilul declarat jazzistic, prin eleganță și printr-o anumită ingenuitate melodică, temele alese pentru improvizație se cer ascultate cu atenție, pentru că traseul lor este sinuos, neașteptat - modalitățile de tratare a pasajelor compuse și a celor improvizate dezvăluie mereu intenția muzicienilor de a schimba sunetele și frazele ca într-o conversație mai animată sau ca într-un monolog, sau ca într-un joc de puzzle - finalul reflectînd întotdeauna coerența, armonia, logica și muzicalitatea întregului.

Comentariul de mai sus ar putea convinge unii lectori că muzica oaspeților germani se adresează unui public restrîns, unei elite de cunoscători. Poate. Dar dacă sala de spectacole TVR Iași a fost plină iar ascultătorii s-au dovedit timp de două ore, foarte receptivi, cerînd și un bis - este evident că, oricît de modernă, oricît de puțin facilă sau de intelectuală ar fi - muzica (jazz sau non jazz) convinge și cucerește atunci cînd



B.B.B. Franta, Nathanael Briegel, Yven Susini, Cyrille Briegel, Philippe Leclerc, Jean Marie Robin

# Muzica sacră în spațiile românești (XV)

Victor BĂCĂRAN

Despre bucovineanul Ciprian Porumbescu s-a scris mult, s-a vorbit mult și nu am întîlnit decât cuvinte de laudă. El reprezintă una din importan-



Casa memorială "Ciprian Porumbescu"

te figuri creatoare pe care le-a dat epoca romantismului românesc.

Fostul elev al pianistului Carol Miculi - la rîndul său discipol al marelui Chopin - al compozitorului Isidor Varabchievici, precum și al reputaților muzicieni ai vremii Simion Mayer și Schlotzer, a avut un nume de rezonanță în creația românească din partea a doua a secolului trecut.

După ce a învățat în localitatea sa natală, Stupca, de lângă Suceava, primele noțiuni muzicale, Ciprian Porumbescu urmează Institutul Teologic din Cernăuți, apoi Conservatorul din Viena, avîndu-l ca profesor aici pe celebrul Anton Bruckner. Paralel, mai frecventează cursurile facultăților de filosofie din Cernăuți și Viena.

Tot în această perioadă, Ciprian Porumbescu dirijează corurile Societății "Arboroasa" din Cernăuți și "România jună" din Viena. În anul 1881 revine în țară, stabilindu-se la Brașov. Aici devine profesor de muzică, dirijor al Reuniunii române de gimnastică și cînturi și, în aceeași calitate, la corul Bisericii "Sfîntul Nicolae" din Scheii Brașovului. Evident că repertoriile acestor formații erau alcătuite din creații românești și universale, un loc aparte ocupîndu-l muzica religioasă.

Talentul său de excelent melodist, calitate esențială a compozitorului, se impune în mod deosebit și atrage atenția chiar de la primul contact între muzică și auditor. A scris muzică de teatru, muzică simfonică, muzică de cameră, opereta *Crai nou*, dar latura creativă cea mai importantă este genul coral.

Unele elemente izbitite prin tratarea inspirată a corului bărbătesc pot fi remarcate în *Altarul Monăstirii Putna*, pe versuri de Vasile Alecsandri, lucrare ce poate fi socotită una dintre primele cantate din muzica românească. Dintre lucrările sale în genul muzicii bisericești amintesc rugăciunea *Tatal nostru*, *Lăudați pre Domnul*, *Priveasna de Paște*, *Axion la Rusali* etc. Ciprian Porumbescu a mai compus elegii realizate cu plăcute sonorități armonice și modulații pregnante.

Spre deosebire de Gavriil Musicescu, care a avut un destin mai norocos prin faptul că lucrările sale au putut atrage atenția specialiștilor, fiind recenziate la loc de cinste de francezul Tiersot, moartea timpurie a lui Ciprian Porumbescu a împiedicat desăvîrșirea talentului său viguros, chiar dacă și tratează nemiloasa boală în Italia. Ciprian Porumbescu se întoarce acasă la Stupca și trece în eternitate la 6 iunie 1883, la numai 29 de ani, vîrstă la care alți creatori își încep activitatea compozitorială propriu-zisă.

este făcută cu talent, cu idei, cu respect față de sine și față de public, cinstit, sincer. Să-i numim pe instrumentiștii germani: Franz Bauer (vibrafon), Michal Anderson (trompetă), Michal Thieche (saxafon alto și clarinet), Danda Cordes (bas) și Johannes Bockholt (baterie).

Se cuvine menționat și concertul de muzică medievală susținut la Centrul Cultural Francez de septetul "Nomen Est Omen". A fost un prilej rar de a asculta melodii lirice și de dans din vechime, interpretate cu gust și înțelegere de Laur Fratostiteanu (chitară, percuție), Mihail Plămădeală (blockflute), Cătălin Simerea (flaut, piculină), Lidia Simerea (oboi și corn englez), Stefana Parascan (vioară), Nicoleta Avadanei (violoncel), Tiberiu Gogoanță (percuție).

Deși marcate de condițiile financiare mai modeste ca în anii trecuți, Centrul Cultural Francez, Centrul Cultural German și Inspectoratul de Cultură Iași au reușit să organizeze din nou o adevărată "Sărbătoare a Muzicii".





## ut pictura poesis

# Planificăm și căutăm mereu alte răspunsuri

interviul cu pictorul Jenő Bartos, realizat de Vasilian Doboș

- Domnule Jenő Bartos, în câteva rânduri v-am auzit vorbind, aveți un discurs de calitate, cultural, intelectualizat; înseamnă că sînteți și un om de bibliotecă, nu numai de atelier. Aveți plăcerea lecturilor sau un program prin care vizati o cotă înaltă înspre expresia artistică?

- Văzînd, ascultînd, citind interviuri, mă întreb care vrea să fie finalitatea unui asemenea demers: a subiectului, a reporterului sau a ascultător-cititorului? Desi nu știu în ce măsură răspunsurile mele pot limpezi o chestiune sau alta, voi căuta să fiu sincer și firesc. Biblioteca, lectura pentru mine au însemnat pînă nu de mult un refugiu spre zone ireale (posibile) dar și temeuri în căutarea unei fraze pentru pictura mea, dacă vrei, pentru programul meu estetic. Poate surprinde, dar, pentru pictura mea, este lui J.L. Borges a însemnat deosebit de mult...

- Arta murală vă este apropiată, dar aici v-ați impus ca profesor de calitate. Eu personal am auzit lucruri bune.

- Arta murală oferă posibilitatea monumentalului, a lucrurilor durabile, o artă ce vizează sublimul. În același



timp, arta murală este o artă a orasului contemporan, iese din muzeu. Dacă prezentul local încă nu solicită lucrări de acest gen, sînt sigur că în viitorul apropiat vor apărea ofertele asteptate.

- Nu sînteți adeptul teoriei "la un pahar de bere". De ce? Aveți o concepție despre transmiterea învățăturilor profesorului Bartos către mai tinerii învățăcei?

- Teoria elaborată la "paharul de bere" este foarte bună dacă este vară și zăpușeală. Însă problemele legate de meserie implică etică profesională, fundamentare teoretică și mai ales o mare dorință de comunicare. Limbajul artistico-plastic este universal. În timp și spațiu, totul este să fii autentic și să poți transmite gânduri spre prezent și viitor. Ca profesor de "Artă murală" la Universitatea de Arte "George Enescu", consider că acestea ar fi câteva repere pentru studenții mei.

- În arta fiecăruia există un moment de vîrf. La Jenő Bartos a fost acest moment sau va să urmeze? Care

este gradul de alianță între pictură și grafică, știut fiind faptul că sînteți bipolar?

- Mă tot pregătesc pentru acest moment. Iată că un astfel de eveniment s-a derulat, nu de mult, atunci cînd am terminat o mărunță natură statică, - o clipă, reprezentînd ceva inefabil. Ca și faptul că, într-adevăr, există etape cînd prefer neprevăzutele, efectele specifice tehnicilor graficii față de sobrietatea și stabilitatea picturii în ulei. Aceste alternanțe dau importanță momentelor meditative și anumitor priorități de comunicare.

- O istorioară hazlie sau nonconformistă din viața dvs. de artist există? Atelierul este sau nu un "turn de fildes"?

- Prin răspunsul la "turnul de fildes" răspund și la prima parte a întrebării: în școală se tot vorbea de turnul acela, dar atunci cînd, mai tîrziu, am încercat să-l afl, cu mîhnire și tristete am constatat că așa ceva nu există. Fiind idealist, eu totuși mai sper.

- Momentul revistei "Cronica", pe care îl aduceți des în discuție, ce a însemnat pentru dvs.? Acolo, în preajma era și un bar al artiștilor?

- Revista "Cronica" și pentru mine a însemnat o deschidere spre public, prin comentariile critice și reproducerea publicate. Întrucît sediul U.A.P. se afla în aceeași clădire cu sediul revistei (V. Alecsandri nr. 8), relațiile noastre au fost, firește, apropiate. La sfîrșitul anilor '70, acolo exista un bar sau bifeț, în realitate a fost un loc de întîlnire a artelor, un loc de care îmi aduc aminte cu plăcere.

- Relațiile cu breasla, care sînt? Bunele relații cu breasla înseamnă o atitudine de profesionist față de colegi, o activitate specifică de grup și individuală în cadrul filialei ieșene a U.A.P.

- Despre planurile imediate pe care le aveți în gînd ce puteți spune?

- Planurile mele imediate sînt legate doar de deschiderea unei noi expoziții personale de pictură. Mărturisesc faptul că, în domeniul nostru, afirmarea acelei fraze a totcuprinzătoare de care vorbeam la început, vine întotdeauna după expoziția precedentă...

Asa, încet, în căutarea "Paradisului pierdut", sau cum vreți să-i spunem, căutăm mai departe alte soluții, noi formule și iată că în mod simplu sau complicat mereu planificăm și căutăm alte răspunsuri...



## Privirea culorilor

Ion TRUCĂ

"Vreau o artă de echilibru, de puritate, care să nu neliniștească, nici să tulbure..."

Henri Matisse

Născut în zodia culorilor, Vasile Grigore pare să trăiască prin ele, neabătut în credința sa pentru puritate și armonie.

Disciplinat, ordonat, metodic, el pictează cu dăruire de o jumătate de secol și a lăsat urme de frumusețe și de lumină.

Am urmărit efortul său de limpezire, de esențializare, concretizat în apropierea de formele plastice cu densitate de semn. Harul său de pictor autentic îl ajută să observe lucrurile pe lingă care omul obișnuit trece indiferent.

Vasile Grigore are capacitatea de a citi cu ochi proaspăt realitatea și de a o transfigura artistic în tablourile sale.

Îmi amintesc de lucrările lui în care copacii de pe marginea șoselei erau pictați cu plăcere și bucurie de artist. Ei deveneau motive plastice esențializate, expresive, de neuitat. Cînd merg pe un drum străjuit de copaci vîruiți, cu ramurile tăiate, mă gîndesc la tablourile acestui minunat pictor.

Admir la Vasile Grigore spectacolul culorii, jubilația în fața naturii pe care o iubeste cu patimă.

Asemenea lui Ștefan Luchian, el simte culoarea cu toată ființa sa, folosește în pictură formele cele mai simple, obișnuite, neșocante pe care le orchestrează cu măiestrie.

Frumusețea tablourilor sale rezultă din subtila structurare a culorilor primare, semnul unui optimism ocolit de spaimă și angoasă.

Florile pictorului au densitate plastică și forță virilă, alături sînt suave și delicate, ocolite de sentimentalismul petalelor căzute, al tulpinilor aplecate, care dau o notă nostalgică, anacronică în tablourile altor confrăți.

Nudurile, văzute mereu altfel, emană echilibru și frumusețe stenică prin armonii cromatice...

Lăudabilă este munca didactică a profesorului universitar Vasile Grigore care își încurajează mereu studenții, în direcții stilistice diferite, fiecare reușind să se dezvolte pe o linie apropiată de sensibilitatea sa. Este un fapt pedagogic cu urme frumoase în pictura românească. Recenta expoziție deschisă la "Cercul militar" din București și prefațată cu eleganță de academicianul Eugen Simion, a prilejuit și lansarea lucrării *Scriseri despre artă* aparținînd pictorului. Volumul cuprinde studii și articole apărute în "România literară" prezentînd personalități proeminente ale artei românești. Aceste texte, scrise cu talent și dovedind o serioasă pregătire teoretică, aduc un punct de vedere original în REPRIVIREA PICTURII ROMÂNEȘTI. Analizele efectuate sînt făcute cu respect, obiectivitate și o aleasă argumentație pentru cele afirmate. Vasile Grigore a fost asistentul lui Al. Ciucurencu, o mare sansă care l-a ajutat de timpuriu la clarificarea problemelor limbajului plastic. Făcea parte din categoria cadrelor didactice în compania cărora Corneliu Baba se simțea bine, deoarece arta pictorului era dublată de o aleasă cultură și de exprimare elevată. În *jurnalul* pictorului Ion Popescu-Negreni am citit un lucru emoționant: felul în care Vasile Grigore i-a achiziționat lucrări maestrului cînd acesta trecea prin momente grele.

Transcriu cîteva din gîndurile pictorului despre artă: "Culoarea rămîne marea calitate și marea taină a picturii... una din esențele care au dat frumusețe naturii și omului. Dacă culorile nu posedă în ele înălțimi spirituale, bucurii și dureri, rămîniînd numai o cantitate materială, atunci nu cred că poate fi artă".

Structurată sub semnul bucuriei solare, arta lui Vasile Grigore este moment luminos în istoria perenă a picturii românești.

Atunci cînd îmi este dor de colegul meu, fac o haltă la Bîrlad și îi admir lucrările aflate în colecția ing. Radu Lazăr.



## sevalet

### Bogdan TEODORESCU - Galeria "Cupola"

Traian MOCANU

Expoziția (un debut) suscită o reacție laudativă. În lucrările expuse pulsează Europa, orgolios încrezătoare în durată sa și în puterea de călătorire a ideilor. Insinuantă și incitantă propunere pe străduțele întortocheate ale materiei cerebrale, instrumentele de tortură psihică se lăfăie pe pardoseala rece, de o concretețe ce se apără de orice tulburare. Serialismul creierelor înfrățite ciudat cu măști și tobe, pierdute de vreun călător, îmi amintesc de regretele bețive ale unor vechi cultumici care deplîngeau dispariția misterioasă a materiei cenușii aparținînd odată lui Talleirand sau Eminescu. Proiectul ambițios al artistului vizează acel loc purificat cu o sensibilitate crudă este pînă la un moment dat o tentativă de pipăire a limitelor artelor (ca teritoriu problematic, nu tehnic). Sensurile simbolice de o frumusețe epidermică și captivantă se desfac în coaja forme, sub care simți că se ascunde altceva.

Laborioasele secțiuni menite să releve limbajul conținut în pată și semn coexistă cu o vagă repulsie față de un univers neliniștitor, angoasant. Metamorfozele spirituale operează pe două paliere ale imediatului: tactil și optic; ca și pe două nivele ale abstractului: existențial și esențial.

Tensiunea sumbră a dezgolitelor creiere umane prin contrast cu senzația de perisabil, șochează; imaginea căreia îi dai tîrcoale te conține chiar pe tine.

Anonimele mașini de gîndit mimează perfecțiunea în fragilitatea lor. "Văile de trudă și de lacrimi" - scria Keats - spre a școli o inteligentă și a plămui din ea un suflet, își multiplică afluenții într-un acut tip de groază și torturată interogație în fata absurdei agresivității umane. Angajarea acestor "Euri", cum le spune autorul, de neînlocuiri în destinul lor, sînt amprenta propriilor gînduri "uite

locuri comune" care se alimentează din pulsația revitalizantă a actului artistic.

### Dorin BABA - Pivnițele "Pogor"

Pictura lui Dorin Baba este o stare de spirit. Textualitatea "locului" - secondată de "întunecata cadentă a sîngelui" - este climatul în care artistul integrează îndrăzneț plămuirile unui tîrîm Chthonian. Zona este pătrunsă de fiorul tragicului, disponibilitățile sale plastice dictează opțiuni diverse pentru abstract și figurativ. Picturile-obiect de un patos auster îmbrățișează piatra umedă a pivnițelor "Pogor"-ului prin epiderma lor vibrantă, prin gama nuanțată a valorilor tactile (rugozități magmatice, netezimi de piele), ne seduc prin farmecul ce acționează neștiut, desigur, asupra retinei noastre. Accente și tușe, numai de artist știute, punctează tiparul geometric al unui triunghi (simbolul egiptean al inimii); materia picturală, sensual debordantă, se prelinge malefic, explodează sub presiunile unui gestualism reținut, generînd misterioase configurații protoistorice. Ambientarea compozită a spațiului - de tip arhetipal și deopotrivă post-modern a acestei pivnițe, dau măsura unei inteligente artistice aflate la maturitate. Năuciti de explozia de "trivialism" pentru mulți necesară, înstrăinați de noi înșine, am propus ceea ce am numit "noul apocentrism". Adică, o "repunere la centru" a omului așa cum este el, pornind de la corporalitatea-i, un om normal. A simți actul tranziției înseamnă de fapt a epuiza impasul.

Dorin Baba, prin mijloacele plastice propuse, proiectează obsesiile (degradarea morală, reducerea la fiziologic, cruzimea, violența) într-o zonă ce mi-aș dori să fie a unei avangarde. Pictura lui Dorin Baba este o provocare, strategia discursului său plastic este pentru mulți incomodă, "sărutul adormitor de conștiință" negăsindu-și locul în tentativa de manipulare a privitorului. Viciatele condiții umane au modificat în artiști humusul modelator, într-un efort care se regăsește cu dificultate într-o lume în permanentă accelerare și schimbare.

Între luciditate și ludicitate se găsește formula propusă de Dorin Baba, o ipostază convertită în rol și readusă pe cartea memoriei. După o dominație îndelungă a reprezentărilor conformiste și conjuncturale, pictura lui Dorin Baba se identifică cu un program plastic coerent de o înaltă elevație spectaculară.





**Dialog  
văratec cu  
DOREL  
VIȘAN**

(în multipla sa calitate de actor - de film, de teatru - director, poet, gastronom și moralist)

Pe cunoscutul interpret al *Senatorului melcilor* îl poți aborda greu. E mereu ocupat, aleargă mult prin țară (și nu numai), prin Teatrul Național din Cluj (și nu numai), pe platourile cinematografice, ale televiziunii, în studiourile de radio, la facultate - unde predă, la diverse festivaluri (ca membru, ori chiar președinte de juriu).

Dialogul de mai jos i l-am "smuls" la prima lectură a piesei *Unchiul Vanea*, într-o sală de repetiții a Naționalului clujean. Și cum atunci era și ziua sa, directorul a oferit o țuică trupei care repeta. Țuica era excelentă, dar nu ea a "dezlegat" limba popularului și profundului artist: lui Vișan îi place să mediteze cu voce tare, să se asculte, dar și să asculte. O convorbire cu el nu poate sta sub semnul banalului; ideile și reflecțiile pe care le emite merită, nu o dată, notate - spre repetate - ulterioare comentarii...

- Așadar, domnule Dorel Vișan, între repetițiile noastre paralele (repet și eu la Naționalul clujean Ivan Turbincă), iaca, prind ocazia să vă urez LA MULTIANI!

- Multam.

- Apoi, firește, vă propun, în numele cititorilor "Cronicii", să ne vorbim despre ultimile dumneavoastră filme (asta deoarece sunteți printre privilegiații care fac filme chiar și după '89).

- Da... Am terminat recent două coproducții cu nemții: prima - *Fii cu ochii pe fericire!* în regia unui tânăr talentat (Alexandru Maței). Joc aici rolul unui securist de altădată, azi, patronul unui post tv particular. Rolul nu este mare ca întindere, dar e foarte important în economia scenariului. Filmul mi se pare interesant prin interogația pe care o ridică: de ce-am trăit? Pentru ce? A meritat? Regizorul - care e și coscenarist - evită să-l întrebe același lucru și pe securist: el e singurul din film care știe... Filmul va fi lansat la toamnă.

Pe urmă, am mai terminat un film în care am rolul principal: *Ultima gară*. Tot coproducție româno-germană. Regia: Bogdan Dumitrescu.

- Ce temă are *Ultima gară*?

- Viața, ca o goană după moarte. Subiectul - concurența dintre două societăți (firme) de...pompe funebre. Interpretez rolul unuia dintre cei doi patroni (al firmei Anthony SRL). La filmări, m-am împrietenit cu un actor italian important, Sergio Rubini, care a avut șansa să lucreze și cu Zeffirelli. Îmi doresc să mă mai întâlnesc cu Sergio pe ecran (platou) aici, acolo...

- La ce *Casă de filme e realizată coproducția*?

- A lui Titi Popescu (*Filmex*). Lansarea lui, tot în toamnă. Pelicula este pregătită să participe și la Festivalul de la Veneția.

- Și-n viitor?

- Sunt promisiuni. Nu depindec nimic numai de mine. Bănuiesc, deci exist...

- Dar ce credeți despre soarta cinematografiei naționale?

- E fără ieseire. Până acum, cel puțin, așa se vede. Cei care

diriguiesc aceste destine (ale filmului românesc și ale slujitorilor săi - majoritatea someri) ar trebui să-și asume, în fine, responsabilități. Inclusiv Guvernul. Nu e posibil ca un tronson important al istoriei noastre (ultimul deceniu al secolului XX) să nu fie imortalizat pe peliculă. Avem pelicule cu Burebista, cu Mircea, cu Ștefan, cu 1877, cu 1945, cu 1989... după care urmează un gol. Tocmai într-una dintre cele mai interesante și pline de conflicte perioade istorice. Nu e o datorie, ci o obligație (dacă putem accepta nuanța): să nu fim aspru judecați de viitorime - pe care puțin o va interesa criza financiară a ultimilor opt ani. Ea, oricum ne va judeca: da' sa aibă pe ce...

- Haideti să mai ieșim din "butoiul cu melancolie", desi îmi permit să punctez o idee interesantă pe care ați ridicat-o: raportul filmului cu istoria; absența unei falii importante de timp: paradoxal, faptul că abia când se poate spune adevărul despre istorie, taman atunci n-o facem, din ridicolul motiv că nu avem... sponsori.

- Aprob pozitiv (vorba lui Ipingescu).

- Să depășim momentul amarăciunii: rolul preferat?

- ... Viața mea cinematografică. Dar am și "slăbiciuni" pentru partiturile interpretate în filme ca *Jacob*, *O lacrimă de fată*, *Senatorul melcilor*, *Un bulgăre de humă* etc.

Cît privește rolurile pe care nu le-am jucat încă, oscilez între a mă bucura, ori nu.

- Mai exact?

- Oricînd, un lucru pe care nu l-ai făcut este o reușită virtuală, pe cînd printre cele realizate deja, se pot număra și nereușite. Parafrazînd un coleg, spun și eu azi, viitorul meu e un mare trecut.

- Stiu că peste cîteva ore plecați în Ungaria. Ce veți face acolo?

- Voi juca, într-un spectacol multinational cu *Visul unei nopți de vară*, Bottom/Piramus. În cadrul unui festival estival. Voi sta în țara vecină, o lună. Cred că

va fi pentru mine o experiență utilă, necesară...

- Fiindcă ne aflăm într-o sală de lectură a Teatrului Național din Cluj, n-o să pierd ocazia de-a vă ruga să vorbim puțin și despre instituția pe care o conduceți...

- Mă străduiesc - în condițiile în care Naționalul nu-i mai interesează decît pe spectatori - să mențin teatrul la nivelul prestigiului său tradițional. Într-o zonă culturală. Aplicînd (avînd un colectiv de actori foarte buni și regizori importanți) percepțiile care l-au creat, scopurile educative și artistice pentru care a fost născut acest teatru: un altar laic în care sunt propovăduite virtutea, înțelepciunea, cultura. Printr-un repertoriu variat, prin montări destinate tuturor categoriilor de public, vreau să rechem spectatori, și de trei ani reușesc, înapoi, la teatru...

- Văd că în *National este o atmosferă minunată - și Slavă Domnului, am termeni de comparație!* Fiindcă sunteți un renescentist, vă rog să ne opriți și asupra hobby-ului dumneavoastră declarat - gastronomia. În ce stadiu se afla cartea de bucate la care lucrați, se pare, de o viață?

- Vreau să apară curînd. E o carte de bucate "ca la mama acasă". E nostalgică după alimentația... rațională. E structurată pe înțelepciunea posturilor creștinești, dar lasă "oaze" de voluptate, într-un capitol, și "păcătoșilor", să se poată înfrupta și ei, după pofta stomahului...

- Stiu că vă grăbiți să plecați din țară, peste numai cîteva ore; fiindcă tot am vorbit de renașcentism însă, vreau să fac o surpriză placută cititorilor revistei "CRONICA" și să le ofer o poezie de-a dumneavoastră (caci ați publicat deja două volume de versuri). Ce ziceți?

- Zic că e bine...

- Atunci, în încheiere, agreeabilul interlocutor Dorel Vișan, după ce a vorbit ca actor, director și gastronom, va glăsuși ca poet:

**Doamne, dă-mi un semn...**

Doamne, dă-mi un semn, dacă crezi că sînt demn...

Dă-mi un semn.

Nu-ți cer să te umilești

Sau să te oprești din lucrările Tale cerești.

Dă-mi un semn cu ochiul, din mers,

Sau cu degetul,

Și mi-i destul.

Știi că nu-ți cer asta mereu, Însă mă simt într-un moment mai greu...

Crede-mă că sînt falit,

La ananghie și la cuțit.

La ananghie și la restrîși,

Dar, pentru mine există...

Doar de tine mă rog și mă tem,

Doamne, dă-mi un semn.

Dezleagă unul din trăsnetele Tale Pe cel mai mic.

Să crape stîncă pe care mă ridic...

Să crape în stîncă un colțisor,

Să-mi fac un razâm pentru picior...

Îndură-te și mai ai o dată grijă de mine,

Dar n-o lăsa de azi pe mîine... înțelege-mă, Doamne, că sînt falit,

La ananghie și la cuțit. Varsă-mi din mările Tale

O picătură, Să-mi fie astîmpăr

în suflet și-n gură

Și lasă-mă singur apoi să-mi fac cărare,

Și ai să te crucești

De ce sînt în stare...

realizat la Cluj,  
pe 27 iunie 1998

O replică agreabilă, dintr-un film oarecare: "Treci prin viață, de parcă tot timpul măninci lămîie"...

Știu și eu cîtiva.

Jean Grenier, om de spirit puțin cunoscut în România propune cinci *Pleonasme*: "Un administrator ipocrit. O femeie nesatisfăcută. Un mecanic auto necinstit. Un soț egoist. Un accident stupid"... Și, desigur, ar mai fi: un politician corup, un poet bețiv, un actor persecutat, un critic complexat, o șefă care te hărțuiește sexual, o soartă nedreaptă, un salariu mic... (restul completați singuri, boieri dumneavoastră!)

Altă replică cu țile, dintr-un film (observați, încerc să fac aici ceea ce criticii de film refuză, din demnitate: *colecționez replici*: cred că nu sunt mulți cinefili infanțili ca mine în lume...): "Arăți prea bine în dimineața asta. Nici o femeie n-o să te mai ia de bărbat" - îi spune o doamnă rasată, unui tînăr cu aspect de bodyguard de grad 0.

Corect. Femeile profunde vor să te ocrotească, nu să fie apărute.

Ce frumos spunea Petre Carp: "Mai bine să pierdem alături de nemți, decît să învingem, alături de ruși...". Pierdere mai mare ca "victoria" uneori, nu e.

Marele regizor francez de origine română, Petrika Ionesco, a devenit cunoscut printr-un incredibil hatîr al hazardului: jucase, odată, șah cu Arrabal și obținuse o remiză. Pe chestia asta, dramaturgul nu l-a uitat, și cînd nu avea cine să-i monteze o piesă în Anglia, l-a trimis pe compatriotul nostru. Și Tepeșeaș a cîștigat în viață, prin șah. Și Ulici. Doamne, bine-i să știi șah...

**jurnal (de) ludic**

Frumos spunea Eminescu, într-un pamflet adresat lui Damă: "Dumnezeu umple lumea cu ce poate și n-avem ceartă cu cerul!". Corect.

În Vaslui, mă atrag teribil două firme, parcă scoase din Ilf & Petrov: "PECO-Barilul non-stop" și "Incubator de afaceri - Sf. Elena Cuza". Idei mari se nasc și-n orasele mici...

O tînără de la un teatru moldav, angajată corp-ansamblu (adică pe post care nu cere studii superioare) zice frumos, involuntar/frumos, despre ea: "Sînt sezonieră în teatru". ... Deocamdată. Pînă va intra și ea la sectia actorie păpuși a Iașului și va deveni, firește, *definitivă* în teatru...

Posibil titlu de volum umoristic: PĂZEA, SECOLUL DĂ COTUL.

În fond, asta și face. Iar noi avem șansa să prindem momentul.

Mă gîndesc însă la o bătrînă născută în 1899 și care va apuca anul 2001: realizați că se va putea lăuda că a apucat... trei secole? (Azi, 102 ani, doar e o vîrstă posibilă).

Manea Mănescu Pupăciosu' avea doi frați: pe unul îl chema... Lenin și pe celălalt... Kautchi (frumoasă tradiție onomastică). Atunci cînd a fost exclus din partid, fratele lui Manea, Lenin, a primit și o indicație severă: "...Și să-ți schimbi imediat numele, fost - tovarășe". Nenorocită familie...

Un editor făcuse otită, de atîta sărăcie!...

Din primul manuscris culinar brîncovenesc aflăm că femeile slabe nu erau apreciate în epocă. Mama uneia din asta, ca să-și mărite progenitura, a pus-o la... îngrășat, ca pe gîște și i-a promis ipoteticului mire că-n două luni se face de 200 de kg, dacă o ia sigur de soție...

Într-un fel, mă surprinde popularitatea serialului *Seinfeld*. Nu e rău, dar e ceva ne-natural în felul de-a vorbi & reacționa al interpreților. Cu toate acestea, există secvențe & replici de incontestabil umor în toate episoadele. Una dintre ele: "Mi-e frică de clovni!" - se vaită lunganul.

Și mie mi-e! Dar din alt motiv: unul estetic. Clovnel, în circuit românesc contemporan, e un exemplu vivanț al divorțului dintre intenție și realizare. N-am mai rîs la un clovnel, din copilărie...

Dintr-un interesant film despre viața și iubirile pictorului Zorn: "Bărcile albe și amantele frumoase sînt greu de întretinut!". Așa e; deși, sincer să fiu, n-am avut barcă...

O minunată ecranizare a *Salomeei* lui Wilde, pe HBO. În ea, o imagine fascinantă, deși cvasi-absurdă.

"Ce miroase așa? Santal? Mosc?" - întreabă un erou. "Nu... e un amestec de *garoafe verzi* și *păr pubian de virgină!*" Superbe sintagme!



(Adrian Mihai Bumb, *Limba Maternă*, Forum, 1998)

Al. Florin TENE

Unul din poetii reprezentativi ai tinerei generații din zona Transilvaniei este Adrian Mihai Bumb, absolvent al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca.

Autor a patru volume de versuri, *Neopoesia*, Ed. Zalmoxis, Cluj-Napoca, 1993; *Eopoesia*, Colecția "Amanet", Casa de Cultură a Studenților, Cluj-Napoca, 1994; *Theandrica*, Ed. Zalmoxis, Cluj-Napoca, 1994; *Ditamai Poezia*, Ed. Zalmoxis, Cluj-Napoca, 1995, publicat în "Caetul cu poezii", Ed. Mesagerul, Cluj-Napoca, 1996, antologie alcătuită de Petre Poantă. Adrian Mihai Bumb este din nou în librării cu volumul *Limba Maternă* prin care autorul "încearcă, prin disjuncție, concilierea a două tipuri de discursuri: unul eseistico-filosofic, celălalt liric; dar având o paradigmă comună: limba maternă" (Petre Poantă).

Cartea se deschide cu un "Cuvânt înainte Limbii", unde autorul aduce un imn "Cuvintelor" care așa cum metaforic le caracterizează sint "Migrații ale închipuirii" sau "gesturi pe care Lucrurile le studiază în oglinda memoriei".

Oscilând între "limitele absolute ale limbajului" (L. Wittgenstein) pînă la limbajul "constituirii de sine" al lui Martin Heidegger această primă parte a cărții este un poem autentic dedicat "limbii materne".

Calitatea cea mai de preț a lui Adrian Mihai Bumb este excepționala capacitate de a prinde în fraze memorabile poezia conceptelor, mișcarea interioară a poeziei, dinamica eului liric, perspectiva imaginărilor ancorat în paradoxul unui "real abstract". De aici vine întreg ansamblul al cărții cu universal sensibil al discursului ce o face

imponderabilă. Însemnând, deopotrivă, distanță față de text, dar și trăind printr-o ardere internă în intimitatea lui, într-o mișcare aproape imperceptibilă, poetul ne dă cea mai strălucită odă dedicată limbajului, acest filon născător de poezie, unui "text misterios, rostire a unei instanțe supraindividuale": "De ce trebuie să faci Dumnezeu schimb/ de poze cu nemurirea?/ Moartea, blitzul bătrînetii aduce o clipă/ cît toată viața în amintire: adevărata/ viață este aceea în care nu poți trăi fără/ ultima amintire căci prima amintire/ esențială a morții este viața".

Simțul intern al poetului transformat într-un filosof-comentator prinde degrabă de veste despre ce mișcă în măruntaiele "limbii materne", așa încît ajunge să citim o analiză profundă a filosofului despre adîncimea poeziei, a existenței, pentru ca întreg textul să se lumineze ca de un halou: "Am aflat că numai cel care locuiește înăuntrul nostru ne învață dacă sînt adevărate cele ce spun, atunci cînd cuvîntăm în afară; iar pe acesta, cu sprîmîl lui, îl voi iubi cu atîta mai înfăcșurat cu cît voi fi înaintat în învățatură". (De magistro, Augustin) De aici ajungînd la autentică afirmație: "avem nevoie de acel minimum de realitate exprimabilă în termenii aceleiași limbi pentru a-l putea pune, ca semn-cu-unică-ființă, între ceea ce este (chiar cu necunoscut) și ceea ce încă nu este".

Comentariul literar devine, asadar, un prilej de confesiune și interogație, fiind, prin natura sa ambiguă, o analiză profund filosofică.

Poetul își încheagă întreg volumul sub forma unei metafore pline de miez, fiind un întreg resort de literatură și filosofie conștiente de sine.

Volumul *Limba maternă* al lui Adrian Mihai Bumb este încercare de seva în care germinează o sensibilitate electrică și un spirit profund, pentru care emoțiunea estetică e o jubilație sinceră.

## Muncile poetului

(Marin Codreanu, *Zeul cu armă*, Cartea Românească, 1998)

Horia GÂRBEA

Muncile unui poet nu sînt mai ușoare decît ale lui Hercule, chiar dacă se desfășoară într-un alt domeniu. Titlul "Muncile poetului" aparține unui autor al cărui travaliu nu poate să nu impresioneze. Marin Codreanu munceste la poezie de mai bine de trei decenii și își adună acum versurile într-un volum de o scandaloză autoexigență. De altfel după debutul în presă din 1974, el n-a mai publicat decît trei volume (1978, 1983 și apoi încă unul în 1995), *Zeul cu armă* fiind al patrulea, fiind frumoasă pildă confrăților de toate vîrstele care, au n-au treabă, se simt obligați să se reverse liric anual, ca Ialomița.

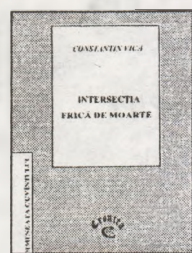
Dezicîndu-se de sloganul, atît de des aplicat în producția lirică stahanovistă, "anul și cîrlanul", Marin Codreanu nu este mai puțin expresiv decît alții. Din versurile lui, poetul ne apare ca un autor foarte rezervat, foarte obsedat de lucrul său și de o lume personală, de gînduri asupra cărora lucrează neconștient cu multă aplicație.

Nu știi dacă este atît de "speriat de tenebrele vieții" cum îl crede Radu G. Teșosu. Mai degrabă exigentă cu sine, pe care i-o remarcă regretatul Grigore Hagiu, îl determină să se retragă voit din lumina reflectoarelor. Este aici și un orgoliu de mester medieval care, împacat cu anonimatul său obligatoriu, are totuși un statornic dispreț pentru făcătură.

Așa cum observa foarte corect Dan-Silviu Boerescu, Marin Codreanu are o sensibilitate cu rădăcini în lirica saecizistă autoreferențială. El transcende acest trecut și utilizează sintagme care l-ar apropia de Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Grigore Hagiu într-un context ce-l aduce mult mai aproape de zilele noastre. Într-adevăr, autorul, care și-a intitulat un volum *Fuga din burg*, utilizează o recuzită a spațiului rural, agrest pentru a da glas unor emoții care, paradoxal, sînt ale unui intelectual melancolizat de spațiul citadin: "uneori scriu versuri pe un ștergar (sublinierea mea n.a.) îmbibat cu kelen și anatoxină". În poemul care dă titlul volumului se creează un scenariu mitologic. "Zeul cu armă" este Ares care-l învinge simbolic pe poet iar versurile au sonorități din Nichita Stănescu: "mă bate cu vulturi un zeu străveziu".

Marin Codreanu se fereste programatic de intimism și de ironie, iar lirica erotică e ca și absentă din scrisul său. Reflexivitatea și gravitatea îl împing spre marile teme dar retracționalitatea caracteristică, dubiul raționalist care garantează gîndirea și implicit existența, îl fac să mențină distanța între definiția lirică impresionistă și aforismul filozofic.

În urma lecturii acestei selecții, Marin Codreanu ne apare ca un poet a cărui formulă îl menține programatic în sfera liricii cu ambii ontologice dar care, cenzurată rațional, se cantonează mai ales în imagistic. Anecdoticul, pseudo-epicul, pata de culoare tind totuși către configurarea unui sens universal a cărui imposibilă cunoaștere este asumată. Autorul își recunoaște agnosticismul ca o condiție tragică și se refugiază în "munca" lui asupra sintaxei.



## Pariul cu precocitatea

(Constantin Vică, *Intersecția frică de moarte*, Cronica, 1997)

Carmelia LEONTE

La Editura Cronica debutează un foarte tînăr poet format la Cenaclul "Nichita Stănescu" din Ploiești. Într-adevăr, pariul cu precocitatea merita să fie făcut, pentru că nu e puțin lucru ca, la numai paisprezece ani, să scrii asemenea versuri: "am început drumul celor bătrîni, alături de mine nirvana s-a lecuti/ și s-a ascuns în om, acum poartă vesmînt portocaliu și ochiul său/ singurul, a înghițit jurămîntul unei dase sila mata./ gîtul meu se subțiază, pe gură ies ultimele smocuri de păr ale/ nirvanei și un pali ni se aude prin urechile din spate: / "buddham saranam gacchami/ dhammam saranam gaccham/ sangham saranam gacchami"/ am obosit și drumul e tînăr" (pg. 30).

Să admitem că ne întîmpină, pe alocuri, mici teribilisme, dar pînă și acestea dau savoare textului, sînt perfect înglobate în imensul joc de puzzle, violent colorat, care este poezia lui Constantin Vică. Tînărul poet are un puternic simț de transcodării, al devierii sensului prin exploatarea caracterului tautologic al imaginilor. Cu o intuiție sigură, autorul exploatează serii de imagini similare, ce suportă nu altceva decît operații de schimbare a sexului. Astfel, troleibuzul devine "troleibuză", iar tractoarele devin "tractori": "troleibuză doarme în plîns și crede că femeile își cresc mașinile/ singure, nirvana mi-a ridicat ochii/ i-am lăsat în devenul lor și ure/ singur spre tibet, kirtil va deveni un duh al troleibuzei și vor fi fericiți împreună, femeile și bărbații care-i vor vedea vor fugi în/ pesteri să-i nască." (pg. 28)

Ca și în cazul succesorului Gabriel Daliș (despre a cărui carte, apărută la Editura Licurici, nu am găsit răgazul să scriu), poemele în proză ce compun placheta *Intersecția frică de moarte* par să aparțină unui copil care s-a maturizat brusc: el și-a lăsat seara papucașii lîngă pat și dimineața a constatat că îi sînt mult prea mici. Această stupeoare - pe care o bănuim terifiantă -, acest disconfort, fie și al organelor de simț, efortul de adaptare, de asimilare a realității, toate acestea și ceva pe deasupra constituie mecanismul poetic care, printr-un efect de feed-back, amortizează șocul maturizării: "din mine acum/ se naste o/ troleibuză galbenă cu o mîna ruptă/ trauma sa este ochiul cel negru și nașterea unei șosele albastre/ mergem în Dumnezeu!" (*praful galben*).

Oarecum previzibilă este revolta tînărului împotriva autorității părinților. Prin această prismă privit, primul fragment de carte, *scrișorile către motel europa*, se cere decodată ca o metaforă a groazei inspirate de uterul matern: "mi-e silă de tine, de camera 321 și de toate gunoaiele așezate în/ piramidă ca într-o lume a vomei și a scribei, tramvaiul galben trece/ prin pereții tăi și se oprește în geamurile magazinului de peste/ drum, stau cu mîinile pe burta sa și te distrug, motel europa!" (pg. 9): "acum scriu, în spatele meu vin mulți dintre copiii tăi și scuipe pe/ gîtul tău, noaptea ti-a lăsat o cicatrice pe partea stîngă și în ea noi/ punem toate păcatele noastre, tu fugi de intersecția frică de moarte/ și ea te urmează cu pașii săi de somnambul și cu talpa sa cît o orchestră de negri." (pg. 8) Efortul poetic al lui Constantin Vică se îndreaptă spre a realiza o naștere de sine conștientă, din voință proprie, care să o anuleze pe prima, să neghe preexistența altor forme. Act de superbie, de vanitate, pentru că literatura însăși este o disciplină a formei și orice literă poate fi interpretată ca transmitere a unui model organic, dar și cosmogonic. Motivele orientale alese de Constantin Vică determină observația că organizarea discursului are corespondență în structura protoplasmei, iar glasul Sinelui se ascultă în uterul Mamei.

Sensul survine brusc, ca o articulație a diferențelor de sunet/ expresie, produse de personaje ciudate, cum ar fi kirtil, alina, troleibuză galbenă, băieții de la secu etc. Personajele sînt antrenate într-o joacă mutilantă, grotescă, în care totul este posibil: viața, moartea, pierderea mîinilor, vopsitul trupului, vînzarea sufletului. Sensul se obține din afară, după ce nașterea s-a produs și distanța privirii este destul de mare, astfel încît să discearnă, dincolo de tot ce este respingător, mizerabil, fața lumii, mult mai armonioasă decît părea să fie privind din anatomia clipei: "eu vin cu ploaia pe acoperișul lumii, templele se fac repede stîncă,/ culorile cu aromele tămîiei puternice și lămpile cu ulei încep să se/ prefacă în sînge, apoi în lemn și după pașii ultimului Dumnezeu și ele se scoală din viața lor și se cuprind de stîncă". (pg. 31).

*Intersecția frică de moarte?* Ambitios titlu. Datorat, în parte, și complexului vîrstei pe care trebuie să-l aibă autorul. Nejustificat. Complexe ar trebui să avem noi, cei care am depășit de multșor majoratul și încă nu ne-a trecut prin minte spusa: "să ne trezim este o mare naștere". Cît despre frica de moarte? Ce să spunem? Mai curînd frica de biologie!

## DANIEL MOȘOIU

Cu lama de ras ștergem bronzul duminicilor

Tine de cald aici fumul țigărilor cînd mă trezesc între peretii acestia care string umbra pe chipul tău ca-ntr-o pungă pășesc atent te privesc: din pat sîinii tăi par o mansardă cu piele de om în loc de fereastră aici am ucis cîndva dihania pădurilor negre în care copacii au ochi înghețati de pisică și acum scoicile ei da scoicile de argint se ridică pe rug și se dau flăcării și ne string și ne sufocă între ele ca doi sîmburi în coaja de nucă în garsoniera aceasta ne lepădam transpiratia aici unde pînă și micul covor de la usă e un semn de confort iar somnul e ușor ca un fluture ca niste picioruse de cîrțită ne spunem: cu securea să stăm peste cancerul ce se scurge din măruntaiele zilei între peretii acestia cu lama de ras să ștergem bronzul duminicilor care stă ca o cămasă de forță peste bucuriile simple ca un strat de ciment peste fericirea așa mică cum e și strînsă în clopotul cu care sunăm dimineața ține de cald aici fumul țigărilor și cînd în bucătărie mă misc ca-ntr-un bordel în care vasele au trup de țirfa mă gîndesc că în general ne împartim viața în mod echitabil așa cum și viața oboșită se împarte în bucăți tot mai mici pînă dispăre.

Neisemnat ca o unghie vinată

Doar norii de plumb ai memoriei plutind ca un fum înecăcios viața te șterge cu teul din cîrciumi ce animal flenduros mușcă din tine de jos și pînă la buricele degetelor și apoi în jurul tău pînă îți rupe în bucăți tot mai mici aerul

lustruind cu sînge dinții de sticlă ai diminetii simțindu-mă ca o mînușă peste lucrurile inutile ale orasului neînsemnat ca o cameră de hotel ca un ban ruginit în mîna orbului ca o unghie vinată ca o cămasă de mire cu gulerul ars am plecat

am plecat cu praful orasului după urechi ca o țigară era o liniște era o lene de sină ferată



## GRIGORE SCARLAT

Nu vom scăpa

De viermi, lăcuste și farisei  
Nu vom scăpa.

Nu apar nici după ploaie  
Și nici după o secetă prelungită,  
Nu se ivesc nici măcar cînd

Articulează cuvinte microase,  
Ne înșotese de la începutul

Și teamă mi-e  
Că nici la sfîrșitul ei,  
De viermi, lăcuste și farisei  
Nu vom scăpa.

Aceleași

Semnul acela pe colină,  
Am fost chiar eu,

Așteptînd să-mi întinzi o mîna,  
Așteptînd să te privesc - mereu.

Nimic nu s-a întîmplat  
Din ceea ce îmi doream, pe

atunci,  
Doar fumul gros, străin,  
Urcînd, prelung, din placide

lunci.  
Nici coșul, albastru,  
Prin care scipeau orele, duse,  
Nu se mai zărește, azi.  
Căile rămîn, aceleași,

nepătrunse.

Ca la început

De la geamul compartimentului,  
Am privit, adescori, aceeași

priveliste:  
Coroana copacilor venind spre

mine,  
Lanul de grîu, înverzind privirea,  
Iepuri de cîmp - speriați -,  
De parcă superbi cîini de

vînătoare  
S-ar fi năpustit pe urmele lor.

La întoarcere,  
De la același compartiment al

trenului,  
Mi se părea că lanul de grîu  
Își recapătă verdele crud,  
Coroana copacilor întîmpină

amurgul  
Pe coama dealului,  
Iar iepurii de cîmp  
Abia se mai zăreau,  
În zig-zagul lor.  
Totul revenea ca la început -  
Nu luasem nimic cu mine,  
Mă întorceam, acasă,  
Doar tulburat - peste măsură.



MÎNA FĂRĂ ARIPI

sarpele casei strîns cu ușa de  
dorul pietrei  
pune sigiliu pe grădina  
Edenului  
cerșetorul fără degete  
își aruncă truda pe-un  
tub de fenobarbital  
barbare vremuri pentru a  
semăna cireși își zice  
sarpele mușcă din  
florile răului și  
degetele cerșetorului se întorc  
ofrandă lui Dumnezeu  
pentru o viitoare  
naștere

NECROLOG LA O SPERANȚĂ

era atît de frămîntat de  
propria-i moarte,  
încît atunci cînd s-a lepădat de  
cosmarul nemuririi  
a urlat  
- prelung -  
precum perscăruii  
în derivă  
și - descult -  
alergînd hămesit printre secole  
s-a hotărît  
să moară plîngînd  
la căpătîiul unei  
frunze

ECCE HOMMO!

netrecut  
memorie sub ghilotina timpului  
singur  
Iisus

ALINA HUIBAN

RECUPERARE

Te-as strînge tare de gît,  
Te-as strînge pînă ti-ai face gîtul  
Precum raza fisurată  
În coltul urii.

Te-as strînge, te-as înverzi  
Și te-a arunca între flori  
Să te soarbă albinele.

Te-as prăvăli în cuvinte,  
În dicționare te-as strînge de gît,  
Ti-as asemăna pletele  
Cu muntii necunoscuți pe hărți  
Și ti-ai moșteni privirea.

Te-as amesteca printre  
Virgulele din cărțile de proverbe,  
Te-as confunda cu unele din ele,  
Apoi te-as strînge tare de gît  
Ca pe o rază fisurată  
În colțul zîmbetului:

Și te-as îmbrățișa.

AMIN

Eu as fi făcut cu totul altfel  
Dacă as fi fost Dumnezeu:  
As fi devenit cuvînt cu cuvînt  
O literă mică, fugară;  
As fi fost lasă  
Ca o adiere de vînt;  
M-as fi ascuns, ca ploaia,  
În genunchii unui copil.

As fi simțit proaspăta  
Atingere a iubirii  
Și m-as fi strecurat,  
Ca o minciună,  
La poalele ei.

Eu, dacă as fi fost El,  
As fi făcut muntele un  
Ucișag al cerului:  
L-as fi rupt în fișii minuscule  
Și l-as fi întins pe pleoapele  
Fetelor care aduc la fîntîni  
Galeți întrebătoare.

As fi făcut privirea

AVATAR

mi-a spus vraciul du-te  
încearcă și-alte vieți  
cîndva  
a vei găsi pe a ta  
așteptîndu-ți nașterea  
de-atunci  
îmbătrînesc tîcînd  
cu iubirile atîrnate în  
coada ochiului  
de apă

CELUI PLECAT ÎN COPILĂRIE

- tatălui meu -  
strigătul păsării căutînd răsăritul  
mă sfîșie-n uitare  
Copilul cade  
și sfîșierea-mi rodie se face  
sub plînsul pomului uitat deschis spre cer  
Copilul iarăși cade  
și-n mine trosnesc rădăcini inutile  
Tu  
plînsul și cîntec și drag dispărut  
am alb în poală să-ti desenez genele  
și tîmplele să-ti dor  
Copilul cade de pe aripa unui vis -  
în timp -  
cu toți dispăruții din vechiul anotimp

ZICERE DE PIATRĂ

l  
pe scîndura gardului iubit  
de o iederă mă preling  
mă fac ochi de dragoste  
să fur lacrima

SĂ LI SE SPUNĂ

Să li se se spună că sunt  
Culori în desene animate,  
Oi împrăstiate rotund.

Să li se spună caiete și coperti  
Sau printese  
Risipite în punctele cardinale.

Punctele cardinale  
Sunt niște animale ovale  
Care construiesc albastrul, roșul și culorile  
Din desenele animate.

Ovalele, rotundele,  
Cercurile, pătratele  
Care, din privirile mele,  
Seamănă mai mult cu niște păsări:  
Seamănă cu niște animale  
Ciudate, ciudate  
Precum punctele cardinale.

NOI

Noi sîntem două brațe  
Ale focului  
Și ardem dinspre cer  
Spre pămînt  
Să știe apa  
Că nu se stinge iubirea în mare  
Iar vapoarele nu se înceacă  
În zarea ei neîntrepută.

Noi ardem  
De o parte și de alta a cuvintelor  
Să se afle  
Că totul e foc și e în cer  
Dacă se leagă prin fir de nisip  
Și nemurire  
De Dumnezeu.

● premiul revistei "Cronica" la cea de a III-a ediție a Concursului Național de Creație Literară "Pana de Aur", Bîrlad, 1998

trandafirului - femeie  
ucis cu pietre de mătrăguna cu  
inima crăpată de plăceri

2  
în somn  
plînge sîngeriu  
lacrima trupului meu  
ucis cu pietre de  
cuvinte sparte  
pe trotuarul dorințelor

CAII TIMPULUI

secundele saltă sub  
copitele cailor  
colbul constiinței  
celui care  
cersea lumină  
de la un grăunte de neghină  
e verde spune orbul

căci gîndurile-i prind miros de  
iarba calului

în lumina oarbă a timpului  
toți caili  
au murit

GHICITOAREA ÎN CAFEA

tulbure grăuntele de cafea  
atînat de gîtul destinului  
în fundul cestii sparte de  
prea grele sperante ai găsit  
petecul care lipsea de pe fata ta  
l-am recunoscut de cum ai deschis  
usa de la camera de oaspeti  
dinlăuntrul meu

EMILIA DAMIAN

RITUAL

Cînd m-am logodit  
pe o stîncă  
argintată de lună  
a plouat cu meteoriti.

Saturn  
mi-a dat inelul  
și o raclă cu craniu.

DIALOG

"Cine ești?"  
"Sînt o mască  
cu ochi bulbucăți  
de diamante tatuete.  
Ueori  
sîngele îmi întunecă poemul"

CÎTE UN CEAS PE ZI

Mumia egipteană  
refuză  
să fie mumie  
cîte un ceas pe zi.

Atunci o mutilează  
crucifixul de fildes  
pe care i l-am oferit.

CADRU

Același cadru mă insultă:  
flori de mină,  
kilograme de țîntari  
dame în cearșafuri albe  
romane în foi de tabac  
aceeași scenă de fosfor.

ti-ai lăsat în antreu cizmele  
pătate în mocirla gîndurilor ce  
tîrîi după tine cu  
zgomot de ore zdruncinate amar  
ți-ai zis  
aici în camera de oaspeti voi  
găsi alinare - de fapt milă  
dar buzele tale s-au răsucit grav  
în sens interzis -  
te miri că nu găsești ferestrele  
- doar întunericul întrerupt  
de aburul cu tentă spiritistă a  
vasului cu cea mai neagră cafea-  
nici scaunele tapitate de fiorul plăcerii  
nici sofa palidă de dor  
cum te așteptai  
degeaba cauți gloria de-o viață  
cugetul tău de rușine te-a lepădat  
în magazia de rebuturi

VIS TEMPORAL

mi te-ai dăruit secundă  
în a douăsprezecea taină  
ca să-ti nasc coșmarul  
aducerilor-aminte ce-mi  
sugrumau pîntecele  
cenușiu  
de prea mulți nori adunați  
la petrecerea de-amurg

EMINESCULUI MIHAI

la nașterea ta  
gerul a crăpat/de ziua  
lacrima mamei

● premiul revistei "Cronica" la cea de-a XVI-a ediție a Festivalului Național de Poezie "Poni Lucaefărul", Botosani, iunie 1998

OCEAN

Artistul înoată  
în oceanul freatic.  
Dacă  
ajunge la mal  
va locui într-un castel de nisip?

EGO

Strada s-a stins  
cînd am făcut ultimul pas.  
Pasul îmi joacă un act  
de dramă caniculară.  
M-am zărit:  
sunt eroul principal.

CÎNTECUL LEBEDEI

trei mucuri  
de lumînări aprinse  
îmi aminteau  
de bolnavul de astmă.  
Îl văd:  
recită același canon  
și e dornic să asculte  
Cîntecul lebedei.

PANA DIN ZBORUL DE STIH

Jaluzelele închise doar pe  
jumătate  
lipite de geam ca iedera de zid  
îmi oțlesc somnul  
cînd orologiul fatal e aproape de  
zid  
îmi oțlesc somnul  
cînd zvîcnesc dinadins din cenușă  
pe saltelele de foi de porumb  
mă cutremură o progenitură:  
e pana din zborul de stih.

● premiul revistei "Cronica" la cea de a III-a ediție a Concursului Național de Creație Literară "Pana de Aur", Bîrlad, 1998



# GHEM-FECIOR cel iubitor

Această poveste s-a întâmplat așa de demult încât pot spune că-i dintotdeauna, iar anii - atât de mulți - au torsionat spațiul în așa fel, aducând zilele trecutului atât de aproape de zilele viitorului, că nici nu-ți dai seama când poți trece dintr-o parte în cealaltă. Dar vai de cei cutezători sau obligați s-o facă, căci înfinit de lung este drumul întoarcerii. În această fișie de graniță dintre timpuri, îngustă, tare îngustă, cea mai îngustă, spațiul devine mare, tare mare, atât de mare, încât toți locuitorii de sub bolta pe care noi n-o putem cuprinde cu privirea, au loc destul să ne adune și să cînte împreună, pe miliarde de miliarde de voci, același cîntec, numit de ei "cîntecul hiperbolici":

I  
A existat odată  
Ca niciodată.  
Un interval în care  
Din infinitul haos  
De infinit desprinsă,  
Constiința - iscoditoare  
A sărutat prima dată  
Mîna fermecată.

II  
De-atunci încep toate:  
Și dragoste și ură  
Și ziuă și noapte  
Și dorul de mai bine  
Și frica de moarte...  
De-atunci pe drumul  
Cu sens de irreversibilitate.  
Constiința se caută  
Dincolo de sine!

Pe atunci, pe acolo pe undeva, într-o fundoaie a pămîntului, se afla un sat străjuit la mieznoapte de copacii seculari ai pădurii găvanului, ca niste soldați, la miezăzi de o apă curgătoare, ale cărei început și sfîrșit, localnicii nu le cunoșteau, iar la răsărit și apus, erau două drumuri: pe oricare, oricine și oricît ar fi mers, ajunge tot acolo unde spunem că trecutul și viitorul stau unul lângă altul. La marginea aceluia sat de sub pădurea găvanului, se afla o căsută. În acea căsută albă, vîrșită în fiecare an înainte de Paste, trăiau fericite două familii ce stringeau la un loc trei generații: bunicul cu bunica, tata cu mama, și trei copii, din care mijlociul era un băiat ce abia învăța să scrie cu creionul de grafit pe placuta de ardezie. Băiatul stia pe de rost dialogul dintotdeauna dintre mama și barză:

- Barză, barză, ce-ai în cos?  
- Un copil cu ochi frumoși!  
- Barză, Barză, unde-l duci?  
- La căsuta cu trei nuci!  
- Barză, barză, adu-l jos!  
- Bine, dar să-l crești frumos.

Și copilul plîngea, plîngea, și covătea se legăna, se legăna, iar dialogul cu mama așa grăia:

- Mamă! mamă! de ce plînge?..  
- Vrea o frunză și n-ajunge.  
- Mamă! mamă! ce-o să facă?..  
- O să crească și-o să tacă...

Și zilele treceau, treceau ca niște oi albe prin stungă, iar laptele și mierea nu lipseau din casă:

Iarna cu gîndirea,  
Primăvara cu iubirea,  
Vara cu focul,  
Toamna cu norocul...

Dar spre nefericire, veni și o zi cînd cerul s-a înnourat cu nori plumburii și rosiației, apele s-au tulburat în valuri de sînge și viața toată din acele locuri, în negru s-a-nvesmîntat. Soldați în armuri strălucitoare, de foc și durere, cu arme necunoscute de oamenii locului, au năvălit peste acea lume, întîi din răsărit, apoi din apus, să prade holdele să fure apa fîntînilor și laptele și mierea, să necinstească mamele și fetele. Și bunicul și tata, prin libera lor voință, s-au dus la oaste să-și dea viața dacă va fi nevoie pentru apărarea hotarelor.

Bunicul a căzut vitejește lovit de foc necunoscut și l-au trecut în cealaltă lume. Tata, fiind mai înfîrșit și mai voinic, a reușit să se strecoare printre plumb, foc și sabie, fără să cadă, dar l-au făcut prizonier și l-au închis într-un hambar mare, mare, cu pereți de sticlă și beton, înconjurat de soldați cu armuri strălucitoare și cu arme de foc și lumină; greu ar fi putut cineva să evadeze de acolo!

În fundoaia, căsuta cu trei nuci, învelită de umbra copacilor seculari din pădurea găvanului, sta cufundată în întunecime. Bunica, într-o zi mai întunecată decît celelalte, a spus că se duce după bunicul și dusă a fost; nu s-a mai întors! Copiii nu aveau voie să iasă pe-afară. Ferestrele au fost camuflate. Doar mama era scoasă la muncă în fiecare dimineață; venea un om fără o mîna și cu un picior de lemn și o lua la săpat tranșee de apărare pentru cînd vor fi venit dușmanii. Mama aducea vesti de afară și ea și "capra cu trei iezi", aducea cîte ceva de-ale gurii. Fîntînile din jurul satului au fost otrăvite. Holdelor de grîu li s-a dat foc. Podurile s-au dărîmat; noaptea, tunete și fulgere pătrundeau prin ferestrele camuflate ale căsuței; spîrturi de piatră și de beton loveau acoperișul, producînd spaimă și groază. Mama băga cei "trei iezi" sub fusta ei lungă și largă, spunîndu-le: "stați, iezi! mamei cuminciori, nu vă temeți, c-acuși se termină noaptea, și ziuă cu lumina, vor intra din nou în căsuta noastră".

Oile, vacile și gămile, mureau de foame și de boli; cai și boi nu erau, căci bătrînii satului i-au luat cu ei și împreună s-au pus în slujba oastei. Cu greu și cu vai, pregătirile din spatele frontului s-au cam terminat. A urmat o perioadă de așteptare; oamenilor nu le mai era frică de moarte, căci o văzuseră pretutindeni și-n fiecare zi. Apa se aducea în ulcioare, cofeie, găleți și în tot felul de vase, de la rîul cel mare. Mama o fierbea și apoi o dădea copiilor cu portia. Copiii puteau acum să iasă afară și au alergat la rîu să se spele, dar pe cîmp au văzut cum cadavrele oamenilor stăteau alături de cadavrele oilor și vacilor; speriați și îngrozii s-au întors acasă tînd-o numai într-o fugă. Mama i-a liniștit; apoi a chemat fetele să le înădească rochiile cu niste cîrpe găsite în lada bunicii. Pantaloni băiatului erau mici, crăpați și rupți; crescuse! Privindu-l, mama se întunecă de tristete căci știa că nu are din ce-i face alții. Tot ce au avut pînzeturi în casă le-au dat pentru soldații de pe front. Văzînd mîhnirea mamei, băiatul s-a dus în camera bunicilor și după ce a scotocit, a găsit un ghem mare de cordele frumos colorate; bunica îl pregătise pentru țesut lăcerez. A luat ghemul în mîini și-n clipa aceea a simțit o căldură binefăcătoare, încît strîns ghemul tare la piept în dreptul inimii, apoi își lipi fata de el și-l sărută: dinăuntru veneau soapte. Lipi urechea de ghem și-auzi următoarele cuvinte: "eu sfînt ghemul cu puteri date de Dumnezeu ca să fac legătura dintre trecut și viitor; pînza s-a țesut dintotdeauna iar cînepa, inul și bumbacul s-au cultivat și se vor cultiva pînă

în cel mai îndepărtat viitor. În fibrele cordelelor mele mocnesc seva trecutului și puterea viitorului. Pot îndeplini orice dorință celor ce o cer și o merită pe bună dreptate".

Auzind acestea, băiatul se dezbracă de pantalonii strîmți, crăpați și rupți, luă ghemul și cu răbdare, înfășură cordica lungă, lungă, ca pe o spirală. În jurul piciorului sfîng, apoi urcă în sus și-și înveli trupul pînă în talie, coborî apoi pe piciorul drept, după care repetă drumul invers, pînă ce se acoperi bine, de parcă ar fi fost pantaloni făcuți din bucată și nu din cîrpe. Și-a adus aminte că tatăl său, așa și-a acoperit gleznele, cu moletiere soldătești, cînd a venit acasă într-o permisie, ca să-i vadă. După ce a terminat, s-a prezentat în fata mamei, zicînd:

"iată-mă, mamă, am pantaloni făcuți de mine; Dumnezeu s-o aibă în pază pe bunica, pentru că ne-a lăsat ghemul de cordele!"

Mama văzînd aceasta, la început nu se dumiri, dar după ce-si dădu seama, îl luă în brațe, îl strîns la piept, îl sărută și izbucnînd în plîns îi spuse: "Doamne, copile, că durerea, necazul și sărăcia, multe îi învață pe oameni! Acum văd eu că ți-au crescut cu adevărat și mința și bunătatea inimii. Necazurile ne-au făcut să nu te putem boteza dar iată, te-oi boteza eu cu cel mai frumos nume: Ghem-Fecior cel iubitor!"

- Mamă, zice Ghem-Fecior cel iubitor, să știi că plec să-l caut pe tata și nu mă întorc fără el!

Apoi se întoarce în camera bunicii, se așază în ghenunchi cu fata la icoană și se rugă: "Doamne, mi-i atât de dor de tata și-l iubesc atât de mult, încît sînt gata să străbat toată lumea aceasta, să ajung și-n cealaltă dacă va trebui, numai să-l găsească și să-l aduc acasă!"

Un glas care venea parcă din el, spuse: "ghemul cu care te-ai înfășurat tu în loc de pantaloni, are putere de la mine să-ți împlinesc dorința ta, dar ai grijă să nu ieși din cuvîntul lui și ce-ți va cere, tu să îndeplinești, căci puterea ce i-am dat-o este numai pentru a spori binele contra răului". Și după ce ascultă acestea, Ghem-Fecior cel iubitor, auzi un alt glas, spus în soaptă, ce venea de la cordica cea lungă, lungă, cu care era înfășurat:



Florin  
COSOSCHI

- Ai auzit porunca supremă! din momentul acesta să te contopești cu mine, iar puterea ce mi-a dat-o mie Dumnezeu să devină puterea ta, dar numai dacă te-nvoiești s-o folosești cu credință și cu chibzuință, așa fel ca numai din trei încercări să-ți împlinesci scopul tău, iar vorbele și faptele tale să fie de pildă pentru toți cei ce vor auzi de ele.

- Da, spuse Ghem-Fecior cel iubitor, mă-nvoiesc; așa voi face și nu-ți voi călca cuvîntul.

- Du-te atunci, și i-ai rămas bun de la mama ta și de la surorile tale! Apoi să te întorci aici, să-nghenunchezi și să bați o sută de mătănii.

Și după ce și-a sărutat mama și surorile, s-a dus în camera bunicilor și cînd termină cea de-a suta mătanie, un fulger îi străbătu trupul și cu ochii lui vedea cum cordica cea lungă, lungă, se strînge înapoi în ghem și cu ea o dată se contopește și el. Acum nu mai era decît un ghem, dar el știa că de fapt era Ghem-Fecior cel iubitor. Sfichiul cordica și poeni de trei ori din ea ca dintr-un bici. Trei fulgere se înălțară spre cer și o dată cu ploaia a ajuns la locul unde era închis tatăl lui. Nu i-a fost greu să treacă printre soldații de strajă care erau înspăimîntați de fulgere, de tunete și de ploaie. Cînd a ajuns înăuntru, cordica de fulgere s-a strîns și s-a transformat din nou în ghem, drept lîngă picioarele tatălui său, care, văzîndu-l atât de frumos colorat, l-a luat în mîini și cît pe ce să-l scape jos cînd și-a dat seama că nu este un ghem obișnuit deoarece l-a auzit șoptind: "dacă vei face ce spun eu, vei putea evada din lagăr, deci ascultă-mă cu atenție și să faci întocmai!"

Tata se tupilă, își dezbracă tunică, pantalonii și cămasa, rămînînd numai în izmene. Se încinse cu cordica ghemului, aruncă și capela, înfășură cordica în jurul capului, pe frunte, ca pe un turban, pînă termină de înfășurat toată cordica. Se duse într-un colț al încăperii, unde găsi o mătură de nuiele și o găleată. Ieși apoi afară din hambar, cu găleata și cu mătura în mîini, în modul cel mai natural posibil și începu să măture curtea. Santinelele se uitară la el, spuseră ceva în limba lor dar pe urmă nu-i mai dădură nici o importanță, socotindu-l om de serviciu, așa că tata își văzu mai departe de măturașul pavajului, adunînd gunoaiele și hîrțile. Cerul se însenină și soarele dogorea din nou. După o muncă de cîteva ceasuri tata luă găleata și măturoiul și se duse la fîntîna de lîngă poarta de intrare chiar lîngă cele două santinele înarmate pînă-n dinți. De undeva din partea dreaptă, apărură deodată un fel de monstru al tehnicii, învelit într-un nor dens de praf, scoțînd niște semnale sinistre de groază și de moarte. Cînd monstru și norul des de praf au ajuns în dreptul porții, tata a lăsat găleata și măturoiul, a străbătut golul porții printre santinele, s-a băgat în norul cel dens de praf și fum și a alergat o dată cu el cu o viteză ce nu se poate nici închipui măcar, s-o atingă un om; nici soldatul de la Maraton nu a reușit un astfel de record!

Și Ghem-Fecior cel iubitor auzi soaptele ce veneau de dincolo de el: "Ai consumat prima ta încercare; mai ai doar două!"

Distatant destul de mult de locul lagărului, tata părăsi drumul, afundîndu-se în boscheți și păpuși pînă a ajuns într-o pădure unde caută din nou drumul: îl găsi, dar nici că se putea surpriza mai mare! A întîlnit coloana de căruțe - cît mai rămăsese din ea - ce fuseseră odinioară sub comanda maiorului, superiorul său, (amîndoi o dată fuseseră prinși prizonieri și băgați în același lagăr)!...

În cele trei căruțe ale coloanei se aflau feciorul maiorului împreună cu cîteva soldați slăbiți și bolnavi; feciorul maiorului, un băietănaș, îl însoțise pe tatăl său în toată durata războiului. Tata era peste măsură de emoționat și de încurcat. Ghemul îi șopti atunci: "Fă ce îți spun eu!"

- Dar tatăl meu unde-i, Domnule, că doar v-au luat prizonieri pe amîndoi odată?...!

- Ascultă băiete, maiorul, tatăl tău, te așteaptă la cîteva kilometri în față. El a evadat înaintea mea - zice tata înădușit, alb la față, ștergîndu-și transpirația cu un capăt de cordică. Da bice cailor pînă nu ne pînd din nou dușmanii!

Băiatul maiorului era peste măsură de încurcat și mare-i era dilema, dar în cele din urmă, se lăsă convins și coloana o porni înainte cu caii la trap. Tata era profund mîhnit și preocupat, lovit de sentimentul rușinii și al regretului; în acele clipe, ura ghemul! Dar nu trecu o oră de mers și iată că din partea dreaptă a drumului, apărură chiar maiorul în carne și oase. Bucuria revederii a fost așa de mare, că nici maiorul, nici feciorul lui și nici tata, nu și-au mai pus întrebări și nu au mai dat explicații. Tata duse ghemul în dreptul inimii și-l sărută. Coloana a pornit iarăși la drum, pînă au ieșit din zona periculoasă. Nu după mult timp au ajuns în niște sate; au coborît soldații, a coborît și maiorul cu feciorul lui, s-au îmbrățișat bărbătește, stabilînd să se întîlnească peste un an de zile în același loc unde s-au despărțit, după care fiecare a plecat la cei dragi de-acasă. În acest timp, Ghem-Fecior cel iubitor auzi din nou soaptele ce veneau de dincolo de el: "Ai consumat și a doua încercare, nu mai ai decît una!"

Și a zărit tata că lunca apei curgătoare - cea fără de început și fără de sfîrșit - nu era departe, și s-a îndreptat către ea. A luat-o pe malul apei în sensul invers cursului ei, și a mers pînă oboseala l-a prins de-a-binelea. A strîns un snop mare de stuf, și-a făcut un pat și cu ghemul în mîini a adormit. S-a sculat în zorii zilei, a continuat drumul tot pe malul apei și o dată cu primele bătaie de clopote la biserică, a ajuns la căsuta cea mică cu pereții vîrșii din fundoaia. Și mare le-a fost bucuria revederii, dar umbrită de durerea că tata nu i-a mai găsit nici pe bunica, nici pe bunicul, duși în cealaltă lume. Dar spaima cea mai mare pe care a tras-o tata a fost cînd îmbrățișîndu-și fetele, a constatat că lipsește băiatul. Înspăimîntat, tata se uita întrebător la mama. În timpul acesta, profitînd de momentele cît tata l-a așezat pe pragul casei ca să poată face toate îmbrățișările, ghemul, făcu un salt și ajunse drept în camera bunicii unde în fata icoanei se rugă: "Doamne, îți multumesc că m-ai ajutat să-l aduc pe tata acasă, dar iartă-mă că m-am folosit de viciul și de minciună ca să-mi ating scopul, în cele două încercări ale mele, socotindu-le necesare: mai am o încercare, ultima, dar aceasta este o minune pe care numai tu o poți împlini: fă-mă, Doamne, înapoi ce-am fost înainte de plecarea mea după tata". O lumină orbitoare apărură în fata icoanei și un glas îi zise: "să nu uii că în lagăr erau mulți părinți care ar fi vrut să-și vadă copiii, dar numai tu dintre copiii ai dovedit o mare și adevărată iubire față de tatăl tău; iată, te dezleg de vraja ghemului". Cordica cea lungă, lungă, se făcu o spirală de lumină, și-n fata icoanei apărură Ghem-Fecior cel iubitor în pantalonii de cordele. Lumina orbitoare apărură din nou în fata icoanei și Dumnezeu îi mai spuse: "Îți voi da o viață lungă; aceasta va fi sansa ta ca să-ți răscumperi viciul și minciuna din cele două încercări. Cît vei trăi pe acest pămînt, nu te vei bărbierii niciodată și cînd barba ta va înceta să mai crească, atunci să știi că te-ai izbăvit; dacă nu vei mai face și alte păcate?!". Și-apoi totul dispărură ca un vis. Și tocmă cînd tata se uita întrebător la mama, el ajunse acolo, îmbrăcat în pantalonii de cordele, inventați și făcuți de el. Și mama bucuroasă a strigat:

- Iată-l pe Ghem-Fecior cel iubitor care a plecat în lume sub jurămîntul să nu se întoarcă fără tine!

Văzîndu-l îmbrăcat cu pantalonii din cordelele ghemului tata și-a dat pe loc seama de minunile care l-au ocrotit ca să se întoarcă acasă. S-au îmbrățișat, s-au sărutat și iar s-au îmbrățișat, de nu se mai îndurau să se oprească și cu mîna sfîngă rămasă pe umărul lui Ghem-Fecior cel iubitor, tata se întoarse cu fata și le spus tuturor: "ați auzit elopotele de la biserică: să mergem cu toții ca să ne rugăm pentru noi, pentru toți cei vii și pentru cei care nu mai sînt acum în lumea noastră!". Pe drum, la întoarcere, tata le spuse: "tare mi-i dor să beau apă rece din ciurură, de la fîntîna crucii".

- Dumnezeu ți-a știut dorința, căci aici toate fîntînile au fost otrăvite, dar chiar ieri am terminat de curățat fîntîna noastră cea dragă și scumpă. Tata îl luă de mîna pe Ghem-Fecior cel iubitor, și-i spuse: "tot timpul cît am lipsit de-acasă, am știut că ți-ai petrecut mult timp la fîntîna, acolo unde se găsește tărîna și lumina: hai să mergem!"

- Ai dreptate tată și-mi pare bine că n-ai uitat; mi-am petrecut o parte din timp la fîntîna!

- Și ca să te convingi bine că nu am uitat nimic, iată am să-ți recit cîteva din vesurile ce ne plac atât de mult amîndurora:

I  
În copilărie,  
Sădeam flori pe glie;  
Flori de-a noastră, flori de soi  
Ofilite de război.  
N-aveam plastilină  
Dar la cruce, la fîntîna,  
Găseam tărîna și lumină.

II  
Lumea mai haină  
Mi căuta pricină;  
Că am priviri ciudate,  
Pomiri desuocate  
Și vină... în toate!

Și-am încălecat pe o cordea și v-am spus povestea mea; spun unii oameni că și astăzi dacă se duce cineva la fîntîna din fundoaia de sub poalele pădurii găvanului, noaptea, pe lună plină, și se uită în apă, vede chipul unui băiat frumos și al unui bătrîn cu barba așa de lungă, de nu încapă în luciul apei, care vorbesc între ei așa:

- Tată, îi spune bătrînul cu barba lungă, băiatului: ce frumos ești! în curînd voi veni la tine!...

- Vino, fiule! îi răspunde băiatul cel frumos, bătrînului cu barba lungă. Te aștept să-ți dobîndești frumusețea izbăvirii și neom spune versurile noastre dragi de la fîntîna crucii.

Apoi cele două chipuri se contopesc în unul singur care mai dăinuie pe luciul apei fîntînii, pînă sfîrșesc ultimele versuri:

Eu strîngeam tărîna'n pumni,  
Modelînd impulsiv:  
Ba un ou cu rădăcină,  
Ba o țîță pe tulpină,  
Ba o frunte în lumină...  
Astea toate astăzi nu-s;  
Lutul lor s-a descompus.  
Mi-au rămas însă lumina,  
Sufletul cu rădăcina,  
Amintirile și... vina!

În final dispare și ultima imagine, și din fundul fîntînii - așa cum după fulgere apare tunetul, iar după tunet apare ploaia - răzbat pînă sus, glasurile gîntei latine, pe milioane de miliarde de voci, ca refrenul unui cor: Gheem! Gheem! Gheem!

Premiul revistei CRONICA la Concursul Național de  
Povești "Ion Creangă" - Iași, 1998



În toamna anului 1997 a apărut la Editura Cronica din Iași volumul *Contribuții la istoria literaturii române. Studii și note filologice*, alcătuit de reputatul filolog iesean N.A. Ursu. În cele aproape cinci sute de pagini ale ei, lucrarea cuprinde o selecție de studii publicate în diverse reviste, referitoare la unele probleme ale istoriei noastre literare, în redacții revizuite, cu o argumentare mai dezvoltată. În *Cuvînt înainte* N.A. Ursu face precizarea că a selectat în acest volum cercetările care privesc unele probleme controversate sau ale căror concluzii nu au fost încă preluate de istoria noastră literară. În fapt, conținutul lucrării este mult mai larg, ea cuprinzând stabilirea unor noi paternități literare, depistarea izvoarelor unor scrieri, conturarea profilului unor cărturari români mai puțin cunoscuți și altele, unitatea cărții fiind asigurată de cronologizarea studiilor, de încadrarea conținutului lor în cultura noastră veche și (pre)modernă, de expunerea sobră, obiectivă și documentată a autorului. Dată fiind argumentarea complexă aflată în fiecare studiu din acest volum, care nu poate fi rezumată în spațiul restrîns de care dispunem aici, prezentăm în continuare obiectul cercetării și concluziile mai multor studii, pentru a evidenția motivația analizelor respective, eficiența metodelor de investigație aplicate și importanța rezultatelor obținute de autor.

Prima contribuție, intitulată *Cînd și de cine a putut fi inițiată elaborarea Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, readuce în discuție problema paternității acestei scrieri. N.A. Ursu observă, pe bună dreptate, că cercetătorii care au susținut paternitatea lui Neagoe Basarab, domn al Țării Românești între anii 1512-1521, asupra *Învățăturilor* care i s-au atribuit nu au adus nici o dovadă privitoare la pregătirea teologică, la preocupările cărturărești sau la talentul literar al acestuia, necesare în alcătuirea unei astfel de opere. Asemănările stilistice constatate între textul *Învățăturilor* și cel al documentelor administrative din timpul lui Neagoe nu sînt concludente, deoarece redactarea documentelor emise de cancelaria domnească nu aparține domnitorului, iar unele sfaturi considerate a fi în concordanță cu activitatea militară, diplomatică sau politică a lui Neagoe reprezintă de fapt recomandări frecvente în cărțile istorice și în cele spațiale ale *Vechiului Testament*, "fiind practici obișnuite în activitatea domnilor, în protocolul curții domnești, în administrație, în viața socială și politică de atunci a Țării Românești". După moartea lui Neagoe Basarab, unele persoane sau cercuri politice, îndeosebi boierii Craiovesti, din a căror familie făcea parte domnitorul, au avut interesul să promoveze cultul personalității sale și au inițiat alcătuirea acestei scrieri pseudoepigrafe, similară altora cunoscute. În privința autorului *Învățăturilor*, redactate în slavonește, N.A. Ursu crede că acesta ar putea fi un călugăr erudit, "trecut probabil prin climatul ascetic și de studiu al muntelui Athos", care va fi trăit la mănăstirea Bistrița, ctitorie a Craiovestilor, și care a redactat și pisanile mănăstirii Argeș. În privința datării *Învățăturilor*, autorul presupune perioada anilor 1526-1528, în timpul domniei lui Radu de la Afumați, ginerele lui Neagoe, cînd a fost inspirată și scrierea de către Gavriil Protul a *Vieții Patriarhului Nifon* și a fost pictată biserica de la Argeș.

Studiul *Letopisetul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă, opera lui Simion Dascălul* reprezintă o lucrare incitantă de care va trebui să se țină seama în cercetările viitoare. Este prezentat în el un punct de vedere deosebit față de ceea ce se considera pînă acum un fapt stabilit. Analiza lingvistică și

## fondul principal al culturii române

stilistică a textului relevă aspectul unitar al întregului letopiset și indică faptul că acesta a fost redactat în românește de o singură persoană, negîndu-se astfel existența unor interpolatori. N.A. Ursu consideră că trebuie acordat credit lui Simion Dascălul care afirmă în prefață că el a alcătuit letopisetul, în forma pe care o cunoaștem, utilizînd ca izvoare letopisetul "cel lătinesc" sau "leșesc", adică cronică lui Ureche, și "letopisetul nostru", adică o cronică internă. Aceste izvoare nu erau însă scrise

tomul al III-lea din *Letopisiștile Țării Moldovii*, cronică intitulată *Letopisetul Țării Moldovii de la a doua și pînă la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voievod* (1741-1769), sub numele spătarului Ioan Canta. N.A. Ursu discută unele probleme privind paternitatea acestei cronici, pornind de la atribuirea ei lui Vartolomei Mazereanu, făcută în mod convingător de către Aurora Ilieș, atribuire pe care autorul o întărește cu argumente de ordin lingvistic și stilistic. În încheiere, N.A. Ursu

rămas necunoscut, dar care prezintă între ele asemănări în privința conținutului, a stilului și a limbii. Aceste texte sînt: *Cuvînt de îngropare vechiului Ștefan vodă*, *Cuvînt a unui țaran cătră boieri*, *Corespondenție între doi streini asupra obiceiurilor Moldovii și a Țării Muntenesti*, *Cuvînt pentru răbdare și Epistolă a lui Evagoras pentru cinste*. Pornind de la o mărturie a lui Antohi Sion, care afirmă că a copiat aceste texte în anul 1806, după un manuscris din secolul al XVIII-lea, mărturie con-

sint traduceri sau usoare adaptări" și prezintă o bogată listă de meditații publicate de Gh. Asachi, I. Eliade Rădulescu, G. Munteanu și alții, care sînt traduse ori adaptate după textele corespunzătoare aflate în opera *Stunden der Andacht* a lui Heinrich Zschokke (1771-1848), cunoscut scriitor iluminist german din Elveția, care circula în Moldova și Țara Românească în versiunea ei franceză, intitulată *Méditations religieuses*.

Într-un amplu studiu referitor la *Cîntarea României*, N.A. Ursu reia problema paternității acestui poem în proză, care "constituie una dintre cele mai controversate probleme ale istoriei noastre literare". Sînt menționate pe scurt argumentele cercetătorilor care susțin că Alecu Russo este autorul poemului, precum și opiniile formulate anterior în favoarea lui Nicolae Bălcescu. Susținînd în continuare paternitatea lui Bălcescu, autorul invocă unele argumente noi, între care și mărturia lui Bonifaciu Florescu, fiul nelegitim al lui N. Bălcescu și al Luxitei Florescu (de fapt mărturia mamei sale, care "putea să cunoască mai bine decît oricare alt prieten al lui Bălcescu geneza acestui poem"). Sînt analizate apoi pe larg conținutul de idei și asemănările lingvistice și stilistice dintre *Cîntarea României* și scrierile lui Nicolae Bălcescu, în special *România supuț Mihai Voievod Viteazul*. Cercetarea efectuată de N.A. Ursu constituie o excelentă demonstrație filologică, pe care sperăm că specialiștii o vor lua în considerare, acceptînd, în sfîrșit, faptul că poemul *Cîntarea României* aparține lui Nicolae Bălcescu.

Alte aspecte din domeniul istoriei literare sînt cuprinse în următoarele studii: *Rectificări la biografia cronicarului moldovean Axinte Uricariul, Paternitatea unor cronici și povestiri istorice în versuri, Cine este pitarul Hristache, autorul Istoriei faptelor lui Mavroghene Vodă?*, *O poezie necunoscută a lui Iancu Văcărescu, De la Liricile lui Athanasie Hristopol la Rost de poezii, și noi versuri necunoscute ale lui Barbu Paris Mumuleanu, Cu privire la începuturile activității didactice și literare a lui Ion Eliade Rădulescu, În laboratorul literar al lui Anton Pann. Notă la poezia Cîinele soldatului a lui Grigore Alexandrescu, Un manuscris necunoscut din care a extras Eminescu mai multe "cîntece de lume"*.

În concluzie, excelentul volum al profesorului N.A. Ursu prezentat succint mai sus conține o serie de contribuții importante la istoria noastră literară (din perioada veche), în care sînt încă multe probleme neelucidate sau insuficient ori eronat cercetate. Autorul propune o regîndire a unor chestiuni, pe baza unei analize mai aprofundate a textelor, prin stabilirea de relații cu domenii conexe și prin preluarea în mod critic a contribuțiilor anterioare. Prin dimensiunile pe care le are în studiile menționate analiza faptelor de limbă, lucrarea demonstrează încă o dată valentele studiului lingvistic comparativ pentru stabilirea paternității unor texte anonime sau al căror autor este controversat, precum și pentru localizarea lor. În acest sens, se evidențiază felul în care anumite particularități lingvistice, care au grad mare de specificitate, constituie "cheia" unui text care așteaptă să fie descifrat, individualizat, cunoscut. Considerăm că, prin tematica abordată și prin modul de tratare a problemelor discutate, volumul semnat de N.A. Ursu va avea un impact deosebit în rîndul specialiștilor, care vor trebui uneori să-și reprime sau să înfrunte inerta, prejudecățile, obedița față de opiniile unor personalități considerate infailibile și chiar demagogia patriotardă. Asumîndu-și efortul de a publica această lucrare, cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, Editura Cronica a oferit un pretios dar istoriei literare românești. Regretăm doar că tirajul cărții a fost prea mic.

## Cercetarea filologică, temelia adevăratei istorii literare

Eugenia DIMA

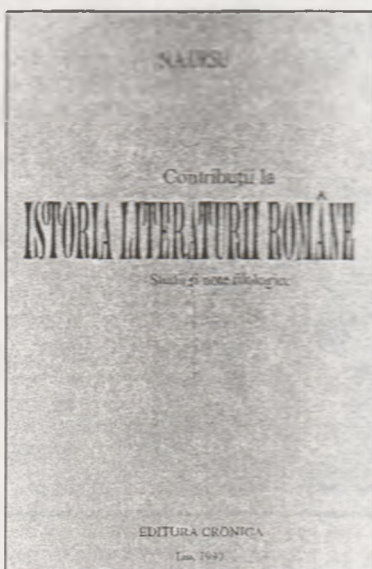
în limba română, ci în slavonă, limba de cultură a epocii lui Ureche.

În continuare, N.A. Ursu prezintă alte probleme controversate privind paternitatea lui N. Costin asupra cronicii Moldovei de la 1661 pînă la 1709, numărul redacțiilor acestei cronici, numele copiștilor și contribuțiile lor la modificarea textului cronicii. Pornind de la aprecierile făcute de N. Iorga privind paternitatea lui N. Costin asupra acestei cronici, autorul continuă cercetarea cu numeroase date noi, istorice și filologice, precum și cu o comparație a elementelor lingvistice specifice lucrărilor certe ale lui N. Costin și ajunge la următoarele concluzii: cronică de la 1661 pînă la 1709 aparține tot lui N. Costin; rămasă mai mult sub formă de însemnări și ciorme, ea a fost pusă în ordine și copiată în anul 1715 de către Axinte Uricariul (ms. II-22 de la BCU Iași); *Letopisetul* și *Ceasornicul domnilor* au avut cîte o singură redacție dată de N. Costin, diferențele între manuscrise datorîndu-se copiștilor de mai tîrziu, care au introdus în ele o serie de modificări.

Relativ la paternitatea lui Alexandru Amiras asupra "cronicii anonime" a Moldovei de la 1661 pînă la 1729, N.A. Ursu prezintă mai întîi argumentele invocate de I. G. Sbiera în favoarea lui Amiras: menționarea cu insistență în cronică, pentru unele detalii neînsemnate, a unui Alexandru, "vel useri" și "cămănar", apologia făcută domnitorului moldovean Grigore Ghica, identitatea limbii și a stilului cronicii cu limba și stilul unor documente oficiale traduse de Alexandru Amiras și reproduse integral în cronică, pe care le întărește printr-o amănunțită analiză lingvistică și alte observații filologice, considerate utile pentru elaborarea unei noi ediții a acestei cronici, sub numele adevăratului ei autor.

În legătură cu cronică Moldovei pentru anii 1733-1774, publicată de M. Kogălniceanu sub numele lui Ienache Cogălniceanu și cunoscută în prezent sub denumirea *Pseudo-Ienache Cogălniceanu*, autorul face o prezentare a bibliografiei chestiunii, urmată de cîteva rectificări de natură istorică și o amănunțită analiză lingvistică comparativă a acestei cronici și a însemnărilor cu caracter autobiografic ale lui Ienache Cogălniceanu din manuscrisul 62 de la BAR. Concluzia este că această cronică aparține fără îndoială lui Ienache Cogălniceanu, pe care N.A. Ursu îl consideră un cronicar nedreptățit, și că ms. 62, autograful acestuia, conține textul original al cronicii sale.

În anul 1846, Mihail Kogălniceanu a publicat la Iași, în



consideră necesară publicarea integrală, într-o ediție completă, a tuturor scrierilor cu caracter istoric ale lui Mazereanu.

Studiul *Un cronicar brașovean necunoscut: Simeon Hîrs* conturează profilul unui cărturar român din veacul al XVIII-lea, considerat a fi cel mai important dintre cronicarii brașoveni, care continuă însemnările lui Radu Tempea, aduse pînă la anul 1742. Era cunoscut în istoriografie sub numele *Simeon Hiară*, prin lectura eronată a numelui său. Cronică lui, alcătuită între anii 1766-1784, se află în două manuscrise autografe ale sale, primul fiind publicat de Em. E. Kretzulescu, care atribuie cronică lui Radu Duma, iar al doilea, publicat de N. Iorga, care îl atribuie lui Dimitrie Eustatievici. N. A. Ursu demonstrează, cu mai multe reproduceri de semnături cu caractere chirilice și latine, că numele corect al cronicarului brașovean este Simeon Hîrs și, totodată, constată identitatea grafiei chirilice din manuscrisul publicat de Kretzulescu cu cea din manuscrisul publicat de N. Iorga, demonstrînd cu dovezi lingvistice și stilistice că însemnările de cronică din ambele manuscrise aparțin lui Simeon Hîrs.

Pentru stabilirea autorului cronicii în versuri intitulate *Plîngerea mănăstirii Silvasului*, N.A. Ursu admite ipoteza lui Dan Simonescu că autorul ei este un mirean și ipoteza lui I. Pervain că a fost scrisă la biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului și își îndreaptă astfel atenția către cîntărețul și dascălul Ioan Duma de la această biserică. El este copistul a opt manuscrise, în patru dintre ele aflîndu-se mai multe versuri ale sale, care prezintă particularități stilistice comune cu cele din *Plîngere*. Acest fapt îl determină pe N.A. Ursu să conchidă că autorul *Plîngerii Mănăstirii Silvasului* este dascălul brașovean Ioan Duma.

O altă cercetare pomeste de la un grup de texte al căror autor a

firmată de prezenta scrierilor menționate în ms. 1667 de la BAR, care este autograful lui A. Sion, N.A. Ursu apreciază că autorul lor ar putea fi ierodiarconul Gherasim Putneanu († 1797) de la episcopia Romanului, căruia îi mai atribuie, cu argumente grafologice, istorice stilistice și lingvistice, și alte texte cu paternitate necunoscută.

Cu privire la paternitatea piesei *Occisio Gregorii in Moldavia Volae tragedice expresa*, prima piesă de teatru din cultura română, N.A. Ursu susține din nou că autorul ei este episcopul Samuil Vulcan și că unicul ei manuscris cunoscut reprezintă o copie autografă a acestuia, aducînd noi argumente împotriva atribuirii acestei scrieri lui Ion Budai-Deleanu. Piesa a fost compusă în carnavalul anului școlar 1777-1778, la Blaj, cînd Budai-Deleanu era deja student la Viena, în timp ce Samuil Vulcan era încă elev în ultimul an la seminarul din Blaj.

Zilot Românul ("românul zeos") este pseudonimul autorului unor cronici despre evenimentele din Țara Românească de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea pînă la 1848. N.A. Ursu reia o cercetare mai veche, ca urmare a apariției unor noi informații documentare privitoare la adevăratul său nume, și renunță la opinia formulată în anul 1969 că numele adevărat al lui Zilot Românul era Ștefan Moru (sau Mora). Respinge și părerea din 1980 a lui Marcel Dumitru Ciucă (cel care a editat în 1997 scrierile complete ale lui Zilot), potrivit căreia pe autor îl cheama *Ștefan Fănuță*. N.A. Ursu propune revizia acestei opinii și conchide că sub pseudonimul Zilot Românul se ascunde serdarul *Ștefan (sau Fănuță) "sin Ioan Starostea"*, mic boier fără nume de familie, înregistrat în arhondologia Țării Românești de prin 1840-1845 cu numele Ștefan Starostescu, pe care el nu l-a adoptat. Urmașii lui s-au numit *Fănuță*, pentru că au adoptat drept nume de familie forma hipocoristică a numelui său Ștefan.

În studiul *O sursă necunoscută a meditației în literatura română*, cu referire specială la meditația în proză, autorul privește problema sub două aspecte: originalitatea meditațiilor și paternitatea celor publicate anonim. Dintre lucrările care s-au referit la începuturile meditației în literatura română, N.A. Ursu comentează în special cartea lui Gh. Zamfir, *Proza poetică românească în secolul XIX*, în care autorul consideră că apariția și dezvoltarea acestei specii la noi au corespuns unei necesități interne, meditația dobîndind de la început un profil românesc distinct. N.A. Ursu demonstrează însă că "majoritatea meditațiilor în proză aflate în periodicele românești de pînă la 1870





dintre principiile frunzei  
și supraviețuire.  
Și fără folos  
refuzul gloriei dictate  
de îngerul rău al realității.  
Uneori ți-ai dorit  
să gândească un altul  
în locul tău,  
dar mai ales să moară.

**PÎNĂ LA EXTAZ**

Și această dimineată  
- ca un gol al istoriei -  
ca o ceată igrasioasă,  
care roade la rădăcina  
conștiinței.  
Până la extaz!

**UN ÎNGER PĂZITOR**

Un înger întors din război  
cu puful aripilor ars,  
fără mâna dreaptă  
și fără ochiul drept,  
numai ninsoare pe suflet.  
Și nu va mai putea  
să-si câștige cinstii  
existența.



**Liana RAREȘ**

**poeme din volumul  
Anul bolnav**

**GÎNDIND**

"... și vom plînge puțin pentru noi  
și pentru ceilalți".

Aurel Dumitrașcu

Trece Poetul azi  
la "Biblioteca din Nord"  
fericit cu Retorica.  
se uită prin voci  
pălăvrăgește cu Noica  
din când  
în când  
îmi arată secolul XX  
și spune:  
"Poți pleca, poți pleca...  
semeni cu îngăduința iluziei!"

**TIMPUL MEU CÎT  
CARAPACEA ABISULUI**

un fel de nonadevăr  
al timpului care se zbate în sufrageria din colț.  
Deseori beam generoși coca-cola  
învăluți în sonata lunii și toastînd  
pentru timpul meu  
cît carapacea abisului...

**POEM DE MIERCURI**

Pe cînd noi visăm! o, noi visăm  
coroane de pămînt negru pe  
perucile sarcophagilor  
nostalgia rîvnind povara copilăriei  
O! noi sîntem visătorii - administrăm cerul  
de trei ori pe lună nebunilor  
ei umblă cu țestele goale prin pocale cu vin  
îmblînzitor de moarte  
Pe cînd noi visăm - ea vine tare  
grăbită să-și ia înapoi  
însingurarea  
sa mută.

**ADOPTIUNEA PUSTIULUI**

singur! (dac-ai fi fost)  
te-ai fi răzgîiat ieri  
în vitrinele Ignoranței - un exercițiu fidel  
în cătunul cu toamnă.  
La ce bun? la ce bun? - ți-ar fi spus  
cîinele bunăvoinței -  
atîta furie cocosată  
în centimetri cubi de rutină?  
la ce bun? la ce bun? atîta nesat  
în placenta  
Singularității? - ai fi strigat  
singur (dac-ai fi fost) - Ei și?!  
la ce bun? - as fi ris -  
LA CE BUN? BUCURIA?

**Dan MOVILEANU**

**poeme din volumul  
Apocalipsa după  
Vărsător**

**AICI AM STAT**

Cu pași de aer  
mersu-mi cadentat  
pe limba unui ceas  
în taina serii.  
Incremenirea aceea  
cu zîmbet negru  
- o siluire a imaginii  
diurne -  
se-nsinucază-n  
partea și întregul.  
Sublim esec  
al fumului și fricii,  
adormitor miros  
al devenirii,  
pierdut în începutul  
unei arderi.  
Aici am stat  
- un gol al cutezantei -  
spiritus orbi.  
Capătul de sfoară.  
Ceasornicul meu blînd  
în taina serii.

**FĂRĂ SUNET**

Imaginea oglinzii  
sfărîmată-n imaginile  
miilor de oglinzi.  
Și golicuinea pură  
a devenirii.  
Fără de sunet  
prăbusirea-n sine.

**LECȚIA DE MORALĂ**

A sosit clipa  
să suni din trompetă,  
să aduni toți îngerii  
trimiși prin lume hai-hui,  
să-i așezi în poziția de drepti  
- cu arma pe umeri -  
și să le ții o lecție  
de morală:  
- Bă, homo politicus! să le spui.  
Și atît.

**UNEORI ȚI-AI DORIT**

Uneori ți-ai dorit  
să gândească un altul  
în locul tău.  
Se pregătește o întoarcere  
în somn a lumii.  
Se caută deosebirea

**NU VOI PUTEA**

Mirosul bătrînetii proprii  
se lipeste de peretii de  
sticlă ai vieții.  
Sezut-am patruzeci de ani  
în pustiu dinaintea cuvîntului,  
ca murmurarea celui nededat  
clipei damnării.  
Lut în formare  
și nisip în formare.  
Nu am putut și nu voi putea retrăi  
- cu admirația mea zgomotoasă -  
suferința aproapelui meu.

**OM VINOVAȚ**

Om vinovat  
numai în suferință  
îmi întorc privirea,  
fața și gîndul,  
cătrecel care-mi ține  
sufletul în palmă,  
ca pe o candelă pîlpîitoare,  
în miezul zilei.

**CAVALCADA FINALĂ**

Înșeuatîi îngeri  
și-nchingați,  
cu hamurile bine strînse  
pe sub aripi,  
așteaptă nerăbdători  
cavalcada finală.

**ÎN NOPTILE CU LUNĂ PLINĂ**

În nopțile cu lună plină  
fecioare despletite,  
supuse vîntorii,  
sortite eșecului carnal,  
aleargă spre gura cetoasă  
a degradării,  
ca florile caisului adormit  
în propriile culori.  
Se-aud cum plîng în sine  
tainele nedezlegate  
cu glasul răgusit al  
speranței.  
Și tu, frate al meu,  
lup sur și tînăr și feroce,  
trup al meu, înaintezi  
spre lună,  
ca un cal troian.

**CU FOCUL STINS**

Castelele de nisip  
s-au prăbusit,  
ca oricare lucru făcut  
fără durată,  
ca Imperiile Iluziei  
neînchegate  
din care nemulțumirile obositoare  
- fără de timp -  
nu mai pot să respire.  
Și iarba grasă  
și înmiresmată  
în creștere ușoară,  
peste trupul meu - albit  
în așteptare -  
cu focul stins din  
ochiul libertății.

două umbre - azi  
niște rotocoale de cheaguri negre din arșița  
cleioasă a silabelor orbind ca o fugă  
pe creștetul verdelui  
peticit mînios cu bej  
- în disimulare  
în oboseala decrepitudinii.  
două rotocoale de umbre - azi -  
în care colcăie țipătul  
o vertebră ce umblă  
cu saboti prin cuvinte.

**RETORICA**

de la o vreme  
te-apropii de masa mea de scris  
cotrobăiești prin sertare după verbe  
slute  
Bien sûr! spui în timp ce eu scriu

POEMUL

pe clipa muțeniei  
J' ai vecu! spui în timp ce  
privirea-ți îngîna cadenta pînă la  
albul adjectivelor.  
de la o vreme te apropii  
de necuvintele mele albe, nefiresc  
de necoapte  
bien sûr! bien sûr!  
spui - tot mai des verbele caută  
jocul - de la o vreme  
plouă - intră toamna-n bibliotecă  
pe ce înguste poeme...

**SFÎRȘITUL DE AN**

Oh, sărbători de gurmanzi - pînă și  
viața noastră putrezește în blidele scumpe,  
pline de carne  
ca și gloria de carton  
Și azi, tînguindu-mă, as sugruma zilele  
încărunțite-atît de puține pînă la sfîrșitul de an

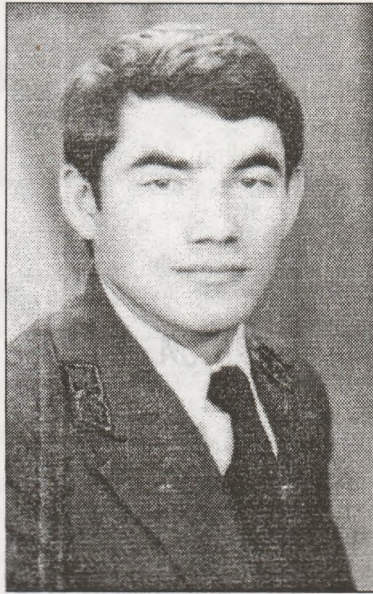
**ORAȘUL ÎN CARE AM  
ÎNGENUNCHEAT POEMELE**

La cinci și jumătate  
trezit fără pisici albe și negre, cîntat de  
cocosi  
din care surd îți rămîne un sunet -  
orașul în care an de an am îngenuncheat  
poemele sforăie  
în fața statuii ostașului de curînd plecată  
(căci venise "Povestitorul")  
- dincolo de el viața se tîrăste-n galosi,  
în galo...și.  
curînd am să plec din oraș - atunci  
tata-mi va pune pe chip prejudecări,  
seara printre alte neînsemnate semne și  
un album de poze de familie.  
Și aceste Verbe,  
verbe intransitive pe care să mă sprijin  
pînă  
apuc disperarea.  
Aceste verbe, în oraș, la cinci și jumătate  
or să-mi plîngă  
poemele îngenuncheate.

**UN FEL DE A MERGE TĂCUT**

Mai lungă decît țipătul era șoapta  
prin fulgerele tîrzii ce lumineau coridoarele.  
Încercam să  
țin degetul pe conturul voinței, desenînd  
mai departe  
teama.  
- "Nu știu!", am spus...  
după un timp am întors capul...  
- un fel de stinghereală a mașinii de scris?  
am zis  
pentru că pînă atunci nu-mi pusesem  
această întrebare rațional  
și fără superstiția firescului  
dar parcă-mi dăduseră foc foarte aproape  
de adevăr.  
Pe coridoarele lungi fulgere trimiteau ființe  
de la un capăt  
la altul agățîndu-se cu disperare de  
spaițele lucrurilor...  
- "Nu țipați, vă rog, nu fiți prost crescuți!"  
m-am  
trezit strigînd ca să bîjbîi o legătură cu  
lumea  
apoi, am închis ușa - în urma mea -  
Toate vorbele, teancuri, chiar și cele de pe  
fotolii, îmi  
rupseseră mersul.





## Note bio-bibliografice

Nicolae Sava s-a născut la 23 octombrie 1950 în comuna Vinători-Neamt. Primele versuri le publică în revista "Tomis" din Constanța în anul 1969, dar adevăratul debut în presa literară se produce în anul 1981 la "Diligenta postală" a poetului Emil Brumar. Debutează editorial cu ciclul de poeme *Despre prietenie* în "Caietul debutanților 1980-1981" al Editurii "Albatros".

Participă la concursul de debut în volum al Editurii "Junimea" pe anul 1983 în urma căruia i se publică volumul *Fericit precum mirele* în august 1984. La aceeași editură, în anul 1989 îi apare volumul de poeme în proză *Privighetoarea* (titlul inițial fiind *Privighetoarea arsă*, respins de cenzură). La Editura "Panteon", în anul 1995, publică volumul de poeme *Viață publică*, iar în anul 1997, la Editura "Axa" din Botoșani, în colecția "La Steaua - Poeți optzeciști", volumul de poeme "Proză, domnilor, proză!".

Autorul colaborează, începând din anul 1981, la toate revistele literare din țară. În anul 1990 este primit în Uniunea Scriitorilor. Nicolae Sava lucrează la ziarul "Ceahlău!" din Piatra Neamt. Este membru al grupării literare "Caietele de la Durău".



*Fericit precum mirele*

În trupul meu locuiește un adolescent cu o floare tăiată în mână (mi s-a reposedat stilul acesta prozaic incomod în care cuvintele nu mai sună din) cu o floare tăiată în mână și vesel și trist și nespuse de cuminte alături de cuvintele pasnice cineva mă întreabă cit sint de tinar dau in bob si aflu cit pot fi de tinar la sarbatoarea aceasta intre timp sticlele ramn foarte singure nu e bine (in fiecare zi cumpar un chil de vin si o floare) foarte singure in fata noastra pina descoperim cartile scrise (toate cartile sint scrise deja asteapta sa fie semnate cu sange) domnule m-a intrebat azi cineva portocala aceea taiata e a dumneavoastra nu domnule nu i-am raspuns portocala aceea taiata a fost mai demult aceasta e o alta portocala taiata dar dumneata nu o vezi inca poate de aceea ma consider eu fericit precum mirele.

## În linie dreaptă

Trage semnalul de alarmă toți vor întreba buimăciți ce s-a întâmplat ce s-a întâmplat cine dereglează bunul mers al lucrurilor dă drumul copiilor în malaxorul evenimentelor cotidiene nu uita să privești înainte numai înainte nu lăsa în urmă nici o picătură de cerneală despre melancoliile tale (rusine) toți te vor căuta printre rîndurile ultimelor știri apărute înaintea încet și hotărît smulge-ți aripile și dăruiește-te celui dintîi înfîlîit.

## Beau apă și mă întreb de ce pasărea

Se aud greierii finanțînd timpul nu aștept nici un tren cu mirese beau apă și văd cum mă părăsesc prietenii se așază fiecare pe cruce un picup continuă să se-nvîrtă bate un cui bate un cui bate un cui vai mie lacrimile îmi curg și sînt roșii dar cui îi pasă de neliniștea mea din poemul acesta beau apă și mă întreb de ce pasărea ce nu cunoaste zborul devine piatră uneori îmi pun o poiană sub cap și aștept visele la care nu au acces muritorii beau apă și mă întreb de ce pasărea...

## Privighetoarea

Privighetoarea ce cîntă în livadă este a ta zicea tatăl și copilul plîngea de bucurie în fiecare dimineață asta e privighetoarea mea auziți ce frumos cîntă toate diminețile curgeau liniștite printre evenimente fără semnificație privighetoarea cînta în fiecare dimineață și copilul le spunea bucuroș tuturor auziți ce frumos cîntă este privighetoarea mea personală era privighetoarea lui de fapt privighetoarea care-l scula în fiecare dimineață aveam spunca peste ani tuturor o privighetoare personală odată eram atît de fericit nu mai știu unde sînt acele timpuri vrednice de istorie în care aveam privighetoarea mea personală deși nu o văzuse niciodată la el ajungea doar cîntecul o dată cu zorile în patul unde descoperise într-o dimineață că e mai bogat decît zeii trezeste-te esti bărbat visele tale se vor umple cu cai și femei dar copilul visa mai departe că zboară privighetoarea lui personală își lua copacul și pleca în altă livadă.

## poemele începutului

### ROMANȚĂ

Pe vremea cînd făceam comert cu iluzii  
viața îmi era foarte prosperă  
eram fericit ca un vierme bătrîn  
știam să ocolesc marele gafe duminicale  
stăteam la pîndă pentru fiecare idee genială  
ce-mi picura din cerebel pic pic pic  
aveam o iubită cu părul în flăcări  
și realitatea mă durea mai puțin  
pe vremea cînd făceam comert cu iluzii  
excavatoarele erau parcă mai blinde  
poezia purta papuci de casă un număr foarte comod  
duceam în spate acuzațiile tuturor trecătorilor  
de a fi mult prea sentimental deși nu  
ucisese niciodată trandafiri cu privirea  
minciuna mai purta coroană cu lauri  
culegeam în fiecare duminică privighetorile arse  
de prin pomi ce se înălțau la cer  
fericit precum mirele într-o poză de nuntă  
eram pe vremea cînd făceam comert cu iluzii.

### CONFUZIE ISTORICĂ

Între împărăteasa Peloponesului și soția mea  
actuală nu există nici un grad de rudenie  
și totuși o iubesc atît de mult de cumplit de mult miserabil  
de mult martor mi-e fosta mea profesoară de istorie  
care făcuse liceul - spunea ea - în opinci  
și acum scrie versuri de dragoste pentru un iubit invizibil  
precum memoria lui Garry Cooper împărăteasa Peloponesului  
personal îmi întorcea fila cărții de istorie sînd  
aplecată puțin peste umărul meu mai departe iubitele mai  
departe în pagina următoare voi cîștiga un război  
care iată nu se mai termină domnilor parcă ar fi  
cel de o sută de ani de fapt aceste afirmații sînt grave  
confuzii istorice pentru care fosta mea profesoară  
de istorie mi-ar fi pus cu cea mai mare durere o notă  
foarte discutabilă

### SECOL

Familia mea funcționează cu benzină  
avem benzinăria din colț (știți dincolo  
de pasarelă un bătrîn sărit de pe sină  
a sugrumat într-o bună dimineață primăvara  
în memoria ei am ridicat o benzinărie regia  
apartine în exclusivitate prietenului meu Daniel  
Corbu) tata preferă benzina obișnuită de șaptezeci  
doar în sărbătorile legale consumă de nouăzeci  
sau altă cifră octanică mai mare fratele meu  
preferă petrolul lampant mama intenționează a se profila  
pe motorină nici pisicile nu mai consumă țiteiul  
nerafinat am auzit că familia Rolls Royce ne trimite  
salutări de adio.

### FĂRĂ TITLU

Să stai după amiaza în cameră  
ca într-un sicriu foarte subiectiv  
și să scrii poezii  
deși ai putea să faci ceva mai practic  
să bați copii la fund de exemplu  
să tai cireșii din grădina  
pentru întreținut focul dragostei (sic!)  
sau să faci gargară cu lozinci în fața oglinzii

există multe alte activități mai concrete  
decît a întoarce o rază de lumină  
spre tine împingînd-o cu degetul precum  
minutarul unui ceas de bucătărie.



POEMUL  
DE VINERI

Fericit bărbatul născut în anotimpul iubirii  
precum fericită ploaia în miezul de vară are  
atîtea răspunsuri la întrebările grele întrebări la  
care este imposibil de dat un răspuns onorabil vă  
dăruți viața rămineti în locul meu în picioare  
domnul profesor stă cu degetul la gură asteaptă  
să-l mîngîie cu un răspuns teoretic vai nouă orice  
manual începe de la pagina trei cum să-l înveți  
cînd finalul îl cunosc pe de rost totii elevii cărora  
le-au crescut între timp băncile pînă la umăr pînă  
la creștet pînă la traiectoria mustelor alte statistici  
nu spun nici atît despre această stare de  
lucruri iată deși sînt născut pentru poemul acesta  
nu vi-l pot împărtăși îndeajuns probabil că  
multora din dumneavoastră deja le-am spus  
această rugăciune de suflet dar ați crezut că e un  
ordinar plagiat din nefericire îmi aparțin toate  
aceste istorii despre care vă povestesc acum cu  
nețărmită durere.

### PLUITOARELE NOASTRE DUMINICI

Nu-mi mai dicta domnule poemele mele sînt  
scrise demult anotimpurile au trecut cuviincios  
de cuminti în fiecare am o nasteră sigură privesc  
în cana cu ceai și nu-mi recunosc îndoielile mele  
postume chipul meu dezgustător de frumos se  
întoarce în oglinda mea singură cineva îmi  
întinde ciorne vechi manuscrise cu care-am făcut  
dragoste-odată dar unde e sticla de la care-am  
pornit se întreba prietenul meu după noaptea  
aceea dar nimeni nu stia să numere plutitoarele  
noastre duminici cineva spunea că nu putem fi  
decît fluturi după toate primăverile prin care-am  
trecut dreptatea ti s-a aruncat în brațe ca o pisică  
i-am răspuns și ne-am întors la anotimpul ce ne  
arăta acuzator cu degetul ei sînt ei sînt nu a  
rămas asadar nici o cruce în plus.

## NICOLAE SAVA

### ÎN ARIPI DE GALĂ

Dacă stau și mă gîndesc bine am scris toată  
vara numai scrisori de iubire dar nimeni nu le-a  
citit camera mea ticsită cu tăcere nu e iubită de  
nici o privire tablourile își rod tăcut ramele de  
tristete e drept că mai plouă cu semne de întrebare  
și nu e nimeni să acopere golul din noi din  
cînd în cînd mai sare din sertar cîte o metaforă o  
pun în fata sufletului meu și zic iată cine te acopere  
în ochii oamenilor suflete al meu becisnic și  
devreme copil iată cine îți îmbracă trupul în  
haine de gală bucură-te suflete al meu ca un copil  
să te bucuri vin cuvintele peste noi și ne-acopere  
(nicăieri nu e mai frig ca între cuvinte) dar  
bucură-te suflete al meu de ele cînd vin peste noi  
dacă stau și mă gîndesc bine am scris toată vara  
numai scrisori de iubire privirile mele s-au  
desfătat peste ilustrele noastre istorii privirile  
mele singurele aripi de care nu mi-e  
teamă că îmi vor fi smulse de vînt.

### LA CULESUL VRĂBIILOR

Dar totul nu avea nici o legătură cu bucuria  
noastră la culesul vrăbiilor sau ultima  
descoperire în domeniul fizicii atomice mai erau  
cîteva vorbe dar nu cîteodată mai cîntă un copil  
ce nu-i al meu și uit că vîrsta-mi a trecut prin  
pînzele altor corăbii (cică marea pluteste sub  
aceste corăbii istoria asta e deocamdată) printre  
adevărați burduhănoși păianjeni petrec dar nu eu  
eroul trandafirul nu trebuie curățat de ghimpii ce  
nasc buburuze în palmă (cine trece peste  
primăvară fără să moară puțin adună la ciorap  
clipe de amor amînate) o doamnă mulți îmi sînt  
datori cu o lacrimă.

### POSTFAȚĂ

Dacă poemele mele nu vă vindecă nici de  
cancer nici de melancolie dacă poemele mele nu  
vor desființa al treilea ochi peste manuscrise și  
umbra unui soare inexistent dar obligatoriu de  
purta în locul ceasului de buzunar mă vîndeti  
pentru umbra mea gratuită știu coordonatele  
toate și mai dar nu voi înălța cîntări nici unui  
mort inexistent nu voi iubi decît alifia ce-mi vindecă  
rănila puțin și mă voi înălța spre pămînt cu  
toate iubirile mele cu toate rugurile încă arzînd  
fiindcă (proză domnilor proză) la capătul pasului  
realitatea asteaptă să termin poemul și să-mi sară  
în piept.



# CUVÎNTUL CARE UNEȘTE

Mari drame ale secolului nostru

## Țarul Foamete și Țarul civilizației tehnice

Natalia CANTEMIR

După 1905, când protestul împotriva absolutismului țarist și simpatia față de revoluționari adânceau tendințele mistico-romantice și expresioniste ale operei sale, Leonid Andreev scria, printre altele, piesa *Tarul Foamete*, în care spiritului îi este cu neputință să se smulgă din carne și din pământ, rotindu-se parcă în spațiu, în jurul unei forțe imobile, încercând zadarnic să-i scape, de parcă *Mina lui Dumnezeu* (o cunoscută lucrare a lui Auguste Rodin) ar fi strivit larva inteligentă care palpita și se înfrîpă într-un mil primitiv.

Vointa nefiind atât de puternică precum foamea, personajele piesei, asemenea osîndiților lui Dante, se țirau pentru a atinge punctul tragic către care Dostoievski coborîse de pe culmile inteligentei, trimițînd strigătul pămîntului în întîmpinarea strigătului cerului. Pesimismul materialist și pesimismul creștin se întîlneau la jumătatea drumului pentru a-i învăța pe oameni deznădejdea care-i transformă în scribavnice animale.

Să fie oare necesar acest conflict la o mie, două mii sau la trei mii de ani pentru ca omenirea să cucerească un echilibru mai înalt între simțuri și suflete, o resemnare în fața beției de a trăi?

Aceste gânduri mi le trezesc în 1998 notațiile dintr-un caiet de acum 10 ani pe marginea unor lezvăluri din "Literaturnaia Ukraina" (1988/45), revistă a Uniunii Scriitorilor ucraineni, semnate de prozatorul Ievhen Hutalo și de învățătorul Vasil Parhomenko. Angajarea autentică a celor doi autori, animați de dorința ca opinia publică să afle de foametea artificială provocată în 1932-33 ucrainenilor ca despre o tragedie a întregii umanități, referirea la amintiri proprii, relatări ale supraviețuitorilor, martorilor oculari confereau textelor un rang publicistic înalt. Puternic contrastant cu opiniile oficiale ale "cunoscătorilor" sovietici ai problemei.

De pildă, la întrebarea "Cum de ați ajuns să flămînziti în chiar grînarul Imperiului sovietic?", oamenii simpli, supraviețuitorii prin miracol, răspund: "Pentru că ne-au luat toate grînele... Ai noștri ne-au prădat pînă la ultimul bob iar pentru asta primeau cadou cîte o cravată..."

I. Hutalo își aminteste de un astfel de activist cu cravată, pe care l-a întîlnit în 1985 la a 40-a sesiune O.N.U. Fusese trimis special la New York să explice ucrainenilor emigranți cauzele foametei din 1921, 1933, 1947... Explicația suna: "Foametea nu este confirmată de documentele de partid și de stat, literatura noastră nu aminteste nimic despre ea". Totuși, insistă I. Hutalo, profesorul H. Zavada a fost exclus din partid și trimis în lagăr iar soția lui direct în Siberia, numai pentru vina de a nu fi "luat atitudine" față de refuzul unui student să plece la țară cu "sarcina de partid" a rechiziționării grînelor: "Nu se mai găsește nici un fel de grîne, oamenii se mîncă un fel de altul..."

Vasil Parhomenko își aminteste de foametea din 1921, explicîndu-și astfel cauzele acestor tragedii ucrainene repetabile: "În 1921 abia se terminase colectivizarea forțată în masă. Țăranilor li s-a luat tot, pînă și animalele și păsările din curte și mai ales pămîntul, pentru

care suferiseră, pe care îl visaseră de veacuri și cu care abia fuseseră împroprietărit prin decretul lui Lenin. Pe lângă grămada de chiaburi autentici (în satul nostru nu erau mai mult de 5 familii) sau de gospodari înstăriți, au fost de-a-valma "deschiaburii", trimisi în Siberia sau în Extremul Orient o parte dintre cei mai săraci, care nu se temeau să spună deschis adevărul..." Cu toții au fost condamnați la moarte prin înfometare și frig, pe cînd cei rămași au fost siliți să lucreze de la răsăritul la apusul soarelui fără nici o retribuție. Cine a realizat noua iobăgire a secolului XX și unde dispăruseră bolșevicii "constienți"? În conducerea colhoznică s-au strecurat oameni lenesi, lunecosi, bețivi cunoscuți, bandiți de diferite calibre care miroseau de mult dincoțoro bate vîntul. Asa au ajuns la

escortă pînă ce pieriau toate animalele. Pîinea și carnea au dispărut, dar legumele? V. Parhomenko descrie o incursiune banditească în casa bunicilor lui, unde s-a găsit zidit în perete după cuptor, dar ochiul nemulțumit al vigilentului "delegat" a zărit în minuta unei fetițe de trei ani, care se ascundea după fustele mamei, un cartof copt. L-a smuls și l-a strivit cu cizmele, iar ulciorul cu seminte a fost aruncat în Nipru. Sătenii spoliați și sălbatici năvăleau în orase, unde exista un sistem de cartele, dar acolo erau vînati de militie ca niște animale sălbatice.

Pe baza analizei comportamentului puterii staliniste de atunci, V. Parhomenko ajunge la concluzia că foametea din 1933 n-a fost o calamitate naturală (produsă de secetă, inundații, grindină, lăcuste,



uragan etc.). Aparatul birocratic de partid, decis să ia în stăpînire satele, era singura "calamitate naturală" a ucrainenilor. În 1932, Stalin are o răbufnire de mînie pentru că în regiunea Dnicpropetrovsk conducătorii de partid îngăduiseră colhozurilor să păstreze fondul de seminte iar pe 7 noiembrie iscălește ordonanța prin care organele și comitetele comuniste erau numite "trădătoare"; o telegramă semnată de el și de Molotov recomandă aducerea "exorcilor" în fața tribunalelor și privarea de libertate pentru 5 "sau mai bine 10 ani".

Rezultatul acestor ravagii produse la Țarul Foamete a fost dispariția a milioane de oameni iar despre acest măcel în masă nu s-a știut nimic timp de 50 de ani și mai bine. Nu s-a știut decît despre măcelul fascismului.

Articolele citate conțin și fragmente de "tragedie supraréalistă". O relatare a lărinei Tutuniuk din satul Subotovo invocă moartea unui băiețel de șase ani care-i apasă conștiința: "Mi-a cerut o bucătică de pîine și eu nu i-am dat fiind mînioasă că-mi rupea răsadurile din grădină și le mîncea. Seara, cînd m-am întors de la colhoz, l-am găsit ghemuit pe cîrare. Murise". Oamenii erau aruncați de vii în cimitire, "ca să nu se mai facă alt drum după ei". Pe Lebid Denis l-a

scos din groapa săpată la repezeală prietenul Stavenko, întîmpîndu-se prin preajmă. Martorul ocular S. Latasev își aminteste de foametea care bîntuia în orașe: în fiecare zi de la cozile enorme la pîine erau adunate zeci de cadavre. Descrie și cazul unei mame înfometate care-și omoară propria fetiță. A vrut să-i cruce suferințele sau să supraviețuiască ea însăși prin canibalism? Căci a fost găsită înmărmurită în casă, strîngînd la piept capul tăiat al copilului, în timp ce din ceanul de pe plită fumul înnegrise tavanul.

Despre aceste îngrozitoare evenimente a început să se scrie, au început să fie pomenite în slujbe religioase abia după 55 de ani, cînd ucrainenii și-au manifestat bocetul mortuar, de parcă tragedia s-ar fi petrecut abia cu un an în urmă ori în generația actuală sau în cea imediat următoare ar putea fi repetată. Numai savanții și oamenii de știință n-au încă destul curaj pentru a numi crima pe numele ei, refuză cu încăpăținare posacă să spună adevărul pînă la capăt, se ascund în spatele unor eufemisme de genul "erori", "exagerări", "denaturări". Tema foametei rămîne încă semi-tabu. De ce? Pentru a-și ascunde propria vină a tăcerii de jumătate de secol? Pentru a nu fi siliți să ridice monumente funerare victimelor canibalismului stalinist, pentru a nu-și recunoaște fumegăriile propriului șovinism?

Solidaritatea formelor și ideilor epocii staliniste nu a fost sesizabilă în uniformitatea imaginilor care ne-au dezvăluit-o, ci într-un fel de mozaic în care pietricelele realizează asemănarea figurilor găunoase și masive, fără să mai reușească să ascundă trucajul conștient și meticolul al forței aparente, mute sau neputincioase scrișnitoare. Tot astfel se crează astăzi un mozaic sonor, în care vocile care aparțin unor epoci de schimbări decisive de sistem crează ciudate documente psihologice mai puțin despre modele, cît despre propriul lor substrat. Din aceste documente nu poate lipsi Cernobilul, în jurul căruia blocajul informațional nu era pentru SECU, la vremea respectivă, o treabă prea grea, din moment ce starea noastră mentală generală era încredințată că în energia atomică se află viitorul omenirii. Cu atît mai mult cu cît se scria și se vorbea mereu că rezervele de cărbune, petrol și gaze naturale aveau să se termine curînd și doar o minoritate intelectuală devenită ecologistă se mai îndoia din cînd în cînd în această privință.

După opinia acestei minorități, pur și simplu nu mai puteam face la infinit pe surdomuții în privința sensului civilizației tehnice, a vieții omenirii pe pămînt, doar prin simpla preschimbare a cărbunelui sau petrolului în atomi. Despre ecologia acestia, uneori aflați în parlamentele țărilor apusene, se credea, în general, că sînt niște idealisti care nu merită să fie băgați în seamă. Totuși, nu cumva ar trebui să gîndim mai idealist viitorul omenirii, nu cumva ar trebui să ne preocupăm probleme doar aparent neserioase sau "neștiințifice"?

Nu mă simt competentă să apreciez în ce măsură spaima noastră de viitor este fundamentată (în definitiv, există și consecințe pe termen lung ale radiațiilor). Sînt convinsă însă că indiferent de cît de profund și fatal ori cît de insignifiant a fost pericolul norului de la Cernobil, ipoteza verosimilă privitoare la posibilele consecințe ale folosirii energiei atomice a devenit de atunci încoace o realitate și nu mai poate fi vorba numai de articole, cărți, tratate din care să reiasă că omenirea are în mîinile ei o forță care nu se lasă ușor controlată, care se poate strecura printre degete, punîndu-ne în situația Ucenicului Vrăjitor.

(Continuare în pagina II)

Pagini culturale editate  
de Revista "Cronica"  
în colaborare cu  
Fundatia Română pentru  
Ajutor Umanitar  
„Mihai Viteazul” Nr.  
iulie 1998 12

## Letopiseț (10)

Ion PUHA

Am să scurtez istorisirea despre maiori și "metodele sale de lucru", aplicate românilor și polonezilor care se încumetau a trece prin acest punct de frontieră, amintind ultimul episod întîmplat prin 1992, cînd trupele de graniță au fost retrase de Federația Rusă, ocupîndu-le locul grînicerii noului stat independent, apărut pe hartă, Ucraina. Atunci, cîcă, într-o încăpere din clădirea vămii a fost descoperit corpul maiorului afirînd de o grîndă a plafonului. Era teapăn... Se spînzurase.

Ca să-mi facă o bucurie, cum numai ei știu să ț-o facă, doi sufletiști de la Radioteleviziunea Română mi-au adus prin 1978, la Teatrul Național din Iași, un ansamblu folcloric din Edmonton (Canada). Băieți și fete, în vîrstă de 18-20 ani, îmbrăcați în costume naționale românești, care știu să cînte cîntece românești și să danseze dansuri de ale noastre, din bătrîni. Ce-as fi vrut mai mult! Nici nu mi-as fi dorit altceva, atunci... A fost o bucurie deplină și din partea mea și din partea oaspeților veniți din îndepărtata Canada! Acești soli ai coloniei românești din Edmonton erau urmașii urmașilor românilor și, în special, ai celor plecați din Bucovina noastră eternă, pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Toti erau la studii la diferite colegii sau universități de limbă engleză, însă româneasca învățată în familie sau în școlile elementare le-a fost de mare folos aici, la noi în țară. Și nu numai aici. Îmi mărturiseau cu mîndrie că acasă, în familiile lor, ei vorbesc numai românește, căci asta le este obișnuita deprinsă de la părinți și bunici, să nu-și uite limba, credința în Dumnezeu, obiceiurile, datinile legate de naștere, de cununie, de înmormîntare.

Îmi amintesc și acum cu plăcere cum le-am urmărit cu emoție spectacolele prezentate, cum le-am apreciat dezvoltura, firescul comportării la întîlnirile avute cu studenții din centrul nostru academic. Știu că am donat atunci la fiecare membru al ansamblului cărți românești de literatură și istorie, oferindu-le și niște exemplare dintr-o carte a mea de istorisiri din Bucovina, promițîndu-le că voi mai scrie și alte volume despre locurile noastre natale, despre locurile de unde au plecat străbunicii lor.

Oare m-am ținut de cuvînt? Da și nu. Un lucru e cert. În mai toate cărțile mele, apărute pînă acum, vorbesc despre oamenii și locurile mirifice din Bucovina noastră eternă.

Am început, în ultima vreme, să scriu și despre personalități ale culturii din această parte a lumii.

Uitați-vă, le spuneam tinerilor români canadieni, mergînd pe urmele vestitului cronicar Ion Neculce, de aici de la Prigoreni Iașului, unde își are locul de veci, ajungem la Boian, lîngă Cernăuți, unde Neculce este prezent peste tot, ridicat la mare cinste de contemporanii din această străveche vatră de cultură și civilizație românească, dezvoltată pe întinsele sale domenii boieresti. Mergînd pe firul istoriei, am aflat că boierii din Bucovina au întemeiat cu un secol în urmă, lîngă Edmonton, de unde sinteti voi, scumpii mei oaspeți, o localitate cu numele Boian. Și dacă este ceva important în acest act temerar, spiritul gospodăresc al boierilor bucovineni dăinuie și astăzi, amplificîndu-se la cotele contemporaneității, punîndu-și amprenta pe tot ce edifică boierii canadieni.

Aici, la noi, despre cronicarul Neculce se știu multe lucruri. Reeditarea *Letopisețului Țării Moldovei...* le-ar prinde bine tinerilor din Boianul canadian și celor din Edmonton, cît și celor din alte comunități românești din Canada și Țările Americii, cum bine le-ar prinde să reedităm și să le trimitem *Istoria Bucovinei*, de Ion Nistor, cărți de literatură clasică și contemporană română, cărți de istorie a României. (Va urma)



# Florilegiu din lirica basarabeană

LEO BORDEIANU

## DISPOZIȚIE

doamne  
sînt aproape fericit  
atît de frumoasă e toamna  
deși e  
rece  
și luna  
misterioasă  
a ieșit  
deasupra lumii  
s-o văd cum trece

toamna e atît de puțin pretentioasă  
în schimbul galbenului și al roșului nu  
cere nimic

mă înfășor în mantia ei ploioasă  
urc în arbori  
să se odihnească un pic

din arbori altfel se vede și luna  
parcă ar fi o femeie cu trup  
trudit  
ca o toacă inima ră-  
sună  
doamne  
sînt aproape fericit

## BAT CLOPOTELE

bat clopotele primei dimineți  
în care nu mai ești  
deloc  
în suflet  
te-ai dus pe după arborii semeti  
în ceața toamnei  
mișcătoare  
ruptă

bat clopotele  
bat și bat  
a mort  
însă mai mult a toamnă  
lumina-i blîndă poate m-a salvat  
sau suferința-i ce  
cu-a mea se-ndeamnă

bat clopotele ca dintr-un trecut  
fără-a clinti măcar ceva  
în mine  
sînt gol și trist de parcă am zăcut  
un veac  
sau poate și  
mai bine

## STRÎNGEREA ÎNTR-UN PUNCT

m-am strîns ca un arici  
vai de mine  
acel îmi sînt de gumă  
dar  
m-am strîns m-am strîns de tot  
așa-i mai bine  
așa e mai puțin bizar

așa e mai puțin alogic

las perle din plopi  
pentru dușmani  
îmi mai revine rolul tragicomic  
dar nu mai rîd și nu mai plîng  
în van

sînt golul  
sînt un punct nevralgic  
un punct pe care nu-l ia nici un ac  
sînt treaz ca după un rachiu  
cu alge  
și peștii tac  
făcîndu-mi semn să tac

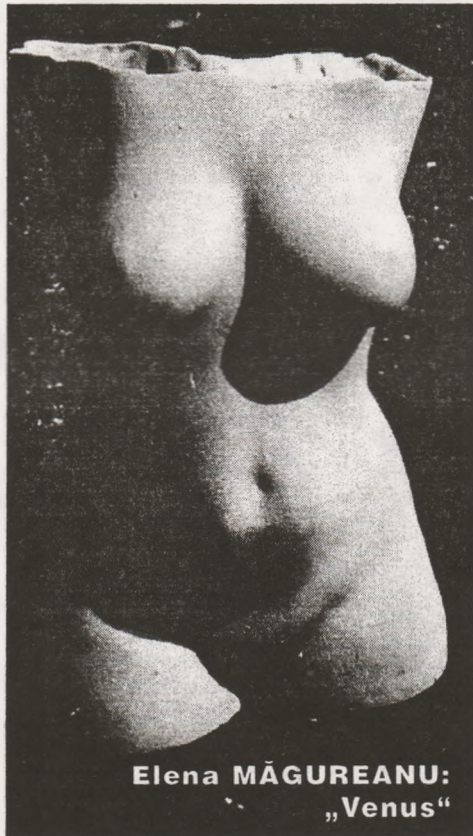
VLAD NEAGOE

## IEȘIRE DIN SOMN

O, maică, iubeste-ți fiul rătăcit  
giulgiu-i s-a asternut  
ca un bocet al dimineții vaporos  
pe drum deschis...

O, maică, fiul tău e lemn uscat  
la o inversare de drumuri  
și îngerul îi tremură la picioare  
în lumina de ieri și-a spart ochii cu boldul  
sub ferestrele tale nu vom mai vedea  
soarele de-atîta orbi.

El și-a expulzat tot timpul din vid  
nici surîsul ucigas, nici un sunet,  
nici trădările în masă  
nu l-au învins, nu l-au strivit: nu-l mișcă,  
fiindcă vîntul încă



Elena MĂGUREANU:  
„Venus“

mai spulberă înțeleșurile încifrate  
în pietre, în ramurile teiului,  
în rînilor lui sîngerînde.  
Lumina lui îndumnezeiește pămîntul  
limpezește ființele din aer,  
încît nici libelula, nici molia  
nici fluturele de noapte  
nu arată c-ar fi de învins.  
Din cînd în cînd tresare  
sub ochii trecătorilor adormiți  
căutînd drumul spre casă,  
drumul adormit între viață și moarte  
pe care mergem mereu în cerc  
cîntînd imnuri de slăvire  
presurîndu-ne cenuse peste creștet  
fiind (așa credem) mai aproape de el  
el încearcă să-și dea foc  
căci noi cu mai puțin noroc devenim  
uitați-vă devenim, devenim, devenim...  
și așa devenim fantoze de plumb  
pe nori argintii, luminoși  
cu ultimul cuvînt luminat,  
sîngerînd pe buze  
întocmai ca o lehză  
trezindu-se dintr-un somn de plumb.

## NEVĂZUTUL NAUFRAGIU

Noi, sicofanții lucrurilor mărunte,  
mici profeti ai nevoilor zilci,  
noi, prizonierii libelulelor,  
sîngele virusurilor, al păduchilor  
și al frigurilor cosmice,  
noi, care trădăm mereu altceva  
decît ne aminteste vocea interstiției  
deși există un înțeles susceptibil  
altui înțeles deși avem un corp  
imposibil de neglijat  
o mască-două-trei,  
o haină de împrumut și alte accesorii  
nu ne recunoaștem măcar visul

## Țarul Foamete și Țarul civilizației tehnice

(Urmare din pagina I)

Cernobilul ucrainean a însemnat un fapt  
privit cu ochii noștri, o trecere de la abstracțiune  
la concret, de la ipoteză la practică. Cînd s-au  
recomandat măsuri preventive inocente și credi-  
bile (pastile de iod, evitarea laptelui de la vacile  
care pasc iarba verde, prudență în contact cu  
zarzavaturile, închiderea ferestrelor, spălarea  
frecventă a îmbrăcămintii, băi dese, ștergerea  
dușumelei cu cîrpa udă, spălarea cîinilor și pisi-  
cilor de casă etc.) m-am întrebat: bine, dar cît de  
îndelung vom putea trăi la acest mod? Dar dacă  
părăsirea locuinței va deveni primejdioasă, dar  
dacă orice contact cu roadele pămîntului va fi  
contraindicat? Am văzut în filme adăposturi  
atomice, mai recent exerciții ale orașenilor de la  
Cernavodă. Bine, dar pe urmă? Ce sens ar avea  
ieșirea din adăpost într-o lume lipsită de starea  
universului locuibil? Dacă aș trăi cîteva luni într-  
un asemenea adăpost, aș accepta să ies numai  
pentru a mai privi o dată soarele și luna...  
Supraviețuirea nu merită uneori să te preocupe.

Pe cînd stăteam însă sub acel nor de la  
Cernobil iar băiatul meu era nepăsător, fiind  
încercîntat de atotputernicia științei, pe cînd  
ascultam „știrile” la posturi străine iar colonelul

ce pare că în noi înșine a dospit  
paralel adormind cu tîmpla răzimată  
de o altă lume, nu recunoaștem  
nici moartea care ne însoțește fidelă  
aidoma dorinței femeii  
urmînd umbra bărbatului.  
Ne lipim de epiderma catifelată  
a iluziilor cu aceeași patimă  
ce impune războiul singelui  
în spaima supremă.  
S-ar mai dori să reînviem  
tot ce a încremenit formele timpului  
în nevăzutele naufragii?

## VEDERE NESINGURARĂ

Ce vei face tu atunci cînd  
nisipuri mișcătoare alte vînturi le mîna  
peste privirea deschisă în piatră  
scrutătoare  
și alte mîluri vin peste orașe,  
și cerul închiruit se retrage într-o sămîntă  
și vederea învderării dinăuntru  
clară se uită la acest dezmăt  
stîrnit la amiază?  
Ce semn te-ar face să te sprijini  
de o speranță în lăcașul Cuvîntului  
și unde să te ascunzi cînd  
din raze se rostogolește golul și,  
nici teama, nici umilirea, nici durerea  
nu spînzură de-asupra abisului?  
Ne umplem de o bucurie nouă,  
într-un nou cer, în miezul pietrei  
se respiră ca-n mormîntul lui Dumnezeu  
presupus a fi în tumulul florilor:  
boala există  
în spectrul zilei și fericirea  
pe pielea fierbinte atingînd  
altă piele fierbinte.

supraveghetor era furios, mă gîndeam că lumea  
nu poate fi împărțită, divizată, fie și numai pen-  
tru faptul că primejdiile din vest și din est sînt  
comune. Dar de ce nu reușește omenirea să tragă  
concluzii practice?

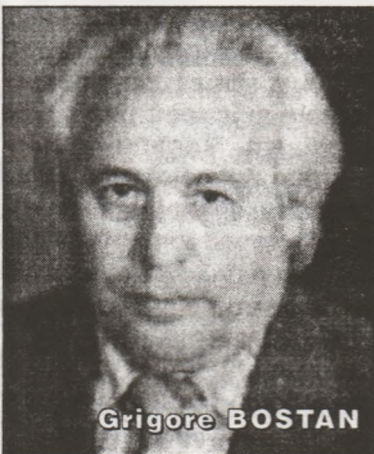
Catastrofa de la Cernobil a rămas la fel de  
importantă pentru cetățenii Moldovei,  
României, Poloniei, Suediei, Norvegiei, Austriei  
și chiar ai Elveției. Cu toții trebuie să înțelegem  
că omenirea este primejdios de puternică pentru  
a fi despărțită, primejdios de dezvoltată în rău și  
bine pentru a se mai putea include în case,  
adăposturi, partide, provincii autonome,  
stătuete, federalisme, confederații, ca să ne mai  
prefacem că dincolo de granite se află „străinul”  
care nu ne interesează.

Aici se află paradoxul: izvorul temerilor  
comune devine șansa speranțelor, mecanismul  
distrugerilor globale devine necesitate a înfrîngerii  
în acțiuni comune care ne-ar putea salva.

Căci următorul noruleț s-ar putea să nu mai  
fie o pură întâmplare (dacă întâmplare a fost), cu  
toate acestea tot astfel va afirma deasupra  
capetelor noastre golite de minte și peste  
sufletele noastre golite de simțire.

Au mai rămas în Răsărit doar Logosul și  
Spiritul în vreme ce Apusul a dezvoltat Legile?  
Atunci să ne slujim cu folos, prefăcînd acest  
nenoroc aparent nevindecabil, această nevolni-  
cie nevralgică, această nevropatie nevrednică în  
șansa unei norociri.

## Cartea de poezie la Cernăuți



Grigore BOSTAN

Oameni ca toți oamenii, români  
din Cernăuți se pregătesc pentru  
cumpăna dintre milenii cu grija și  
cumpătarea gospodarului așteptînd  
roadele cîmpului, sub blînda  
ocrotire a Celui de Sus. Putini între  
cei mulți, românii nord-bucovineni  
suportă povara sfîrșitului de veac în  
rînd cu semenii lor de pretutindeni  
și se bucură de binefacerea exis-  
tenței terestre cu înțelepciunea  
muritorului întîmpinînd liniștea  
vieții de dincolo.

Putini între cei mulți, dar demni  
și integri în trecerea lor prin lume și  
conștienți de forța lăuntrică a  
cuvîntului rostit sau scris, scriitorii  
români din Cernăuți înobilează zil-

## Parabolele poetului, tristetea profesorului

nic murmurul tainic al limbii natale,  
explorează atent și profund subter-  
anele istoriei străbune, indulcesc  
dureros glasul Patriei-Mamă. Si, în  
demersul lor, trăiesc atent și respon-  
sabil, frămîntînd în inimă și cuget  
pasiunii, orgolii, bucurii, tristeții...

Peste tot și peste toate, ca o  
lacrimă uriasă înrouînd spiritul  
bucovinean, înflorește tragic  
tristetea profesorului Grigore  
Bostan, rotunjindu-și poemul între  
două coperti de carte\*), în  
primăvara anului 1998.

Tristetea profesorului-poet  
îmbracă haina parabolei, într-un  
elocvent antipoem, învinuind,  
chipurile, apa, aerul și piatra din

Cernăuți pentru efectele lor  
neprielnice stării poetice de aici.  
Antipoemul încheie, de fapt, pla-  
cheta cuprinzînd 25 de poezii scrise  
de Grigore Bostan în perioade  
diferite, începînd cu anul 1985 și  
terminînd, firește, cu anul 1998.  
Structurată, probabil, pe principiul  
autoselectiei, placheta se vrea  
așezată ca un balsam liric peste  
rana sîngerîndă care grevează  
trupul Bucovinei istorice. Iar acest  
„balsam” nu putea respira decît  
prin porii unui vers programatic,  
mobilizator și, în același timp,  
alinător, îngemînd durerile și  
năzuințele unui neam înstrăinat în  
propria țară.

De la Chișinău, unde ecurile  
poeziei post-moderne au pătruns  
deja grație unor spirite noncon-  
formiste, soarta poeziei nord-  
bucovinene contemporane este privi-  
tă cu fraternă condescendență, dar  
realist, ca un semn de „supraviețuire  
întru demnitate și dreptate”. Scriind  
despre poezia lui Arcadie Opaiț,  
Leo Butnaru constată că „în  
Bucovina răpită poezia pentru  
poezie ar însemna o funcționare  
esteticolingvistică de durată incertă  
într-un spațiu fictiv”. Chiar dacă  
scriitorul basarabean este adeptul și  
practicianul unor altfel de modalități  
poetice, el consideră că „nu e deloc  
condamnabil faptul că, pentru o  
parte din bucovinenii înstrăinați,  
Eminescu și Stefan cel Mare nu mai

sînt niște nume, ci sînt exergă de  
datină, perpetuă în ritualuri de  
simțire, cugetare și demnitate româ-  
nească, ce se împotrivesc împilă-  
rilor ce ni le fac neprietenii”.

Sub această aură, încrezător în  
rostul energizant al cuvîntului în  
sfera existenței sociale și conștient  
de necesitatea implicării în cotidi-  
an a propriei meniri poetice,  
Grigore Bostan vede „sărbătoarea  
teiului în Bucovina” prin  
Eminescu, merge la altarul lui  
Stefan cel Mare de la Putna spre a  
se convinge că „ne ține aceeași  
credință/sădită în datini și grai”,  
rememorează dureros masacrul de  
la Fîntîna Albă („La Fîntîna Albă  
se închină/pietrelor și umedei  
țărîni/dulcea și amara Bucovină/cu  
tot neamul nostru de români”),  
deplînge soarta mormintelor din  
cimitirul cernăuțean („Zadarnic,  
voi, nerozilor, loviți cu tîrnăcopul -  
/profesorul Arune Pumnul nu-i  
acasă./profesorul, se zice, e călător  
prin vremuri/si cărți /să-și mai  
adune-nvățăceii...”) și se întreabă,  
în final, cu tristețe: „De unde-au  
coboșit atîția corbi/în miristi și  
dumbrăvi bucovinene?”. Mîhnirea  
poetului sporește atunci cînd vede  
cu ochiul minții că Siretul curge  
„rătăcit prin văi”, iar Prutul se  
pierde „înnegrit prin umbre”.

„Păstorind cuvinte în Carpați”  
și „exilat” în propriul ritual, poetul  
își contemplă vîrsta „prin cetinile

plaiului natal”, așteptînd o seară  
„de taină și năltare”, cînd  
„călugării din munții Bucovinei/se  
vor încinge numai cu izvorul”.  
Altădată, îndurerat că în tîrgul con-  
temporan al lumii totul „se vinde,  
se vinde, se vinde”, rapsodul  
închină o „urătură pentru Tara  
Fagilor”, dar presimte că „umbă-n  
mască Iuda printre noi”, iar copacii  
goi, asemeni unor cruci, „prin ceață  
parcă intră-n cimitire”.

Deznădejdea poetului „cu pașii  
măsurați de veșnicie” se luminează  
uneori la gîndul că „semintele  
graiului matern murmură-n petale”,  
iar „candela aprinsă” de la Putna  
trimite „o rază fierbinte” și înspre  
Catedrala de la Cernăuți. Atunci, o  
pornire lăuntrică naște, „la sfîrșit  
de secol obosit”, licărul speranței:  
„Și totuși mi se pare că vom fi/cît  
pietrele-n Carpații noștri tineri”.  
Dar șarpele amărăciunii se stre-  
coară iar în sufletul creatorului  
nord-bucovinean, împărtășind  
soarta unor „bicti poezi X, Y, Z,  
care n-au „nimerit” în „antologia  
domnului Ulici”, care n-au ajuns  
„laureați ai unor mari Fundații”,  
fiindcă „s-ar fi pornit/alunecările  
de teren/anume-n Cernăuți...”

Ion COZMEI

\*) Grigore C. BOSTAN, Poem  
bucovinean, Editura Carpați,  
Cernăuți, 1998



## Universitatea slavă de la Chișinău, o nouă lovitură dată limbii române

La Chișinău, vechiul Guvern Ciubuc întărea relațiile moldo-rusești susținute de rusofili care continuă să falsifice starea de lucruri a populației dintre Prut și Nistru printr-un proiect al unui acord între Guvernele Federației Ruse și Guvernul de la Chișinău privind condițiile instituirii în capitala basarabeană a unei Universități Ruso-Moldovenești (Slave). Acordul dintre cele două părți se încheie pe o perioadă de 10 ani. Scopul fondării Universității slave ar fi acela de "satisfacerea necesităților intelectuale ale persoanei, pregătirea și profilarea specialiștilor cu studii superioare și a cadrelor pedagogice în domeniile științelor umanitare, exacte, economice, juridice, acordarea sprijinului la păstrarea, dezvoltarea și îmbogățirea reciprocă a limbii, culturii, a tradițiilor istorice și naționale ale popoarelor ambelor state". În acord nu se specifică faptul că procesul de instruire va fi în limba română. Aceasta se va face în limba rusă, "iar predarea limbii moldovenești se va desfășura potrivit planurilor și programelor de învățământ întocmite de consiliul profesoral al Universității". La Chișinău mai există o Universitate salvă privată. Înființarea unei noi Universități slave are ca scop obligarea studenților de limba română care vor urma cursurile celor două Universități să își uite limba maternă. De altfel, rusii au procedat întotdeauna așa. Eminescu, în unul dintre articolele sale, spunea despre rusi faptul că: "Puterea lor în țările ocupate e blindă, dar plină de o călăcă demoralizatoare (...) la început sunt pline de încredere pentru binele cuceritorilor, încetul cu încetul însă ei se înăspresc pînă ajung de cer, nu averea, ci sufletul cuceritorilor".

Pentru a nu-i deranja pe ruși, partea moldovenească este obligată să asigure un sediu, cămine studentești, terenuri și obiecte de menire social-culturală, medicală, sportivă etc. Se pare că inițiativa a venit din partea Federației Ruse. Acordul a fost remis spre aprobare fondurilor de la Chișinău. Ministerul Culturii a respins o astfel de inițiativă și poate că actualul Guvern nu va fi de acord cu înființarea unei noi Universități slave.

Într-o țară unde limba română se află în suferință, în fapt o nouă Universitate privată slavă ar readuce Basarabia la ceea ce a fost pînă nu de mult: o colonie a Federației Ruse.



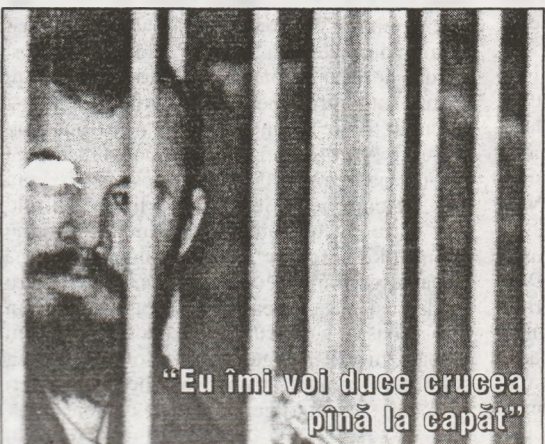
Palatul Metropolitan din Cernăuți

## Miercurea - "Ziua Internațională Ilie Ilașcu"

(o inițiativă a organizației "Uniunea Românească" din Blegia)

La șase ani de la arestarea lui Ilie Ilașcu și a celorlalți patrioți români-transnistreni, situația grupului Ilașcu a rămas aceeași ca la pronunțarea sentinței din sala Kirov-Tiraspol.

Starea sănătății grupului Ilașcu este din ce în ce mai precară și regimul de detenție a patriotului român



"Eu îmi voi duce crucea pînă la capăt"

Ilie Ilașcu s-a înăsprit odată cu realegerea sa în Parlamentul de la Chișinău.

Astăzi, în afara lui Valeriu Matei, vicepreședintele Parlamentului moldovenesc și liderul Partidului Forțelor Democratice din Moldova, nimeni nu mai apără cauza lui Ilașcu. Este straniu faptul că nici președintele Republicii Moldova și nici președintele României, Emil Constantinescu nu mai fac nimic pentru eliberarea grupului Ilașcu desi în campania electorală a fiecăruia unul din punctele forte pentru câștigarea voturilor a fost și promisiunea față de electorat că vor face tot ce le stă în putință pentru a reda libertatea lui Ilașcu. Astăzi în jurul grupului Ilașcu s-a creat un vid nejustificat și tăcerea autorităților de la București și Chișinău nu cadrează cu demnitatea responsabililor politici ai celor două state. Într-o atare situație nefirească, UNIUNEA ROMÂNEASCĂ a declanșat, la inițiativa doamnei Rodica BRĂTULESCU-JACKSON din Belgia, o acțiune de sprijin pentru grupul patrioților basarabeni și a decretat ziua de miercuri ca fiind "ZIUA ILASCU". Această campanie din străinătate "FREE ILASCU" este făcută cu scopul de a grăbi eliberarea grupului Ilașcu.

Conform organizației UNIUNEA ROMÂNEASCĂ, prima care a adoptat drept consemn de acțiune "ZIUA ILASCU", este inițiată o campanie de scrisori adresată în fiecare miercuri senatorilor SUA, liderilor unor țări europene și altor personalități din întreaga lume. Primele scrisori au fost adresate secretarului de stat și președintelui SUA, altele au fost trimise liderilor României, Moldovei și Rusiei.

Primele răspunsuri oficiale au venit din partea Departamentului de Stat al SUA care a certificat că mesajul acestei campanii de lobby a fost înțeles la justa sa valoare și va fi luat în considerație de Senatul american. Scrisorile destinate MAE din România, Moldova și Rusia mai așteaptă, încă, răspunsul...

Ar trebui, desigur, într-un astfel de context internațional ca oficialii români și moldoveni să se implice mai mult în aceasta cauză declanșată de românii din diasporă.

## Articolul 13 din Tratatul româno-ucrainean nu este respectat de Ucraina

În nordul bucovinei, Ținutul Herta și sudul Basarabiei, unde populația de origine română se ridică la peste 300.000 de locuitori, aceasta se află într-o situație extrem de dificilă în ceea ce privește viitorul limbii materne. Și asta se datorează faptului că Proiectul concepției privind învățământul minorităților naționale din Ucraina, discutat în ședința Consiliului Consultativ al Comitetului de Stat pentru minoritățile naționale din Ucraina, curpinde demersuri ale căror efecte se ridică împotriva comunității românești din țara vecină. Prin această lege se urmărește deznationalizarea comunității românești, prin ucrainizarea scolilor naționale. Acest fapt încalcă practic constituția Ucrainei, precum și articolul 13 din Tratatul româno-ucrainean, dar mai presus de toate încalcă drepturile ființei naționale a românilor care locuiesc pe aceste meleaguri dintotdeauna. Ceea ce nu au reușit să facă rușii, reușesc acum să facă ucrainenii, în urma semnării Tratatului în cauză. Cele 87 de școli românești din Regiunea Cernăuți sunt nevoite să treacă la predarea în limba

ucraineană începînd cu clasa a V-a. Prin ordonanța nr. 33 din 1998, emisă de Ministerul Învățămîntului de la Kiev, au fost excluse examenele de stat la limba și literatura română la clasele a IX-a și a XI-a, fapt ce dezavantajează pe toți elevii români. Pe viitor există pericolul ca numărul elevilor de origine română cu studii medii, dar mai ales cu studii superioare, să scadă simțitor. Această ordonanță este calificată de populația română din Ucraina ca fiind o acțiune brutală îndreptată împotriva limbii române și a învățămîntului în limba maternă a acestei comunități. Limba română a supraviețuit ocupației habsburgice și sovietice, timp de aproape 200 de ani însă lucrurile se agravează. De aceea, cît nu este prea tîrziu, oficialii români trebuie să facă ceva pentru a veni în ajutorul conaționalilor noștri și împreună cu autoritățile Ucrainei, să determine trecerea neîntîrziată la respectarea prevederilor articolului 13 din Tratatul româno-ucrainean. Pentru susținerea limbii române, ziarul "Concordia" a publicat și sprijinit hotărîrea românilor de a adopta o rezoluție privind necesitatea continuării învățămîntului în limba română. Precizăm că 10.000 de semnături au fost strînse pentru a fi trimise președinților Ucrainei, României, Republicii Moldova, precum și Radei Supreme din Ucraina și Ministerului Învățămîntului din România.

Nu se cunoaște încă reacția autorităților românești. Poate vor da curs, pînă la urmă, acestei necesități disperate.

Mihai VICOL

Din activitatea Societății de Limba Română din Voivodina

## LIMBA NOASTRĂ cea de toate zilele...

Lucian MARINA

Cultivarea limbii române literare din toate mediile de răspîndire a culturii iar, în acest cotext, și cercetarea limbii și a literaturii române de la noi, constituie una dintre principalele sarcini ale Societății de Limba Română din Voivodina-Republica Serbia, instituție cultural-științifică care, în cursul anului 1997, a marcat trei decenii și jumătate de activitate rodnică în procesul de înfăptuire a acestei misiuni nobile.

După cum este cunoscut, în vederea realizării mai propice a dezideratelor propuse, în cursul anului 1997 s-a procedat la o restructurare a activității S.R.L., precum și la alegerea unei noi conduceri, fapt care, la scurt timp, s-a dovedit a fi o măsură potrivită. Astfel, profesorul dr. Trăilă Spărișu, care se găsește acum în fruntea Departamentului Învățămînt (secondat de profesoara Elena Lelea și instituitoarea Brîndușa Juica, membrii conducerii acestui Departament) a întreprins mai multe importante acțiuni vizînd perfecționarea limbii române în școlile noastre voivodiene cu limba de predare română. Mai concret, au fost organizate o serie de consfătuiri cu cadrele didactice (cu educatoarele, învățătorii și profesorii de limba română, cu profesorii de istorie și geografie, precum și cu profesorii de muzică, educația plastică, tehnică etc). La aceste reuniuni au fost dezbătute importante probleme privind Planul și Programul analitic, manualele și materialul didactic, respectiv lectura scolară (inclusiv asigurarea acestora și prin bunăvoința S.R.L.) apoi perfecționarea cadrelor didactice, lecțiile practice etc. După cum au reliefat participanții la aceste consfătuiri, organizarea unor reuniuni de acest gen este deosebit de benefică și Societatea de Limba Română trebuie să continue cu organizarea lor deoarece astfel se contribuie și la cultivarea limbii literare.

Departamentul pentru Învățămînt al S.R.L. și-a planificat ca în primăvara anului 1998 să continue cu organizarea întîlnirilor și consultărilor și cu cadrele didactice care predau alte materii de învățămînt, reuniuni la care, de asemenea, va fi vorba și despre limba manualelor traduse, asigurarea materialului didactic necesar etc.

În acest context menționăm că, în anul 1997, la Editura S.R.L., în cadrul publicației *Caielele S.R.L.*, a apărut de sub tipar lucrarea *Profesorul-Stie-Tot*, al cărui autor este prof. Ileana Dorina-Bulic și în care sunt combătute calcurile lingvistice după modelul limbii sîrbe. "Cu argumentele unei bune cunoștințe a limbii



### O revistă în slujba limbii române

române literare, a normelor ei, a valențelor stilistice, a sintagmelor în uz, a expresiilor, locuțiunilor, tipice pentru aspectul vorbit al limbii, distinsa colegă" (...), contribuie ca "tabletele de limbă" să fie agreate nu numai de școlarii noștri, cărora le sunt, în primul rînd menite, ci și de adulții care (în să se exprime într-un mod mai îngrijit)" (conf. univ. dr. Ileana Magda).

Cercetarea limbii în toate mediile de răspîndire a culturii a constituit și preocuparea Departamentului pentru Cercetarea Limbii și Literaturii, organism de specialitate al S.R.L. în fruntea căruia se găsește prof. dr. Lia Magdu și care este construit din Nucleul pentru Limbă și Nucleul pentru Literatură.

În cursul anului 1997, în cadrul activității desfășurate în domeniul cercetării limbii și literaturii acest Departament a organizat și o serie de sesiuni cu public la care au fost expuse rezultatele unor cercetări științifice.

Trebuie precizat că primele comunicări prezentate la sesiunea Nucleului pentru Limbă al Departamentului pentru Cercetarea Limbii și Literaturii au trezit un interes deosebit atît din cauza materiei abordate, cît și datorită competenței cu care a fost elaborată materia analizată.

Astfel, la această reuniune de specialitate, prof. Dorina-Bulic a vorbit cu lux de amănunte despre *Calcurile lingvistice* la românii din spațiul Voivodinei, iar prof. dr. Lia Magdu a prezentat o interesantă comunicare despre limba română în *Manualele școlare traduse din limba sîrbă*, cu accent deosebit pe traducerea din manualele de Istorie, Geografie și Cunoștințe despre natură.

Menționăm totodată că la sesiunea cu public a Nucleului pentru Limbă al Departamentului pentru Cercetarea Limbii și Literaturii, organism de strictă specialitate care își desfășoară activitatea în cadrul Societății de Limba Română din Voivodina, Mr. Romanta Ivanovici a prezentat comunicarea *Influența grațurilor asupra limbii române literare vorbite în Voivodina*, iar prof. Rodica Ursulescu - Milicic a vorbit inspirat despre *Terminologia casei în saatele din Voivodina*, exemplificînd aceasta cu rezultatele cercetărilor științifice efectuate la Iancov Most și Eica.

O activitate deosebit de bogată a desfășurată și nou constituitul Nucleu pentru Literatură care a organizat, de asemenea, reuniuni de specialitate.

La prima sesine cu public a acestui organism de lucru al S.R.L. au fost expuse recenzii și interesante prezentări ale criticilor literari Ileana Magda și Sima Petrovici și anume despre revista *Tradiția*, respectiv despre culegerea de *Cugetări* ale profesoarei Lia Magdu, în timp ce conf. univ. dr. Marina Puia - Bădescu a prezentat *Dubla ființă a naturii* a poetei Mărioara Baba. Tot cu acest prilej, prof. Mărioara Tera - Sfera a prezentat *Cascadele de lumină* ale poetei Eugenia Bălceanu, ira publicistul Slavco Almăjan a reliefat *Cuîul de inimă* al scriitorului Miodrag Miloș.

La sesiunea din decembrie 1997 a Nucleului pentru Literatură a Departamentului pentru Cercetarea Limbii și Literaturii, printre altele, conf. univ. dr. Marina Puia - Bădescu, șefa Catedrei de limba și literatura română a Facultății de Filosofie din Novi Sad, a analizat cartea *Sufletul universal nu are patrie*, "Studii de literatură română și sîrbă" (Institutul pentru editarea Manualcelor și a Materialului Didactic, Belgrad 1997, 213 p), o deosebit de însemnată lucrare al cărui autor este prof. dr. Mariana Dan, șefa Catedrei de limba și literatura română a Facultății de Filologie din Belgrad. Demn de menționat și faptul că această carte este un studiu referitor la comunicarea interculturală dintre Iugoslavia și România, efectuat în colaborare cu Centrul european de Studii în Problemele Etnice și Comunicare Socială al Academiei Române. Mr. Ofelia Meza a vorbit deosebit de inspirat despre *Receptarea poeziei lui Lucian Blaga*, materie care constituie timp mai îndelungat tema preocupării domniei sale, în curînd urmînd să-și susțină și lucrarea de licență despre poezia lui Lucian Blaga.

Publicistul Ioan Baba a prezentat cu lux de amănunte aparițiile editoriale în România a scriitorilor de la noi, iar deosebit de interesante au fost și comunicările prezentate de Virginia Guțu (despre revista *Lumina*) și Lavinica Manciu (despre periodicul *Satul 899*), ambele fiind studente la Catedra de limba și literatura română a Facultății de Filosofie din Novi Sad, adică tinere cărora astfel li s-a oferit să facă primii pași mai serioși în domeniul muncii de cercetare științifică.

În cursul anului 1998, Departamentul pentru Cercetarea Limbii și Literaturii a planificat înfăptuirea a două mari proiecte de cercetare științifică și anume despre *Limba română în spațiul iugoslav* (studiu de socio-lingvistică) și despre *Coordonatele vieții noastre culturale* (studiu de sociologie a literaturii).



# Din gulagurile prizonierilor de război

Vasile IANCU

Pentru foarte puținii, din ce în ce mai puținii supraviețuitori ai lagărelor de prizonieri ruso-sovietice, acestea au rămas, în memoria lor, ca reprezentarea infernului pe pământ. Prin tot ceea ce au născocit mai rău mințile N.K.V.D.-ului, prin ce au pus în aplicare executanții orbi ai acestor cumplite mașinării de distrugere a omului, deja traumatizat de absurdul războiului, lagărele de prizonieri din U.R.S.S. erau locuri de exterminare. Munca extenuantă, foamea devastatoare, pînă la moartea prin inanție, bătaie, frigul siberian, tortura psihică, gonțul - mai rar folosit, din motive de... economie - au trimis în gropi comune vieți nenumărate. Nici o lege internațională privind regimul prizonierilor - nu mai vorbim de legile nescrise ale respectului pentru ființa umană -, nici o prevedere din tratate n-a fost respectată de dictatura stalinistă. Mărturiile celor care au scăpat cu viață din aceste lagăre și au ajuns acasă întrec orice închipuire. Către sfîrșitul războiului, cînd Ana Pauker și acoliții Cominternului umblau prin lagăre pentru a racola prizonieri pentru divizia "Tudor Vladimirescu", acei care acceptau să se înscrie în aceste formațiuni, încălcîndu-si, practic, jurămîntul față de Patrie și Rege, au avut un alt tratament. Despre starea prizonierului român - care, și mai dramatic, nu avea cu cine să fie schimbat, în eventualitatea unor acorduri - din lagărele de exterminare sovietice s-a scris extrem de puțin. Și cine știe dacă se vor mai da publicității alte mărturii! Pentru că martorii dispar pe zi ce trece. De aceea, orice amintire a acestor ostași ai Armatei Regale Române, care au intrat în luptă cu credința sfîntă că România trebuie să-și recucerească pămînturile furate ale Basarabiei și Bucovinei de nord și au căzut prizonieri merită cu prisosință să fie consemnată. Și lăsată posterității ca un fragment dintr-o istorie tragică. N-avem voie, dacă știm asemenea oameni, să-i lășăm să plece cu amintirile lor cu tot în lumea de dincolo. Ele pun în lumină nu numai grozăviile războiului, prin el însuși absurd și tragic, dar mai cu seamă sistemul diabolic de distrugere a ființei umane practicat de totalitarism.

Personajul central al acestor întâmplări cumplite de reale este, pur și simplu, *Prizonierul*. El poate purta numele oricărui ostaș român, german, finlandez, maghiar etc. ce a traversat uniunea lagărelor sovietice. În destinul său am încercat să coagulăm suferințele și speranțele, mizeriile inimaginabile și visările acestor eroi anonimi, care au supraviețuit, foarte puțini, unui infern terestru. Dacă și o singură voce poate fi auzită, peste atîtea decenii, din milioanele de voci brutale acoperite în pustii unui sistem concentraționar, cu tendințe mondialiste, ea, vocea, merită să fie auzită. Prezentăm, în continuare, pagini din această tragică istorie.

## Căderea în încercuire

...Eram într-un zbor de recunoaștere. În IAR eram eu, mitraliorul și radistul. Voiam să vedem dacă mai avem șanse să spargem încercuirea. Primisem această misiune de la colonelul Enescu. Zburam la circa trei mii de metri de pămîntul acoperit cu zăpadă. Vedeam, în jos, numai alb. Și dire negre ale coloanelor rusești care încercuiau pozițiile noastre, cu o gîtuire către Stalingrad. Un proiectil a izbit coada avionului. Le-am spus colaboratorilor să sară cu parasuta. M-am apropiat de sol, au sărit ei, apoi m-am parasutat și eu, m-am desfăcut din barierele parasutei și am început să mă tîrăsc către pozițiile noastre. N-am făcut decît vreo patru sute de metri și am fost capturat de ruși. De ceilalți doi nu știam nimic și nici n-am mai aflat nimic despre soarta lor. M-au băgat într-un cotet părăsit dintr-un cătun pustiu. Am stat acolo trei zile și trei nopți, parcă mă uitaseră rușii. Fără apă și fără mîncare. Aveam, ce-i drept, niște biscuiți în ranită. Băgam degetele printre scînduri și lingeam zăpadă ca să-mi potolească setea. Ca să nu amortesc de frig am făcut mii de pași în cotetul acela de doi pe doi metri. Pusese rușii un drug de fier în ușă și-afîit.

Somnul era pe furate. Pîndeam printre scînduri mișcările de-afară. În a treia noapte, cînd era trecut de ora unu, aveam ceas cu ace fosforescente, bijuterie elvețiană, am observat că nu mai e picior de rus prin preajmă. Nici gălăgie nu mai era. Probabil plecaseră în grabă mare. Pînă atunci, reușisem să smulg încetul cu încetul două scînduri din partea opusă ușii, le agătasem ușor în cuiele lor și așteptam. Nici eu nu știu ce așteptam. Le-am dat la o parte, am ieșit și am început să mă tîrăsc prin zăpadă. Era pufoasă zăpada, mă scufundam puțin în ea, aveam vreo optzeci și ceva de kilograme, plus ce aveam pe mine, pistolul, ranita, mă afundam. Deloc rău, am socotit. M-am tîrît prin zăpadă vreo trei ore, nici nu știu cum am avut atîta forță. Nu făceam pauze decît să-mi trag suflarea și să observ direcția de înaintare. După busolă mă ghidam și cu flerul unui ostaș format în doi ani de război, cu ajutorul lui Dumnezeu, mereu îmi făceam cruce cu limba și mă rugam, gîndindu-mă la ai mei, la mama, la soră-mea, la logodnică, am izbutit să ies din zona periculoasă. Aveam să-mi dau seama mai tîrziu că suferințele și capacitatea de rezistență sînt cu mult mai mari decît îmi închipuisem. M-am lipit unui convoi de ostași români care se îndrepta către Stalingrad. La scurtă vreme am reușit să iau legătura cu comandantul meu, colonelul Enescu, căruia i-am relatat tot ce văzusem în acele puține minute de zbor, i-am spus că nu știu nimic de camarazii ce căzuseră cu parasutele. Am intrat în Stalingrad. Totul era ruinat. Nu știu dacă am văzut, în centrul orașului, cel puțin, vreo clădire întreagă. Ne-am instalat într-un subsol de clădire aproape în

totalitate dărîmată. Erau acolo, cu noi, și frizerii, și bucătarii, făceau parte din trupa noastră. În plutonul meu a intrat ca soldat de rînd și un ofiter, coleg din garnizoana Bacău, care rămăsese practic fără trupă. Era singur. Se ajunsese la situația cînd se forma un pluton din câpitanii, maiori, soldați de rînd, rămași singurari și atunci se integrau unei formații care avea totuși un corp de luptători, iar maiori, căpitanii, soldații de rînd erau comandanți tot de un locotenent sau sublocotenent. Fiecare trebuia să lupte într-o formație și să primească mîncare și munitie, atîta cît mai aveam. La esaloane superioare aceste plutoane de ofiteri români erau la comanda unor ofiteri germani. Am întîlnit aici doi frați, amîndoi ofiteri. Dobrovolschi îi chema, care au aruncat uniforme armatei regale, au găsit doi ostași germani, simpli soldați, i-au dezbrăcat și s-au echipat cu uniforme lor, și-au pus căștile nemtești, vezi Doamne, erau nemți. Vorbeau germana, erau, mi se pare, de prin părțile Bucovinei. Îi speculau pe români atunci cînd veneau avioanele să ne parasuteze mîncare, dîndu-se drept germani. Au fost depistați și împușcați pe loc. De germani. Dar și ordinul maresalului tot așa suna: cine leapădă uniforma armatei române și își înșeală camarazii de arme să fie executat, firește, cu decizia rapidă a Curtii Martiale, constituită ad-hoc. Ordinul generalului von Paulus era acela că nimeni nu are voie să ia aceste containere parasutate, decît trupele special organizate pentru această acțiune. Nu era voie nici să te apropii de ele. Cine era prins că pune mîna pe un astfel de container cu mîncare era împușcat pe loc, fără somație. Trebuia să fie și aici o ordine, mai cu seamă pe front, în condițiile în care ratiile erau drămuite la sînge. Trecusem de mult la sacrificarea cailor. Eu am împușcat vreo patru-cinci și i-am mîcat cu trupa mea. Făceam supe din carne de cal cu zăpadă. Apă nu găseai, sare nu găseai. Dintr-un vaporas scufundat de nemți, care stătea într-o rîină la malul Volgăi, am luat cîtiva saci cu grîu. Găsisem noi pe fundul acestui vaporas ceva grîu. Stînd în apa foarte rece încă nu apucase să încolțească și era bun de mîncat. Excelent. E-adevărât, puțin umflat, dar numai bun de pus la fier. Făceam supă de cal cu grîu. Fiertura asta o făceam în niște găleți. Mai păstrasem ceva făină, ceva ulei și niște zahăr, din care la zile mari, cînd mă ruga căpitanul meu, Dumitru Gheorghiu, la care țineam foarte mult, pregăteam gogoși. Un fel de gogoși. Îmi zicea căpitanul, cînd simțea el că trebuie să-mi zică: Georgică, facem o pitușcă? Luam zăpadă, o topeam, mestecam bine cu făină și puțin zahăr, întindeam aluatul ăsta tăiam bucăți și le prăjeam în ulei. Căpitanul zicea că nu mîncase așa turte nici la mama acasă. O nebunie erau turtele alea coapte în ulei, cînd în jur totul era un alb ametitor, ger cumplit și nu știai ce îți aduce ora ce vine, minutul ce vine. Acest căpitan, Dumitru

Gheorghiu, participase cu vestitul Papană la Olimpiada din 1936, de la Berlin, la hipism, cînd românii au cîștigat medalii la călărie și schi. Un om extraordinar. Mîncasem, deci, cam toți caii. Căpitanul meu, săracul, dormea cu calul legat de trup ca să nu i-l fure cineva. Un comandant de escadron de cavalerie, Urziceanu, cînd au intrat rușii în adăpost și i-au împușcat calul, acest ofiter și-a pus pistolul la tîmplă și dus a fost. Nici n-am apucat să vedem gestul său, pe cît de disperat, pe atît de uman. Ce mai puteai mîncă? Se terminaseră toate proviziile, toți caii. Am mîncat cîini, pisici, păsări iernatice. Trăgeam cu tunul antiaerian în stolul de ciori și grive și cădeau pentru o masă. Aproape că nu ne mai păsa de nimic: că aud rușii tragerile noastre în ciori, că ne risipim putinele proiectile. Apoi s-a terminat și cu ciurile. Probabil s-au dus prin alte părți. Le opăream în apă de zăpadă fiartă, le jumuleam și le clocoteam cum puteam. Pe urmă, am trecut la curele de armă. Din astea găseai cu duimul. Făceam din cutii de conserve găurite cu cutitul niste răzătoare și răzuim curele, iar din răzuitura asta, pusă la fier, bine, bine, ieșea un fel de răcitură. Mîncam numai partea de deasupra. Curele erau destule. De le cai, de la cadavre, de la oameni. Asta am mîncat în Stalingrad, unde am stat din 22 noiembrie pînă la sfîrșitul lunii decembrie 1942.

Am făcut parte din grupul "Săgeata", pe cînd eram la Kletkaia. Grupul, organizat de nemți, avea misiunea să spargă încercuirea ca să ajungem la Volga să luăm apă. Zăpada era infestată cu toate mizeriile noastre, cu cadavre și era mare pericol să mai bei apă de zăpadă ori din patură, să mai faci mîncare cu zăpadă.

Îi lăbeam pe ruși pînă îi înnebuneam și ajungeam la Volga. Ei nu știau că o facem pentru apă, credeau că vrem să fugim din încercuire. Dar îmi eram convinși că de acolo nu se mai poate scăpa decît printr-o minune dumnezeiască. Și zăpada începuse să se împușcure.

În Kletkaia, localitate din apropierea Stalingradului, cred că era chiar un cartier al orașului, ne-am băiat cu rușii pentru o bucătărie de campanie mai ceva decît pentru cucerirea unei redute. Bucătăria era proprietatea Regimentului 100 Grenadier, german. De ce o luptă atît de crîncină pentru o bucătărie? Avea mîncare înăuntru, bineînțeles, înghetată boacă. Rușii votau să pună mîna pe ea. Și ei sufereau de foame cumplit. Bătălia s-a dat corp la corp, baionetă la baionetă. Am izbutit să o stăpînim



Grafică de Ion SEVERIN (Chișinău)

noi și nemții. Am făcut focul cu ce am mai găsit prin preajmă, am dezghetat mîncarea și a fost ospăt mare. Din Volga puteai să prinzi pește ce era pește, slavă Domnului, găseam noi mijloace să-l amestim. Dar într-adevăr puteai? Te pescuia rusul pentru vecie. Abia făceam rost de apă. În zona aceea, Volga avea peste un kilometru și jumătate lățime, puteam face copii și cu trotil, cu cartuse, cu ostii improvizate, ne-am fi hrănit cu pește tot înainte. Dar era riscul să fii împușcat de ruși.

De Crăciun au venit la trupele noastre basarabeni din armata rusească, sovietică, tot aia, care ne-au adus tuică și pîine. Măi să fie, ce înseamnă asta?, ne spuneam. Dar știam că atunci cînd vine la tine trădătorul cu pîine și sare îți pregătește deplina lichidare ori te atrage la trădare. Hai, măi, nu mai luptați, dați-i în mîna de nemți, ce rost are să ne omorîm unii pe alții pentru orgoliul nemților? Chiar dacă am fi dorit să depunem armele, nu puteam. Neamțul te împușca pe loc pentru orice semn de pactizare cu rușii sau încercare de fugă. Nici nu te întreba.

De pe 2 februarie 1943, știu exact această dată, nu s-a mai tras nici un foc de armă. Dar, după vreo două zile, cînd ne-am sculat, eram adăpostii într-un subsol de clădire dărîmată pînă-n temelii, am auzit împușcături foarte aproape de noi. Deasupra noastră erau numai ruine. Am văzut cum un planșeu de beton a căzut peste o companie germană sau, mai bine

zis, peste ceea ce mai rămăsese din acea companie. Nemții se așezaseră în genunchi și se rugau împreună cu pastorul lor pentru steagul companiei, care era așezat în mijloc. Trebuia să-i dea foc ca să nu cadă în mîna rușilor. Și planșea a căzut tocmai atunci. N-am mai auzit nici măcar un geamăt, nimic. La un moment dat, m-am refugiat cu ordonanta mea într-un fel de turn care mai stătea încă în picioare. De fapt, era un rest de tronson de vreo șase etaje, rupt pe jumătate, cu bucăți de scări între aceste etaje. Poate scăpăm, i-am zis ordonantei. Dacă ne-o prinde, asta e. Dar m-am întors între ai mei. Altfel te simți cînd ești cu ai tăi, cînd te sprijini sufletește pe cineva apropiat, altfel primești moartea. Deci, ne-am trezit cu împușcături foarte apropiate. Colonelul Enescu îmi zice: "Ia, du-te mai Georgică pînă afară să vezi ce mai este?". Și ce-am văzut? La vreo sută de metri, în jurul unui camion german se încinsese bătaie mare între ruși și nemți, lășaseră armele și se luptau acum cu pumnii, care să pună mîna pe camion, de fapt pentru ce era în el, cîteva plăci mari de ciocolată, cam de 20 de centimetri grosime, care se tăiau cu fierăstrăul în porții trupele germane. Nu știu cum ajunsese camionul acela acolo, cine-l adusese, de unde... Foamea era turbată. Flămînzi erau și rușii, flămînzi eram și noi, flămînzi erau și nemții, flămînzi eram toți. Mîncarea era hotărîtoare. M-am întors în adăpost și i-am raportat colonelului ceea ce văzusem. Colonelul Enescu ne spune, parcă detașat de tot infernul de acolo: "Haideti, copii, să bem ultima cafea". Într-adevăr, am scos ultimele rezerve de cafea, care cît avea, am pus vasul cu apă la fier pe niște cărămizi, am aprins focul și am făcut cafeaua. Ne-am turnat fiecare cîte puțin, în cămile noastre de tablă, cutii de conserve. Eu am pus în funcțiune "G"-ul, aparatul de radio, să prind țara, ceva, o voce din țară. Am prins repede Bucureștiul. Ești știri pentru cei de pe front. Mereu se dădea știri de pe front. Atunci am auzit știrea că sora mai mică a căpitanului nostru născuse un băiat, era feliicitat ofiterul dintr-un subsol de clădire din Stalingrad pentru venirea pe lume a nepotului său. Abia ne turnaserăm cafeaua, o sorbea fiecare cîte puțin, să prelungească plăcerea, pentru că avea să fie ultima bucurie maruntă, în stare de libertate, doar nu eram captivi încă, așa cum urma să fim în următorii cincisprezece ani. Știrea suna cam așa: "Pentru căpitanul Gheorghiu Dumitru, din Iași, de la Regimentul patru Artilerie, sora mai mică, Mioara, îi comunică, pe această cale, că a născut un băiat și îi urează sănătate și să se întoarcă grabnic în țară". Multora ni s-au umezit ochii. Ne gîndeam la Mioara, la fetele noastre, la cei de-acasă. Și cum ne sorbeam încet cafeaua, am auzit tăcîntul pistoalelor automate la ferestrele demisolului, iar în ușă a apărut un ofiter rus care ne-a somat, în românește: "Sînteri prizonieri. Să nu faceți nici o mișcare de opoziție că veți fi omorîți toți, fără excepție". Au ieșit în față doi ofiteri de-ai noștri, au depus pistoale și s-au dus la un alt ofiter, de grad superior, care era la doi pași în spatele celui care ne somase; sigur, un basarabean înrolat în armata rosie, superiorul, un polcovnic, adică, NKVD-ist, îmbrăcat complet în alb, cu o manta îmblănită, și i-au zis că ne predăm. Căpitanul meu i-a comunicat, prin translatorul nostru, basarabean, om din trupele noastre, care refuzase să rămînă în 1940 dincolo de Prut, da, ne predăm, dar, înainte de orice, i-a mai zis, "vreau să vă ofer un cadou. Mie nu-mi va mai folosi niciodată, probabil. A scos din locul de piele, un etui de o frumusețe rară, pușca lui de vînațoare, Krupp, pușcă "tapăna" pentru orice vînațor din lume, oricît ar fi de mofuros, cu aruncător automat de cartușe, cu alte dispozitive complicate, i-a pus-o în mîna și i-a dat cheia de la cutia aparătoare. NKVD-istul a rămas mască. Nu se aștepta la așa ceva de la niste prizonieri. S-a mai îmblînzit și ne-a întrebat: "Ce faceți aici?" "Am pus de-o cafea și dacă doriti să beti cu noi o cafea, vă poftim", i s-a trasmis. A acceptat. Și i s-a turnat și lui o cană, ceva mai mare, ca una pentru ceai. Rușii nu se prea omoară după cafea. A băut-o fără să manifeste vreo plăcere. Mi-am luat ranita, aveam pe fundul ei al doilea pistol și două cutii de conserve de pește, păstrate pentru zile disperate, pentru cazuri limită, caracterul meu de tîran, cred, a lucrat aici, nici nu știu cum au rezistat să nu le atac, cînd mîncam și carne de ciori, și niste pîine nemțească, tare ca piatra, foarte neagră, cum este pămîntul, dar foarte hrănitoare. Am predat pistolul de la centură, un portofel foarte frumos, un dar de la o preoteasă din Basarabia, și am păstrat fotografiile personale, cutitul, lingura și furculița, toate argintate și ceva de îmbrăcat. Ofiterul NKVD-ist ne-a spus că vom merge într-un lagăr și mai departe vom vedea ce vom face. "Acum, ieșiți în ordine și liniște, în rînd cîte patru, încolonarea". În primul rînd erau colonelul Enescu și încă un colonel, care ne zicea să păstrăm cu orice preț ceasurile pentru că, la ruși, cu un ceas poți scăpa cu viață. În urma noastră s-a făcut o coloană de cîteva mii de oameni. Eram organizați așa: ofiteri români, subofiteri români, trupă românească, ofiteri germani, subofiteri germani, trupă nemțească.

(Va urma)



## CĂTRE ADRIAN

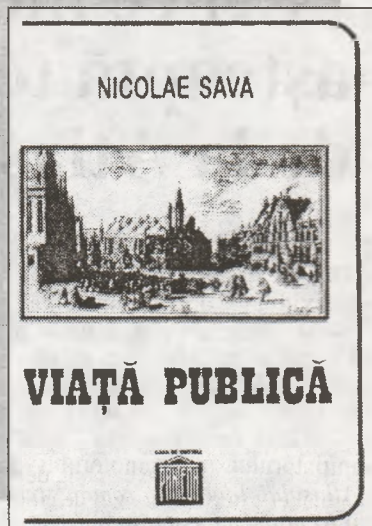
Domnule Adrian cine ne mai iubeste pe noi de la început pînă la poezie fiii oamenilor sînt grei la inimă iar anotimpurile suferă de bolile comune dar multe istorii sînt de pus la punct desi mai trec prin gîndurile noastre herghelii de plăceri îți zic nu le asculta nu privi niciodată înapoi peste umăr vinovat ești pentru viața furată mamei tale niciodată nu ți se vor închide rănile acestea într-o zi un copil îți va arăta un orizont luminos (dincolo leii sfîșie zebre iar timpul prietenii am închis întristați paranteza) dar totul se bazează pe înaintarea napoleoneană bucura-se-vor privirile tale de înaintarea aceasta admira-vor

prietenii tăi această cădere doar fratele nostru comun ne ia locul la masa de scris trece coala în dreapta aprinde stelele-n cer și pe masa de lucru se vede viața în toată mizeria ei (nu zic bine Adrian nu zic bine dar eu trăiesc și dictez, trăiesc și dictez să se stie).

## VIAȚĂ PUBLICĂ (II)

Celebritatea mea e o broască țestoasă voi o vedeți venind legănându-se-n cet și frică vă e că o bombă despre a cărei naștere nu știți mai nimic va exploda în creierul vostru foarte electronic pus la punct după ultimele rețete ale doamnei Melancolia et

comp și linistea vă va fi aruncată desigur în aer de fapt la ce v-ar mai folosi periculos e să fii liniștit ca o lebădă și din piața orasului unde tu ai citit poemele nopților tale să nu arunce nimeni cu pietre și iarăși vă zic piele pentru serviete niciodată n-am cumpărat manuscrisele mele tipă urlă fac scandal groaznic ar fi dacă le-ăs purta între doi pereți de piele ca pe orice formular funcționaresc de aceea la al treilea cîntat al cocosului roșu mă voi preface în om așteptați-mă vin cu sentimentele mele încopciate într-un dosar tip bni2906 68 lei 030 atențiune atențiune veți auzi la difuzoarele unei gări ideale sufletele care au însoțit muritorii spre glorie sînt rugate frumos să coboare.



## Proză, domnilor, proză!

Nicolae Sava se vrea un modest cîntăret cu gesturi reținute și patos controlat. Motiv pentru care afectează deopotrivă sfială și nonsalanță. Totul e regie, bineînțeles. (...) Asadar, Nicolae Sava riscă mult, autenticitatea mărturisirii sale nu e "la modă" și e periclitată de rezistența cliseului. Autorul vede clar pericolul și își ia măsuri de precauție. Percepem imediat tonul aib, lipsit de gravitate. În strînsă legătură cu acesta, în plan vizual frapează aspectul de proză al text-

că asemenea poeme în proză, centrate asupra expansivității, reprezintă doar un spațiu locuit de cuvinte. Poemul poate deveni apel, scenă jucată de un singur actor, peisaj așezat la modul floral în timp, reflecție epicizată etc. Elementele reziduale (nepoetice) sînt puține în poemele lui Nicolae Sava. Ele nu au o frecvență mai mare decît poezia lirică obișnuită, fiindcă Nicolae Sava scrie o poezie organizată poetic.

(Romul Munteanu)

## Înțeles cu destinul, mă prefac în poem...

tului. Asupra acestui lucru as vrea să insist. Un recenzent spunea că Nicolae Sava ar trebui să se hotărască între poezie și proză. Nici vorbă de vreo ezitare. Înfașurarea ne-poetică line de stricta miză în pagină. Textul este poezie întrucît principiul unității sintactice a versurilor e menținut. Nu e operată izolarea și dispunerea lor pe verticală, lucru care de altfel se poate face fără dificultate. Și totuși această "crezie" nu e pură formalitate sau un act de nonconformism gratuit. Succesiunea pe orizontală a versurilor, fără marcarea vreunei pauze, amplifică senzația confesiunii dintr-o singură suflare, pe de o parte, iar pe de alta face ca poemul să pară omogen și înorț, să nu aibă nici o proeminentă, nici un accent. Se deslășoară neutru și nonsalant, într-o deplină monotonie. Într-un fel, stereotipia dramelor și anecdotelor provinciale este subliniată și printr-un simplu artificiu formal. În plus și paradoxal, prin acest artificiu ele capătă o prospețime pe care uzura temei o făcea imprevizibilă. "Privighetoarea" are suficiente poezii remarcabile, care impun o voce sigură, bine lucrată, chiar dacă nu lasă impresia anvergurii și pare nespectaculoasă. Volumul în întregime e lucrat cu migală, se observă chiar din organizarea textelor grija pentru construcție. Melancolia este trecută prin filtrul elaborării pedante, fapt care diminuează riscurile banalității și face ca miza pe care joacă Nicolae Sava să nu fie deloc neglijabilă. Iar cîștigurile sînt importante și dobîndite, cum se zice, "prin muncă cinstită".

(Daniel Dimitriu)

Nicolae Sava are darurile convenite unui autor de poeme în proză. Itinerariul literar din aceste poeme pleacă de la un spațiu intim (...), după care cuvintele scriu mereu alte reverii despre cuvinte, despre soare, despre naștere și moarte, despre dragoste, despre libertate, conjugînd astfel alte ipostaze ale ființării omului singur, ale nasterii poemului sau ale spaimei în fața esecului textual. În geografia spațiului real imaginat de scriitor, el se comportă ca un aparent reporter ce vesteste lumea prin codurile sale misterioase. Discursul anunță mai mult decît spune. Surplusul informației transformă totul în literatură. Poezia se naște ca o plantă naturală așezată în grădina cuvintelor. Pauzele prozodice sînt tăceri, noi deschideri de sensuri, noi alianțe ale gîndirii în stare de reverie. Ar fi o eroare să se creadă

Un poet remarcabil, utilizînd o formulă insolită și dificilă, este Nicolae Sava. Textele sînt compacte poeme în proză din care de regulă semnele de punctuație au fost eliminate, purtînd titluri ironice ori pur și simplu ciudate, de un retorism afectat, mimînd deseori dicteul suprarealist, dar păstrînd în fapt o coerență supravegheată. Parantezele întrerup curgerea frazei și introduc nota parodică și ludică. Poetul sugerează că nu toate cîte le spune trebuie luate în serios, dar tonalitatea generală e de gravitate, de asumare lucidă a tensiunilor și contradicțiilor. În ciuda discursivității aparente, tema autobiografică e predominantă: poetul își scrie istoria din frînturi de vise și de amintiri, din secvențe disparate, din fragmente de confesiune și din monologuri. Poemele inserează și motive convenționale (tîrgul de provincie, rutina cotidiană, sentimentul singurătății), dar le dispersează, le topește în țesătura complicată, mereu schimbătoare, a textului. De mare efect e forța de impact a unor imagini, adevărate poeme în poem. Mai multe poeme fac apel la parabolă, poezia apărînd ca alternativă, fragilă și mereu amenințată, a uniformizării și violentei. Nicolae Sava mi se pare una din cele mai aparte și mai puternice personalități poetice afirmate în ultima vreme.

(Al. Călinescu)

Despre cărțile lui Nicolae Sava au scris: Laurentiu Ulici, Sever Avram, Cezar Ivănescu, Emil Brumar, Gheorghe Simon, Val Condurache, Romul Munteanu, Gabriel Rusu, Ioan Iacob, Constantin Sorescu, Emil Nicolae, Ioan Moldovan, Daniel Dimitriu, Alexandru Tion, Paul Nancă, Cristian Livescu, Nichita Danilov, Mihai Botez, Nicolae Panaite, Codrin Liviu Cuțitaru, Dan Silviu Boerescu, Ion Beldeanu, Al. Piru, Cristian Popescu, Al. Călinescu, Ion Tudor Iovian, Ioan Vădan, Mihail Gălățanu, Lucian Alexa, Radu Florescu, Liviu Ioan Stoicior, Cassian Maria Spiridon, Doina Popa, Gellu Dorian, Nicolae Coande, Ioan Romeo Roșiiianu, Radu G. Teposu, Dumitru Chioaru, Nicolae Ciobanu, Adrian Alui Gheorghe și alții.

## Poeme inedite

## NU MAI VINE POETUL

- lui C.P. -

Nu mai vine poetul nu vine vin înlocuitorii el scrie acum istoria sa din veacul în care nu voi mai fi nu l-am cunoscut niciodată el trece prin viața asta a mea cu discreție și credință nu vine poetul rămîne luna-ntre noi precum altădată visele în memoria mea visele noastre comune la care am ajuns doar rareori poetul stie cînd trebuie să vină la noi doar noi cunoaștem cînd trebuie să-l așteptăm nu mai vine poetul rămînem tot singuri înlocuitorii lui trec precum luna pe cer înțeles cu destinul mă prefac în poem că-l aștept să vină ca să-mi dea măcar un singur semn de la care să plec.

## UN POEM VETUST

Ar trebui să scriu o istorie a iubirii nu am fost niciodată mirele ei pretuit am iubit mai mult gîndul meu decît al celui care m-a căutat vîntul nu-mi mai aduce scrisori casa mi-e plină prieteni puțini poate așa au găsit de cuviință străbunii mei să îmi lase avere am aflat-o atunci cînd am trecut de adolescență și am descoperit cine mi-e zeul la care trebuie să mă-nchin vîntul nu-mi mai aduce scrisori în zilele de primăvară mi-e frică să nu explodez de fericire desi toamna m-a cucerit totdeauna desi nu sînt mirele pretuit al iubirii toată tineretea mea am visat să scriu o cîntec pentru ei cei înlăntuiți în dragoste un cîntec pentru preafiericții adolescenți dar n-am fost binecuvîntat de soarele celor care m-au trimis în lume el să-și împartă fericirea cu sine și-au zis vîntul nu-mi mai aduce scrisori poate cîndva voi scrie o istorie a iubirii cineva de dincolo asteaptă să devină personaj să fie citit învățat pe de rost de adolescenții care trec prin istoria asta la orele lor din programa școlară și nu știu și nu știu și nu știu.

## PISICILE SALVATOARE

În seara aceasta nu răspund la nici un telefon prietenii care m-au căutat (un număr atît de infim, Doamne) au înțeles că nu sînt acasă, desi îmi doresc atît de mult să ajung acasă acolo unde e casa mea (unde e casa mea, în definitiv?) acum voi da voie pisicilor mele să se zbenguie în voie prin odăi pisicile mele care mă cunosc atît de bine, încît pot lipsi de la înțînirea cu ele doar trupul să li-l las tolănit pe patul meu larg să-l mîngîie cu blănița lor moale și caldă pisicile mele care îmi dau telefoane pe fire încinse de dor (dor?) vor veni și în seara aceasta soarta mea rămîne vai în amintirea lor scurtă dar eu sînt nefericitul care își caută iubirea la marginea disperării un animal mai plăcut decît vorbele care mă pun cîteodată pe gînduri moartea îmi dă țircoale în fiecare noapte și cineva trebuie să mă salveze din starea asta nepotrivită.

## UN ULTIM POEM

Copiii mei, voi nu vedeți cît sînt eu de bolnav voi nu vedeți că-mi pute uitătura nu credeți c-am rămas un scîrbav sclav și spun poeme triste cînd deschid gura? acum a mai trecut pe lîngă mine un schilav vers l-am ținut pentru că nu-mi mai pasă la sărbătoarea viforoșilor perversi mă simt mai bine decît la mine acasă și simt că-s mai aproape de pămînt și mai aproape de un gînd bolnav îmi sîngerează zilnic cîte-un crin pervers să las adolescența unuia mai grav am fost curat precum o dimineată clară dar m-am lumit și acum nu-mi pare rău la judecata de apoi amară doar eu voi ști răspunde-n locul meu.





## O carte despre omul și poetul Dimitrie Stelaru

Vasile CONSTANTINESCU

Scriam despre poetul Lucian Teodosiu, cu câțiva ani în urmă, în revista *Timpul*, referitor la volumul său de versuri *Planeta la marele bal* (Editura Moldova, Iași, 1995), că autorul pare atins de aripa unui înger căruia îi place spectacolul ideilor. Poate că nu chiar acestea au fost cuvintele pe care le-am folosit atunci spre a sublinia trespădăntul în dans de imagini al real-irealului bal (strălucitor-magnific și cenușiu-terifiant, deopotrivă) în care este prinsă lumea acestui sfârșit de secol și de mileniu, așa cum o vede poetul, dar intenția era aceea de a pune în evidență înclinația sa spre spectaculos, spre ceea ce se află dincolo de fațetele vizibile ale obișnuitului, ale lucrurilor comune. Și ceea ce poate fi sesizat ca remarcabil în cazul său este o anume pricepere - o artă, în fond - de a regiza spectacolul poetic pe care îl creează.

Această stare de spirit o regăseam și în noua sa carte *Dimitrie Stelaru - așa cum l-am cunoscut* (Editura Junimea, Iași, 1998). Îmi vine greu să spun căruia gen publicistic ar putea fi încadrată lucrarea. Aceasta nu este nici monografie, nici studiu critic, nici cercetare documentară, nici analiză de teme și texte; nu este nici carte de memorii, în sensul propriu-zis al cuvântului, și nici eseu, în sensul strict al termenului. Este un fel de *evocare* mai aparte, între emoție și reflecție. Aș înclina să o numesc *radiografie psihologică-literară* a unei relații umane dintre un adolescent ce visează să devină poet și un mare poet aflat la vârsta maturității și care, în plus, era un creator cu o biografie dramatică, devenită între timp chiar tragică. Pentru adolescentul de atunci care era Lucian Teodosiu, la vârsta dintre 14 și 17 ani, personalitatea lui Dimitrie Stelaru s-a impus ca o realitate bipolară - între strălucirea genului și precaritatea condiției individului - ce i-a marcat profund, în sens axiologic, desigur, destinul. Perioada în care s-a aflat în preajma lui Dimitrie Stelaru este aceea de după 1956,

când autorului celor 7-8 cărți publicate pînă atunci cu răsunet printre cititori și în conștiința criticii - culminând cu judecățile de valoare deosebit de favorabile din *Istoria literaturii române* a lui G. Călinescu - i se aplică din partea ideologilor puterii comuniste excluderea din Uniunea Scriitorilor, interdicția de a mai rămîne în Capitală și obligația unui domiciliu forțat în orașul unde locuiau părinții săi, la Tumu Măgurle. Timp de zece ani, între 1957 și 1967, cînd i se va reda dreptul de a purta numele de scriitor și de a publica în reviste și la edituri, Dimitrie Stelaru s-a aflat practic, atît ca poet cît și ca om, în situația de a trăi o experiență de viață teribilă, între *armonia sferelor* spre care îl purta poezia și *infernul* existenței cotidiene, de om lipsit de cele mai elementare mijloace de subsistență și pîndit mereu de ochii vigilenți ai Securității. Devenise la un moment dat alcoolic - dar unul de nobilă spîță, așa cum se întîmplă în cazul alesilor spiritului, asemenea lui Rimbaud sau Esenin. De unde nu putine "scandaluri" - mai mici, sau mai mari - în plan social, dacă e să ne referim din nou la Esenin pentru a prelua o expresie a sa.

Acesta era Dimitrie Stelaru în anii cînd l-a cunoscut Lucian Teodosiu, ca om chinat de lipsuri de tot felul și ca poet interzis. Un învins (dar și un răzvrătit) al existenței, precum și un artist care își continua, totuși, dincolo de toate tragediile victiei, menirea sa de creator, pentru că scria mereu, cu pasiune și cu luciditate (iar rigoarea lucidității în condițiile sale atunci se dovedeste a fi un adevărat miracol): dovadă fiind faptul că după 1967, cînd i s-a permis să revină în literatură, a putut da la tipar o serie de cărți de excepțională valoare.

A scrie despre un asemenea om și artist, privit în una din cele mai dramatice perioade ale existenței sale, este, desigur, un act temerar. Nu lipsit de capcane - fie în sensul idolatriei în fata genului, fie sub aspectul unor judecăți prea aspre în fata omului. Iar meritul lui Lucian Teodosiu în cartea de față este de a fi încercat - și reușit, în mare parte - o dreaptă cumpănă a măsurii între emoțiile copilului și adolescentului de atunci, pe de o parte, și reflecțiile poetului de astăzi, așa cum îl știm din volumul *Planeta la marele bal*.

Cum spuneam la începutul acestor însemnări, Lucian Teodosiu este un spirit interesat de spectacolul imaginilor - iar în evocarea lui Dimitrie Stelaru a mizat pe scenele - "șoc" ale memoriei sale. Și, într-adevăr, reușește să ne transmită un spectacol de senzații, emoții și reflecții de autentică vibrație, pe care cititorul îl percepe ca pe o acută dramă a sentimentelor și ideilor.

*Dimitrie Stelaru - așa cum l-am cunoscut* de Lucian Teodosiu devine un reper esențial pentru înțelegerea unei biografii complexe și incandescente a unui mare poet al literaturii române.



Cînd se stingea din viață, la Bran, în 1948, un neguros an ca perspective pentru știința și pentru ființa românească, gîndurile lui Sextil Pușcariu se vor fi îndreptat și spre Cluj. Și spre un ATUNCI, asemenea lui Blaga, ce găsea un reper pentru viitor în elementul de mai lungă durată și rezistență reprezentat de stejarii din luncele de pe la Sibiu...

Și își va fi dorit Pușcariu, omeneste, pentru el, în aceeași proiectie, și o altă permanentă la Cluj, în afară de cea a Feleaacului și a Someșului. Aceea care i-a adunat recent pe filologii din țară și din străinătate în acest oras, în amfiteatre ale Facultății de Litere a Universității și în săli ale Institutului de Lingvistică și Istorie Literară ce-i poartă acum numele, sub înalta autoritate morală a animatorului și a spiritului director al științei și culturii filologice din Transilvania României Mari, într-o meditație asupra rolului, locului și misterului științifice a unei personalități a cărei viață a stat sub semnul latinescului OBLIGATIO, al îndatoririi dar și al dreptului ca posturi asumate.

Pentru cei care continuă opera de geografie lingvistică a directorului fostului Muzeu al Limbii Române, Colocul Internațional "Sextil Pușcariu" a constituit un moment de rememorare a proiectării și realizării *Atlasului lingvistic român*, de analiză a înregistrării pe hărțile acestuia a actului comunicării, a aportului *Atlasului* la înțelegerea istoriei poporului și a limbii române, pe coordonate ce depășesc, cu mult, abordările de cunoaștere a românei în dubla ipostază de *limbă și vorbire* ce pot fi descoperite în exegezele reprezentanților altor școli lingvistice românești ale timpului.

O rememorare a meritelor unei personalități, chiar *ad-hoc*, se discreditează implicit dacă plătește tribut părtinirii și, astfel, trebuie să considerăm, cu toată admirația, statutul de partener de aceeași tinută, al lui Iorgu Iordan, în aprecierea *Atlasului lingvistic român*, chiar de la primele volume (avîndu-i ca autori pe Sever Pop și Emil Petrovici), prin judecări de valoare memorabile: "un monument înălțat graiului matern al multîmilor anonime", care, după cum va scrie Iordan mai tîrziu, ne introduce "în laboratorul graiului viu, punîndu-ne în situația de a asista la munca grea și obsivatoare a limbajului omenesc".

Una dintre trăsăturile ce-l deosebesc pe Pușcariu de contemporanii săi este însă și consecvența unei viziuni de ansamblu în aprecierea faptelor. Căci în situații în care Iordan, de exemplu, într-un celebru studiu asupra denumirilor pentru noțiunea "crâne" din limba română, suspecta o eventuală comoditate sau chiar neglijență a anchetaților, ce nu ar fi înregistrat peste tot "formula completă" pentru singular și plural a substantivelor urmate de determinant în genitiv (de tipul "țeastă capului", construcție de la care pluralul ar fi "trebuie" să fie "teste ale... capurilor", dar poate să apară - și a apărut - în construcția "testele capului"), Pușcariu surprinsese și etichetase, în logica desfășurării unei forme speciale de comunicare, care este ancheta dialectală, "plurale ale *perplexității*", cum sînt cataloage și "ciudățeniile" *sire de spinare* și, chiar, *urechi de cap!*

Așadar, Pușcariu, el însuși anchetator de teren pentru atlasul lingvistic al lui Gustav Weigand, în Tara Oltului, înțelege și ne face să înțelegem de ce "protocolul" unei anchete, transcris pe o hartă, nu poate reface "fișierul" gramarianului, de la nivelul limbii, ci înfățișează manifestări

## periscop

# "Cel ce nu așteaptă totul de la Atlas..."

Stelian DUMISTRACEL

individuale de "competență expresivă" (după formula de mai tîrziu a lui Eugen Coșeriu), de adecvare a "discursului" la situația de comunicare (în funcție de context, interlocutor și stimul).

Astfel de "punerii în gardă" din partea inițiatorului și promotorului programului *Atlasului lingvistic român* trebuie deduse din calitatea incontestabilă a lui Pușcariu de a fi fost un inovator în materie de analiză lingvistică, un gînditor inspirat și bine informat asupra progreselor domeniului, care se sprijinea și se împărțea din câștigurile timpului pe terenul logicii, psihologiei și chiar al acusticii (ca ramură a fizicii cu aplicație la fonetică). Astfel, pentru el, un tablou general al evoluției limbii române cuprinde și o analiză a acesteia din perspectiva teoriei comunicării; capitolul *Cugetarea lingvistică* (din vol. I al operei *Limba română*, 1940) proclamă, surprinzător prin "tehnicitate" și șocant în epocă, asemănarea vorbirii cu *radioemișunea*: "un post de emisie - vorbitorul, unul de recepție - ascultătorul - și un program - obiectul vorbirii", iar pentru înțelegere se impune ca cei doi să se afle "pe aceeași lungime de undă".

O viziune ce și-a pus amprenta pe desfășurarea anchetelor pentru ALR I și ALR II și în realizarea hărților din volumele celor două secțiuni din opera numită, într-o exemplară racordare la optica și prestația lui K. Jaberg și J. Jud în redactarea *Atlasului lingvistic al Italiei și al Elveției meridionale* (1928-1940) și anticipînd probleme ale cartografierii "motivationale" strict contemporane, așa cum am putut constata în lucrarea de sinteză *Ancheta dialectică ca formă de comunicare* (1997).

Și, în același timp, un îndemn la realism exegetic, de cumpănire între atitudinea de adulație față de geografia lingvistică, de la început, și cea de respingere (Grammont, Spitzer) ce i-a urmat fără întîrziere, exprimat în termeni pilduitori: "Cel ce nu așteaptă totul de la Atlas și nu-i cere decît ceea ce poate da va avea marea mulțumire de a afla în el o multime de lucruri la care nu se aștepta. Valoarea acestor opere cu adevărat revelatoare nu stă numai în informațiile pe care ni le dau, cît mai cu seamă în variatele întrebări pe care ni le pun", scria Sextil Pușcariu în prefața la volumul I din *Atlasul lingvistic român I*.

La o comemorare ca aceasta, realizăm că lingviștii de astăzi sînt cu toții, într-un fel sau altul, într-o măsură mai mică sau mai mare, *efecte* ale unui adevărat "fenomen Pușcariu": elevi ai elevilor săi direcți unii, alții elevi indirecti ai unor contemporani ai săi care l-au privit cu o prea puțin motivată (obiectiv) neîncredere. Risipă, însă, de decantările operate de timp, ce a lucrat în favoarea *cunoașterilor* și a *intuițiilor* magistrului de la Cluj.

Și, indiferent de statutul de filiație dintr-o perspectivă... corporativă, nu trebuie să uităm că sîntem cu toții, prin colaboratorii și studenții noștri, veriga de legătură spre Pușcariul generațiilor următoare: ca și spre un Philippide, un Densusianu, un Iordan sau un Rosetti ai aceluiași generații.

De aceea, recunoștința noastră se îndreaptă spre cei care, recent, la Cluj-Napoca, ne-au adunat într-o cunoaștere, conștiință și suflet, la comemorarea Pușcariu.

## Erată

la texte ale aceluiași autor publicate în numere precedente ale "Cronicii":

- În articolul "În gura presei", din nr. 5 (mai 1998), p. 14, col. 1, rîndul 10, se va citi: "proverbializarea limbajului presei";

- În articolul "...și de petrecere", din nr. 6 (iunie 1998), p. 16, col. 2, rîndurile 6-7, se va citi: "cînd să dragostește barbatul cu femeia".

## fascinatia lecturii

### "Invitație în iad"

Nicolae BUSUIOC

Așa se cheamă cartea recent apărută sub semnătura lui Dumitru Crihan. Dar cine este autorul? Nimeni altul decît fiul lui Anton Crihan, cel care se numără printre realizatorii Unirii Basarabiei cu Tara Mamă. Deputat în Sfatul Țării, cu funcții importante într-o serie de ministere ale României interbelice, doctor în științe economice, politician de vază, autor al unor lucrări și studii temeinice, Anton Crihan a contribuit decisiv la înfăptuirea visului din totdeauna - România Mare. Cu trecerea timpului știm însă ce ne-a rezervat istoria ingrătă și mai știm că "Basarabia a fost radiată din istorie de parcă nici n-ar fi existat 2,5 milioane de români înstrăinați și supuși celui mai feroce genocid din cîte a cunoscut istoria omenirii".

Dumitru Crihan relatează în *Invitație în iad* periplul interminabil prin toate cercurile iadului, adică acei ani petrecuți în spațiul concentraționar sovietic, suferința și umilinta suportate inimaginabil pentru simplu fapt de a fi fost fiul unui mare român cu firești și curate sentimente patriotice. Prizonier al "monstrului roșu", cum o spune chiar domnia sa, este detinut în îndepărtata Siberie din 1950 pînă în 1956, trecînd prin închisorile din Minlag, Inta, Komi, Anbravlog, Potma, acolo unde a cunoscut în tot ceea ce a fost mai lugubru infernul comunist. Se cuvine să cunoaștem și cîteva date biografice ale lui Dumitru Crihan: s-a născut la Soroca în 1924, și-a făcut studiile primare și liceale la Bălți și Chișinău, studii politice la Iași, Cernăuți și Odesa, licențiat în chimie și în limba și literatura engleză. Profesor, cercetător științific, publicist și traducător, a avut o viață zbuciumată fiind martor la evenimente uluitoare, dar niciodată nu l-a părăsit dragostea de neam și de țară.

Citesc tulburătoarea carte *Invitație în iad* și mă întreb ce ar însemna moralitatea și demnitatea pentru oricine dintre noi dacă aceste elemente fundamentale nu ar fi dublate de convingere și inteligență. Basarabia și-a avut oamenii săi demni, grație cărora a supraviețuit și sperăm să o facă în continuare mult mai bine. Datoria noastră este să-i sprijinim și să-i cunoaștem pe toți cei ce constituie nume semnificative în istoria și cultura actuală a Basarabiei. Suferințele, gîndurile, reflecțiile, trăirile și sentimentele lor conturează tabloul spiritului românesc din această parte de Țară. Un asemenea nume este și cel al lui Dumitru Crihan, omul care crede, în ciuda dezamăgirilor și tristeților fără margini, în ziua cea mare a Unirii, o lungă așteptare a primăverii luminoase.

## palimpsest

### Măceșul magic

Cristina VRĂJITORU

Un măceș înflorit, răsărit pe o culme, gîndește corăbii plutind în zare.

Acum trece o adiere, în clipa următoare cîte un greiere se așază cu mîinile sub cap și închide ochii, pentru a vedea măceșul. Pentru că măceșul e oricînd, oriunde și răsare ori încotro are chef. Nimic nu-l poate opri atunci cînd gîndește cîte un greiere sau corăbii albe în albastrul unui văzduh care se întinde oricum și oricît. Uneori, atunci cînd apare, măceșul este invizibil, însă lucrește în ochiul cîte unui greiere... ce gîndește măceșul sînt măceșe vișinii.

În ochiul greierului zburător, gîndul e un arbore magic, înflorit în orice anotimp. Atunci cînd măceșul gîndește măceșe, cîte un astru plutește în corăbii albe.



Daniel ILEA

## Copacii începeau să-și îngroașe coaja

Bătrnul scuipă, dar nu nimeri ligheanul.  
- Măi nepoate, tu știi care-o fo' întiiu' comunist din lume?  
- Care?  
- Vezi că nu știi, o fo' Isus, măi.  
- Pe dracu!  
- Darăcă, așe o fo', acela da comunist, nu ăstia, mă, ăstia îs chiaburi mari, numa' ei zic așe, că-s comuniști, să-i creadă prostii.  
Se ridică într-un cot și scuipă.  
- Da' di ce zic așe, că Isus o fo' întiiu'?  
- De ce?  
- Vezi că nu știi, pîn' ce numa' el o dat tăt ce ave săracilor.  
Scuipă iar.

Pînă la veceu ori la bucătărie. Astea-i erau drumurile. Duhănea și se gîndea la baba lui care (zicea el) îi ține loc căldut acolo unde-om mere tătîi pînă rînd.

Nepotului îi era ciudă, că de ce nu se mai scoală și nu iese, că a putrezit, că de aia nu-i e bine, fiindcă nu face mișcare.

La ultima lui ieseie a alunecat pe niste trepte, julindu-se rău la bărbie. Treceau oamenii pe lingă el, om bătrîn și să bea ca porcu'.

L-a ajutat să se ridice o tigancă, de ce te-arunci pe jos, mosule?

- Io nu mai ies, feri-Doamne, numa' de mi-ti tipa afară.  
Cînd era mic, bunicul îi spusese:

- Tu ești a mne, celălalt a babei.  
Dormeau în același pat. Se lipeau unul de altul.  
Acum n-ar mai fi putut să doarmă cu el.  
Nici nu-i cerea nimeni asta. Se gîndise doar.

Frumoasele își duc sîni ca pe-o cruce pusă dinaintea pieptului. Aerul are un gust stătut. Întins pe două mese, obosit, îi scutur. Îi strig. O mînsă de pe picioare, pe mîini, pe întregul trup. Capul ca al unui pui de vultur. Bratul care își ia rîmas-bun moare primul.

Ardian-Christian KUCIUK

## Casa sufletului

Străbunii și fii lor s-au stins crezînd că fiecare clădire își poartă în pînțece un șarpe, de obicei negru, de obicei nemuritor și mut. El stă la pîndă, ascuns undeva într-un întuneric blînd și impenetrabil. Cei care au avut fericita ocazie să-l vadă, au murit de mult, dar au lăsat totuși în urma lor un portret oarecum roz al acestui șarpe pocăit care nu se mai ocupă de ispite. El nu mușcă, nu blesteamă, nu otrăvește, are o privire ațit de blîndă, încît îți vine să crezi că omul se trage direct din el - renunțînd astfel la umilinta cel puțin leninistă a maimuțelor - și el, șarpele casei, se trage direct din om. Poeti prin excelență sau de profesie, unii au încercat să spună că acest șarpe ciudat ar fi cealaltă coastă a lui Adam, una moale, și care ar avea datoria să biciuiască în astral sau în invizibilul care ne înconjoară, duhurile rele. Alții au încercat să argumenteze că nu e vorba decît de distinsul șarpe biblic, deja pocăit, și care, în neputință de a-și repara greșeala, nemaiputînd să-și mute iar victimele în rai, își ispășește păcatul și încearcă să alunge iadul de prisos din casele oamenilor.

Străbunii și odraslele lor s-au prăpădit ferm convinși că oriunde ar ajunge nebunia sau prostia urmașilor, ea nu putea depăși puterea blîndeții și sfoasa chemare a șarpelei la o bună înțelegere, la o reducere agreabilă a prostiei sau chiar la o distrugere mai lentă, mai mihoasă a lucrurilor noastre sfinte. Și nu se poate spune că urmașii au suferit de patima distrugerii.

A fost mai degrabă o curiozitate imensă, o nevoie de a vedea invizibilul, de a te afla încă de astăzi în ziua de mîine.

Cercetările n-au dat gres, au dat pînă la urmă și peste șarpele casei. L-au descoperit exact cînd săpau în jurul temeliiilor de piatră, aveau impresia - unora chiar li se comunicase în vis - că aveau să găsească o comoară. O comoară care n-avea cum să stea bine sub acele temelii pe cale de putrezire.

Or, munca a fost atît de obositoare, încît urmașii și-au dat seama că nu era vorba de o comoară propriu-zisă, de bijuterii bătrînești, coliere, inele sau calipuri de aur, ci de o revelație. Munca însăși, săpăturile istovitoare, schimbarea peretilor, a mobilelor, a covoarelor, a configurației încăperilor - această mare schimbare era comoara.

Casa moștenită, abia acum, după marea schimbare, își dezvelise adevărata-i față. Nu fusese decît o clădire depășită, prost gîndită, prost făcută, clocind timp de un

secol o glorie mărunță care nu se mai oua. Iar faptul că șarpele casei a reușit să nu moară și chiar să se adapteze imediat la noile temelii stătea drept dovadă că schimbarea fusese indispensabilă.

- Dar ferestrele... - a spus unul dintre ei. Da, ferestrele. Jertfind prea multă atenție și sudoare în temelii, pierduseră din vedere ferestrele, o parte din scările interioare, precum și majoritatea acoperisului. Ferestrele nu se armonizau bine cu clădirea în ansamblul ei, erau învechite, cu pervaze roase de diferite insecte perverse, ferestrele erau insuportabil de mici, complexate, se putea spune, rămase așa de pe vremea cînd răzburarea făcuse din ele niste nări modeste împotriva asfixierii și nu niste ochi pentru a se bucura de frumusețile naturii. Pe atunci, micile războaie îi obligaseră pe regretații străbunici să se uite afară mai des cu țeava puștilor, decît cu ochii.

După ce ferestrele s-au deschis, alungînd astfel și o bună parte din basoreliefurile cu păsărele, cu struguri, cu piersici, mirese și îngeri prea frumoși ca să nu fie și mercenari, veni rîndul scărilor interioare, al porții principale și al acoperisului. În mai puțin de un an, vechea casă a reușit să semene cu un palat regal în miniatură. Zugrăvită într-un alb orbitor, avea terasă, bar, piscină și scări de marmură. Aceste minunatii, oricît ar părea de paradoxal, nu se armonizau bine (tocmai acestui bine defectuos, neîmplinit, i se datorează o bună parte a schimbărilor - n.n.) cu mobila deja străveche. Mobila era învechită și depășită: dulapurile, rafturile, fotoliile, canapelele, toate arătau a niște coșciuge în care, refuzînd să se predea plictiselii veșniciei, străbunicii prăpădiți se jucau de-a v-ați ascunselea. Trebuiau duși străbunicii să se joace în altă parte. Mai impuneau coșciugele alea și un sentiment intraductibil de sinucidere fără motiv, sentiment care a fost alungat definitiv împreună cu orologiul bătrînesc - ale cărui limbi parcă lîngeau cu un servilism ieftin și inutil incoruptabila nepăsare a vremurilor moderne (iar bățăile lui, a declarat unul dintre urmași, vor să imite o liturghie, dar de fapt injectează letargie) - împreună cu hainele ridicole și extrem de complicate ale străbunilor, cu dulapurile, paturile și mai ales cu tacîmurile lor de mîncare și cu mirosul acela amețitor care se cuibărise peste tot prin casă, încercînd să se cuibărească poate și în sufletele urmașilor.

Urmașii erau lucizi și vorbeau o limbă cu mult mai rafinată decît cea a străbunilor. Mai era un pic și efectiv n-aveau să se

*Ma apropiu de punte, mă uit în Rocnișoara. Apa seamănă cu pielea unui animal mort de frică. Merele putrede de coapte și mirosul finului uscat. Praful și soarele îmi intră în gură. Lipitorile și fînțarii. Un băiat fugărește o fată. În satul ăsta nimeni n-a înecat pisoii.*

Răcoarea pătrunde prin pereti, prin oase. Intră cei de la țară și se pun pe bocit. Numai eu și bunicul. Nu simt nici o durere. La bucătărie socăcițele pregătesc sarmale. Zboară mustele și se așază. De cealaltă parte a ușii plînge motanul. La etajul de sus se trînteste ceva. Tata îmi șoptește că nu putem plăti o masină, c-o să trebuia să-l ducem pe umeri pînă la groapă, prin tot orasul pînă la groapă.

- Io nu mi-am bătut joc de nici una, da' cînd una să simtea tare sîngură o mai înghesuam într-un tufiș, că doară nu era păcat.

Trebuia să fi împlinit 18 ani ca să te numesti fecior și tatăl tău să-ți spună: Ia și tu cinci lei și du-te să vezi orașu'.

Poarta de lemn prăfos. Cotcodăcitură și grohăituri și șatra scîrțîind și poalele bunicii fîșîind.

Bunicul nu-și lăsa barbă. Miere de albine la ei niciodată n-am mîncat.

*Iarba. Ciorile și balega. Rocnișoara și cerul. Timpul agățat de stîlpii de telegraf.*

Ca un solz de pește luminează zăpada. În schimbul vieții, bunicul a trebuit să învețe limba lupilor. Iar n-am putut dormi de tîne, spunea bunica dimineata.

*Trenul către Coștui nu mai circula decît în mintea oamenilor. Cimitirul era plin de prune zemoase. Paralitiții satului zîmbea senin. La cooperativă îi se răspondeau că vinul curge, că nu-i sec...*

*Copacii începeau să-și îngroașe coaja.*

- La ce te gîndești, bunicule?

Camea de găină îi mirosea a găinat. Cea de oaie putea hid. Tăiteii în lapte semănau cu viermii.

*Mamele Colorado își dadăcesc pruncii cum și unde trebuie mușcat cartoful și cum să te feresti de dusmană, de Coropisnița.*

*Rocnișoara clipoceste. Cleanul mai fură o gură de aer.*

mai cunoașcă lingvistic, ci doar genetic, sufletește. Viata avea pentru urmași niste coordonate atît de generoase - rîvnită deseori chiar și de extraterestri - încît ei își găseau nu doar cîte o scuză convingătoare pentru fiecare mare schimbare, ci se înfuri-au imediat, se simteau înapoiati, dacă nu schimbau în fiecare zi cîte ceva.

Astfel, casa a devenit întrutotul nouă, lăudată de locuitorii ei, pomenită în mai multe jurnale de călătorie ale peregrinilor, pînă la adevărul istoric conform căruia trebuie să vină un cutremur devastator ca să-ți poți da seama ce frumoasă ți-a fost casa.

Șarpele casei n-a avut ce să-i facă cutremurul, căci moartea, cutremurul și căsnicia vin de la Dumnezeu, iar urmașii s-au apucat numai decît de lucru, înfrîngîndu-și disperarea, și au construit o altă casă. Printre ruine fără folos și ruine de mare folos, urmașii au devenit tați, bunici, unii chiar străbunici. Urmașii urmașilor de altădată, după îndelungate plictiseli, meditații, răzburări, iubiri și beții, au ajuns la concluzia că un pămînt anume poate nu e chiar blestemat, dar poate deveni blestemat, și chiar poate blestema, dacă tot rîmii în el, doar în el pînă să te prindă blestemul pămîntului. S-au hotărît să plece spre un alt pămînt, rătăciți prin atîtea sentimente confuze, plini de dor și de ură în general, chinuți de resemnări și vedenii paranoice, de scîrbă și dăruire copilăroasă, plini de ei și de cei ce visau să devină. Au vîndut mobila de după cutremur, ceasurile de aur și de argint, pianul și covoarele, marmura scărilor, apa din piscină, vasele de flori, canapelele, hainele, perdelele, icoanele, talismanele, lumînările neîncepute, bibelourile aduse de cine știe ce bunic sau străbunic din pămînturile fostei făgăduinte, pe urmă au mai scotocit prin pivnițe neatînsse de războaie sau cutremure, prin dulapuri și seifuri, grăbiți de obsesia plecării, cu puțin înainte de a veni vremea celui alt amar istoric - aparținînd în exclusivitate pribegiei - conform căruia trebuie mai întii să-ți părăsești pămîntul, ca să poți măsura cam cît de blestemată ți-a fost casa. Ultimele cercetări - unii vorbeau și despre o comoară străveche, o bogăție legendară, mult căutată prin temelii și mult negăsită - au scos la iveală culturile aurite ale unei afaceri cu sanse reale de izbîndă: o avalanșă de vechituri scumpe, bijuterii îngropate pentru zile negre, inele, curele, ceasuri nevîndute, iconițe, fete de masă, perdele brodate manual, frînturi de basoreliefuri, struguri de piatră, miresi rupte de piatră, păsărele de piatră, aripi, chestii...

Nimeni n-avea timp să se gîndească la șarpele casei care stătea bine acolo unde era, dacă mai erau undeva.

L-au vîndut doar cu o zi înainte de plecării, înconjurat de pămîntul pîrjolit

Cerasela STOȘESCU

STRIP-TEASE

scriu un cuvînt numai pentru acest poem și e ca și cum mi-aș dezgoli un picior în scot încetîșor prin crăpătura rochicii încă un cuvînt și celălalt picior îl urmează o mîna alta apoi un sîn și celălalt gîtul urechile răsar din păr un adevărat număr de strip-tease, dom'le, poezia asta o, nu, numai un poem sau două ar putea să fie așa oricum nu se uită nimeni la tine și te îmbraci repede la loc ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

STRĂIN

privesc o clipă fereastra și nu pot să rezist să-ți soptesc numele cu mîinile lipite de caloriferul rece aproape mortal știu, ei bine, știu foarte bine nu sînt decît o anatema și nimic altceva poate numai o secundă înflorită din pura ei nebunie exactă, poate sînt cu totul altceva, te-am iubit am bătut încet la ușa cu grilajul metalic nu m-au cunoscut, ce să fac? un simplu gest, o mișcare sinuoasă a mîinii spre gît, îmi ajunge să pun o mînă pe cer.

NIMIC DE SPUS

nu pot să vă vorbesc astăzi tîn un greiere în gît și niste furnici mi se plimbă prin vene în șiruri nesfîrșite foșgătoare îmi furnică umerii în piept a ațipit o pasăre mută și două vrăbii cenușii îmi ciugulesc retina pînă îmi dau lacrimile.

DE SINGURĂTATE

ne scuturam de frig ca de singurătate ne iubeam ca prostii (sau ca alții) în fiecare zi după o retetă secretă tu vii din șiruri lungi de tătari ai ochi de foc trupul tău arde viu și se-naltă prin mine ne iubeam ca toți alții în fiecare noapte după o retetă pierdută eu vin din șiruri lungi de bărbați cu umeri furnicați de păsări dumnezeu numără lacrimile femeilor și picăturile mele de vin de sînge te iubesc ești o pasăre caldă dormi la geamul meu și-ți crești puii în frig și în soare pînă la tine-i o scară de foc tălpile-mi ard și pașii-ți mici ți-i aud pe covorul roșu invadat de pisici ai ochii de foc și lacrimi fierbinți sînt singur cu tine sînt singur cu toți.

unde odinioară se afla casa lor, înconjurat parcă de memoria lor, și unul dintre urmașii urmașilor urmașilor a crezut că a găsit vreo emblemă încă nevîndută sau vreo jertfă adusă din vremuri imemoriale zeului prostiei.

Numai cînd l-au prins să-l vîndă și-au dat seama că e viu.

Cu o privire supra-vietuitoare, șarpele caselor i-a încremenit rostind într-o limbă destul de evoluată:

- Sper că nu vă veți apuca să cercetați și ce am în cap!

Și doar vreo doi dintre urmașii fără sfîrșit și-au dat seama că marile schimbări, dispariția și apariția caselor, se datorau mai mult decît oricînd nevoii lor ciudate de a pleca cu sufletul împăcat.



# Contra meliorismului

Radu VOINESCU

Umanitatea a început atunci când omul a avut pentru prima oară conștiința propriei imperfecțiuni. Așa s-a născut și ideea de morală. O privire, fic și fugară, prin istoria lumii, urmărind tocmai firul eticilor care au influențat anumite epoci nu se poate dovedi decât descurajantă pentru acela care mai poate crede în meliorism. Pentru că *homo sapiens sapiens*, specia căreia îi aparținem, a rămas neschimbat de sute de mii de ani. "Aceleasi doruri mascate-n altă haină", cum ar fi spus poetul.

Cît privește posibilitatea ca omul să îndrepte lumea, așa cum credeau cei care au lansat meliorismul drept concepție etică (*melior, meliorare* - a îmbunătăți, în latineste) - George Eliot, Herbert Spencer, John Dewey - ea nu pare a găsi vreun temel în realitate. O analiză dezbătată de orgoliu aplicată la evoluția viețuitoarelor pare să ne arate că nu am apărut pentru a face viața mai bună pe pământ, ci dimpotrivă. De la ivirea omului, și, mai ales, de la afirmarea din ce în ce mai accelerată a condiției sale de *homo tehnicus*, nu asistăm decât la ruina echilibrului ecologic, la dispariția unor specii de viețuitoare, culmea, nicidecum în rivalitate cu noi pentru supremație pe Terra sau pentru resurse de hrană; să ne gândim doar la cîți elefanți sînt uciși pentru ca fiindesii să împodobească locuințele celor cu dare de mină și cu gusturi artistice rafinate. Dorința de frumos ca forță malefică, cine s-ar fi așteptat la una ca asta!? Omul pare a fi apărut ca să distrugă lumea, să pună pe foc pădurile, să omoare focile și balenele, să ardă hidrocarburi pentru a umple atmosfera de noxe. Care este, atunci, rolul său ameliorativ?

Pînă să ajungem la scară planetar-ecologică, reflecția despre acest subiect, omul, ne cere să încercăm clarificarea lucrurilor rămînînd în zona psihologiei noastre și mai ales a propensiunii spre mai bine. De fapt, este de făcut o disociere. Sînt doctrine care l-au vrut pe om perfect și sînt doctrine care l-au vrut doar mai bun. Și cum perfecțiunea este tot atît de absurdă ca și imperfectiunea, primele nu au provocat decât tragedii. Nu ar trebui să ne îndoim nici o clipă de bunele intenții ale Inchiziției. Tribunalele acesteia, torturile, arderile pe rug porneau din singura, fanatica dorință de a da perfecțiune omului. Cu forța. În numele unei morale revelate sau numai imaginate de mintea vreunui posedat precum Girolamo Savonarola. Mai aproape de noi, Lenin, Hitler sau Mao Tse Dong au ilustrat și ei orozarea unui sistem generalizat avînd drept țintă omul desăvîrsit.

În chip fatal, o morală a perfecțiunii nu poate fi decât una de tip violent. În care o castă detinînd puterea impune majorității un set de norme. Este cazul unor națiuni, state etc. Dar funcționează, în comunitățile închise, o etică a cărei violență este subtilă, disimulată pînă în momentul în care intervin accidente în derularea vieții după prescripții. Ceea ce se întîmplă în interiorul confrerii militare ori în sînul comunităților monahale sau eclesiastice. Dacă în privința vieții de cazarmă normele dure au un atribut, ca să spun așa, al sincerității, al unei anumite exteriorizări, în ceea ce privește blîndețea comportamentului celor care au ales viața monahală acesta disimulează o duritate la fel de mare. Prin disciplina de fier, prin severitatea regulilor, prin penitențele la care cei din interiorul mănăstirilor se supun. De bună voie sau prin servituțile "ascultării". Ordinea religioasă impune o etică totalitară. Înutil, însă, de vreme ce nici una dintre religii nu a izbutit, pînă acum, să creeze omul deplin, perfect. Dedesubtul straielor sobre, dincolo de figurile ascetice nu vîd decât tot omul, cu patimi care zi de zi trebuie înfrînte prin post și rugăciuni, prin flagelări, prin controlul confesionalului.

Au fost ieziuții și templierii superiori, în planul virtuților umane, contemporanilor? Am luat exemple în care ordinea religioasă a fost împletită cu aceea de tip militar. Dar au reușit franciscanii, dominicanii, benedictinii, carmelitele, isihastii să influențeze în vreun fel evoluția unei ființe umane, în sens generic, mai aproape de perfecțiune? În nici un caz. Cum nici yoghinii, de altminteri.

Nu există soluție. Trebuie să luăm omul, așa cum îl cunoaștem, ca pe o ființă determinată, ale cărei coordonate psihologice și comportamentale sînt, scrise la scara speciei, imuabile. Nu este vorba de pesimism etic aici, doar de înregistrarea unei situații din păcate fără ieșire. Pentru că nici aceia care au încercat să acționeze în spiritul unei etici a omului mai bun (nu e chiar o tautologie) nu au avut rezultate mai impresionante. Dacă e de presupus că o morală coercitivă a putut naște sentimente și reacții de respingere, atunci îndemnulurile la o viață virtuoasă, dedicată șlefuirii unor trăsături pozitive, ar fi fost de așteptat să facă nu doar prozelești (aceștia nu au lipsit, se cunoaște, nici în privința eticilor perfecțiunii, profetii au avut mereu discipoli care să pună mai presus de orice îndeplinirea preceptelor maestrilor, reprimînd fără milă orice împotrivire în numele apărării de un atac la sacralitatea modelului), ci să ducă, mai devreme sau mai târziu, la conturarea unui profil al personalității umane epurat de tendințele și impulsurile animalice, cele dezavuate de mai toate culturile și cultele, mai puțin cele sataniste. Ceea ce nu s-a întîmplat. Nu este relevant să abordăm

## arheologia spiritului

cazurile izolate ilustrate de oameni ale căror predispoziții spre bine - mă gîndesc la un bine care transcende limitele periculoase ale dictonului "Adevăr dincoace de Pirinei, fals dincolo", ceea ce pare, desigur, hazardat <sup>1)</sup> - și a căror viață s-au dovedit exemplare. Maximilian Kolbe, preotul catolic preferînd să împărtășească soarta evreilor asasinati la Auschwitz, Maica Tereza dedicîndu-și viața și energia ajutorării oropsiților din cele mai funeste locuri ale lumii, sau, mai în vechime, Saul din Tars împărțindu-și averea și alegînd să trăiască mai mult decât auster în comparație cu modul de viață avut mai înainte, făcîndu-se propovăduitorul unei religii noi, în a cărei lumină credea. Ori Sfîntul Francisc din Assisi, întemeietorul unui ordin călugăresc de un extrem ascetism. Sînt individualități și viața lor a depins de structura cu care s-au născut. Pentru că unii oameni se nasc mai buni decât alții. În general, însă, omul nu este bun, cum credea Rousseau. El sînt profund îl împiedică ("le moi est hâisable", din nou Pascal), ceea ce este de creier. mostenită de la reptile, numită *olfacotriatum corpus striatum*, care guvernează reacțiile primare, agresivitatea, instinctele, în general acele porniri care configurează așa-numitul nostru egoism. Sistemul limbic și neocortexul, cu Zona lui Broca, au apărut mai târziu pe scara evoluției, iar supracontrolul acestuia din urmă nu este suficient de puternic. Ba rolul cortexului ar fi, de cele mai multe ori, acela de a filtra, transfigura, disimula tot ce porneste din adîncurile noastre filogenetice și ar putea încălca norma socială sau ar putea dauna imaginii de sine.



A PATRA ELEGIE  
Lupta dintre visceral și real (I)  
„Învins în afară...”

Ceea ce îl face, cu toate acestea, respectabil pe om - pentru că nici despre un om funciarmente rău nu se poate vorbi - este ambiția lui de a deveni mai bun. Altfel nu ar fi fost cu putință șirul de sisteme etice care au marcat, cum spuncam mai înainte, epocile. Dacă nu cumva și această tendință are o bază legată de originile noastre de dinainte de antropoid pentru că, se cunoaște, ocrotirea progenerării sau a perechii sînt comune celor mai multe dintre specii, chiar dintre care au precedat mamiferelor sau de vertebratele pe scara evoluției (dacă nu acceptați ideea de evoluție în sens darwinist, atunci este suficient să vă închipuiți, pur și simplu, o scară ce ierarhizează ființele după gradul de complexitate anatomo-fiziologică și după dimensiunile și performanțele sistemului nervos). Pentru etologi nu mai este de mult un secret faptul că mila, un sentiment pe care majoritatea dintre noi îl considerăm profund omnesc, am mostenit-o de la patrupedele din care ne-am ridicat.

Am vorbit despre reformatorii fanatici, dar istoria doctrinelor morale este formată cu precădere din sistemele propuse de reformatorii blînzi. Accia care doar propuneau calea fără a încerca să o și impună cu mijloace violente. Fie că s-au datorat unei singure persoane și, eventual, discipolilor acesteia, fie că s-au cristalizat în cadrul unor sisteme sociale, prin adăugiri și formulări succesive - cum a fost cazul moralei brahmanice - modelele umane de acest tip nu sînt, în esență, decât rezultatul credinței naive că omul poate fi mai bun. Consecința ar fi că și societatea din jurul lui, lumea însăși ar deveni nu doar mai suportabilă, ci de-a dreptul frumoasă. Există chiar convingerea într-un frumos moral, cel puțin de la Aristotel încoace.

Dar preocupările pentru sisteme etice sînt mult mai vechi. Iar grecii nu au prioritate. Am amintit despre lumea brahmanică și merită citat Nehru, care socotea că prin ideea de a vedea un singur spirit în toate și totul într-un singur spirit, cum se afirmă în Upanișade, s-a instituit o atmosferă de toleranță și de înțelepciune, de acceptare a libertății de gîndire mai ales în chestiunile care sînt legate de credință. Să credem că o idee i-a putut face pe oameni să se schimbe? Că a putut determina atitudini și comportamente? Mai curînd ar fi înclinat să socotească apariția acestor concepții ca izvorînd din nevoia de a justifica anumite conduite. Probabil că mai înfiu a fost modelul practic, a existat cineva sau

chiar un grup de oameni care, trăind conform naturii lor, au găsit de cuviință să teoretizeze și să ofere o platformă metafizică unui țel care se afla în ei înșiși. Ori pe care cutuma din interiorul comunității îl patentase ca fiind valabil. Înainte de a fi principiu, orice idee morală este o conduită la cuiva. <sup>2)</sup>

Buddha a avut revelația din acea noapte miraculoasă a anului 531 pentru că a vrut-o, a avut nevoie de ea. Numai ulterior a intervenit acțiunea lui de propovăduire, de formare a unor discipoli. Raportul pe care un inițiator de doctrină l-a avut cu eul său a fost baza orientării sistemului pe care l-a propus. <sup>3)</sup> Pentru că unii au tendința de a-și domina sinele, alții de a-i da frîu liber sau măcar de a-l pune în acord cu realitatea. În primul caz se înscriu sistemele indice - brahmanismul, buddhismul, yoga, jainismul -, dar și taoismul, dar și morală creștină sau cea musulmană. În al doilea, hedonismul - epicureicii sau cirenaicii, dar și cei de azi -, care se bucură de plăcerile vieții sau și le creează nu pornind de la filosofia cuiva, doar lăsîndu-se să plutească în valurile onctuoase ale ispitelor pe care le oferă ceea ce se numește, cel mai adesea peiorativ, societatea de consum. Filosofia consumului e "teoretizată" de reclamă și de subiectele filmelor care rulează în sălile de cinematograf, de colportarea stiriilor privitoare la viața de lux a vedetelor sau a magnatilor finanțelor și industriei. Este, asadar, o filosofie *in actu*.

Nu putem lua în discuție nici o idee etică fără a face apel la mobilul care stă la baza oricărei reflecții și a oricărei acțiuni: fericirea. <sup>4)</sup> Că drumul spre fericire este unul care implică persoana, individul, sau că el este legat de colectivitate au fost concepții care au marcat gîndirea și practica umană, cele două căi putînd constitui și un criteriu de clasificare a doctinelor morale. <sup>5)</sup> Între ascetismul yoghin și colectivismul comunist sau fascist este cuprinsă întreaga zbatere a omului către fericire. Punctul de echilibru - calea mediană a confucianismului. "Omul înțelept care s-a identificat cu legea morală, urmînd în mod constant linia mijlocie, egal îndepărtată de extreme, acționează conform îndatoririlor situației sale, fără a dori ceva care să-i fie străin. Înțeleptul care s-a identificat cu legea morală își păstrează totdeauna destulă stăpînire asupra sa pentru a-și îndeplini datorile stării lui în orice condiție s-ar afla", spune Confucius. "Cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine" va formula, două mii trei sute de ani mai târziu, Immanuel Kant. Ceea ce dovedește încă o dată că în acest interval de timp omenirea nu se schimbă. Ba mai mult, desi aparenta istorică - civilizată, chiar unele moravuri - ar fi putut înșela, nici măcar spațiul geografic nu a schimbat datele esențiale ale căutării unei soluții. Care, atunci ca și acum, poate să cultive disciplina interioară, o anumită relație cu divinul - particulară sau în sînul bisericii, stoicismul cel mai lucid, întoarcerea la natură, asceza sau luxura. Rezultatele nu vor fi niciodată însă pe măsura eforturilor. Sub pojghita politetii, dincolo de cuvintele cu care-și motivează actele, omul rămîne aceeași ființă despre care Pascal clama aproape cu disperare: "mărire și lepădătură a universului". Sacrificiul cristic și două mii de ani de istorie creștină a unei importante părți a omenirii nu au reușit să o mîntuie pe aceasta de păcat. Au dispărut trufia, zgîrcenia, pizma, lenevia, desfrînarea, lăcomia, mînia, cele șapte păcate capitale cu care se războiau medievalii? Nu. Conștiința de bine și de rău, oamenii fac așa cum le dictează nevoia. <sup>6)</sup> Există vreo religie care să fi schimbat ceva în ceea ce-i privește pe adeptii ei? Dacă vedem laolaltă, îmbrăcați în haine "europenești", cum se întîmplă adesea, practicanții ai mai multor religii, dacă îi urmărim acționînd în împrejurări care nu țin de vreun ritual, ci de derularea vieții zilnice, de comerț, de afaceri, de distracții (mai puțin cînd acestea sînt legate de sărbători unde, inevitabil, ritualurile și credințele își spun cuvîntul) este aproape imposibil să identificăm confesiunea căreia ei îi aprin. Dacă parcurgem oricare operă literară a lumii, dacă vedem oricare film sau oricare piesă de teatru este fără dubiu că nimic din ceea ce se reprezintă acolo nu ne este străin nici nouă, de la trădare, la sacrificiu. Pînă și superstițiile se aseamănă și le putem regăsi atît la contemporanii noștri, cît și la cei vechi. *Nil novi sub sole* în materie de umanitate.

Dar nu numai doctrinele morale sau religiile n-au reușit nimic în ceea ce privește comportamentul nostru. Legile pe care o societate sau alta le-a creat - de la *Codul lui Hammurappi* și *Decalog la Carta Națiunilor Unite* - au reglementat, cel mult, relațiile dintre oameni în ceea ce privește proprietatea, contractele, modalitățile de transmitere a bunurilor, regimul familiei, raporturile cu instituțiile statului. N-au făcut să dispară hoția, incestul, crima. După cum nici închisorile sau execuțiile nu au izbăvit lumea de asasini sau de trădători. Proportional, cred că avem tot atîta criminalitate cîtă în Evul Mediu sau în timpurile biblice. Considerațiile lui Michel Foucault despre inutilitatea sistemului pedepselor și despre perversitatea acestuia sînt de o deconcertantă valabilitate și pentru viitorul mai îndepărtat ca și pentru trecut și prezent.

În luna mai a acestui an o fotografie de presă făcea înconjurul Pămîntului: doi criminali spînzurați în mijlocul unui sat libanez. În jurul cadavrelor afirmînd în streanguri, mulțime adunată. Fetele sătenilor, dar și ale reprezentanților autorității, care numai cu cîteva

minute în urmă asistaseră la convulsurile celor doi - de altfel condamnați de un tribunal legal - exprimau mai mult curiozitatea decît oroarea. Pentru cei care mai cred că moravurile s-au îndulcit în vremea din urmă, imaginea ar putea să surprindă. Ori cînd o execuție publică ar aduna în piete tot ațîția inși - femei și bărbați - ca în Evul Mediu, cu inima fremătînd de o emoție în care s-ar amesteca interesul și teama, pe un fond obscur dar care poate fi bănuț ca aparținînd unei porniri către violență și sadism. Conflictetele din diferite zone ale globului derulate în acest secol au dovedit, pentru cine mai avea nevoie, că posedăm un bagaj imens de agresivitate, că sînt destui aceia dintre noi gata să făptuiască monstruoase torturi și crime. Ori cînd criminalii de război și teroristii vor găsi - culmea! - o motivație "nobilă" pentru asasinatele pe care le comit. Holocaustul. Gulagul, reeducarea, masacrele de la Dien Bien Phu sau Da Nang (aceștea avîndu-i ca autori pe militarii națiunii celei mai civilizate a lumii), dezlanțuirea de ură de la Sarajevo și ororile din Transnistria, genocidul din Ruanda s-au petrecut în acest secol, în zilele noastre.

Mai tare decît orice cod de legi este codul nostru genetic. În care avem înscrise toate datele care determină comportamentul speciei. Nu s-a detectat însă gena ipocriziei sau a avarității. Sîntem așa cum ne stim de cîteva sute de mii de ani. Și vom rămîne așa. Un om mai bun ține de o altă specie. Care nu s-a născut pe Terra și nu sînt speranțe că se va naște, de vreme ce modificările care conduc la crearea de specii noi survin (dacă survin) la intervale uriașe de timp. Văzut din această perspectivă, supraomul lui Nietzsche ar fi rezultatul unei supraclasificări în cadrul genului. O altă configurație de gene, un alt alfabet al informației biologice. Adică altceva decît noi, așa cum *homo sapiens* este diferit de *homo habilis*.

Pînă atunci, omul rămîne desăvîrsit în nedesăvîrsirea sa. Ceea ce poate avea și părți bune. Supraomului i-ar reveni toate sanselle să fie plictisitor.

### NOTE:

1) Hazardat și nu prea, de vreme ce Aristotel deja, în *Etica nicomahică*, enunța că "Binelui luat în două sensuri, unul absolut, altul relativ, este individ".

2) Statutul de întemeietor de doctrină al lui Socrate, de exemplu, nu poate fi pus la îndoială. Desi judecățile sale erau tributare, cel puțin în parte, școlii sofiste, desi se pare că îi audiasse pe Arhelaus și pe Anaxagoras, citîndu-i pe Platon și pe Xenofon ne putem da seama că atenianul reprezintă mai mult decît o sinteză și un pas înainte în gîndirea filosofică, viața lui, ca și învățătura, fiind în manieră indubitabilă fructul hotărîrii proprii de a se angaja pe o cale pe care el însuși o construia. Trecînd peste interpretările care s-au dat de-a lungul timpului acestui concept, daimonul socratic este, în ultimă instanță, expresia unei programări genetice a individului, programare care îi orînduiește destinul. Este o observație de bun simț aceea că, dincolo de normele în care se încadrează mai mult sau mai puțin, fiecare trăiește conform naturii sale.

Nu altfel stau lucrurile în ceea ce îl privește pe Iisus.

3) Categoric, o lucrare de tip științific ar lua în considerare mai multe fațete ale fenomenului. În fundamentarea unei doctrine morale, mai ales atunci cînd aceasta izbuteste să cîștige adepti la scară macro-socială, cum s-a petrecut cu marile religii, sînt implicați factori multipli: tradiții, istorie, mentalități, politică, mediul, clima, traumele colective, victoriile, tipul uman preponderent în aria geografică respectivă etc. Și - de ce nu? - interesele.

4) Iată o observație a lui Cicero: "După cum legile au în vedere fericirea tuturor mai presus de fericirea individuală, tot astfel omul bun și înțelept, care se supune legilor și cunoaște îndatoririle cetățenescii, ține seama mai mult de interesul tuturor decît de acela al unui singur om sau de al său. Nu este mai condamnatibil trădătorul de patrie decît cel care trădează interesul și fericirea tuturor pentru fericirea sa".

5) Un mobil pe cît de concret în urgenta sau în impulsurile pe care le generează, pe atît de confuz atunci cînd este vorba să fie prins într-un concept. "Din păcate - scrie Kant în *Critica rațiunii practice* - conceptul de fericire este un concept atît de nedeterminat, încît, desi orice om vrea să ajungă la ea, totuși el nu poate spune niciodată exact și de acord cu sine însuși ce dorește propriu-zis și ce vrea. Aceasta din cauză că toate elementele care aparțin conceptului de fericire sînt în totalitatea lor empirice, adică trebuie să fie împrumutate de experiență (...)". În această contradicție rezidă diferențele dintre sistemele etice. Cum am spus, acestea sînt generate de structura unei individualități (chiar și o colectivitate poate dobindi, în împrejurări anume, trăsătura de omogenitate psihologică predispunînd la un consens asupra lucrurilor care o privesc din punctul de vedere al entității pe care o constituie, exemplul esenienilor ca și al noilor secte religioase ce uneori nu numără în rîndurile lor decît cîteva zeci sau cîteva sute de adepti fiind suficient de relevant) care configurează calea morală în funcție de ceea ce simte, mai mult sau mai puțin lămurit că ar fi drumul spre fericire.

6) "Cunoașterea adecvată a binelui sau a răului nu poate înfrîna nici un afect întru cît este adevărată, ci în măsura în care această cunoaștere este un afect mai puternic decît afectul de stăpînit, numai în această măsură va putea să înfrînzeze acel afect", socotește Spinoza. Cu alte cuvinte, o schimbare a pornirilor noastre nu poate fi determinată decît dacă sîntem atașați mai mult de un alt imbold, sîntem animați de o pasiune mai mare pentru altceva sau pur și simplu din frică. În termeni moderni, fenomenul se numește "disonanță cognitivă".



# Filosofie, poezie, mistică

Bogdan Mihai MANDACHE

Recentul volum purtând semnătura profesorului Pierre-Jean Labarrière\* are în obiectiv structurile conceptuale proprii oricărui act de gândire, urmărește implicațiile estetice literare în filosofia zilelor noastre, situându-se în prelungirea unor reflecții anterioare cuprinse în *L'unité plurielle*, *Le discours de l'altérité*, *L'Utopie logique*. Filosofie, poezie, mistică: între aceste cîmpuri diverse ale cunoașterii, prezentul text desenează un periplu marcat de interiorizare și exteriorizare, propune o deconstrucție a datului original și a renasterii sale pornind de la propria interioritate; este o cercetare asupra raportului între unitatea fundamentului și pluralitatea formelor expresive. Demers dificil, atît prin tematică și anvergură, cît și prin existența unor lucrări valoroase aparținînd lui Gilles-Gaston Granger și Mikel Dufrenne, subsumate aceluiași subiect.

Filosoful francez își plasează reflecțiile sub triplul semn al lui Meister Eckhart mistic, Dante poetul și Hegel filosoful: "referindu-mă la fiecare din aceștia nu ca la un specialist al unui cîmp determinant al cunoașterii și acțiunii umane, ci pentru că, prin proximitatea cu care s-au atastat respectu-unei discipline a gândirii și acțiunii,

pierre-jean labarrière

poïétiques

quand l'utopie se fait histoire

puf

philosophie d'aujourd'hui

ei au fost și s-au vrut *frontalieri*; ceea ce vrea să spună că misticul a fost de asemenea poet și filosof, că poetul a știut să încerce partea nocturnă a periplului nostru comun și să exprime în clar gândirea, și că filosoful - ceea ce va mira mai mult - nu a fost străin de cîntul verbului, nici de rigoarea proceselor experienței. Iată ce ne autorizează să recunoaștem în fiecare dintre ei luntrasul circum-navigațiilor noastre infernale, conducîndu-ne prin obscuritățile reflecției către lumina unicului poem mestesugit sub imaginile lui Dumnezeu, ale Frumuseții, ale Gîndirii". Se caută simplitatea unei atitudini, a unui gest unic al gîndirii, dincolo de un sistem particular de organizare a discursului, în încercarea de a înțelege maniera în care se structurează diversele experiențe sub dubla rațiune a unei inteligibilități interioare și a unei comunicabilități exterioare.

Dacă *stylos*-ul grecesc desemna orice specie de coloană sau de stelă, iar *stilus*-ul latin se referă la un instrument al scrisului, astăzi prin *stil* definim rezultanta unei interacțiuni între datele obiective preexistente și maniera proprie creatorului de a se raporta la datele culturale, lingvistice și la lume; stilul devine un concept operatoriu care conjugă cunoașterea unor coduri cărora creatorul li se supune și proprietatea singulară de a adapta aceste reguli, de a pro-

duce o breșă în sistem, în vederea unei mai bune expresivități: "vom vorbi atunci de stilul unei opere vizînd coerența sa originală, sau de stilul unui autor înțelegînd tipul de stăpînire de care face dovadă în privința materialelor discursului - limba și elementele cosmologicului; există o tensiune structurată între aici și altundeva, între acum și atemporal, între imediat și mediat, între prezentă și absentă, între valori normative și originalitatea timpului de expresie, toate acestea desemnînd "dimensiunea deopotrivă individuală și individualizantă a operei, în dublul său vector al semnificației, atît exterioară - comunicatională, cît și interior-reflexivă".

Filosofie, poezie, mistică: trei domenii distincte care pun în aplicare resurse expresive originale, trei atitudini ce păstrează culoarea proprie, care conjugă într-o manieră asemănătoare constrîngerile exterioare și libertatea de creație. Între aceste domenii, raportul nu presupune juxtapunerea elementelor asemănătoare, continuitatea sensului trece prin discontinuitatea care implică accesul la o "logică a sursei", care armonizează universalitatea și singularitatea; pentru P.-J. Labarrière, procesul de creație este deconstrucție și (re)năștere.

În prefața la *Fenomenologia spiritului*, Hegel afirma că "nu este dificil a vedea că timpul nostru este un timp al nasterii și trecerii la o nouă perioadă", după ce analizase rupturile politice și religioase cunoscute de secolul al XVIII-lea; năsterea, dincolo de acceptiunea academică sau mundană, este un eveniment producător de sens, prelungirea necesară a unei maturizări a perioadei anterioare. "Năsterea articulează producerea diferentelor și gestiunea unității lor, reînnoirea la origine și mișcarea de înfaptuit, interiorizarea și exteriorizarea după ritmul imanent al cunoașterii conceptuale", precizează filosoful francez, P.-J. Labarrière.

Poezia exprimă această putere creatoare în manieră proprie, printr-o neîncetată aplecare asupra formelor limbajului. *Divina comedie* este un adevărat drum inițiativ care permite parcurgerea etapelor de la o trezire progresivă - o formă autentică a nasterii - pînă la adevărul lucrurilor și al sinelui. O dată trecute probele Purgatoriului, în cercurile Paradisului apar frumusețea și libertatea, un mod nou de a fi care deschide posibilitatea unei creații infinite.

Considerațiile de mai sus nu sînt străine nici misticii, înțelegă ca uniune a sinelui cu esența; Meister Eckhart vine spre omul zilelor noastre cu puterea gîndirii sale și verva expresiei, dar nu se dezvăluie decît celui ce consimte să rămînă în așeza textelor sale. Pierre-Jean Labarrière este unul dintre aceștia, traducînd, împreună cu Gwendoline Jarczyk, în franceză: *Du détachement*, *Le château de l'âme*, *Les Traits et le Poème*, *L'étincelle de l'âme*, ceea ce i-a permis să sesizeze cu acuitate structura limbajului eckhartian, viziunea sa asupra lumii, sensul unor noțiuni-cheie (scînteia sufletului, abandon, detasare, năsterea omului în Dumnezeu și năsterea lui Dumnezeu în om).

Pierre-Jean Labarrière își păstrează nealterată pasiunea pentru misticii speculativi, convins că, pe urmele lui Hegel, Dante și Eckhart, timpul nostru poate inventa un stil de logică prin care să se evite plictisitoarea alternativă între susținătorii unității și apărătorii diferenței, în favoarea unei convergente logice. Din acest unghi, nimeni nu poate fi surprins de afirmația filosofului și poetului Pierre-Jean Labarrière: "Poezia și filosofia mi-au apărut de la originile lor grecești ca două expresii diverse, articulate una celeilalte, ale unui singur mod de gîndire".

● Pierre-Jean Labarrière, *Poïétiques. Quand l'utopie se fait histoire*, Paris, P.U.F., coll. "Philosophie d'aujourd'hui", 1998.

"Dincolo" de ocultism

## Enigmaticele surse inițiatice

Vasile CONSTANTINESCU

*Din nou filiera ebraică (3)*. Referitor la căile pe care se poate ajunge la substratul inițiativ al Bibliei, Eliphas Lévi precizează: "Judecata lucrurilor comune prin antiteză este un mare secret al kabalei și una din căile oculte ale exegezei. Cheia este reprezentată prin două triunghiuri, unul drept, altul răsturnat, formînd steaua în șase colțuri a pecetii misterioase a lui Solomon. Fiecare din aceste două triunghiuri, luat separat, reprezintă o idee incompletă și în consecință radical falsă despre absolut; numai împreună reprezintă adevărul". Și continuă astfel, ca o abordare frontală a problemei: "Să aplicăm acestea pentru înțelegerea Bibliei. S-o deschidem la primul capitol al Genezei, de exemplu. Găsim în el istoria creației lumii în șase zile. Să răsturnăm sensul, să luăm antiteza; vom avea creația lui Dumnezeu în șase nopți. Aici e nevoie de o explicație; Dumnezeu, ne spune Geneza, l-a făcut pe om după chipul său și filosofia probează că omul și-a făcut un Dumnezeu care să-i semene. Ei bine, faptul filosofic a servit de bază afirmării teurgice întemeiată pe analiza contrariilor. Progresul observat în spiritul uman, încercînd să-l formuleze pe Dumnezeu, a revelat lui Moise, prin antiteza și analogia contrariilor, perioadele succesive ale creației. În două cuvinte, neputîndu-l judeca pe Dumnezeu decît prin mirajul său în inteligenta umană. Moise a urmărit contururile acestui miraj și l-a așezat la loc mental. Asa a ajuns la cosmogonia lui prin studiul teogoniei universale.

Primul capitol al Genezei, răsturnat kabalistic, dă un rezultat luminos teogoniei universale și nasterii sale progresive în spiritul uman. Luat izolat, rezultatul ar putea părea ireligios, reprezentînd divinitatea ca pe o ficțiune umană. Textul lui Moise, luat separat, pare o fabulă și neliniștește rațiunea; dar dacă unim cele două contrarii pe care le formează steaua cu cele două triunghiuri, vom fi uimiți de adevărul și lumina ei. Fiecare poate citi textul în Biblie și iată inversarea lui, cel puțin cu privire la Geneză:

Geneza ocultă - Primul capitol

Veșnicie, imensitatea cerului și întinderea pămîntului au creat în om ideea de Dumnezeu.

Dar ideea era nedeterminată și vagă, o mască de întuneric peste o imensă fantasmă, și spiritul omului plutea în aceste concepții ca pe ape.

Și a zis omul atunci: Să fie o inteligență supremă! Și a fost o inteligență supremă. Și omul a văzut că ideea era frumoasă și a separat spiritul luminii de spiritul tenebrelor: a numit Dumnezeu spiritul luminii și diavolul spiritul întunericului și a făcut un regat al binelui și unul al răului. Aceasta a fost prima noapte.

Și a zis omul: să se facă o despărțire de netrecut între visele cerului și realitățile pămîntului! Și a făcut despărțirea și a separat lucrurile de sus de cele de jos, așa a fost. Și a numit despărțirea sa imaginară cer; și a fost o seară și o dimineată și a venit a doua noapte".

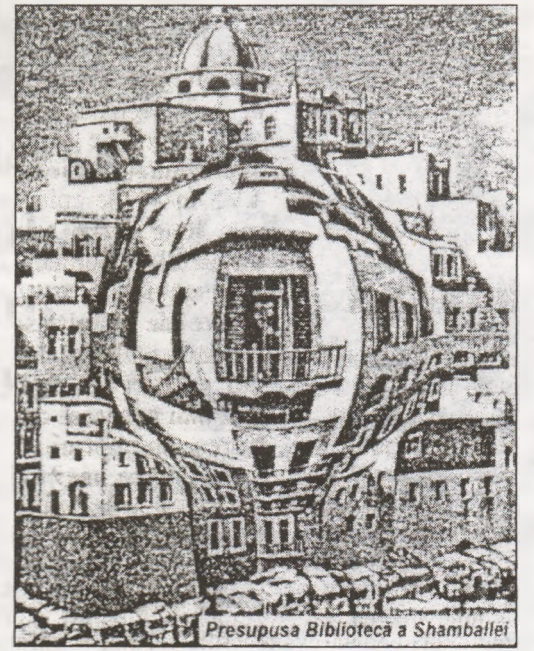
Și tot așa mai departe pentru celelalte zile ale Genezei.

Las la latitudinea cititorului eventualele opinii în legătură cu această viziune a lui Eliphas Lévi. Interpretare ce nu pare a fi totuși lipsită de interes, trebuie să recunoaștem.

În orice caz, ideea că textul redactat de Moise constituie nu doar o simplă colecție de fabule, ci reprezintă o *alegorie* - cu o logică internă în planul raționalității - și presupune deci o "cheie" de lectură, poate fi o ipoteză mai mult decît probabilă, aproape sigură. Problema e însă dacă acea presupusă "cheie" pe baza căreia a rescris, ca redactor, vechile cărți de dinainte de Potop este o *inventie* a sa ori, dimpotrivă, a preluat-o întocmai de la predecesori și a schimbat doar alfabetul (cel enochian), punînd la temelia tuturor cărților testamentare alfabetul format din 22 de semne - ce avea să devină *alfabetul sacru* al vechilor evrei. Schimbare a alfabetului care era prevăzută și ea, de asemenea, în "cheia" respectivă?

E foarte greu, dacă nu chiar imposibil, de formulat un răspuns rezonabil pe marginea acestor presupuneri.

Se pare însă că în ceea ce privește Vechiul Testament, sau cel puțin cărțile ce aparțin lui Moise, redactate sau scrise de el însuși, putem considera că ele implică într-adevăr un anumit "cifru". Ba încă unul care depășește orice



Presupusa Bibliotecă a Shamballei

închipuire ținînd de actualele posibilități ale minții omenestii... Căci unele "descoperiri" contemporane par să dezvăluie lucruri care trec "dincolo" de ocultism, deci și de sfera incredibilului.

Astfel, o serie de informații sînt pe punctul de a ne îndemna să credem că în cazul *științei secrete* aflate în Geneza avem de-a face cu lucruri de-a dreptul "fantastice". Am pus ultimul cuvînt în ghilimele pentru că ceea ce urmează să prezint trece dincolo de limitele logicului, inclusiv "para-logicului". În orice caz, sînt lucruri pe care nu ni le putem imagina decît sub semnul presupunerii că ele țin de o *logică transcendentă*.

Despre ce este vorba? Pur și simplu, Biblia ar fi un... text cifrat de un uriaș computer cosmic. Text în care este descris tot ce a fost, ce este și ce va fi pe această planetă. Și nu numai la nivelul destinului general al omenirii, ci și al fiecărui individ în parte - cu toate evenimentele cuprinse între clipa nasterii și momentul morții.

Dar iată, pe scurt, și povestea acestei "descoperiri". Un mare matematician israelian crede că a găsit un "cod secret" (de data aceastei ghilimelele sînt strict necesare!) al Bibliei pe bază de calculator. Acest om de știință se numește Eliyahu Rips. De peste douăzeci de ani cercetează textul în cauză spre a descoperi posibile combinații de cifre și litere care să ducă la decriptarea unor mesaje aflate dincolo de textul obișnuit. În fapt, el a plecat de la o descoperire mai veche, apărută prin 1930 și datorată unui rabin din Praga. Acesta a avut ideea de a încerca anumite combinații pe serii de litere în cazul Bibliei și a ajuns la următoarea constatare: în cazul primelor cărți, Geneza, Exodul, Numeri (sau Cartea Literelor) și Deuteronom, dacă începea să citească de la o anumită literă, sîrind apoi 50, și tot așa mai departe de cinci ori la rînd, obținea cuvîntul TORAH. Iar faptul semnificativ e că în anumite condiții de alegere a primului semn și continuînd apoi seriile de litere în formula prezentată mai sus, se obținea de fiecare dată, în mod invariabil, același cuvînt: TORAH. Ceea ce, să recunoaștem, nu poate fi un fapt întîmplător. Însă, experiența sa nu a putut trece de această constatare - interesantă, e adevărat, dar lipsită de alte urmări pe planul cunoașterii. Or, preluînd această idee - și dispunînd, în zilele noastre, de un calculator performant, capabil să efectueze milioane de combinații și calcule -, Rips s-a gîndit să generalizeze metoda și să urmărească desfășurarea tuturor combinațiilor posibile. A introdus textul biblic în calculator ca o serie continuă de litere, lungă de 304805 unități. Plecînd de la prima literă se caută toate secvențele alternative posibile care prezintă semnificație, sîrind intervale de 1, 2, 3, 4 litere și, în continuare, pînă la mii de litere sau sute de mii. Apoi se trece la a doua literă din cele 304805 unități și se repetă operațiile. Urmează literele a treia, a patra... și tot așa mai departe, pînă la epuizarea posibilităților cuprinse de cele 304805 semne.

S-a apucat deci de lucru, metodic, dorind să vadă ce rezultate ar putea să apară. Iar surprizele au fost uluitoare, de-a dreptul socante. Între altele, în cazul cuvintelor "Yitzak Rabin" apăreau, în combinație, o serie de alte cuvinte zguduitoare prin mesajul lor: faptul că avea să fie victima unui atentat ("asasinul va ucide"), dezvăluirea numelui asasinului ("Amir"), precizarea datei acțiunii ("anul 5756", cel vechi ebraic; sau, conform calendarului ebraic actual, perioada cuprinsă între septembrie 1995 și septembrie 1996). Iar și mai interesant în cazul de față este faptul că această informație a ajuns, prin intermediul ziaristului american Michael Drosin, la cel care era avut în vedere, Yitzak Rabin însuși, cu 14 luni înainte de termenul fatidic, fără a fi fost luată însă în serios. Și totuși această informație avea să se dovedească, după cum se știe, fatal de adevărată. (Va urma)





## Paul VALADIER Dialogul cu lumea modernă

### Provocarea modernității

Pentru textele fundamentale ale creștinismului, evangheliile lui Matei, Marcu, Luca și Ioan se termină cu procesul care a dus la condamnarea lui Isus; în opinia teologului ieșit Paul Valadier, în evangheliile lui Ioan și Matei prezentarea diverselor aspecte ale vieții lui Isus prefigurează viitorul proces, întrucât apariția lui Mesia nu putea să nu suscite conflicte, contradicții, aparentul triumf al nedreptății. Față de acest proces nu se poate adopta o atitudine irenică, întrucât nu este vorba de un episod judiciar particular, el are o semnificație fundamentală pentru că aduce în discuție raportul creștinismului cu lumea. Acest proces nu are scopul de a închide istoria, el deschide adevărata evoluție istorică; de aceea în *Apocalipsa* lui Ioan nu vom căuta "o viziune eshatologică a sfârșitului istoriei, ci continuarea procesului ca proces zămislinid istoria după perspectiva divină. Procesul permanent grație căruia Dumnezeu, prin Biserică, oferă fiecăruia om intrarea în Ierusalimul ceresc". Paul Valadier, pornind de la premisa că istoria este un continuu proces, își propune să urmărească relațiile complexe, contradictorii, adesea polemice pe care Biserică catolică le-a întreținut cu lumea modernă: "este evident în ochii noștri că relația catolicismului cu această lume trece prin recunoașterea (nicicum admisă de toți) că aici lucrează și mărturisește fără nostalgie unei alte lumi, trecute sau, cel mai des, imaginare. Că place sau nu, că naște entuziasm sau critică, această lume este a noastră și în ea Biserică mărturisește, vorbește, acționează, contestă, este la rândul ei contestată, îl anunță pe Cel care vine. Care este deci raportul de întreținut cu lumea?"

Unul din conceptele cele mai disputate în privința raporturilor Bisericii cu lumea modernă este cel de secularizare; separarea Statului de Biserică, rationalizarea câmpului realului și activităților umane accentuează diferențierile de poziție; diferențierea nu implică imediată ajungere la conflict, el apare o dată cu pretențiile hegemonice. Schema perfectă a secularizării a prezentat-o Galilei: teologia arată cum se dobîndeste cerul, astrofizica explică mișcarea astrale. Scientismul, laicismul și etatismul nu sînt adevăratele trăsături ale secularizării, ci ale secularismului, atît timp cît urmăresc distrugerea religiilor. Conciliul Vatican II acceptă în Constituția *Gaudium et spes* recunoașterea unei autonomii a realităților pămîntesti: "lucrurile create și societățile înseși au legi și valori proprii care trebuie, treptat, descoperite de om, folosite și organizate, este vorba de o exigență absolut legitimă: acest lucru nu este numai cerut de oamenii vremurilor noastre, ci este și conform cu voința Creatorului". Desi nici un text conciliar nu folosește termenul de secularizare, ci doar legitimează autonomia realităților pămîntesti, nu puțini au fost cei ce au considerat că acceptarea "autonomiei temporalului" echivalează cu pierderea influenței Bisericii, cu încurajarea edificării unui umanism ateu.

Viziunea lui Paul Valadier depășește nostalgiile în favoarea lucidității de a concepe Biserică drept interlocutor și partener de dialog în dezbateră despre viitorul societății; raportul Bisericii cu modernitatea nu trebuie privit prin termeni de opoziție, de excludere, pentru că "în numeroase privințe, modernitatea este o rezultată a creștinismului însuși, și deci mesajul evanghelic anunțat de Biserică de-a lungul timpului. Primatul acordat persoanei umane într-o societate de drept are evidente rădăcini creștine în ideea că orice om, și cel mai bogat și cel mai sărman, este o altă imagine a lui Isus". Teologul francez pledează pentru respectarea pluralismului politic și confesional, a libertății de conștiință, pentru depășirea viziunii înguste ce identifică Biserică catolică cu intransigentă: "Creștinii pot face pornind de la convingerile lor religioase unele propuneri pozitive pentru a ajuta societatea să-si depășească problemele, deschizînd căi viabile pentru toți. Evident, aceste convingeri trebuie supuse discuției publice; ele nu trebuie impuse ca dogme. Adevăratul loc al Bisericii nu se manifestă decît dacă aceasta acceptă mai întîi să fie activă, prezentă, angajată în sînul modernității".

Paul Valadier (n. 1933) este profesor la Centre Sèvres și la Institut d'études politiques din Paris; între 1981-1989 a fost redactor-șef al cunoscutei reviste "Etudes", publicată de "Compagnie de Jésus". Este autorul unei opere remarcabile, apreciată în cercurile filosofice și teologice; scrierile sale abordează subiecte diverse: raporturile lui Nietzsche cu creștinismul, evoluțiile în sînul Bisericii, problemele morale

ale societății moderne. Dintre lucrările sale amintim: *Nietzsche et la critique du christianisme*, Cerf, 1974; *Jésus-Christ ou Dionysos*, Desclée, 1979; *Agir en politique*, Cerf, 1980; *L'Eglise en procès*, Calman-Lévy, 1987; *Nietzsche, l'athée de rigueur*, DDB, 1989; *Inévitable morale*, Seuil, 1990; *Eloge de la conscience*, Seuil, 1994; *Machiavel et la fragilité du politique*, Seuil, 1996; *L'Anarchie des valeurs*, Albin Michel, 1997.

### Actualitatea moralei

Adeseori democrațiile pluraliste sînt asimilate relativismului, încît mulți deplîng dispariția moralei din societățile noastre clamînd pentru o reîntoarcere în forță la valorile tradiționale; în fapt, în ciuda unor derapări, morală nu a dispărut niciodată. Exacerbarea unui auzme individualism și a unei libertăți fără margini (Eric Weil scria cu ironie despre un om gol care ar intra într-un magazin de valori pentru a alege ceea ce i-ar conveni) tin de o ficțiune fără consistență, întrucît cucerirea realei libertăți se face traversînd rețeaua complexă a relațiilor și legăturilor unde se țese umanitatea fiecăruia. Oricine se decide să acționeze într-o societate înlînește norme și tradiții preexistente deciziei sale, ele pliază fanteziile și capriciile individuale anumitor reguli și valori necesare vieții comunitare. Paul Valadier nu vorbește despre morală în abstracto, ci în dinamica societății moderne, el verifică sensul conceptelor în interiorul demersului, seriînd cu luciditate despre conformism sau închidere în anumite roluri: tortionarul care caută "adevărul" cu orice pret, informatorul sau istoricul, supus sau consimțind unui regim totalitar sau unei ideologii care schimbă deliberat faptele sau rescrie istoria, aleg raul cu bună știință; se deschide o prăpastie: dacă morală ține de domeniul libertății, atunci omul poate alege raul, violenta, compromisul, lasitatea: "Posibilitatea raului moral nu poate fi stearsă pentru că este reversul tragic al libertății. Este aici o zonă a tenebrilor care se constituie ca o primă fermă de nihilism: omul poate prefera violenta rațiunii, poate alege să distrugă umanitatea în el și în ceilalți".

Prezența nihilismului obligă la a regăsi bazele esențiale ale deciziei morale: dacă morală se întemeiază pe opțiunea liberă și rațională, ea presupune credința în morală, în convingerea că, în ciuda complexității lucrurilor, binele și dreptatea trebuie căutate. Paul Valadier se întreabă pe bună-dreptate dacă o societate modernă constituită prin și în pluralism (al grupurilor, al rolurilor și valorilor) poate recunoaște o referință morală comună; răspunsul este fără echivoc: "acceptarea pluralismului care presupune toleranță, recunoașterea diferențelor, pluralismul politic dar și pluralitatea confesiunilor religioase, este o valoare morală și spirituală de importantă singulară. Am putea spune că o societate este modernă exact în măsura în care ea aderă la această valoare, o promovează și îi creează condițiile instituționale pentru respectarea sa". Obiecțiile față de recunoașterea unei morale comune sînt puternice și numeroase: apelul la o morală comună este o regresie imposibil de realizat, este inutil de vreme ce societățile liberale promovează valoarea individului, este nefast. În realitate este greu de conceput cum societățile moderne vor trece dincolo de referința morală comună, pentru că una este refuzul constrîngerilor morale ce paralizază inițiativa, și alteeva este promovare fără limite a individualismului ca ultimă referință; emanciparea nu este sinonimă cu intoleranță, cu principiile statului de drept, laic și care respectă convingerile tuturor; societățile moderne promovează recunoașterea drepturilor omului și cetățeanului, chiar dacă practica nu este la înălțimea declarațiilor de intenție. Paul Valadier abordează critic și conceptul de responsabilitate care trebuie privită cu echilibru și exigență: "sîntem responsabili de ceea ce ne-am asumat, și/sau de ceea ce ar fi trebuit să ne asumăm", încît responsabilitatea să facă corp comun cu libertatea angajată; se poate vorbi de un paradox al moralei "în această aparentă slăbiciune este forța moralei. Nu terminăm niciodată cu ea, pentru că nu terminăm niciodată cu respectul omului".

**SPIRITUALITE CISTERCIENNE.** Histoire et doctrine, Paris, éditions Beauchesne, 1998, 556 p. Celebrarea celui de-al IX-lea centenar al înființării Abatiei de la Cîteaux a fost ocazia ce a determinat realizarea acestui volum consacrat marilor personalități cisterciene. Volumul oferit de editura pariziană Beauchesne reuneste articole apărute inițial, între 1937-1990, în *Dictionnaire de spiritualité*. Un amplu articol este consacrat lui Robert de Molesmes, fondator al ordinului de la Cîteaux, și spiritualității cisterciene. După ce a fondat mănăstirea de la Molesmes, Robert împreună cu 20 de călugări s-a retras la Cîteaux pentru a întemeia "noua mănăstire" (*novum monasterium*), expresie ce indică noutatea demersului lor: urmarea fidelă a regulilor sf. Benoît în sînul unei comunități trăind în singurătate, austeritate, sărăcie și simplitate. "Noua mănăstire" a fost la originea ordinului și a tot ceea ce constituie spiritualitate cisterciană; succesul reformei de la Cîteaux nu ține numai de organizare, ci îndeosebi de aprofundarea cercetării adevărului, de autenticitatea aspirațiilor monastice. Desi de-a lungul secolelor spiritualitatea cisterciană a fost supusă unor fluctuații și influențe diverse, aceasta nu a abdicat de la exigențele fundamentale (austeritate, viață contemplativă, simplitate), dar a știut să răspundă mutațiilor sociale și mentale, ca și înființării cu alte culturi; Edmond Mikkers își încheie articolul afirmînd: "ordinul ca atare, rămînd purtător al propriei spiritualități, trebuie, în sînul situațiilor diverse, să salveze esențialul acestei spiritualități deschizîndu-se spre valorile noi". Una dintre personalitățile care a marcat profund spiritualitatea cisterciană a fost Bernard de Clairvaux; desi nu a fost fondatorul ordinului de la Cîteaux, sf. Bernard a fost cel care i-a asigurat expansiunea și a pus bazele spiritualității cisterciene. Viața interioară și scrierile sf. Bernard au urmărit să edifice știința și arta înălțării sufletului la perfecțiune. Pagini importante sînt consacrate și altor personalități ale monahismului cistercian: Etienne Harding, Gertrude d' Helfta, Guillaume de Saint-Thierry, Isaac de l'Étoile, Thomas Merton. Cititorii descoperă că spiritualitatea cisterciană continuă să interpeleze omul contemporan asupra unor probleme fundamentale: ființa umană în relație cu Dumnezeu, sensul vieții comunitare, sensul vieții pămîntene.

## SPIRITUALITÉ CISTERCIENNE Histoire et doctrine



### biblion

**LES APOLOGISTES CHRETIENS ET LA CULTURE GRECQUE**, sous la direction de Bernard Pouderon et Joseph Doré, Paris, Beauchesne, 1998, 490 p. Autorii acestui volum, patologi sau teologi, eleniști, latinisti și orientaliști, analizează atitudinea primilor apologeti și Părinți ai Bisericii față de cultura greacă. Joseph Doré afirmă în chiar primele rînduri ale prefeței: "A fost o mare aventură întîlnirea credinței creștine cu cultura greacă chiar la începuturile creștinismului! A fost, nici mai mult nici mai puțin, înființarea și înfruntarea a două viziuni asupra lumii și a două sisteme de valori: credința și demersul mărturisitor pe de o parte, raționalitatea și metoda filosofică, pe de altă parte". Relațiile pe care le-au întreținut intelectualii creștini cu cultura greacă au fost de la origini sub semnul conflictului, al neînțelegerii sau controverșiei. Adalbert G. Hamman urmărește cîteva etape ale dialogului creștinism - cultură greacă, cu accent pe diversitatea mentalităților, pe trecerea de la vocabularul concret la un limbaj ce cultivă termeni abstracti. Socrate a fost unul din filosofii cititi de primii apologeti creștini; studiul lui Michel Fédou se ocupă de viziunea sf. Iustin asupra filosofului grec. Lectura sf. Iustin este una evident teologică, ea prezintă coerent opera lui Dumnezeu în istoria umanității și modul în care oamenii în interiorul acestei istorii se unesc cu Cuvîntul divin, admiînd în acest context o reală comunicare a lui Dumnezeu cu înțelepții epocii pre-creștine. Numeroase alte studii au în atenție raporturile dintre Tațian, Teofil din Antiohia, Tertulian, Lactantiu, Grigorie de Nazianz și cultura greacă. Gilles Dorival sustine că, față de elenism apologetii creștini erau într-o situație ambiguă: pe de o parte, ei primeau în tinerete o educație clasică impregnată de elenism, pe de alta, privirea critică determinată de viziunea creștină; această situație a determinat trei atitudini diferite față de cultura greacă clasică: condamnarea fără apel (Tațian, Ioan Hrisostom, Hermias); aprecieri net pozitive (Iustin, Clement Alexandrinul, Origen); atitudini cînd pozitive, cînd negative (Teofil din Antiohia, Eusebiu din Cezareea, Teodoret de Cyr). G. Dorival insistă asupra unui merit incontestabil al apologetilor creștini: scrierile lor sînt o sursă prețioasă pentru cunoașterea elenismului, prezența explicită sau implicită a argumentelor de origine filosofică merițînd să fie subliniată. În postfața la acest util volum, Joseph Doré subliniază cîteva elemente vii ale apologeticii antice, actualitatea lor într-o lume tot mai încercată de valul secularizării.



**André BORD, Les Amours chez Jean de la Croix**, Paris, Beauchesne, 1998, 184 p. André Bord este bine-cunoscut pentru lucrările sale consacrate lui Ioan al Crucii, toate apărute la Beauchesne: *Mémoire et Espérance chez Jean de la Croix*, *Pascal et Jean de la Croix*, *Jean de la Croix en France* și *Plotin et Jean de la Croix*. Pentru Ioan al Crucii subiectul vieții spirituale nu este o parte a operei sau partea majoră a operei, ci opera în întregul ei; singura preocupare a lui este de a conduce sufletele către unirea cu Dumnezeu. Adresîndu-se fraților și surorilor din ordinul Carmelului, el le cerea să se lepede de falsele iubiri: notiunea de iubire este centrală și cuprinde întregul evantai al realităților naturale și supranaturale, numeroasele sale analize fiind marcate de nuanțe infinite ce mărturisesc bogăția și intensitatea vieții sale de unire cu Dumnezeu. Ioan al Crucii a trecut prin tulburătoare încercări: a cunoscut de copil mizeria și sărăcia, a fost persecutat, încarcerat, pedepsit, a fost încercat de tentații și de abandonul oamenilor și al lui Dumnezeu. Prin constanța sa fidelitate pentru chemarea divină, a ajuns la unirea cu Dumnezeu, la căsătoria spirituală: "Dumnezeu este suprema înălțime și în el se descoperă și se văd toate lucrurile". Pentru Ioan al Crucii iubirea nu se impune și nu se poate adresa decît ființelor libere: sufletul omului are o infinită capacitate de a iubi căci și obiectul său este infinit; el privește oamenii în realitatea lor concretă, deplînge păcatele lumii, condamnă falsele iubiri ce generează conflicte, îi îndeamnă pe semenii să regăsească iubirea pierdută. A. Bord analizează căile iubirii la Ioan al Crucii: *calea purgatorie* (ruperea cu falsele iubiri, iubirea purificatoare), *calea iluminativă* (noaptea activă a spiritului, noaptea activă a voinței, noaptea pasivă a spiritului), *calea unificatoare - iubirea regăsită* (logodna spirituală, căsătoria spirituală, plenitudinea iubirii). Ioan al Crucii "reaminteste că secretul oricărei iubiri este de a ști să-ți deschizi sufletul iubirii care este alfa și omega, în afara căreia omul nu stie pentru ce există și riscă mult să nu stie niciodată să iubească".

Pagină realizată de Bogdan Mihai MANDACHE



## La Fête de la Musique: 1998, un vin nou și bun

"La Fête de la Musique 1998" a fost un succes. Nici campionatul mondial de fotbal, nici pronosticurile pesimiste ale unora, n-au putut împiedica reușita sa completă, care s-a tradus în fapt prin săli arhipline, timp de cinci seri. Principala inovație a ediției '98 a fost extinderea de la 2, la 5 zile a acestei manifestări, care se desfășoară simultan în 90 de țări din lumea întreagă. Începând cu anul 1991, la Iași, Sărbătoarea Muzicii a devenit un eveniment de excepție, care suscită interesul publicului, ceea ce s-a întâmplat și în acest an, prin reunirea a peste 2500 de spectatori, în mare majoritate tineri.

Specialiștii s-au exprimat deja favorabil cu privire la grupurile de muzicieni care au evoluat în fiecare seară, așa că eu nu mai revin asupra acestui fapt. Tin totuși să subliniez că francezii din *Briegel Bros Band*, după concert, s-au arătat extrem de emoționați de receptivitatea spectatorilor ieșeni. De notat, de asemenea, că operativitatea colaborării cu Centrul Cultural German a permis venirea grupului de jazz Franz Bauer Quintett, ceea ce a îmbogățit evident această nouă sărbătoare a muzicii.

Ne gândim deja la exuberanța pe care trebuie să o aibă Fête de la Musique 2000, iar în ceea ce privește anul viitor, vom păstra nivelul calitativ al selecției de bază, încercând totuși să sensibilizăm întreg orașul pentru crearea unei Zile a Muzicii spontane. Am fi extrem de încântați dacă spectatori nu ar mai fi doar spectatori, ci și participanți muzical activi, așa cum se întâmplă în Franța, de pildă.

Benoît VITSE



A.A.: Tocmai am terminat un album, "Verde-n Fată", care va fi lansat pe piață la începutul lunii iulie, de către casa de discuri "A & A". Am avut sansa de a înregistra albumul în condiții tehnice foarte bune, în studioul lui Vali Sterian iar manufacturarea lui la Fabrica Warner Brothers din Germania - compact discul fiind făcut în întregime acolo. Bjorg Torr, actualment profesor de muzică în Germania - în România a activat în formațiile Accent și Progresiv TM - a făcut partea de mastering. Mie nu-mi place să laud produsele mele - judecata de valoare artistică aparține publicului și specialiștilor - vreau doar să vă spun că partea tehnică este la nivel internațional, fără exagerare. Au spus-o și germanii, o admit și românii.

Este un disc care a ieșit bine, dincolo de propunerea socio-politică sugerată și de titlu... Sperăm să placă publicului.

C.I.: Având în vedere complexitatea creatorului Alexandru Andries - v-ar interesa să fii "prins" într-o creație de factură experimentală, care combină mai multe arte de spectacol?

A.A.: În primul rând cu nu am renunțat la profesiunea mea de arhitect și pedagog, iar în al doilea rând am anumite rezerve în ceea ce privește capacitatea cuiva de a realiza un astfel de experiment - muzică, dans, cultură, teatru ș.a. Până acum, creațiile pe care le-am văzut eu - poate sînt și altele foarte bune pe care nu le-am văzut - aveau destule hibe. Experimentele de acest fel mi-au părut interesante la nivelul formal, dar ideea pe care o serveau era ceva foarte firav. Eu prefer invers. Să am o idee și pe urmă să o exprim cât mai direct posibil. Dacă am nevoie de două artificii, să nu folosesc șapte, de exemplu. Ce am văzut, erau vreo 14 artificii pentru o idee mică-mică, care nu avea nevoie de ele. În clipa în care o să văd ceva care e pe lungimea mea de undă și-o să-mi placă, nu am nici un fel de probleme.

C.I.: Aveți proiecte de turnee în străinătate?

A.A.: Dacă primim o invitație serioasă, de ce nu? E destul de greu din punct de vedere organizatoric. Eu, precum și Maria-Ioana Măntulescu lucrăm la Institutul de Arhitectură, George Baicea e de profesie vameș și lucrează la Otopeni, iar Tudy Zaharescu, Eugen Tegu și Alin Constantiu - cu care mai colaborăm - sînt muzicieni de profesie și lucrează și cu alte grupuri. Deci nu sînt, așa cum în glumă i-am spus eu "Electric Cotocodac" - trupa mea. Fiecare e independent, și este destul de greu să facem turnee mai lungi și să lucrăm mult timp împreună. În același timp, trebuie să vă spun că organizatorii care ne-au contactat pînă acum s-au dovedit neserioși în respectarea unei programări.

De cîte ori am cîntat împreună, am avut ocazia să descoperim o reacție extrem de pozitivă a publicului, chiar dacă ceea ce facem noi nu e nici pe departe în sensul muzicii comerciale actuale, care se difuzează cu precădere mai peste tot. Asta înseamnă că există oameni care își doresc acest fel de muzică. O altă surpriză foarte plăcută a fost faptul că de fiecare dată cînd am cîntat împreună ni s-a adresat cineva astfel: "Doamne, dar unde stau oamenii acestia care vin la voi la concert? Nu rup scaunele, nu scuipă, unde au stat ascunși pînă acum?"

C.I.: Care ar fi sursa de inspirație pentru această "formulă" care mi se pare că rămîne originală în spațiul românesc? E bineînțeles un amestec de mai multe stiluri, și chiar genuri de muzică, care stau bine împreună și creează o atmosferă unică.

George Baicea: Alex vine cu tema de bază - piesele - secția ritmică - Tudy Zaharescu și Eugen Tegu aduc o rigurozitate ritmică din jazz, iar eu completez formula prin ritmuri din blues la chitară.

C.I.: Cît durează lucrul la o piesă?

G.B.: Foarte puțin, pentru că Alex vine cu textul și linia de bază. Cunoșcîndu-ne foarte bine știe ce vrea de la fiecare dintre noi, pentru ca piesa să capete repede o formă. În plus, avem aceeași reper muzical în ceea ce ascultăm, așa că reușim să ne "găsim" repede într-o piesă.

C.I.: Nu riscați să apară monotonia, la un moment dat?

G.B.: Nu cred. Sigur că aerul general este dat de Andries, pentru că sînt piesele lui, iar noi aducem doar coloratura instrumentală.

C.I.: Aduceți și dvs., ceilalți muzicieni, propuneri muzicale în alcătuirea unei piese?

G.B.: Foarte puțin, noi adăugăm doar ce se poate adăuga pe ideile cu care vine Alex. În general vine cu soluțiile și pentru mine mai ales, pentru că secția ritmică e impecabilă.

Tudy Zaharescu: Povestea nu poate deveni plictisitoare pentru că se bazează foarte mult pe creativitate. Alex vine cu o propunere, care rămîne deschisă - de exemplu, noi am cîntat altfel decît pe discuri în concertul de aici. Fiecare sală are acustica și spectatori ei, așa că de fiecare dată, piesele sînt "altfel".

De fapt, Alexandru Andries nu vinde un show - ci o poveste, în care textul creează reacția dinamică în sufletul spectatorului.

Sir Blues sau cei trei bucovineni - Stefan Adumitroaie (voce, chitară slide, muzicută), Radu Cîrlan (chitară electrică și acustică)



Benoît VITSE (directorul CCF Iași) în prezența d-nei Lolanta ANDRASIK (delegata Centrului pentru Export al Cărții Franceze - CEDF)

și Vali Răcilă (voce, chitară acustică și slide) - care au pornit de mult în căutarea lui R. Johnson și a acoliților săi, au farmecul aparte al căutătorilor de aur care nu încearcă să-l scoată săpînd galerii, ci preferă să-l tot strecoare din apele Deltei. Oricum, în blues nu te poate băga nimeni cu forța, iar decantarea e un proces lung. Meritul lor de a-l face popular mi se pare o încercare firească și care nu poate face rău nimănui, nici măcar generației PRO.

*Briegel Bros Band* - iată un nume de trupă - compozitorul și chitaristul Nathanael Briegel, basistul Cyrille Briegel, saxofonistul Philippe Leclerc, bateristul Jean-Marc Robin și percusionistul Yvon Susini - care nu te lasă să ghicești din prima că este vorba de francezi. Ei au adus un jazz de fuziune (blues, latino jazz, bop, funk etc.) accesibil atît publicului neexperimentat, cît și extrem de interesant pentru auditoriul avizat și critica muzicală.

C.I.: Trupa voastră este compusă din instrumentiști foarte diferiți cu stil și studii, de unde și originalitatea jazz-ului de fuziune pe care îl creați. Cum v-ați reunit?

Nathanael Briegel: Jazz-ul are acum o deschidere din ce în ce mai mare către toate tipurile de muzică. La începuturi circula doar din club în club, iar acum a devenit o cultură puternic mediatizată ceea ce favorizează cunoașterea și circulația rapidă a tuturor genurilor și stilurilor. Geografic, ne-a reunit Nancy-ul care e un centru muzical extrem de reprezentativ pentru jazz-ul francez actual. Muzical - sîntem cu toții pasionați - fiecare în stilul său - de ritmurile latino, hispanice, africane pe care le asimilăm în aceeași piesă instrumentală.

Ceea ce ne-a surprins extrem de plăcut în România și în Polonia e entuziasmul publicului foarte tînr decanșat de muzica noastră, comparativ cu Franța de exemplu, unde spectatori jazz-ului aparțin aproape exclusiv categoriei "intelectualilor rasați". Aveți șansa extraordinară pentru noi că adolescenții sînt sensibili și la o muzică mai complicată, dar care aduce și o energie pozitivă...

Sărbătoarea Muzicii la Iași s-a încheiat printr-un concert de jazz susținut de *Franz Bauer Quintett* (Germania) - Michael Anderson (trompetă), Michael Theike (saxofon alto și clarinet alto), Danda Cordes (contrabas), Johannes Bockholt (tobe), Franz Bauer (vibrafon).

Franz Bauer (compozitorul și initiatorul grupului): Structura instrumentală aleasă de mine nu este deloc întîmplătoare, ci exact aceea pe care am dorit-o pentru a avea un anumit sound. De exemplu, din start am hotărît să nu aleg un chitarist, oricît de bun muzician ar fi fost. Tot din același motiv am preferat vibrafonul, tobele, trompeta - care e foarte importantă în compozițiile mele, bass-ul, saxofonul și clarinetul. Înainte să devin vibrafonist, am fost baterist, așa că acum pot să comunic muzical foarte bine cu bateristul, interferența percutiilor dînd, spune lumea, o forță particulară grupului nostru...



În ceea ce privește modul în care eu compun și apoi creăm împreună o nouă piesă, cultura muzicală diversă, atît clasică - nu numai că ascultă muzică clasică, ci fac parte și dintr-o orchestră simfonică - cît și jazz, pop, rock are un rol important în "inspirația" mea, pentru că află mai repede ce nu s-a făcut pînă acum și găsește o idee încă neexploată muzical... În ceea ce privește melodia unei piese, cel mai bine mă inspiră "vocele" - complexitatea armonică a pieselor vocale aparținînd de altfel unor genuri muzicale foarte diferite. Cred că nu neglijăm deloc feelingul, în favoarea "tehnicii".

Într-adevăr, insolitul combinației dintre secția ritmică amplă și nuanțată - în care vibrafonul și tobele au oferit pasaje întregi de complicitate alertă - alternînd cu trompeta, aș zice istorică, saxofonul, clarinetul și bass-ul a creat un free-jazz armonic, cald, altfel decît jazz-ul academic la care ne-am fi așteptat. Interferența dintre scoala americană (trompetistul Michael Anderson e un muzician american care și-a continuat studiile în Europa, iar percusionistul Franz Bauer e un muzician german care a cîntat și studiat și în Statele Unite), a oferit încă un exemplu viu, ca și trupa franceză *Briegel Bros Band*, de creativitate transcontinentală, pentru o muzică fără frontiere, nuanțată, ritmată și rafinată în același timp, care se poate adresa direct și convingător unui public chiar mai "neexperimentat".

Un complement al Zilei Muzicii - 21 iunie - seria de concerte propuse de organizatori - Centrul Cultural Francez și Centrul Cultural German, cu sprijinul Inspectoratului pentru Cultură - s-a constituit într-un adevărat festival de facto, care ar trebui să stimuleze dorința altor organizatori de a îmbogăți propunerile de spectacol de calitate, și de ce nu, pentru ca la anu' să fie o sărbătoare a muzicii "pe gustul tuturor", în care s-ar putea reveni la formula de evoluții paralele, în aer liber și în sală, și mai cuprinzătoare ca genuri muzicale, cu reprezentare cantitativă mai importantă, respectînd și calitatea.

Sărbătoarea Muzicii '98 s-a încheiat, așa că începe pregătirea ediției următoare; așteptăm propuneri nu doar muzicale, ci și de parteneriat organizatoric, astfel încît festivalul/sărbătoarea să reprezinte o colaborare reușită între toți cei care pot contribui în mod solidar la dezvoltarea formelor și fenomenelor muzicale în orașul nostru european.

## Tîrgul de carte franceză

Cea mai amplă operațiune de promovare a difuzării de carte franceză la Iași a fost găzduită de Bibliotecă Casa Cărții, în perioada 9-13 iunie, în spațiul "Salonul ieșean al cărții", fiind rodul colaborării dintre Centrul Cultural Francez Iași și asociația franceză "Le Français en partage". Aproape 2000 de titluri, reprezentative pentru 160 de edituri franceze, în marea lor majoritate apariții recente - cu o mică surpriză pitorească și anume colțul cu "livres d'occasion" - au fost expuse spre vînzare la preturi extrem de accesibile. Acoperînd mai multe domenii, în care, numeric, mai larg reprezentate au fost poezia - 200 de volume din colecția *Orphée/La Différence* - și științele economice - 88 de titluri de la Editions de l'Organisation - acest prim tîrg de carte franceză se vrea deschizător de drum, o nouă propunere de continuare fiind în proiect pentru jumătatea lunii octombrie, cu ocazia altei manifestări tradiționale în spațiul francofon - «Le Temps des livres». Între timp, așteptăm sugestiile de comandă pentru structurarea următorului stand.

## Sărbătoarea Muzicii '98 - o ediție festivalieră, în sprijinul creativității - Impresii la final

Cristina ILIESCU

Anul acesta am avut timpul necesar să profităm și de farmecul personal, mai mult sau mai puțin discret, al unor muzicieni care și-au propus să fie cît mai aproape de sufletul publicului, nu numai prin mijloace muzicale ci și verbal, în general inspirați în intervențiile explicative dintre piese, prin care au încercat să dea și un fir epic concertelor și, zic eu, au reușit să-i captiveze o dată în plus pe tinerii aflați în sală, chiar și pe cei care nu aveau o cultură muzicală avansată, ci numai sensibilitatea specifică vârstei lor, sensibilitate care are nevoie și de o muzică mai reflexivă, tocmai pentru a-și forma gustul pentru toate genurile de muzică.

Mariana Lută (asistentă culturală, Centrul Cultural Francez): "Anul acesta s-a dorit o Sărbătoare a Muzicii într-o altă formulă. Mai aproape de o sărbătoare a sufletului, în spații intime, în care s-a creat posibilitatea aducerii-aminte - cu nostalgie, pentru unii dintre noi - ori a descoperirii, pentru cei foarte tineri, a unor muzicieni pe care să-i simțim foarte apropiați și inimii noastre. O sărbătoare a muzicii ca într-o seară de tabără, în jurul unui foc, fără stridente și strigăte apocaliptice.

Anul acesta am simțit într-adevăr că spectatori care au venit la concertul susținut de *Nightloosers* voiau să-i asculte pe ei, cei care au venit la Alexandru Andries și *Electric Cotocodac*, pentru ei se aflau acolo, și tot așa, în toate cele cinci seri de concerte. Ce am reușit cu această formulă, așteptăm să aflăm în continuare de la public".



*Nightloosers-II* - băieții care te pot face să pierzi frumos o noapte trăind în istoria bluesului de cînd a devenit și electric și pînă în zilele și locurile noastre. În deschidere, un sir al blues-ului acustic - Vali Răcilă ne-a pregătit micalit și sfîtos pentru cavalcada care avea să pomească. Și ce a urmat a fost un tureș, pe alocuri voit speculativ, dar bine calibrat pe un gen care nu e răsfățatul prea multor festivaluri de pe la noi. La Iași *The Nightloosers* au evoluat într-o reușită formulă de cvintet cu Hanno Hofer (voce, chitară armonică, muzicută, washboard), Sorin Cîmpeanu (baterie), Jimi Lako (chitară solo, vioară), Geza Grunzo (clape), Octavian Andreescu (chitară bass). Faptul că toate piesele au fost cîntate în engleză nu ne-au împiedicat să le simțim românește... Ei ne-au oferit și o inspirație demonstrie de blues ca artă de spectacol.

Ambianța muzicală socioterapeutică a fost creată de compozitorul, interpretul și arhitectul Alexandru Andries împreună cu *Electric Cotocodac* adhoc - Maria-Ioana Măntulescu - voce și pian, George Baicea - chitară solo, Tudy Zaharescu - tobe, Eugen Tegu - chitară bass - care ne-au oferit în exclusivitate o serată din interiorul Muzicii.

Alexandru Andries: Sărbătoarea Muzicii inițiată de dvs. este un act de cultură, pentru că dacă ați vrea doar să adunați lumea, atunci e suficient să faceți artificii.

C.I.: La ora de față, în cariera dvs. de muzician, există un echilibru între partea pe care o vede publicul - spectacolul - și creația muzicală înregistrată pe disc, de exemplu?





Templul lui Apollo din Delphi

## Eroism și jertfă - o artă a sublimării

- Andreas RADOS în dialog cu artistul Thanasis FAMPAS -

“Fampas nu este numai pictorul culorilor, ci și al profundelor sentimente”  
Menelaos LUDEMIS  
“Ceea ce este grecesc în pictura lui Thanasis Fampas ne aparține și nouă, românilor, căci atinge ceea ce este uman, ecumenic...”  
Radu BOGDAN, critic de artă

Într-o zi senină, încărcată cu atâtea emoții și sentimente, la 25 Martie, Ziua și Sărbătoarea Națională a Republicii Elene, Ziua de Bună Vestire (ce coincide simbolic), în urma unei recepții oferite de Excelența Sa, Domnul Ambasador al Republicii Elene în București, Stelios MALLIKOURTIS, la sediul Uniunii Elene din România, de pe Str. Vasile Alecsandri, în plin centru al capitalei, ne-am întâlnit cu domnul Thanasis Fampas, iscusit mînuitor al penelului, al dălții, al logosului întrupat pe pînză și în piatră. Am dorit de mult să avem o convorbire cu acest om și artist, atît de meditativ, profund și meticulos, delicat și deschis, un adevărat rob al artei, care este Thanasis FAMPAS. Un nume care a trecut hotarele Greciei și României, cu viața sa, atît de zbuciumată, cu modul său aparte de a înțelege arta, cu stilul său personal, inconfundabil, cu mesajul creației sale artistice.

- Andreas Rados: Așadar, stimate domnule Thanasis Fampas, permiteți-mi ca din partea revistei de cultură CRONICA, a cititorilor ei să vă transmit un calduros salut, însoțit de cele mai alese sentimente și urări de bine.

- Thanasis Fampas: Vă mulțumesc pentru aceste urări transmise din partea unei reviste pe care o reprezentati și, cu multă plăcere, mi-aduc aminte că revista CRONICA s-a ocupat și de creația mea, cu ani în urmă, prin două articole, unul dintre ele fiind semnat de regretatul Nicolae Carandino. Și vă mulțumesc și de prezența intenției a periodicului amintit, precum și a dvs., de a avea o convorbire și de a informa pe cititorii dvs., și îndeosebi pe cei ai paginii permanente “Spiritul elen - sinteze europene”, despre opera mea.

- A.R.: Îmi permit să vă pun direct - poate puțin, sau mai mult, deranjant și șocant - următoarea întrebare: care este tematica și problematica pe care o abordează creația dvs. de pictor și sculptor?

- T.F.: Într-adevăr, mă cam deranjează această întrebare, mai ales că se pune unui om care a și depășit vârsta de 75 de ani, cu peste jumătate de secol consacrat artelor plastice (40 de ani picturii și peste 5 ani sculpturii), cu expoziții prezentate în destule țări, cu un număr de 20 de cărți și 30 de coperti îngrijite prin picturi artistice, precum și ilustrații la muzica lui Paul Constantinescu. Creația mea pune în centrul atenției omul. Este o creație a eroismului și a jertfei. Creație a unei profunde sensibilități umane, sensibilitate și vibrație umană care, din păcate, în vremurile noastre este diminuată, micșorată. La una din ultimele mele expoziții din Atena, o doamnă s-a apropiat de mine și m-a întrebat: “Dar, oare, domnule Fampas, nu vedeți răutatea care există în viața noastră, în lumina noastră de azi?”, la care i-am răspuns: “Doamna mea, este oare nevoie ca această răutate care există peste tot să fie și pictată?” Personal, cultiv în și prin lucrările mele această puternică și variată sensibilitate umană. În Grecia, în ultimul timp, am ridicat cinci monumente dedicate eroismului poporului meu în timpul ocupației naziste. Rezistenței Naționale împotriva coteropitorilor fasciști din al doilea război mondial. Și mă așteaptă definitivarea monumentului *Eroism și Jertfă* care va împodobi orașul Volos, oraș la a cărui eliberare de sub ocupația nazistă am participat personal.

- A.R.: Domnule Fampas, sînteți o personalitate artistică și culturală care v-ați împartit viața și creația între Grecia și România, cu toate bucuriile și tristețile acestor țări. Ați dori să relaționați cititorilor care este aportul spiritualității românești în actul dvs. de creație?

- T.F.: Am început studiile la Școala Superioară de Arte din Atena și ulterior, în urma cunoscutelor evenimente social-politice din 1946-1949 din patria mea, le-am continuat în România absolvind Institutul de Arte Plastice “Nicolae

Grigorescu” din București. Dacă nu aș fi pătruns de frumosele artelor plastice elene și românești, atunci, poate, lucrările mele ar fi arătat altfel. Nu fără temei, regretata poetă Veronica Porumbacu spunea: “În creația lui Fampas și-au dat mîinile două patrii și două ceruri...” Și tot în aceeași ordine de idei, cunoscutul critic de artă Radu Bogdan nota: “ceea ce este grecesc în pictura lui Thanasis Fampas ne aparține și nouă, românilor, căci atinge ceea ce este uman, ecumenic...”

Aici as dori să notez și faptul (fară a ne îndepărta de subiect) că în Elveția mi-au fost cumpărate 140 de lucrări, iar în SUA, 130, și-n alte părți, altele.

- A.R.: Bineînțeles, acest lucru, domnule Fampas, arată valoarea intrinsecă a lucrărilor dvs., aprecierea lor.

- T.F.: Este adevărat. Iar, pentru a fi cumpărată o lucrare de artă, după cum se știe, trebuie să corespundă unor condiții: a) să placă; b) să placă, dar să fie cunoscut artistul; c) să aparțină unui cunoscut artist, dar, totodată, lucrarea să poată fi revîndută, indiferent dacă-i place sau nu cumpărătorului. Și operele mele sînt cumpărate.

- A.R.: Este încă o dovadă a impactului creației dvs. asupra iubitorilor de frumos, a puterii ei de sensibilizare, de înnoțire a sufletului uman. În alta ordine de idei, domnule Fampas, anul acesta se împlinesc 200 de ani de la moartea tragică, fioroasă, pricinuită de coteropitorii otomani, în 1798, a lui Rigas Velestinlis-Fereos, patriotul și scriitorul vizionar grec, cel care a pregătit din punct de vedere ideologic și politic Marea Revoluție de eliberare și renaștere națională a Elenilor din 1821. Cum întîmpinați personal acest an comemorativ, comemorare UNESCO?

- T.F.: Rigas Velestinlis-Fereos, marele martir, jertfit pentru eliberarea de sub ocupația otomană nu numai a Greciei, ci și a României și a Balcanilor, patriot și scriitor, influențat de ideile iluminismului european și al Marii Revoluții Franceze din 1789, va fi omagiat, în tot parcursul anului 1998, cu multe manifestări, în Velestino și județul Magnisia, în Atena, Salonic, în țările Balcanice, desigur și-n România. Personal, am în pregătire un monument închinat lui Rigas, care în mărime inițială este de 4 m înălțime, cu un fundal în două suprafețe. În mîinile tinind Harta Greciei și alte cărți (a nu se uite că Rigas Velestinlis-Fereos a fost un distins cărturar). Sper ca monumentul să fie definitivat spre toamna acestui an, așteptînd aprobările organelor competente din Grecia și România pentru amplasarea lui, spre a fi ridicat într-un loc central al capitalei României (după cum se știe, Rigas a trăit și a activat și în București).

- A.R.: Așteptam, desigur, cu emoție și cu nerăbdare, domnule Fampas, ridicarea acestui monument de imortalizare a memoriei lui Rigas și-n România, țară pe care a iubit-o din suflet. De asemenea, domnule Thanasis Fampas, anul trecut s-au împlinit 20 de ani de la moartea marelui scriitor grec Menelaos Ludemis, de care vă leaga, credem, destule amintiri. Aveți să ne spuneți ceva?

- T.F.: Pe Menelaos Ludemis l-am cunoscut încă din copilărie, citind atrăgătoare sale opere. Iar mai tîrziu soarta ne-a adus pe meleagurile ospitaliere ale României și timp de 18 ani, în București, ne-am cunoscut mai bine. În 1997, în revista ELPIS, periodic al Uniunii Elene din România, i-am dedicat o pagină. Menelaos Ludemis a fost și rămîne un mare scriitor, poet și prozator; a fost un mare om, un mare suflet. În zilele noastre, pe mormîntul lui din Cimitirul I al Atenei, oameni de toate vîrstele îi aduc un binemeritat omagiu, depunînd trandafiri și garoafe, așa cum asemenea flori împodobesc astăzi și mormîntul lui Eminescu din Cimitirul Belu din București; copii, adolescenți, tineri și bătrîni, săvîrșesc zi de zi acest ritual. Cel puțin și prin acest gest să ne amintim de marile nume ale spiritualității noastre!

- A.R.: Un nume care va rămîne, iubite domnule Fampas. Așa am intitulat și un articol pe care l-am scris și publicat imediat după moartea lui Ludemis, poetul pe care l-am cunoscut și eu personal; am colaborat cu d-sa, l-am iubit și chiar am tradus ceva din lirica sa.

Fiind spre sfîrșitul discuției noastre, stimate domnule Thanasis Fampas, ați dori să ne spuneți ceva și despre intențiile și gândurile dvs. de viitor?

- T.F.: În 1999 voi inaugura un Muzeu în localitatea mea natală, care va găzdui o serie de opere ale mele, variate documente (dicționare, enciclopedii, cărți, reviste, afișe, ziare etc.) referitoare la viața și activitatea mea.

- A.R.: Am dori din toată inima să fie nu numai un Muzeu documentar, ci și un lăcaș cultural, de educație, în și prin spiritul marilor arte a dvs. pentru generațiile de azi și de mîine.

Și acum un mesaj, dacă vreți, să transmiteți cititorilor revistei CRONICA, conștraților și prietenilor dvs. din Iași și din România?

- T.F.: Doar un mesaj de sănătate, de bucurie și de noi împliniri. Cu dorința deosebită ca în 1999 să deschid o expoziție și în orașul marilor zidiri ale istoriei României, Iași.

## Marathon: punctul de plecare

Gheorghe I. FLORESCU

*The mountains look on Marathon -  
And Marathon look on the sea;  
And musing there an hour alone,  
I dreamed that Greece might still be free.*  
Lord Byron

Orice plecare e întotdeauna un început, o aspirație, o eliberare, un pas către un “dincolo” ideal ori iluzoriu, un imbold legat de un loc anume, ce se transformă, cu timpul, într-un reper, un semn inefabil, o răscruce...

Cu un deceniu în urmă, într-o zi de vară irepetabilă, am ajuns, după o așteptare ce dura parcă dintotdeauna, pe cîmpul de la Marathon, către care alergam de cînd auzisem că există undeva un asemenea tărîm inițiativ. Traversasem cîteva “granite”, dar și mări, fluvii, poduri, așezări umane - sate sau metropole - și ardeam de nerăbdare, subjugat de unica dorință de a pune piciorul pe pămîntul unei victorii celebre și de a privi zările, unde nu se poate să nu “descoperim” ceva din ceea ce a fost sau s-a întîmplat, cîndva, acolo. Din cauze necunoscute mie, ori din



Templul Atenei Nike de pe Acropole

întîmplare, atît cît am rămas la Marathon, pentru a mă reculege și a mă abandona spovedaniei, am fost singur. Sau așa mi s-a parut!

Nu-mi amintesc - realizez abia în această clipă - cît timp m-am “confruntat” cu istoria aceluia fărîmăspător, dar soarele, preschimbat acolo într-un scut incandescent, m-a făcut să mă simt un serv al elipei, căruia i se părea că aude un vag zăngănit de arme, posibile îndemnuri la luptă, strigăte de victorie, rugi de mîrbutnizi și, peste toate, niște pași, transformați repede într-un mars, apoi într-o fugă tinerească, nerăbdătoare, victorioasă. O clipă doar l-am și zărit undeva, ca o străfulgerare, în haloul amiezii, pe Pheidippiades, războinicul plecat să anunțe atenienilor

### Din activitatea Seminarului de Neogreacă

## Punte spirituală româno-elenă

Doua sute de ani care au trecut de la sfîrșitul tragic și eroic, de martir, al patriotului și eruditului elen Rigas Velestinlis Fereos (1757-1798) au însemnat pentru Elada, și nu numai pentru aceasta, rememorarea celui care în numai 41 de ani ai vieții sale a reușit să semene “sămînta libertății”.

Opera sa, ce cuprinde lucrări literare, originale sau traducerii, un tratat de fizică și chiar un proiect de constituție a Greciei, este completată cu lucrări cartografice. Aceasta din urmă prezintă o importanță aparte pentru români, căci Rigas, cel trăitor o parte a vieții sale în Tara Românească din secolul al XVIII-lea, a alcătuit hărți cu detalii precise ale Țărilor Române.

Remarcabilul revoluționar de orientare iluministă, care, prin întreaga sa activitate, a deschis cale poporului său și tuturor popoarelor balcanice subjugate de otomani, spre libertate, a fost omagiat și prin spectacolul organizat de studenții ai Seminarului de Neogreacă din cadrul Facultății de Litere a Universității “Al. I. Cuza” din Iași. Manifestarea, desfășurată în Sala Studioului de Radio și Televiziune, la data de 12 iunie 1998, a cuprins dramatizarea poemului *Thourios (Mars patriotic)*, compus de Rigas Velestinlis în anul 1797, în traducerea lui Ion Brad.

Prefătarea manifestării a aparținut d-lui prof. Andreas Rados, care, emoționant și succint, a evocat momente esențiale din viața și activitatea celui omagiat, după care reprezentantul Ambasadei Republicii Elene în România, consilierul de presă Dimitrios Koustas, a adresat mesajul Eliadei atît Iașului, cît și celor prezenți la comemorarea marelui Rigas.

Clipele emoționale ale evocării, valoarea spectacolului în general au fost o încoronare a eforturilor celor treisprezece studenți (Elena-Gianina Aiordăchioaiei, Crăița Butuc, Cristian Dobos, Maria Fortu, Lucia Gresoiu, Costel Hrostea, Sorin Măruță, Roxana Muscă, Mihaela Plămadă, Cătălin Radu,

izbînda grecilor conduși de Miltiade împotriva persilor. Locul care, potrivit legendei, fusese odinioară scena biruinței lui Theseus asupra unui taur, fabulos și el, a ajuns, în 490 î.H., din nou cîmp de luptă, unde grecii au obținut o victorie decisivă.

Eram, sau așa am crezut atunci, unul dintre învingători. Din păcate însă, acest miraj, care mi-a cuprins fruntea ca un nimb anamnestic, nu a durat decît atît cît mă simt un supraviețuitor al celor care au devenit odată, acolo, liberi. Am mai întîrziat puțin, privind monumentul ridicat de om pe acea cîmpie, și apoi m-am trezit plonjînd, asemenea alergătorului care le-a strigat atenienilor vestea izbînzii, către Acropole. Cînd am zărit, în sfîrșit, *Partenonul*, mi-am refuzat pomirea de a mă apropia de acest celebru punct de sosire. Am recunoscut fapta alergătorului care, după ce le-a anunțat grecilor reușita, a murit la poalele Acropolei, epuizat de efort. Zile în șir mi-am purtat pașii cît mai departe de locul unde se sfîrșise, izbăvitor, un soldat pe care vrăjmasii Greciei nu reușiseră să-l înfrîngă. Un singur gînd îmi dădea tîrcoale și mi se insinua în minte ca un semn de întrebare. Cîte ilicuri se ascund, oare, dincolo de pilda lui Pheidippiades? Care este sensul *primului pas* făcut de el către Acropole și semnificația sacrificiului care s-a încheiat drumul unui vestitor de victorie?

Mi-a trebuit un timp de limpezire și de împacare cu mine însumi pentru a înțelege că răspunsurile indoielilor mele de moment pot fi multe și niciodată irevocabile. Oricum, drumul pînă la Acropole a avut un punct de plecare. Acela a fost și va rămîne, mereu, *Marathonul*. La el se cuvine, poate, să ne întoarcem, tot, în gînd, ori de cîte ori plecăm undeva. Istoria marilor descoperiri a fost deja scrisă, deși “descoperirile” sînt departe de a fi fost încheiate. Pentru a le continua, deci pentru a ne autoinvesti cu sacerdoțiul aceluia ce va anunța vreodată o victorie, o descoperire, este nevoie să revenim mereu la Marathon. Fiecare dintre noi purtăm în suflet un loc de plecare, deci un punct imaginar pe o hartă emoțională și spirituală. Orice drum către ceva are un moment al plecării, acela care urmează deciziei supreme, care declanșează aspirația, visul, încumetarea...

“Descoperirea” Marathonului a fost pentru mine punctul de plecare către o eliberare ce părea să nu mai vină. Într-un tîrziu, am alergat către Acropole și apoi către casă, nu pentru a vesti o victorie deja cîștigată, ci o speranță pe care aproape că o pierdusem. Cîndva, poate, am și strigat-o crezîndu-mă soldatul unei armate învingătoare. Nu mai știu dacă acest drum a fost adevărat sau nu. Dar de fiecare dată cînd vreau să mă simt liber, îmi amintesc de Marathon, de victoria generalului Miltiade și de sacrificiul sublim al soldatului care a anunțat-o. Îmi amintesc de Grecia, țară zărită pe și din piatră, nu ca un capriciu al naturii, ci a cărei istorie începe istoria umanității. Iar Marathonul este punctul de plecare către toate zările unde se întîrzieste o victorie, unde omul devine liber, deci el însuși.



Realizatorii spectacolului împreună cu reprezentanții Ambasadei Republicii Elene în România, Seminarului de Neogreacă și Mitropoliei Moldovei și Bucovinei

Simona Simiciuc, Mariana Ursachi și Carmen Vintilă) care au reușit pe deplin să compenseze, prin muncă, lipsa lor de experiență artistică.

Regia artistică a spectacolului a fost asigurată de Liviu Manoliu, actor al Teatrului Național “V. Alecsandri” din Iași, consultanta literară aparținînd profesorilor Andreas Rados și Valeriu Mardare.

O nouă punte culturală între România și Elada a fost deschisă în cea de-a doua parte a manifestării prin prezentarea cărții *Literatura neogreacă contemporană în România. Bibliografie*, apărută la Editura Junimea, Iași, 1998. Elaborată de Andreas Rados, Liviu Moscovici și o parte din studenții Seminarului de Neogreacă din Iași, cu sprijinul Fundației URANIS a Academiei din Atena, această lucrare este o oglindire a aproape tot ceea ce s-a tradus, s-a comentat, s-a publicat, în reviste sau la edituri din România, din literatura și cultura neogreacă în decursul secolului XX.

Momentele petrecute împreună cu acest grup, de greci și români, au reușit să realifice legătura perenă între cele două națiuni care s-au dezvoltat în cadrul unei orientări spirituale comune.

**Elena Daniela FILIOREANU**  
studentă la Facultatea de Drept și la Seminarul de Neogreacă







## Omul comun (II)

Vasile POPA HOMICEANU

Inconsistentul nostru travaliu, pentru că pînă la urmă nu ne vom alege decît cu dezamăgirea, cu lenesa încremenire în statornic, cu desântata minte lincezind, și, atît de sigur, apropiindu-ne de cei pe care-i mintim, cum că semnul lor, e o dobîndire de fericire. Orgoliul nemăsurat, mizantropole, orgoliul trăit nu doar ca descătușare a instinctului de putere, ci ca neliniște a celui mai singuratic om de pe pămînt. Nu poți urî decît în singurătate, amăgindu-te cu credința că tu ești capabil să schimbi rostul lumii, și cîtă cheltuială inutilă de energie!... Te însoțesc în periplul tău dușmănia față de reușita apropielii și disprețul față de prezent. Mă împingi prin acest pustiu, intru în această magie. Dar absența apropielii mă înfrîncează și mă dezonorează, să mă aplec cui! unui ciulin, să mă închin cui! unui rug iluzoriu, să fiu încîntat doar de betia unui nebul propovăduitor al mesajului zădărnice! Te ascult, iar magia cuvintelor îmi pătrunde în spirit, și iată urmarea: omul comun, un concept tragic, diluare a esenței, tocmai din dorința netărmurită de a-si salva sufletul! O idiotenie! Tragic, pentru că-si trăiește condiția în inconstiență, impulsiv și robace, asemenea celui Sisif care nu se descurăjează niciodată în fața unei soluții dezastroase. Nici plăcere, nici durere, nimic. Nimicnicio. Trăind perpetuu în acea dură penitență care-i absolvă de vinovăție. Acest ins nu e vinovat pentru că fiziologic durează ca schemă a-morală, și nu devine inteligibil decît atunci cînd viața l-a epuizat. Uzura, osteneala, inanitia l-au epuizat. Îi simți aici, abia mișcîndu-se, ca o cantitate nemăsurabilă. Nu ne cuprinde oroarea, nu ne cuprinde sila, pe noi, orgoliosii, pe noi, cei care trăim în absoluta singurătate. Ei nici măcar nu pot fi "supuși" ironiei, nu, pentru că n-ar putea răspunde!...

Mi-e silă de așa-zisa strălucire a ființei comune, de acel ins inform, căutat meschin, mizerabil și fin răticitor prin cotidian, cum își poartă ziua, întorcînd

mereu spatele adevărului, nu pentru că nu l-ar pricepe, ci pentru că nu există în el dorința de câștig... în pricepere... Dar cîtă bucurie istovitoare în strigătul lui hedonic, în a găsi pricină în orice, în a dezavua elipa de bine a Celuilalt, neproductiv în această strălucire hilară!...

Neproductiv, cum, nesistematic mizantrop! Zăludul, doar vesnic executant al unei fiziologii carnale și nelipsit de la ospetele publice. Fals cersător, își poartă rolul cu ridicolă demnitate, simte absența aplauzelor și, atunci, creează roluri noi, din nevoia supunerii. Nici o contemplare de sine, dar tragismul acestei existente se revărsă în noi (nu doar în cei vesnici singuri), cît de vesel, trist, flecar, găunos, mincinos, slugarnic, răzvrătit, politicianist, chibit, tiran, tilhar, săracul săracilor, nemuritor favorită al speluncilor, impostorul, batjocura batjocurii noastre, ilegitimul, scîrba, voma, nebulia, lasitatea, tragismul lui răspîndit în nimic, păstoasă fiară găzduită de elite... Savurez această conduită complexă și-o condiționez de constiența comună, de pasul comun, de ochiul comun, de privirea comună... (ce meserie neghioabă și deosebit de periculoasă)... Stai de veghe în magazia de arme și așteaptă să ți se arate, dar vai!, cum să palpezi o abstracțiune!... De aici disprețul față de moarte, de aici ura față de necunoscut... și ceea ce se relevă cunoașterii, de aici sentimentul perpetuu de nedreptate... pentru că lui i se oferă, i se face, i se dăruie, și el imită, zice, recită, face giumbuslucuri, iubește, se hrănește, intuiește dragostea, ia mimica formelor, gestualizează nebulia, și, prin acestea dă viață, seduce, el, banalul, omul comun...

De aici disprețul față de tine însuși, dezamăgirea, mai ai timp să dezertezi din telurie, să te faci fum, și să crezi că ai dobîndit pentru totdeauna aripi, mizantropole!... Nu e doar o fugă de tine însuși, ci o datorie. Te vei smulge din rădăcini, abjurîndu-ți sentimentele, vei răstălmăci mereu răul în bine și binele în rău, cu gândul că virtutea e o blasfemie.

Omul comun, această lenesă sintagmă, care apasă, cu emfază, parcă ne îndepărtează pe Unul de Celălalt. Și de aici vin toate îndoielile, toate necredințele și neizbînzile noastre. Nu sîntem mai liberi rostind sintagma, și nici mai aproape de adevăr, pentru că, iată! orbecînd în abstractii, intrăm cu gura amară, pe usa neantului. Nici mai puri nu sîntem, ci, poate, mai drepti, încercînd să arătăm (și să dăm) fsecăria ce i se cuvine, fără să ne întrebăm dacă sîntem sau nu egali în fața zeului.

## Comentarii la regulile lui S.S. Van Dine (II)

Liviu PAPUC

1. Cititorul trebuie să aibă șanse egale cu ale detectivului pentru rezolvarea misterului. Toate firele trebuie enunțate și descrise cu limpezime.

Perfect adevărat.

2. Nu pot fi plasate în calea cititorului, cu bună știință, alte siretlicuri sau înșelăciuni decât cele folosite în mod legitim de criminalul față de detectiv.

Pentru a ne referi doar la perioada mai veche, iată un model de subterfugiu: ni se descrie cu exactitate locul crimei, o zgîrnetură existentă pe masă, dar nu ni se indică direcția acesteia (spre usă) și profunzimea ei - elemente care dau cheia rezolvării cazului, folosite de Sherlock Holmes în expunerea finală a procesului său deductiv.

3. Nu trebuie să existe nici o intrigă amoroasă. Problema în chestiune este să aduci un criminal în fața curții, nu să aduci un cuplu chinuit de focul iubirii în fața altarului himeneal.

Femeia a constituit întotdeauna unul din punctele nodale ale existenței, deci și ale acțiunii criminale. Edgar Wallace este unul care insistă asupra acestui aspect, la Agatha Christie este adesea mobil de bază. Mai spre zilele noastre îi găsim pe Raymond Chandler, James M. Cain, Ross Macdonald supuși total intrigii amoroase. La Dashiell Hammett aceasta există, dar este subordonată acțiunii judiciare. Dar regula poate fi cu ușurință respectată, fără ca romanul să-si piardă din atracție. Dovadă: cuplul Nero Wolfe și Archie Goodwin din scrierile lui Rex Stout, unde femeile nu sînt decît niște pasagere elemente de decor.

4. Detectivul însuși, sau unul dintre investigatorii oficiali, n-ar trebui să se dovedească vreodată a fi vinovatul. Aceasta este o trisare pe fată, echivalentul cu a oferi cuiva un penny strălucitor în schimbul unei piese de aur de cinci dolari. Sînt motive false.

Regula firească și, în general, respectată. Doar dacă nu luăm în considerare că povestitorul din *Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd* al Agathe Christie (apărut în 1926) este autorul crimei, dar si însotitorul apropiat al detectivului în soluționarea cazului.

5. Vinovatul trebuie să fie demascat prin deducții logice - nu prin accident, coincidență sau confesiune nemotivată. A rezolva o problemă criminală în felul acesta din urmă este ca și cum l-ai trimite pe cititor la vînătoare de rațe sălbatice, spunîndu-i ulterior, după ce-a esuat, că ai avut tot timpul în mîncă obiectul căuțării sale. Un astfel de autor nu este cu nimic mai breaz decît un jucător de feste.

Regula de aur, de la care abaterile sînt numeroase numai din dorința autorilor de a prezenta crime perfecte, caz în care doar împlinirea ne poate oferi desfășurarea exactă a evenimentelor. Sau, bineînțeles, buna voință a scriitorului, ceea ce e cam același lucru. Agatha Christie, această itabilă nonconformistă, ne dă diverse probe: în *Zece negri mîtitei* aflăm totul datorită unei mărturii scrise (fără ca lantul de crime să fi fost soluționat pînă atunci), în *Accident* deducția detectivului - desi întrunind sufragii unanime - îl conduce la moarte, iar adevărul este dezvăluit spontan de către criminală. (Va urma)

## hotu' dă imagini

### Combina, combinatul și combinatorul

Al. I. BABA

Pentru că nu mai suportam să fiu tras de urechi de ITN (Informatorul de Tip Nou) m-am pus pe studiat istoria splaiurilor unde ajunsei să-mi vînd imaginile furate. Nu înainte însă de a face și unele schimbări în imaginea de marcă proprie, ca să fiu cît mai aproape de felul de a vedea al celor de pe aici. Mai întii am renunțat la suciri și m-am profilat pe giuisuri, urmînd sfatul dat de hiperdresorul canin de la televiziunea daco-romană înainte de telenovelele intitulate aici "actualități". În emisiia lui (*Ham - o vorbă săt pun*) mai aflasem și de alte scheme dar m-am ferit să le pun în aplicațiune de teamă să nu par suspect prin exces de zel. Tot privind la televizor la un joc ciudat, practicat de o bucată de vreme și de confratii musulmani (alergarea unei mingi de către două echipe, care nu au voie să folosească mîna decît pentru a da ghionturi adversarului cînd nu-i vede arbitrul) am văzut că pentru a fi bine văzut trebuie să-ți vopsești părul în culoarea păpădiei. Am încercat și eu dar mi s-a spus să renunț, că semăn prea mult cu suedezii din Ferentari care-și schimbă părul dar nu și tenul, astfel încît pe micile ecrane se vede și mai bine cît sînt de balaooacheși.

Dar schimbarea esențială a intervenit la firmă. Cum nimeni nu reacționa pozitiv la vederea inscripției "hotu' de imagini" și nici măcar la versiunea capitalistă (cu *dă în loc de de*) am plătit un consilier de anglosaxofonă să-mi deconstruiască numele (așa se cheamă operația de refacere și prefacere după care nu mai știi cum te cheamă dacă te mai cheamă cineva). După două luni de muncă și o sumă de "verdeți" deloc neglijabilă (nu v-o spun că mă luai de fraier și oricum e confidențială), echipa de cercetători instruită prin programe "împus" (cu î din i) mi-a venit cu soluția genială: *Picture Chor Dealer*. Cum nu pricepeam de unde apăruse *Chor*, l-am întreat pe șef. Acesta m-a pus scurt la punct: 1. luat singur, cuvîntul indică nuanța tenului la vînzător (după românescul *cirovî*); 2. împreună cu prima silabă a cuvîntului următor (pronunțată ("di") arată originea mărfii pe care o comercializează.

Iar de nu-ți place cum sună numele firmei, schimbă profilul și producția. Fă-te *combinator* și ai să câștigi mai bine, intri în contacte silnice cu DJ-ii (pronunțat *digeii*) plătiți din dările populației și ești arătat chiar și pe canalele naționale la ore de noapte, între două meciuri de fotbal".

Cum nu-mi place să-mi arăt necunoștințele de limbă moldovalahicească, n-am întreat ce înseamnă *combinator*. Am căutat în dicționar și n-am găsit decît *combină* și *combinat*. Din manualele de pe vremea lui Ghiță și a urmasului său, Nicho Laertio din Kacodavia, am văzut că prima înlocuia *severa* pe ogoare, astfel încît unealta rămînea doar pe drapel și în mîinile tărănilor care nu lucrau în *combinat*. Cît despre acestea din urmă, tot răsfoind manuale, enciclopedii și albume, am priceput că ar fi niște paralelipipede mari, avînd ca destinație principală funcția de suport de lozinci. Pe vremuri scria "Trăiască Patria Național-Socialistă și Marele Cîrmaci", azi s-au făcut unele comprimări de litere (în paralel cu "disponibilizarea de personal") astfel încît scrie doar "Trăiască Patria Național-Democrată" întrucît, zice-se, ar fi fost prea costisitor să se scrie după aceea și partidele care ocîrmuiesc țara (de ex.: "și guvernul său tărănist-



Ofițer din Serviciul de analiză al DSS despărțind neghina burghezo-mosierească de grîul claselor muncitoare (pentru păstrarea secretului informativ i-am acoperit ochii)

pedisto-udemerliberalo-parist") mai ales că acestea se mai schimbă algoritmic.

Folosind însă termenul de *combinator* într-o conversație privind desființarea unui astfel de *combinat* (din lipsa de litere de lozinci și pentru a nu-i lăsa pe străini să-și planteze literele în acru național), cineva mi-a rîs în nas: "Combinatorul nu lucrează în fabricii și uzine, locul lui e pe trotuar". Nu l-am crezut pe ipochimen pînă nu mi-a arătat înregistrarea unei emisii televizuale. În reportajul stradal apărâu niste gustuici de a căror profesie ar fi fost, după spusurile lor, *combinarea* păsărilor de noapte de pe trotuarele dîmbovițene cu diverși cocosei, autohtoni sau străini (o dovadă în plus că valahezii nu sînt nici rasisti, nici xenofobi, nici xenofagi și că, măcar în acest domeniu, penetrația străină nu este privită cu ochi răi iar *regiile autonome* nu au încercat să-si mențină monopolul). Unul dintre ei se plîngea că este adesea perturbat de intervențiile uliilor în uniformă DJ și cerea *legalizarea* activității sale, benefică atît pentru client (cărui i se asigură un contact lipsit de riscurile contaminării), cît și pentru puicute (care - printr-o rotație calculată științific - nu erau expuse nici șomajului tehnic, nici suprasolicităților psihosomatice, fiziologice și emoționale, generatoare de stres și conducînd la uzura prematură și deci la retragerea din viața activă mai devreme chiar decît fotbalistii).

- E vorba deci de ceea ce se numea cîndva un "pește" - spusei pentru a-mi etala cunoștințele de limbă locală.

- Te înșeli. Peștele e undeva mai în spate, el e un boss. Cel pe care l-ai văzut e, într-un fel, gestionarul parcului de mașini exotice sau, dacă vrei să vorbim în limbaj de întreprindere, cumulează funcțiile de *director de resurse umane* (prin selectarea personalului și stabilirea locului în schema de funcțiuni a trotuarului), *director comercial* (prin funcția de prospectare a pieței, de analiză a solvabilității clientului) iar împreună cu confratii de breaslă formează un *oficiu de protecție a consumatorului și de combatere a concurenței neloiale*, apărută în urma valului de migrații din

diverse colțuri ale Asiei precum și datorită intrării pe piață a numeroase diletante. Dar dacă vrei să te exprimi în termeni ihtiologici, îl poți defini ca *peste pilot*, întrucît îndeplinește această funcție atît pentru căuțatorul de servicii (potențialul client), cît și pentru căuțătoarea de clienti (prestatoare de servicii).

- Bine, dar, în condițiile astea, nu înțeleg ce au pentru contra serviciile de ordine.

- Rămăsite ale vechiului regim. Cîndva totul se desfășura sub ochiul lor vigilant, mai ales în ceea ce privește prestațiile pentru oaspeții din afară. Acestia stiau că tot ce circula pe raza hotelurilor și a barurilor este *autorizat*, astfel încît nu aveau a se teme nici de furturi, nici de contaminări, riscuau cel mult verificarea hîrțiiilor și a carnetelor de adrese locale. În condițiile liberalizării tuturor activităților economice, serviciile de ordine se confruntă cu imposibilitatea de a-si face meseria ca pe vremuri. Oricum, cu timpul, toate se vor regulariza. Iar cei pe care i-ai văzut sînt și mai amărîți dintre combinatori, echivalentul vînzătorului neautorizat de țigări. Adevărații profesioniști sînt mult mai bine acoperiți.

- Cum așa!? făcu subsemnatul cu cea mai naiivă și mai timpă expresie facială.

- Aminteste-ți de cazul ambasadorului Țării Svaiterelor, tras în piept de o bravă valahă, care a publicat ulterior o carte. Doar nu-ți închipui că, dintre *sute de puicute* care frecventază activități culturale la ambasade, ea era cea mai motată și că ochii diplomatului n-o puteau vedea decît pe ea. În spate trebuie să fi fost un *combinator cu experiență* din cadrul *serviciilor de taină*, care stia să analizeze necesitățile de *tain nocturn* ale personalului diplomatic. Dacă Eros și-o fi băgat și el coada pe acolo, treaba lui și a celor doi, important era să nu i se vadă copitele și cornitele. Iar cineva îmi spuse că recrutările încep chiar de pe băncile școlilor.

- Asta n-o-i mai crede! exclamă cuprins de indignare patriotică mai puternică chiar decît a primarului vopsitor de bănci și ciorii în trei culori.

- N-ai decît. Nici eu nu am dovezi dar unele *rumori* (adică zvonuri) spun că recrutarea pentru diverse servicii ale ministerului de externe se face pe baza unor recomandări venite de la lăcasurile unde puicutele învățară a ciripi străinește. Cineva a fost mirat că o candidată, cam nulă în dialectul pentru care urma să aibă diploma (a trecut licența cu 5,50 înainte de susținerea lucrării), care cotodăcea cu un remarcabil accent autohton, a reușit la concursul de admitere al unei școli de profil.

- Asta presupune că *personalul combinator* de la bază stia să evalueze și alte calități decît cele strict literare și gramatice.

- N-ai decît să presupui ce vrei, e mai bine să uii ceea ce ti-am spus.

Așa am și făcut. Pînă mai acum cîteva zile cînd, în plin campionat de fotbal, auzii că cele două cămări ale Sfatului Țării dezbateau legea privind deconspirarea Securității ca *fosta politică politică* iar principala problemă este gestiunea dosarelor. Prins între turneul preliminar și optimi de finală, publicul moldovalahotransilvanobănățean nici n-are cînd să vadă cum o lege, amînată timp de cinci ani, trece cît ai zice "pește" (dar peștele va fi decapitat și eviscerat iar textul va rămîne, vorba lui Vintila Corbul, "în coadă de pește").

Și îmi trecu prin gînd că bietii *ofițeri recrutori* erau în fond niste *cîștiii combinatori*, care combinau ORGANELE (de partid, de stat și altele) cu cei dispuși să se prostitueze ORAL (în discuții cu amical recrutor) sau MANUAL (scriind note deformative). Iar cei numiți cu un termen peiorativ "turnători" erau și ei niște *combinatori mai modesti*, "peștișori-pilot" care indicau bravelor organe drumul spre păsările care nu grăiau limba *diamatului* (materialism dialectic și isteric) astfel încît, evident, trebuiau închise în *poietile de reeducare* în timp ce *poetii-tovoseși-ai-timpurilor-noi* scandau:

"Sînt par de lîngă drum și doar pentru popor

Pe dusmanii de clasă îi omor.

Partidului și Patriei onor

Și lui Cel Escu, brav conducător".



# Medicina Chirurgicală ieșeană a fost, este și va fi o școală de prestigiu național?

- interviu cu conf. univ. dr. Eugen TÂRCOVEANU, directorul Spitalului "Sf. Spiridon" din Iași

Originar din părțile Buzăului, cu parte din studii efectuate la București, ce v-a determinat să alegeți drumul Iașilor?

La vremea respectivă, Iașul era renumit ca unul din cele mai valoroase centre universitare, cu tradiție în special pentru școala medicală.

Știați despre această profesiune câte ceva din familie, din liceu? Dar, de fapt, ce v-a determinat să îmbrățișați această profesie? Onorurile, titlul sau banii?

Am copilărit în comuna Pârscov din județul Buzău, pe plaiurile lui V.V. Voiculescu. Am avut un unchi care a fost un renumit chirurg militar la Pitesti. Bunicul meu, preotul Constantin Gavriloiu, un om de o calitate morală deosebită, fost deținut politic, dorea foarte mult să îmbrățișez cariera universitară. Orientarea spre medicină o datorez doamnei Victoria Moisoiu, profesoara de biologie de la Liceul "B.P. Hasdeu" din Buzău, dascăl prin vocație.

Deși ati urmat medicina din vocation, ati avut idoli? Cine v-a îndreptat spre chirurgie? Profesorul Bătureanu a avut vreun rol în această alegere?

Am avut foarte multi idoli. Cel care mi-a îndreptat pașii spre chirurgie a fost domnul prof. dr. Ion Iancu, care semăna cu bunicul meu. În laboratorul său o atmosferă de calm, de echilibru și deplină sinceritate, avea un farmec încalabil și o nemăpomenită modestie.

L-am cunoscut pe profesorul Vladimir Bătureanu, un mit al chirurgiei ieșene, când era pensionar, fiind ultimul său doctorand. Nu l-am văzut operând, dar personalitatea sa, chiar la o vârstă înaintată, m-a cucerit. De o cultură generală vastă, spirit larg umanitarist, persoana distinsă, exercita o atracție greu de definit. Era o fire sensibilă, se comporta simplu și natural, iubea animalele și natura. Mi-a interzis operațiile experimentale pe câini, iar texa de doctorat mi-a corectat-o cu o mare atenție la cei 84 de ani ai săi. Îmi amintesc o adnotare privind șada de timp după care bolnavii au fost chemați la control, pe care am denumit-o "recul", termen înțeles în literatura de specialitate; remarcă sa a fost: "numai pusca are recul". Am



avut idoli pe unii profesori de chirurgie din țară, pe care i-am văzut operând sau i-am cunoscut îndeaproape: prof. I. Juvara, prof. C. Mircioiu.

M-au influențat și personalitățile chirurgicale din alte țări, cu care am păstrat o corespondență continuă și înainte de 1989, de la care am primit numeroase articole și cărți: Martin Allgower din Elvetia, H. Bismuth din Franța, Stieg Bengmark din Suedia, L. Nyhus din SUA. După revoluție am avut posibilitatea să cunosc personal o serie de idoli pe care i-am avut în tinerete: prof. R. Sarazin din Grenoble, prof. H.I. Peiper din Göttingen.

Este, într-adevăr, medicina chirurgicală ieșeană o școală de prestigiu național? Dacă este așa, de la care profesor ati avut de învățat mai mult?

Medicina chirurgicală ieșeană a fost, este și va fi o școală de prestigiu național. Majoritatea profesorilor celebri ai medicinei românești care s-au mutat la București, au lucrat inițial la Iași: prof. E. Juvara, prof. I. Hortolomei. În Clinica I Chirurgie m-am format la școala condusă, succesiv, de prof. dr. C. Lazar, prof. dr. V. Strat și prof. M. Chifan. Mentorul

meu chirurgical, de la care am învățat cel mai mult, este prof. M. Chifan, care m-a îndemnat să muncesc continuu. Se pare însă că acest lucru nu este o calitate absolut necesară în promovare...

Puteți preciza momentul când ați simțit că puteți merge pe mîna dumneavoastră? Ați intrat în cariera didactică imediat după absolvire, vă satisface profesia de dascăl? La rîndul dumneavoastră, v-ați creat discipoli?

Responsabilitatea medicală am simțit-o destul de acut de la primii pași. Am avut șansa să mă formez într-o școală chirurgicală de tradiție, care mi-a oferit, pe lângă o formație continuă, și protecția unor nume de prestigiu. De cel puțin 15 ani merg pe mîna mea.

În orice profesie există și eșecuri. Ați avut momente când ați simțit că pregătirea profesională nu vă ajută la nimic? V-au murit pacienți pe masa de operație? Ați contribuit și dumneavoastră la această tragedie umană?

Îmi place profesia de dascăl, ca asigurându-mi posibilitatea de a mă pregăti continuu și de ce nu, de a rămîne mereu tânăr. Cred că mi-am creat discipoli.

medic principal în specialitatea chirurgie (1977), medic primar (1990). Din 1979 este doctor în științe medicale. A fost ales membru în mai multe societăți științifice din țară și din străinătate, printre care Societatea Internațională de Chirurgie (1985), Asociația Internațională Gastro-Surgicol Club (1991), Societatea European Digestive Surgery (1996).

Într-o perioadă de 25 ani (1971-1996) a efectuat peste 5328 operații chirurgicale, în aproape toate domeniile chirurgiei: tiroidă, căi biliare, stomac, duoden, ficat, pancreas, abdomen, intervenții ginecologice și urologice, operații vasculare și altele. A dobîndit o vastă experiență chirurgicală și prin practicarea de noi tehnici în domeniu, precum laparoscopia, unele în premieră la noi în țară. Rezultatele acestei activități au fost valorificate prin participări la numeroase congrese și simpozioane științifice, precum și prin realizarea unor monografii și tratate științifice de mare valoare teoretică și practică: *Perforația ulcerului gastric și duodenal* (1998), *Patologia chirurgicală a abdomenului* (1990), *Abdomenul acut chirurgical* (1994), *Patologia chirurgicală - esofag, stomac, duoden* (1995), *Elemente de chirurgie laparoscopică* (1996). Sînt preocupări didactice și științifice la care se adaugă și activitatea pe care o desfășoară în calitate de director al Spitalului "Sf. Spiridon" din Iași.

Regimul totalitar a întrerupt, într-o mare măsură, legăturile cu lumea medicală occidentală. A reușit Școala chirurgicală ieșeană să se integreze la nivelul celei din Apus? Dacă ati fi chemat într-o clinică universitară din vest, și știți că acest lucru s-a înîmplat, ați putea face față pretențiilor de acolo?

Nu mi-au murit bolnavi pe masa de operație, dar am avut și unele momente cînd am simțit că pregătirea profesională nu ajută la nimic. Este vorba de bolnavii cu cancer avansat, unii chiar foarte tineri, pe care nici un gest chirurgical nu-i mai poate salva.

Am salvat multe vieți omenești, ceea ce mi-a oferit satisfacții depline, dar amarăciunea neputinței în fața unor boli crîncene este mult mai mare. Atitudinea de acceptare a riscului, de a nu da înapoi în fața posibilității de salvare a vieții unui om, de a risca totul, chiar și propria reputație, este o sarcină severă și plină de responsabilități pentru chirurg. Momentul definitiv al deciziei chirurgicale, dincolo de care nu mai există posibilitate de întoarcere, este rezultatul îmbinării armonioase dintre curajul lucid și

echilibrul în gîndire. Nu cred că acest zbulcium poate fi plătit cumva.

Știți că practicați tehnici chirurgicale ultramoderne, însușite în străinătate, ca laparoscopia. Acestea vă aduc aprecieri, ori invidii din partea colegilor? (Enumerati cîteva din succesele dumneavoastră în carieră).

Înainte de 1989 am avut numeroase legături cu lumea medicală occidentală, nu directe, dar am fost informat la zi despre progresele realizate în Occident. Am lucrat în clinici universitare din Vest și nu cred că pentru specialiștii din țara noastră există probleme de integrare sau adaptare. Mai greu a fost pentru specialiștii din Vest cînd au venit să lucreze în clinica noastră.

Credeți că, sub actuala legislație (conducere politică) se poate realiza ceva pozitiv pentru asistența sanitară și pentru învățămîntul medical universitar ieșean? (Ce părere aveți despre autonomia unităților sanitare și în special despre cea a Clinicilor universitare?).

Toți colegii mei din clinică au fost plecați în străinătate, fapt la care am contribuit și eu. Aceasta a ajutat extraordinar la schimbarea mentalității. Așa se explică de ce, relativ simplu, împreună cu colegii cu care lucrez, am introdus chirurgia laparoscopică doar la 4 ani după ce aceasta intrase în practică în Occident. O serie de intervenții pe care le-am practicat cu o trusă modestă au constituit premie națională sau regională - ablatia laparoscopică a chistului de ovar, sutura laparoscopică a ulcerului perforat, vagotomia laparoscopică, cardiomiectomia laparoscopică, operația Nissen laparoscopică; iar în privința colecistectomiilor laparoscopice avem a doua experiență din țară (600 de operații).

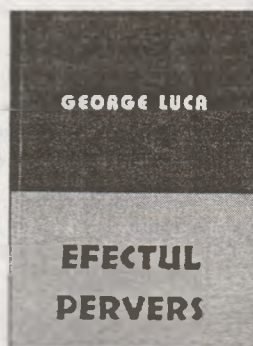
Cu experiența pe care am dobîndit-o în probleme de conducere, prin numeroasele cursuri pe care le-am efectuat în acest domeniu și mai ales al relațiilor de ordin profesional din străinătate, cred că as putea realiza cîte ceva dacă nu ar fi centralizare și burocratism.

Realizat de Mihai LIȚU

## În raftul nostru de bibliotecă



Maricică Popescu - *Turn Babel alergînd*, poezii, Editura Junimea, 1998



George Luca - *Efectul pervers*, versuri, Editura Ardealul, Tirgu Mures, 1998



Mircea Goga - *Concert pentru vioară și singurătate*, poeme, Editura Dacia, Cluj, 1998



Dumitru Fusu - *Mai singur decît cel nenăscut*, poeme, Editura Muzeum, Chișinău, 1997



Valentin Iacob - *Pianul kamikaze*, poeme, Editura Integral, București, 1998



Cristian Pavel - *Decapitat la masa de scris*, poeme, Editura Vinea, București, 1998



Gheorghe Gheorghide - *Semne de apă*, versuri, Editura Echinoc, Cluj, 1997



Ion Chichere - *Podul spadei*, poeme, Editura Marineasa, Timișoara, 1998



Vicențiu Donose - *Justițiar din alte lumi*, roman, Editura Junimea, Iași, 1998



Daniel Luca - *Strip-tease*, poeme, Editura Eubeca, Timișoara, 1997



Vasile Zetu - *Roua lăuntrică*, poeme, traducere de Viorel Dirja, Editura Cuvîntul nostru, Suceava, 1998

\*\*\* - *Poemele Dunării/ Les poèmes du Danube*, antologie de Sterian Vicol, transpunere în limba franceză Constantin Frosin, Editura Press, Galați, 1998

Ion Beldeanu - *O dimineață pentru fiecare*, proză scurtă, Editura Cuvîntul nostru, Suceava, 1998

Traian Pop Traian - *Săptămîna 53*, poeme, Editura Marineasa, Timișoara, 1998

Onu Cazan - *Nu trebuie s-o sîrut pe Iulia*, proză scurtă, Editura Porto-Franco, Galați, 1997

Petre Manolache - *Pedeapsa divină*, poeme, Editura Porto-Franco, Galați, 1997

Petru Scutelnicu - *Amenințarea cu viața*, poeme, Editura Club, Bacău, 1998



Condiția SF-ului, între cititor și critică

# De la general la particular în critica science fictionului

George CEAUȘU

În prealabil, ar trebui să ne punem întrebarea - greu de elucidat - dacă criticul "generalist" poate emite judecăți autorizate asupra operei literare SF sau trebuie operate câteva delimitări de specific, pentru o mai bună "acclimatizare" a instrumentului critic la problemele operei literare SF.

## SF-ul ca literatură

Într-adevăr, science fictionul este în primul rând literatură, fiind în măsură să preia toate instrumentele acesteia. Dar criticii "generalisti" văd un interes limitat pentru un astfel de teritoriu, deci incursiunile lor sînt destul de pu-



Elegia Oului, a noua „Într-un ou negru mă las încălzit...”

dente. Puțini critici au o "cultură de domeniu" care să le permită abordarea temelor și motivelor SF, chiar dacă acestea din urmă au un aspect cliseic. Apoi incursiunile nici nu au un dublu parcurs: Voicu Bugariu, scriitor SF, scrie critică SF, Ovidiu Crohmălniceanu, scriitor SF (*Istoriile insolite, Alte istorii insolite*) și critic

"generalist" de marcă, nu scrie critică SF. Fără îndoială, se pot emite considerații "caldute", plasate la un nivel global, prin care SF-ul să prindă strălucirea unui blazon literar. Însă cel mai adesea detaliile și impactul lor social fac deficiul acestei literaturi. Iar ca să le simți trebuie să ai pregătire științifică sau tehnologică. Sau măcar un domeniu de competență.

Pînă la urmă, exegeții domeniului sînt selectați tot dintre practicieni, veniți fie dinspre literatura literară, fie dinspre cea teoretico-științifică. Daniel Fondacneche, eseist, critic și istoric literar - un bun cunoscător al fenomenului SF francofon, auto al unor cursuri cu largi referințe la genurile SF și polițier - consideră că tratamentul SF-ului ca literatură este, pur și simplu, o chestiune de politică internă: noi, promotorii acestei literaturi, urmăm integrarea într-un curent mai larg sau coexistența cercușului de admiratori?

Expansiunea mijloacelor de comunicare, integrarea în fenomenul cultural mai larg conduce la prezenta întempestivă a SF-ului în buletinul de actualități culturale sau științifice. Dar fenomenul introduce anumite distanțe de comunicare, datorită iterării unor termeni pe care literarii obișnuiți nu și mai bat capul să-i înțeleagă. Pentru ei, literatura în formele ei consacrate este un model autocuprinzător al omului și problemelor sale. Și au perfectă dreptate în această privință: diversele mișcări de renovare și "modalizare" prezente în fluxul actualității literare au fost absorbite de literatura "largă". Mișcarea inversă, de orientare a comunicării spre un public cert, pentru care conceptele nu numai că sînt înțelese, ci sînt și aplicate, transpune într-un mod de viață, conduce spre ideea clară a ghetto-ului.

În cel de-al treilea volum din *Securitate istorie a literaturii române. Perioada contemporană. Proza*, apărut în București, la Editura IRI, în 1996, Dumitru Micu dedică literaturii SF un număr de opt pagini în cadrul unei secțiuni din capitolul *Proza științifico-fantastică, polițistă, de aventuri* din partea a patra (*Fantasticul, senzationalul, ludicul*). De la bun început, "ca-numele science-fiction" este "o specie literară de promție recentă (...) destinată consumului popular". Deci "ea nu și poate impune drept tel specifică material artistic", deoarece "în obiectivul ei nu are cum intra psihologia, studiul caracterologic, pictura de medii, analiza socială". Cu alte cuvinte,

science fictionul aparține unei subspecii a prozei de aventuri care "nu poate miza decît pe epic, pe senzational, pe elementul-surpriză".

## Între "lectura de vacanță" și paraliteratură

Observațiile de mai sus sînt extrase de Györfi-Deak György (*Critical logicii impure*, Supliment "Super Nova" 236, "Evenimentul" / 27 iunie a.c.). Din clasificările romanului se pot desprinde categoriile de "respectabilitate socială" ale acestui gen literar, sortite să treacă mai degrabă în manuale, datorită valorilor etice și moral-educative pe care le încumbă: romanul psihologic, sociologic (romanul-frescă, "pictura de medii", cum spune criticul), romanul istoric și chiar "ideologic". Exact, ideologia poartă marca unei epoci, iar a disocia clar între estetic și politic este adesea un exercițiu de performanță. Acestor specii li se adaugă romanul "popular", ce readeuce în scenă tradiția și valorile morale. Dimpotrivă, specii destinate unor categorii specializate de public (romanul SF, fantasy, horror, de aventuri, polițist, detectivistic, de tineret, de dragoste și parclările ar putea continua după structura "sindicalistă" a publicului cititor pe profesioniști, pe grupe de vîrstă, pe preferințe) riscă să fie clasificate la capitolul loisir, al "lecturii de tren" sau "de vacanță", datorită lipsei precauțiilor educative. Dar aceste specii "sindicaliste" vin puternic din urmă și sînt legitimate de lecturile unui public larg, care poate fi manipulat în mod supărător prin schemele ficțiunii "populare" practice de seriale.

Poate că nici ideea de paraliteratură n-ar trebui să ne sperie cînd punem în discuție fenomenul SF. Așa vine cînd omul de pe stradă asimilează SF-ul cu fenomenul OZN sau, în cazul cel mai fonic, cu *Războiul stelelor*, n-ar trebui să mai avem vreo îndoaie, sîntem în plină paraliteratură. În Franța și Belgia există centre științifice serioase de studiu al paraliteraturii (în primul rînd al romanului popular), ale căror concluzii sînt puse la dispoziția editurilor, regizorilor, agenților publicitari. Literatura noastră pre-decembriștă ne-a oferit într-o măsură lipsită de agresivitate și fenomenal subcultural: tot ceea ce ajungea la publicul de rînd era "selectat" la vreo două sau trei nivele - în primul rînd, la nivel ideologic.

În schimb, puține libertăți impune existența subculturii și a "literaturii de consum", fără vînzare, editura moare de foame sau trebuie reciclată. Într-o măsură mică este sinceră pe arti largi cu formarea unor mecanisme para-culturale și chiar a unui public pentru care nu interesul cultural contează, ci o plăcere mai largă de interes. Dar de aici, din această "infuzie subculturală", trăsesc și marile opere artistice. Este o infuzie masivă de "sînge proaspăt" care nu poate fi neglijată. Așa vine cînd publicul larg este imunit la orice transfer sanguin, creșterea insuficient detasat - poate chiar venind din creație - poate contracta o SIDA, putînd forma el însuși un subiect de roman popular.

Daniela Boișteanu

## SINDROMUL APNEILOR OBSTRUCTIVE DIN SOMN



Editura Universitară "Carol Davila" București - 1997

## Cartea medicla

# Cercetări pentru viitor

Prof. dr. Jan HURJUI

Relația somn - veghe este însăși viața. Fără această alternanță n-am exista. Cercetarea activității creierului uman în timpul somnului presupune studii complexe. Acestea li se adaugă astăzi o monografie\*, în premieră la noi, pe care o datorăm unui specialist cu preocupări mai vechi și cu o specializare mai recentă în Franța, vizînd sindromul apneilor obstructive din somn (SAOS).

Cele cincizeci de cazuri studiate acolo i-au autoarei posibilitatea să adauge bibliografiei cercetate, propria experiență. Înregistrările polisomnografice au confirmat ipoteza clinică de SAOS. Este de subliniat stabilirea unei scări de gravitate și faptul că patologia căilor aeriene în care, repetat, se produce o suprimare a fluxului aerian (mecanismul de valvă) se înțește cel mai frecvent de apnea de tip obstructiv. Abaterea de la normalitate (sub 30 perioade de apnee pe distanța a șapte ore de somn) poate îmbrăca o gravitate variabilă.

Sindromul sleep-apnea poate fi de cauză centrală, periferică și mixtă, tipul obstructiv (periferic) fiind frecvent și de aceea studiat de autoare, sub toate aspectele, riscul pentru SAOS implicînd o patologie diversă. El se constată în primul rînd la persoanele peste 40 de ani, cu somnolență diurnă, cu obezitate (în special obezitatea cu țesut adipos evident și în regiunea gîtului).

SAOS se asociază cu o morbiditate și o mortalitate de cauză cardio-vasculară și cerebro-vasculară. Riscul pentru tulburări de ritm cardiac imprimă evident gravitatea SAOS sub raportul prognosticului, întotdeauna rezervat. Dar chiar dacă s-ar efectua înregistrări polisomnografice numai la persoanele cu ronchopatie exprimată (sforăitul deranjant în timpul somnului), tot s-ar putea stabili riscul stenozării orofaringiene, obstructia completă, prin presiunea negativă, astfel realizată. Ingestia de alcool, somniferele concurează și ele la îngustarea căilor aeriene. Perioada de apnee urmînd sforăitului este variabilă și duce la trezirea persoanei. Orice oboseală (somnolență) diurnă excesivă impune o investigație a somnului nocturn.

Monografia de care ne ocupăm are grafice și tabele semnificative. Manifestările morbide asociate cu SAOS sînt evocatoare. Cartea este scrisă evident didactic. Noțiunile transmise cititorului sînt prezentate cronologic, pornind de la datele despre somnul normal. Diagnosticul și tratamentul SAOS sînt precizate pe baza datelor anamnestice, clinice, obiective și a explorărilor paraclinice. Înregistrările polisomnografice au stabilit, prin calcularea indicelui de apnee și hipopneei pe oră de somn, în funcție de durata evenimentelor respiratorii constatate și de numărul lor, gravitatea clinică.

Indicațiile terapeutice au ca obiectiv ameliorarea indicelui de apnee și hipopneei (IAH) sau/si a dispariției acestora, prin aplicarea presiunii pozitive continue nazale (PPCN) sub control polisomnografic. Folosirea PPCN este recomandată inclusiv în cazurile cu indicație chirurgicală (trapeator, sau în cazuri de eșecuri chirurgicale). Sînt tratate pe larg cazurile, sub raport diagnostic și terapeutic. La fel, evoluția lor (la nevoie au fost repetate înregistrările polisomnografice, pentru readaptarea presiunii pozitive nazale). Rezultate terapeutice s-au obținut la 3-6 luni de tratament la domiciliu, prin PPCN. De remarcat că din 44 cazuri tratate, 34 au prezentat normalizarea IAH și remisiunea simptomelor produse de SAOS.

Am insistat asupra părții personale în ansamblul lucrării, studiul aparținînd autoarei, mai ales pentru a scoate în evidență contribuția reală, originală, a cărții. De asemenea, rezultatele obținute arată interesul pentru practica medicală și interesul pluridisciplinar al problemelor abordate. SAOS este frecvent, este posibil a fi tratat la domiciliu în cele mai multe dintre cazuri, așa cum rezultă din monografia recenziată. D-na dr. Daniela Boișteanu onorează școala medicală românească, realizînd "un pas mic", într-un teritoriu imens. Viața noastră din timpul somnului este încă o mare necunoscută.

• Daniela Boișteanu, *Sindromul apneilor obstructive din somn*, Editura Universitară "Carol Davila", București, 1997.

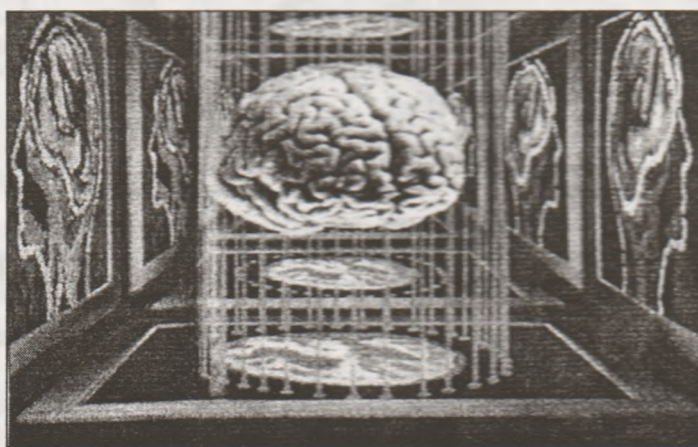
Informatica - spre un rol aproape mistic

# Magicieni în rețele

Laur BEJAN, George CEAUȘU

Julian Dibbel, jurnalist la "Village Voice", scria recent că informatica s-a născut în timpul războiului, cînd era interzis americanilor să trimită prin poștă mozaicuri, desene, diagrame și alte înștiințări de același gen pentru a nu fi confundate cu mesaje germane criptate. Ne putem pune astăzi întrebarea, o dată cu existența rețelei Internet: ce rațiuni ar avea guvernul ca să-și întindă stăpînirea peste un teritoriu digital - care nu este decît un forum al expresiei libere - favorizînd deliventele tot atît de facil cum ar fi comanda unei crime de la distanță fără o țintă precisă, aranjarea unor santaje sofisticate sau organizarea unor economii paralele eficiente. Deocamdată nu există vreo rațiune pentru supravegherea rețelei. Pen Minitel-ul francez, comunicațiile sînt uneori tăiate cînd conținutul este considerat ofensator pentru lege. Este un semn al supravegherii. Deci rețeaua, structură care, de regulă, le respinge pe cele piramidale, nu este decît baza unei alte piramide.

Autoreferința este marca specialitatei rețelei. Se vorbește mult despre protocoalele propuse pentru utilizare. Istoria conexiunii ține locul de panaceu universal. A rămîne "plăntat" într-o astfel de rețea nu este o chestiune de bani, ci de neuroni. Internet-ul înseamnă, de asemenea, multe birouri, coli albe pe punctul de a fi aruncate, mulți oameni care nu au nimic de spus. Prin prefixul "Alt" încep adresele alternative ale Internet-ului. După remarcă revistei "Newsweek", totul are o versiune alternativă în universul rețelei, ca și cum ele ar fi descrisă gîndirea, societatea și economia paralelă. Ideea este aceea de a recolta cît mai multe secrete posibile, de a parcurge colturile cele mai obscure ale rețelei pentru a ajunge la trama dezbaterilor științifice și politice ale momentului. Rețeaua conține casele informaționale ce par a fi deschise tuturor dorintelor celor inițiați. În tot acest sistem, tehnologia joacă un rol aproape mistic. De la fapte elementare, pînă la speculațiile cele mai bizare asupra virtualului, rețeaua este omniprezentă. Nu se poate evita nici autoreferința de un grad mai înalt. Realitatea este că multă energie se consumă pentru a vorbi de Internet și de accesul la rețea - dezbateri cărora li se adaugă cele despre libertatea de expresie a rețelei. Specialiștii B.B.S. din Electronic Frontier Foundation (E.F.F.) au dedicat câteva săptămîni discuțiilor în jurul unei tematici. Microprocesorul "Clipper", rod al cercetărilor Institutului Național de Standarde și Tehnologie din S.U.A., ar trebui să permită agenților guvernamentali pătrunderea și decodificarea oricărei conversații particulare codificate de pe rețea. Un atac major la libertățile individuale, susțin ciberpunkșii, acești piraiți specializați ai rețelei criptate și ai punerii la punct a limbajelor matematice virtual indescifrabile. Sau descifrabile cu prețul seclozelor de funcționare a mai multor calculatoare mari înseriate. Actualii clienți ai E.E.F. știu bine că rețeaua nu reprezintă decît extensia actuală a unuia care a început să se dezvolte acum 20 de ani datorită preocupării forțelor armate americane, rețea numită pe atunci ARPAnet. Atunci cînd



un calculator se conectează aici, el devine imediat vulnerabil supravegherii și actelor de delincvență: piratarea liniilor, escrocherii bancare, violarea intimității. Acest vast jurnal intim, amestec de oralitate și scriere și de vîrstă ale informaticii nu este niciodată închis ermetic. Cum ar spune cu malitiozitate un hacker francez: "începînd cu momentul în care un calculator este conectat, poți intra în el".

A apărut deja o întregă faună de piraiți ai calculatoarelor. Crackersii sînt criminali informatici fără motive. *Flammers* sînt violatori ai intimității și persoane care urmăresc corespondența electronică. Rezultatul activității acestora este chiar vizibil. În 1988, în Internet au existat 6000 de calculatoare virusate. Fiecare calculator este în atenția sistemelor de supraveghere în situația unui contribuabil avînd o slujbă și un cont bancar supravegheat de fisc. Calculatorul poate deveni transparent după voință și poate povesti diverse istorii proprietarului său.

În istoria sa de circa un deceniu, delincvența informatică a devenit riscul industrial și economic numărul unu. Costul său este imens: aproape două miliarde de dolari anual. Centru vital și instrument strategic, sistemul informatic, adevăratul călcîi al lui Ahile pentru orice companie, poate fi atacat cu ajutorul unui simplu microcalculator dotat cu modem. Corpusul de cunoștințe necesar se compune din limbaje de programe de nivel coborît, sisteme de operare (Unix, Vax, MS-Dos), identificatori de program, coduri de acces și parole. Dacă majoritatea serverelor din instituții, universități sau întreprinderi permit un acces liber, adesea gratuit, la bazele de cunoștințe deschise marelui public, bazele de cunoștințe private nu sînt accesibile decît unui anumit număr de utilizatori; idealul hacker-ului constă, deci, în a identifica fișierul de parole al administratorului de sistem.

Contra piratilor, poliția s-a mobilizat pentru a proteja rețelele și memoriile vulnerabile, utilizînd, în afara anchetelor tradiționale, o panoplie completă de "gărzi de corp", dispozitive pentru protejarea liniilor telefonice și a calculatoarelor. Aceste "santinele electronice" analizează în permanență tensiunea liniei, punînd în evidență variația semnului sau schimbarea impedanței, care va trăda prezența unui sistem de ascultare.



# MARC QUAGHEBEUR: "În viața unui creator, poezia trebuie să constituie partea ascunsă, misterul, intimitatea"



Între 30 martie și 4 aprilie 1998, a avut loc la Leipzig al treilea Colocvii Internațional al Asociației de Studii Francofone din Europa centrală și de est (AEFECO), cu tema *Unité et diversité des écritures francophones. Quels défis pour cette fin de siècle?* Au participat 60 de universități din 19 țări, dintre care patru din România. Am ales pentru interviurile mele pe cîțiva dintre ei, în același timp scriitori. Le-am pus, la început, aceeași întrebare, cea din subtitlu, sugerată de comunicarea doamnei Margareta Gyurcsik, de la Universitatea de Vest din Timișoara, despre opera romanescă a lui Dumitru Tepeș, iar opinia lui Marc Quaghebeur, cel care deschide seria răspunsurilor:

"Limba franceză aparține celor care o iubesc și o vorbesc. Ea nu este «proprietate» exclusivă a francezilor. Noi, belgienii, am inventat-o, ca și ei, ca și elvețienii sau canadienii din Québec. De fapt, belgienii francofoni au fost parțial depozitați de limba lor de către francezi. În prezent, franceza orală este înviorată, revigorată de francofonii din Africa. Vorbită de ei, franceza renaște".

**P.S.:** *Sînteți Director al Arhivelor și Muzeului de Literatură din Bruxelles și Comisar de carte la Comunitatea franceză din Belgia de la Ministerul Culturii și al Afacerilor Sociale. Ce înseamnă, de fapt, acest ultim titlu?*

**M.Q.:** În sens vechi, *commis* este detinatorul temporar al unei funcții publice. "Comisarul" este un funcționar superior într-un minister sau o administrație. Ambele mele funcții implică răspunderi importante și importante. Sînt nevoit să călătoresc aproape tot timpul, într-un "aparatură și reprezentare" literaturii belgiene francofone în lume. Din fericire, am vocație de marinar: mă simt bine în călătorie.

**P.S.:** *Sînteți un promotor constant și pasionat al acestei literaturi. Sînteți doctor în litere și filosofie la Universitatea Catholică din Louvain-la-Neuve, cu o teză despre Rimbaud, autor de cărți, de eseuri, de articole de istorie și de critică literară, din care amintesc Balize pentru istoria literaturii noastre (1982), Literatura belgiană între absență și magie (1990), Prima dintre literaturile francofone nefrancofonice (sinteză aparută în "Studia Universitatis Babeș-Bolyai" din Cluj, nr. XXXVI, 1991, coordonat de Rodica Pop).*

**M.Q.:** Cred că toată ființa mea, profund, în vitalitatea acestei literaturi, ca și în cea belgiană de expresie flamandă. Ele nu sînt, cum se spune uneori, de raftul doi. Am încercat să fac cunoscută în lume această producție literară, absorbită adeseori în cea franceză, cîteodată și dintr-un fel de autodistrugere a belgienilor însisi. Marii scriitori belgieni constituie, de altfel, unele din gloriile literaturii franceze, precum Maeterlinck, Verhaeren, Michaux, Yourcenar, Simonon. Este nevoie de o literatură francofonă comparată în interiorul literaturilor francofone. În acest fel, reflecția asupra literaturii franceze înseși s-ar aprofunda și s-ar îmbogăți.

**P.S.:** *Africa vă atrage irezistibil.*

**M.Q.:** Da, deși familia mea nu are nici o tradiție colonială sau misionară. Socul l-am avut în 1989, cînd am fost invitat pentru prima oară în Zair, fostul Congo belgian. A fost ea o revelație, ca la apostolul Pavel drumul spre Damasc. Am fost răscolit de știința negrilor despre un mister care îi scapă lumii

asa-zis civilizate. Din păcate, și ei sînt pe cale să-l piardă. Am descoperit acolo figuri intelectuale de prim-plan necunoscute în Europa, gînditori și scriitori. Unul din rezultatele imediate ale contactului meu cultural cu Africa a fost editarea, în 1992, împreună cu un colectiv, a unei antologii, *Hirtie albă, cerneală neagră*, în două volume și o anexă.

**P.S.:** *Cu o amplă prefață care vă aparține, Des textes sous le boisseau (Texte sub obroc). Sînteți un poet recunoscut în spațiul francofon, tradus de asemenea în alte zone culturale, de pildă în România.*

**M.Q.:** Primul meu traducător în română, în 1977, a fost poetul Valeriu Stancu. Ne-am cunoscut și ne-am împrietenit abia 15 ani mai tîrziu. A fost ca un dar cereș. Horia Bădescu, de la Cluj, în volumul bilingv *Tăceri și cuvinte* (1992), a propus o selecție din șase din volumele mele (*Forclaz, L'herbe seule, Passacailles, Oiseaux, A la morte, Le Vieilles*) și l-a însoțit cu o prefață. Sînt împotriva vedetismului scriitorilor. Funcțiile mele administrative au dăunat înțelegerii mele ca poet. Opera de poet nu trebuie să ocupe primul plan, ci să constituie partea ascunsă, misterul, intimitatea, tăcerea. De aceea îmi "spun" poezia scriind-o. Cînd sînt invitat s-o recit sau s-o citesc în public, o fac printr-un fel de modelare reverentioasă a cuvintelor. Le "sculptez" sonor, instinctiv. Frumusețea lor vine, de asemenea, din pronunție.

**P.S.:** *Sînteți fascinat de figura împăratului Carol Quintul, născut la Grand, în 1500.*

**M.Q.:** Da. Este chintesenta unui destin excepțional sub o aparentă de dezinvoltură. Prințul călător, cel mai subtil și rafinat din Renaștere, îndrăgostit de soția sa, renunță la putere, în 1556, în favoarea fiului, Filip al II-lea, conștient că acest gest este o ratare. El trăiește, de altfel, în Țările de Jos primii 28 de ani din viață și vorbește franceza și flamanda mai bine ca spaniola, învățată la maturitate. Interesul pe care îl acord acestei personalități intră în preocuparea mea mai largă pentru istorie, prin care încerc să explic destinul unei țări, al unei literaturi, al unui individ. Înțelegerea prin istorie ne poate ajuta să ieșim din clișee, uitare, fantasmă și manipulare.

**P.S.:** *Cum ați dori să încheiem această convorbire?*

**M.Q.:** Oferindu-vă textul poemului despre Carol Quintul, *Drumurile din Granada*, pe care l-am citit aseară, 2 aprilie 1998, în cadrul colocviului de francofonie de la Leipzig, la secțiunea *Lecturile scriitorilor*, și pe care îl puteți publica, integral sau fragmentar, în traducerea dumneavoastră.

## Drumurile din Granada

"Fisic de furtună. Vâl sfîșiat. Margine de amurg. Yuste în noiembrie.

Severă, o balustradă de piatră duce la pronaos. Este largă. Între arcadă și coloane, un bust grav, dureros: bătrînul împărat.

În el, întreaga enigmă a coloanelor lui Hercules. Zid gol, soare parțial, capul, pentru totdeauna, pare aplecat.

Un palat pluteste. Printre peisaje, ținut pierdut. Între apele sale lumina din sud. Își rîde de masele prea frunzoase care amintesc de nord. Și de verdețea lui neobosită.

Cîteva balcoane, acoperite. Nacele de piatră și sticlă. Chioscuri, suspendate. Prelungesc, duc, ritmează strania pupă a lăcasului.

Lipite de patulaterul unui chiostru, adăpostese ciudata privire a peregrinului.

Modernitatea edificiului. Reunite, Flandra și Italia par a fi transsubstantiate. Departe de Tajo, stejari de plută, sihaștri.

Patru încăperi, perfect proportionate. Se întredeschid dincolo de prag. Și de un zid mare care le apără. Ansamblul trăiește pe stindardul vidului. Merge.

Grădinari, uncori, acolo se strecoară. Nu-i auzi. Spațiul și orizontul sînt între cer și frunze.

În interior, falduri negre. Învăluie și desfășoară imaginea mamei veșnic lipsite de chip.

Discrete, la nesfîrșit reluate, trăsăturile, urmele unei alte femei. Prea timpuriu smulsă din bratele lui.

Încăperile trăiesc sub ochii ei. De oval. De castană.

Hieratică, lividă, pare venită dintr-o lume umplută cu impoderabilitate. Fără să-l cheme, îl strigă. Sau îl înfîlnește, fără să-l atingă. Printre hărți, pendule, tapiserii; și polifoniile care i-au slujit drept matrice.

Saloanele dorm. Ca niște altare.

Lumină sobră, catifea de aer. Sufletul își condensează rănile. Omul își regăsește acolo răsufărarea. Numai în ea, de acum înainte, maiestatea.

Din voința nebunească sub datorie nimic n-a mai rămas. Decît această reculegere. Această ultimă cucerire, în locul pe care nimeni nu l-a putut înțelege. În aceste margini aproape uitate de deșert verde.

Ca mările și pădurile din copilărie.

Camera este întunecoasă. De n-ar fi canapeaua din piele arămie. Ea restituie corpul luminii.

Deschidere, o ușă din sticlă. Ea duce ochiul de la bolnavul ținut în pat la orbirea de aur și de mișcare, ce pare a transporta altarul însuși, transfigurat, spre această Glorie, a lui, pe care a făcut-o să țîșnească din miinile lui Tizian.

Cere doar iertare.

Ea îi este alături. Înfășurată în acel suris fraged, pe care numai el l-a cunoscut. Sora lui profundă. vînătoare, îi însoțeste.

Ciudată treime.

Ochii lor de femeie sînt în pace. Ca în extaz. El despuiat, cu ochii sfredeliți de neliniște absorbind Vesnicia, pare că imploră sensul actelor pe care în numele Său a crezut că le pune.

Un giulgiu înconjoară un trup înnodat. Împletește lemnele răsucite și calcinate.

Sub capelă o altă cameră. Lungă. La jumătatea corpului, o firidă. I-au fost depuse aici rămășițele pămîntesti.

Departe de Champmol, de duci. De moștenirea inimii lui. Departe de Binche și de Bruges. Departe de Brabant. Departe de Izabela. Departe de Granada unde doarme partea blestemată. A vrut s-o asume. În ciuda lui.

Aici, pînă la ispășirea veacurilor, sub lespedea pe care preotul își îndoaie genunchiul, această rămășiță nulă atît de puțin tînuită. Pe care să gravezi din nou, la ceasul înălțării, greutatea muritoare și ritmată a singurului gest ce transfigurează.

Firida este goală.

Infantele i-a adunat pe cei pe care i-a despărțit moartea. Ei. Se mentineau acolo. Voința nebunească a amantului. Și a credinciosului.

Perpendicular, catacomba lor, rotonda. Unic sarcofag. Fără chip. De unde să-și înalte trunchiul. Și natiunea care își are aici obîrșia.

Astfel se îngroapă se deformează agonizează memoria rănită a fiului celui mare al Ioanei celei nebune care urma prin podișurile primejdioase ale Castiliei cosiugul în care se odihnea cel adorat, cel detestat, prințul fastuos care luă de îndată ce ea debarcă frumosa ei miniatură. Pentru a o face soție, chiar în acea zi.

Exordiul unei istorii. Estompare. A unei foarte glorioase paranteze. Granada este pustie. Epopeea s-a închis. Escorialul a luat totul.

Din marele vis imperial cîteva urme. Neterminate. Strîmbe. Aproape necitete. Din vechiul regat maur nici un supraviețuitor. Arabescuri.

Jos, catedrala. Cu cele două morminte întemeietoare. Au isprăvit cruciada. Au inaugurat era nouă.

Patru gisantii. Încă investiți cu chipuri. Perechi în piatră ale mormintelor de aur ale Temerarului și ale fiicei sale, par înămolite sub arcadele reci. Ogiva a murit. Adevărată chintesentă a scurtcircuitului de unde se naște Spania, sînt.

Disparută din incintă, fiica infanților din marea tenebroasă. Dinspre tîrîmurile extreme a plecat și el, cam la aceeași oră, trupul printului care a preferat natiunilor sale Europa.

Nereușită, domnia. Neisprăvit, locul: cel care a adăpostit unirea iubirilor lor.

Pe înălțimi, între umbre, aici, spre grădinile care încoronează privelistea, murmure înăbușite. Lumina. Săli. Inalteratul, vechile palate arabe. Ele se adăpostesc, se eschivează, se dezvăluie. În spatele enigmei,

piatră întunecată. Acest urias pronaos care le protejează și le descoperă.

Burgundia și Germania scandează contraforturile. Spania, pridvoarele: le instalează. Italia, ritmul fatadelor și secretul perspectivelor.

Vechea limbă, *oil*, antifonul. Deviza. Se înșiră pe frînghiile tari pe care le ancorează capetele de lei, pe unghiurile pe care le silabisec ciocurile de vulturi. Ea o îndepărtează.

Spre depărtare. Spre neînceput. Spre tot ce nu se netezește decît la hotare. În necunoscut. În excesul însuși.

Cîndva, de la ferestrele subțiri ale camerei lor, ei plecau. Prin peisaj.

Pentru a întîmpina o mie și unu de bidivii, acel zid. Catapeteasma imperiului.

Dincolo, împrejur, blîndețe. Risipirea subtilă. Flori. Bazine și fructe. Apele și licăririle. Nebunestii înlăntuiri, încăperi cu unghere, deschideri furisate. Și ferestrele.

Aici s-au deznodată chingile și lăncile.

Între buzele pentru totdeauna închise au fost uitate depeșe, pancarte și sigilii. Timp fugar reînnoit. Aici ia ființă visul vechi, multiplu și niciodată uitat, straturile nenumărate din palatul din Brabant.

Pasii secreți ai copilului. Dorinte furise și lente. Vechi răgaz al grădinilor. Avînturi fermecătoare ale capcanelor din ziduri. Înflorirea consideratei.

Blîndețe.

Pentru cine se apropie, maiestatea. Ea ține la distanță.

După rîpă, o uluire. Acea lumină cernută care se desface. Pătrate și cercuri compun și descompun la nesfîrșit o stranie paradă.

Între colonade, promenade, unghiuri moarte. Diagonale și porticuri. Niciodată ochiul nu se fixează. Merge. Se pierde. Revine și visează.

Ca marea care nu are chip.

Excentrarea absolută a acestei privelști. Descentrarea culturilor sale. Renașterea. Și moștenirea mozarabă. La punctul extrem al cetăților din domnia europeană.

Aici trebuiau să se îngădească, să se bată și să se îndrăgostească, inima omului și cea a imperiului.

Nici un loc. O lungă și perpetuă călătorie. O construcție neobosită. Imensa. Nenumărate chipuri. Cezarul poartă în inimă rătăcirea nedeslășită a schimniciei.

Rămășițe.

Prea multe imagini fugitive. Prea multe așteptări. Prea multe depărtări. Și acest dezastru în inima fidelă și mîndră: pierderea. ținără, a singurului chip care i-a ținut loc.

De atunci. Campamente și campanii. Popasuri. Palate temporare. Lăcasuri discrete. Și acest adăpost, chiar în fundul unei grădini, în ascunziturile vechiului palat al strămosilor lui.

A fost. Înainte de a lăsa în fața alor săi deplinătatea puterilor asupra ținutului natal.

Înainte de a regăsi pămîntul celor două moarte.

Visul din Granada a plecat cu fiica lui Manuel cel Norocos. Cu lentul cortegiu care, de la Toledo, a dus-o spre hipogeu. Cu ritualul care a condamnat la moarte nebunia lor vic.

Rămîn aceste ziduri.

Și această splendoare circulară pe care o ajurează coloane simple și puternice. Ele ritmează încă ultimul dintre lăcasuri.

Călugărilor, masa defensivă a uriașului pronaos. Pătratul tare. Balustrada aduce la excentrat. La visele pasajului. La curbă.

Arcade. Colonade.

Dincolo, spațiul luminos, încăperile în legătură secretă cu ea însăși. Vibrează acolo, aproape ca la Leonardo, ultima privire a Izabelei.

Vâl pentru totdeauna, pietrele. Ferestre. Ferestruici. Se leagănă în înălțarea peisajului. Pînă la marchetăriile cele mai subtile.

Treceri, acest corp, atît de adesea crucificat. Excesele înseși. Labirinturile sufletului.

Iar fișii. Sfîșiere de stea. Pe terasa cu coloane, acest atac. În marginea zilei. Ultimul. Primul.

A cerut să i se prezinte imaginea împărătesei.

Și cea a mamei durerilor".

Interviu și traducere de Petruța SPÂNU (Leipzig, 3 aprilie 1998)



Nu știu unde și când s-a născut. Nu știu ce studii a făcut. Nu știu câte cărți a publicat (în mod aleatoriu înșir câteva din volumele ei care mi-au trecut prin mâini: *Les anodines*, *Les sablines*, *La fontaine aux merles*, *Les parélie*, *Chant pardessus la vague*, *La neige et le genêt*, *Au dire de l'image*, *Le buisson d'Annelise*, *L'imaginer*). Nu știu ce premii a primit pentru creația ei, nu știu cât de cunoscută este în Franța (unde am întâlnit-o în urmă cu doi ani, la Bienala Internațională de Poezie de la Beuvry). Știu însă că se numește Arlette Chaumorcet și că e o poetă autentică, de ardentă vibrație al cărei fior liric a inspirat, nu de puține ori, muzicieni francezi de renume, o poetă care-și îndură soarta în spațiul înfloririi Cuvîntului, știu că e lipsită de orgolii creatoare ("sînt doar o dimineată în peisaj" exclamă Arlette Chaumorcet) și că nu trăiește decît pentru poezie ("pînă și ființa-mi dispăre/purtată de propria-mi voce").

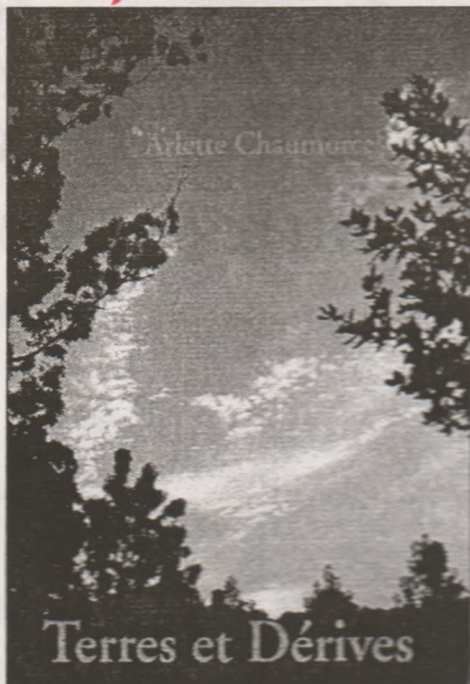
Fragmentele din această pagină au fost extrase din volumul *Terres et Dérives*, apărut în 1994 în Franța la "Edition de l'Épinette". Unele din texte și-au găsit un fericit acompaniament muzical, realizat de cunoscutul compozitor și interpret francez Roger Lahaye. Care, la rîndu-i, e un poet fascinant.



O pasăre de mare  
se leagănă pe lună  
un fluviu mătășos  
îi soarbe urmele  
orizontul de lemn  
veghează nouri  
nici o tristete  
nu plînge în mine  
sînt o dimineată  
în peisaj.

Scufundate ceruri  
în care Dumnezeu  
sălășluiește  
în vreme ce matricea  
apelor mării  
ne zămislește

bătrîn cabestan  
pe care se înfășoară



În această dimineată zăpada  
a umflat toate venele drumului  
dinti de gheață  
tivesc vîntul  
albul sterge  
umbra cîmpiei  
- față sau profil -  
nu mai deslusec  
nici cea mai mică urmă  
a tabloului  
cîntul vinează  
muscă și durează  
zăpada a înghițit piersicul  
drumul zorii și clopotnița.

Chiar pe cîmpul de rapită,  
cînd stele se oglindesc în privire  
și cînd ochiul se inlumină  
pe plaja unde clipa de tăcere  
e o umbră

Necuprinsul zidurilor albe și al zborurilor  
de albine  
tînguirea fulgerului fertilizînd delirul  
cîmpul degetelor se aprinde în umbra  
incandescentă

Totul trebuie spus  
Totul trebuie trăit

Îmbătrînită privire a inimii sporește  
aurul frazelor

Se aprinde cuvîntul

Mîna păstrează în liniile ei  
vîlvătaia pojarului  
Casă impozantă

## Arlette Chaumorcet: Poetul - un călător orfan de lumină

albastru  
sufletul solar  
al unui  
peste ucis.

O lume fremătătoare  
de nave cu pînze  
în palma deschisă  
a unei copile de vise bolnavă  
marea în clipa  
verzilor ei serpuiri  
trîndu-și primordialitatea  
și nisipul în ceruri  
aprinși de stele.

Înrădăcinată în amestecuri de grîu și secară  
în stele  
în ierburile surori  
în strigătul de pucioasă  
al primordialului  
în lujerul îmbătrînit  
al cuvîntului însufletit  
cale a oricărei rase și a nici uneia  
femeie fiică a soarelui  
al cărui pîntece umple văzduhul

Pămîntul în amețitoarea-i  
rotație îmi sucește mințile

tîrăsc prin mine  
o întregă escortă de umbre

rănile de mult petrecutei  
copilării nu se vindecă niciodată

vocea mea îmi reaminteste vîntului  
că un orb îmi călăuzește pașii

sînt călătorul orfan de lumină.

Necurmata veghe a salcâi  
pămîntul împînzit de flori  
sălbatiche și de sînge  
capriciile smintite ale unor vulcani  
spiritul primar al celor cinci continente  
și cerul serii atît de greu pe umăr

doar spațiul înfloririi  
își îndură soarta.

Uneori  
am întîlnit  
- aîngîindu-i aproape -  
bărbați uleși  
rănite păsări îi împodobeau  
și duzi cu pîrguite fructe

nici unul nu mi-a făcut semn

cu inima deschisă  
mă îndrept spre Niciunde

pînă și ființa-mi dispăre  
purtată de propria-mi voce.

Nesfîrsitul unei nopți pentru a  
îngenunchea lumina  
pentru a hăitui sorii



casă în întregime cuibărită  
la adăpost de drumuri  
într-un pliu al unei povești de demult  
casă îmbătrînită  
casă a mea  
îmbătătă de lumină și de iasomie  
cu un arbore drept păzitor  
și cu cerul certitudinilor  
drept drum fără de întoarcere.

Ziua de-a-ndăratelea  
își desiră zalele  
cerul orb al mlastinilor  
împloră zborul păsărilor albe  
nici o pală de vînt nu îndrăznește  
să mîngîie griul serii  
în umbră rămîne  
un trandafir tînjind  
pe un pat de alge moarte.

Prezentare și traducere  
Valeriu STANCU

Revista se editează  
cu sprijinul  
Ministerului Culturii

I.S.S.N.: 1220-4560

Poziția în Catalogul Presei  
Interne: 3031.

Cont în lei 45.10.09.72 deschis la B.C. Iași.

## Casa de Presă și Editură CRONICA

Redactor-șef: Valeriu STANCU

Redacția: ● Vasile CONSTANTINESCU ● Bogdan Mihai MANDACHE ●  
Mariana STANCU ●

Redactori pentru străinătate: ● Pierre-Yves SOUCY, Francis TESSA (Belgia);  
Hélène DORION (Canada); Jean-Pierre VALLOT-  
TON (Elveția); Yves BROUSSARD, Jean PONCET  
(Franța); Emil CIRA, Christian W. SCHENK  
(Germania)

Secretariat tehnic: ● Adela GACEA ● Cătălin NICOLAU ● Angela MAFTEI ●

Număr tipărit cu sprijinul  
Consiliului Județean Iași  
și al Fundației pentru  
o Societate Deschisă.

Tiparul: MULTIPRINT, str. Sf.  
Lazăr, nr. 49, Iași - 6600. Tel. 230060

Redacția și administrația: str. V.  
Alecsandri nr. 6, Iași - 6600.

Telefon redactor-șef: 032/146433.